

Годъ изданія III-й

ეროვნა

და ქალაქი

ГОРОДА

И ЗЕМСТВО

ჴასი ნომერისა 50 მამ.

Цѣна номера 50 руб.

№ 5

თბილისი
ТИФЛИСЬ

15

მარტი
мартъ

1920 წ.
г.

საქართველოს რესპუბ. ქალაქთა კავშირის სტამბა.

მიიღება ხელის მოწერა 1920 წლისათვის.
 ორკვირული ჟურნალი

ე რ ლ ბ ე რ

წელიწადი მ-3.

24 № წელიწადში.

დ ე ტ ა ლ ა ე ი

(ყოფილი ჟურნალი „კავკასიის ქალაქი“).

ორბანო ერობათა და ქალაქთა კავშირებისა.

გამოდის ქართულ და რუსულ განყოფილებებით.

რედაქტორები: ა. ს. ბრიტნევისა და ლ. ი. ნათაძე.

ხელისმოწერის პირობანი:

ერთი წლით :	500 მან.
ნახევარი წლით	275 „
სამი თვით	140 „
ცალკე ნომერი	30 „

განცხადებების ფასი:

პეტიტის სტიქი. ტექ. წინ—3 მ.
 უკან—2 მ.
 ვინც „ქალაქთა“ და „ერობ. მმართველობებში“ ალაგს ექვზენ, მათ გადახდებთ ნახევარი.

ჟურნალი მიზნათ ისახავს ადგილობ. მართველ. თეორიულ და პრაქტიკ. საკითხების ყოველ მხრივს გარკვევა-გაშუქებას, მის იდეების განმტკიცებას და გაფართოებას.

ჟურნალში მოთავსებულ წერილებში შემდეგი საკითხები იყო გარკვეული: ქალაქის და ერობის ორგანიზაცია, ფინანსები, წარმოების მუნიციპალიზაცია, მუნიციპალური უფლება, მედიცინა, სანიტარია, სახალხო განათლება, გზები, შეუსაძის საქმე, სტატისტიკა და სხ. იბეჭდებოდა კორესპონდენციები ადგილებიდან, ქრონიკა, ბიბლიოგრაფია, სავალდებულო დადგენილებანი.

1919 წელში ჟურნალში მონაწილეობას იღებდნენ:

ინჟ. ა. ბაბოვი, ჟურნ. რედაქ. ა. ბრიტნევისა, კატო-ბ-ძე, შრომის ბირჟის გამ. ნ. გიკი, სტატისტი. ა. გონჩაროვი, ოზურგ. ქალ. თავი ვ. დლონტი, ინჟ. მ. შადანოვი, დამფუძ. კრებ. წევრი ი. ირემავილი, პრ.-დოცენტი ლ. იშკოვი, რუს. ნაც. საბჭოს თავმჯდომარე ა. კალიუჯნი, სენატორი დ. კალანდარიშვილი, არხიტექტორი კ. კერერი, ექიმი პ. კიკალიშვილი, ლაბორანტი ნ. პოიავა, ჟურნალისტი დ. კორენევი, აგრონომი ი. ქურდიანი, ინჟ. რ. კულანდა, თელავის ქალაქის თავი ა. ლანდია, ფერწევი რ. ლევიტი, ექ. ი. ლომაური სტატისტიკოსი ი. ლიადოვი, ექიმი ა. მაღალაშვილი, ნაფ. ვექ. მ. მაღლისონი, ეკონომისტი ტ. მარგველაშვილი, ეკონ. ვ. მამონოვი, ინჟ. ივ. მექმარიაშვილი, ინჟ. გ. მეფეფერტი, გ. ნანეიშვილი, დამფ. კრებ. წევ. ლ. ნათაძე, დამფ. კრებ. წევ. თბ. ერობ. საბჭოს თავმჯდ. დ. ონიავილი, ქალ. კონტროლი ლ. პეტრაკოვსკი, ერობის მოღვაწე პსკოვიჩი, ქუთ. ქალ. თავი ს. რობაქიძე, ექ. ნ. რუხაძე, ძველი ერობელი, ჟურნალ. მ. სმირონოვი, აგრონ. ვ. სოკოლოვი, ჟურნალ. გ. თუმანოვი, აგრონ. ტ. უვაროვი, ქალ. გამგ. ყოფ. წევრი ი. ჩერქეზიშვილი, ერობის მოღვაწე ს. პანტურიშვილი, ქალ. კავშ. თავმჯდ. დაფ. კრ. წევრი ნ. ელიავა, ინჟ. ა. ესენი, იურასტი ვ. იანოვიჩი.

რედაქცია და კანტორა იმყოფება: თბილისი, პუშკინის ქუჩა, № 3 ქალაქთა კავშირის ბინა. ტელეფონი 1-78.

ეროვნა და ქალაქი

ორგანო

ეროვნათა და ქალაქთა კავშირებისა

ორკვირეული გამოცემა მუნიციპალურ კითხვების შესახებ.

5675

ГОРОДЪ И ЗЕМСТВО

Органъ Союзовъ Городовъ и Земствъ Республики
Грузіи.

Двухнедѣльное изданіе по вопросамъ муниципальной жизни.

№ 5

თბილისი
Тифლისъ

15 მარტი 1920 წ.
мартъ 1920 г.

შინაარსი:

ქართულად:

	გვერდ.
ბიქტორ თევზაია.—კერძო და საზოგადოებრივი წარმოება	3—7
პროფ. ს. ავალიანი.—ერობა და კოოპერაცია	7—11
დ. კალანდარიშვილი.—მუნიციპალური საკონსულტო ბიურო	11—17
გ. მალნარაძე.—რა აზრს იტყობს ჩვენს ერობებს	17—23
ვ. ხახანაშვილი.—თვითმმართველობის ფინანსური უფლებები	23—33
კ. ფირცხალაიშვილი.—თბილისის ახალი წყალსადენის შესახებ	33—43

რუსულად:

პროფ. ს. ავალიანი.—კომუნალური კრედიტი	1—5
ვ. ახობაძე-ტყაჩევი.—სად არის ხსნა?	5—16
პ. გამყრელიძე.—ქალაქების ლომბარდები	17—22
ე. მაღლისონი.—ქალაქები და ბეითალმანი ქონებანი	22—27
იაკ. პეტრაკოვსკი.—განხილვა კონტროლის მიერ ქალ. დაწესებულებულ ხარჯთ-აღრიცხვისა	27—34
ბ. უვაროვი.—საერობო აგრონ. მუშაობის ძირითადი მიზნები	35—39
ივ. შმაკოვი.—აგრარული რეფორმის გატარება	39—45

Содержаніе:

На грузинскомъ:

	Страницы
Вик. Тевзая.—Частное и общественное предпріятіе	3—7
Проф. С. Авалиани.—Земство и Кооперация	7—11
Д. Каландаришвили.—Муниципальное консультац. бюро	11—17
Г. Магнарадзе.—Что препятствуетъ нашимъ Земствамъ	17—23
В. Хаханашвили.—Финансов. права самоуправлений	23—33
К. Пирцхалашвили.—О новомъ Тифл. водопроводѣ	33—43

Хроника.

На русскомъ:

	Страницы
Проф. С. Авалиани.—Коммунальный кредитъ	1—5
В. Ахобадзе-Ткачевъ.—Гдѣ же выходъ?	5—16
П. Гамкрелидзе.—Городскіе ломбарды	17—22
Е. Маддисонъ.—Города и выморочныя имущества	22—27
Я. Петраковский.—Разсмотр. контролемъ смѣтъ гор. учр.	27—34
Б. Уваровъ.—Основныя задачи земск. агроном. работы	35—39
Ив. Шмаковъ.—Проведеніе аграрной реформы	39—45

См. хронику на послѣдней страницѣ.

კერძო და საზოგადოებრივი წარმოება*).

II

მიზან-შეწონილი ორგანიზაცია.

სოციალისტების მეთაურები, თვით დემოკრატიულ ქვეყნებშიაც, ხშირად წინააღმდეგნი იყვნენ ამა თუ იმ წარმოების სახელმწიფოს ხელში გადასვლის. ერთი უმთავრესი მოსაზრება იყო იმ ბიუროკრატიის შიში, რომელსაც სახელმწიფოს მართვა-გამგეობაში უდიდესი ადგილი უჭირავს, რომელიც გამსჭვალულია განსაკუთრებული პსიხოლოგიით, მოკლებულია ინიციატივის უნარს, მეტად ეხერხება საქმის მოგვარების კანცელიარული მეთოდი და სრულებით არ უწევს ანგარიშს იმას, რომ ყოველივე წარმოება არის მეტად ფაქიზი საქმე, რომელიც ემორჩილება განსაკუთრებულ კანონებს და ერთნაირად ორგანიზულად ვითარდება.

როდესაც დგებოდა კითხვა რომელიმე წარმოების ნაციონალიზაციაზედ, სოციალისტების წარმომადგენლები პარლამენტში შოითხოვდნენ განსაკუთრებული ორგანიზაციის შექმნას ამ დარგისთვის. როდესაც საფრანგეთის პარლამენტის სოციალისტურმა ფრაქციამ 19 აპრილს 1919 წ. შოითხოვა რკინის გზების საერთო ნაციონალიზაცია (ზოგიერთი რკინის გზები საფრანგეთში კერძო კომპანიების ხელშია) სოციალისტ-დეპუტატმა ალბერტ ტომამ მიუთითა იმ ზომებზედ, რომელიც საჭირო იყო ამ ფრიად მნიშვნელოვან სახალხო მეურნეობის დარგის რაციონალურად მოწყობისთვის. როდესაც კერძო წარმოების მომხრეები უთითებდნენ ბიუროკრატიის უვარგისობაზედ საზოგადოებრივ წარმოების მოწყობის საქმეში, უკანასკნელნი უპასუხებდნენ, რომ წარმოების მოწესრიგება უნდა ჩაბარდეს თვით დაინტერესებულ წრეებს. ასეთ აზრს ადგია როგორც ავსტრიის, ისე გერმანიის პარლამენტის მიერ არჩეული სოციალიზაციის კომისიები. მოუსმინოთ ავსტრიის კომისიის თავმჯდომარე ოტტო ბაუერს. ის სწერს: „ვინ იქნება ხელმძღვანელი გასაზოგადოებულ წარმოებისა? მთავრობა? რასაკვირველია, არა. თუ მთავრობამ თი თონ მოჰკიდა ხელი ყველა წარმოების მოწესრიგებას, ის გახდება მეტად ლიერი ხალხის და სახალხო წარმომადგენლობის მიმართ... იმავე დროს მთავრობა იქნება მეტად ცუდი მომწესრიგებელი გასაზოგადოებულ წარმოების, რადგანაც არავინ არ უძღვება წარმოების საქმეს უფრო ცუდათ, ვიდრე სახელმწიფო.

სწორედ ამისთვის ჩვენ, სოციალისტები, არახდროს არ მოვითხოვდით წარმოების გასახელმწიფოებას („ეტატიზაციონ“), არამედ ჩვენ მოვითხოვთ მის გასაზოგადოებას. (კურსივი ჩვენია). მაშინ უნდა უხელმძღვა-

*) იხ. კურ. „ერობა და ქალაქი“ № 3.

ნელოს გასაზოგადოებულ წარმოებას, თუ არა მთავრობამ? დღეს დიდ წარმოებას ხელმძღვანელობს ადმინისტრაციული საბჭო, არჩეული აქციონერების მიერ. მომავალშიც გასაზოგადოებრივებულ წარმოებას უხელმძღვანელებს ადმინისტრაციული საბჭო, მაგრამ ეს საბჭო არჩეული იქნება არა კაპიტალისტების მიერ, არამედ სხვა-და-სხვა სოციალურ ჯგუფების მიერ, რომელთა მოთხოვნებიც აკმაყოფილებს ესა თუ ის წარმოება. ვინ არიან ის ჯგუფები, რომელთაც რამე ინტერესი აქვთ ამა თუ იმ გასაზოგადოებულ წარმოების ხელმძღვანელობაში? ესენი არიან: 1) მუშები და მშენებლები, რომელნიც იქ მუშაობენ, 2) მომხმარებლები, რომელთაც უნდა დაზარდებული საქონელი ესაჭიროებათ, 3) სახელმწიფო, რომელიც წარმოადგენს მთლიან ნაციონალურ კოლექტივს. აქედან სჩანს, რომ ამა თუ იმ დარგის ადმინისტრაციული საბჭო შედგენილი იქნება დაახლოებით შემდეგნაირად. ერთი მესამედი არჩეულ იქნება იმ მუშათა პროფესიონალურ კავშირების და მოსამსახურეების ორგანიზაციის მიერ, რომელნიც ეკუთვნიან წარმოების ამ დარგს, მეორე მესამედი იქნება არჩეული მომხმარებლების მიერ. მაგალითად, ქვა-ნახშირის ადმინისტრაციულ საბჭოში იქნებიან ნაწილად საოჯახო ნახშირის მომხმარებლები, ნაწილად იმ ინდუსტრიის წარმომადგენლები, სადაც იხმარება ქვა-ნახშირი. ბოლოს უკანასკნელი მესამედი ადმინისტრაციული საბჭოსი არჩეულ იქნებიან სახელმწიფოს მიერ. ამ მესამედის ნაწილს დანიშნავს ფინანსთა მინისტრი, რომ მისი უწყების ინტერესები დაცულ იქნას; დანარჩენ ნაწილს ამ მესამედისას დანიშნავს სახალხო წარმომადგენლობა. მუშებ-მოსამსახურეების წარმომადგენლები ერთის მხრივ, მომხმარებელთა წარმომადგენლები—მეორეს მხრივ, ხშირად დაიცავენ მოწინააღმდეგე დებულებებს, რადგანაც ერთს უნდა მაღალი ხელფასი, ხოლო მეორეს იაფი საქონელი. სახელმწიფოს წარმომადგენლები იქნებიან შუამავალნი და მომრიგებელნი ამ ორი მხარის*)“.

თუ ოტტო ბაუერის აზრს თეორეტიული ხასიათი აქვს და ის არ ეხება დეტალურად განსაკუთრებულ წარმოების დარგს დი მისი ტენიკურადმინისტრაციულ ორგანიზაციას, ჩვენ გვაქვს მაგალითი ასეთი პროექტის, რომელიც შემუშავებულია გერმანიის სოციალიზაციის კომისიის მიერ. ამ კომისიაში შედიოდნენ არა მარტო სოციალისტების წარმომადგენლები, არამედ ზომიერ და რადიკალურ ბურჟუაზიის ხელმძღვანელებიც. ჩვენ არ შეგვიზრდებოდა იმ კრიტიკაზეც, რომელიც გაუკეთა კომისიამ სახელმწიფოებრივ წარმოებას ბიუროკრატიული წესით. ეს განმეორება იქნებოდა ოტტო ბაუერის აზრის. თუმცა უნდა ითქვას, რომ გერმანიის ოფიციალური კომისია უფრო მკაცრი სიტყვებით ახასიათებს ბიუროკრატიის მუშაობას წარმოების მოწესრიგების საქმეში. კომისიამ გააჩნია ქვა-ნახშირის გასაზოგა-

*) მოყმანილი აქვს პროფესორ ედგარ მილოს თავის საინტერესო შრომაში „La marche au socialisme“ გვ. 277—278.

დოების საკითხი და შეიმუშავა შემდეგი სისტემა მისი მართვა-გამგეობის. ამ სისტემის თანახმად მთელი გერმანიის ქვა-ნახშირის წარმოება წარმოადგენს „ქვა-ნახშირის საზოგადოებას“, რომელიც იქნება აღჭურვილი იურიდიული პიროვნების უფლებით. როგორც ასეთი, ის ემორჩილება სახელმწიფოში არსებულ სამოქალაქო და სავაჭრო კანონებს და როგორც ასეთი მოქმედებს მის ფარგლებში. თავისთავად ცხადია, რომ ის პასუხს აგებს საერთო სასამართლოს წინაშე, მაგალითად, კერძო პირთან ხელშეკრულების უსაბუთო დარღვევისთვის, ან უვარგის მასალის დამზადებისთვის. მას მინიჭებული აქვს ერთნაირი ავტონომია. ეს ეხება უმთავრესად მის ფინანსებს და წარმოების ტექნიკურ ორგანიზაციას. ეს წარმოება არ უნდა იყოს ისეთი წყარო სახელმწიფოსთვის, რომ მან თავისი ჩვეულებრივი ხარჯები ამ წყაროდან დაფაროს. წმინდა შემოსავალი წარმოების უნდა ხმარდებოდეს თვით ამ წარმოების ტექნიკურ-მორალურ გაუმჯობესებას და მის გაფართოებას.

პროექტის თანახმად „ამ წარმოების სათავეში უნდა იდგეს „ქვა-ნახშირის საბჭო“, ასი წევრისაგან შემდგარი, რომელიც უნდა იკრიბებოდეს ყოველ სამ თვეს. 25 წევრი უნდა იყოს არჩეული ამ წარმოების გერმანიის სხვა-და-სხვა კუთხეში გაბნეული ღირებულებისაგან, 25 მუშებისაგან, 25 მომხმარებლისაგან, ხოლო დანარჩენი ოცდახუთი უნდა დანიშნოს სახელმწიფომ: ნაწილი (ათი) პარლამენტმა, ხოლო თხუთმეტი მთავრობამ“. პროექტი განსაზღვრავს, თუ ვინ არიან ის მომხმარებლები, რომელთაც წარმომადგენლების არჩევის უფლება აქვთ საბჭოში. „მომხმარებლებად ითვლებიან ის მწარმოებლები, რომელნიც თავიანთ ქარხნებისთვის ქვა-ნახშირს ხმარობენ, კომუნალური ქარხნები, მომხმარებელთა კავშირი (შეიძლება კოოპერაციაც ბ. თ.) და მათი მზგავსი. „ქვა-ნახშირის საბჭო“ ირჩევს ხუთი კაცისაგან შემდგარ აღმასრულებელ კომიტეტს „ქვა-ნახშირის ღირებულების“, ერთ იმათგანს ასახელებს დირექტორად. უკანასკნელი დამტკიცებული უნდა იქნეს მთავრობის თავმჯდომარის მიერ *).

საკმარისია ოდნავ მაინც შევადაროთ ეს სისტემა ძველ ბიუროკრატიულ სისტემას, რომ ნათლად წარმოვიდგინოთ განსხვავება და გერმანელების პროექტის უდავო უპირატესობა. საერთოდ სახელმწიფოს ხელში წარმოებას არა აქვს ფინანსური და ტექნიკური ავტონომია. წარმოების შემოსავალი შედის საერთო ბიუჯეტში და ჩვეულებრივი ხარჯების დასაფარავ წყაროდ ხდება. ეს ხშირად იწვევს სახელმწიფოს მიერ დამზადებულ საქონელზე ფასების მომატებას, არა იმიტომ, რომ თვით წარმოებაში მომხდარი ბუნებრივი მიზეზები იწვევენ ამას. (მაგ. ნედლი მასალის გაძვირება, ან მისი ნაკლებობა), არამედ ამას მოითხოვს ფისკალური ინტერესები. იმავე დროს, თუ სახელმწიფოს ხელშია რომელიმე წარმოების მონოპოლია

*) „Les annales de la regie directe“ტ. XI.

(მაგალითად, ასანთი საფრანგეთში) და სადამოყენო პოლიტიკის წყალობით უცხოეთიდან ან სულ აკრძალულია განსაზღვრული საქონლის შემოტანა, ან მაღალი ბაჟების წყალობით ის ფაქტიურად ვერ შემოვა, მაშინ სახელმწიფო ხდება მომხმარებელის სრული ბატონი, იმავე დროს ბიუროკრატიული სისტემა, სადაც აუარებელი მთავრობაზე დამოკიდებული მოხელეები აწარმოებენ, საქმეს ძირშივე კლავს ყოველსავე ინციატივას და თვით წარმოების გაუმჯობესების საქმეს სრულებით აფერხებს.

იტყვიან, რომ ეს პროექტი რევოლუციონური ხანის ნაყოფია, ის შედეგია სახალხო მოძრაობის და, როგორც ასეთი, ვერ გამოდგება ჩვეულებრივ დროს, როდესაც ცხოვრება ნორმალურ კალაპოტში დგება და სახალხო მეურნეობის პროცესი ბუნებრივად მიდის. რევოლუციის დროს აუარებელი პროექტები იწერება, მაგრამ ისინი ჩქარა ქრებიან, როგორც ცხოვრებისთვის უვარგისნი. მაგრამ თუ საერთოდ ასეთ მოვლენას აქვს ადგილი, ეს არ ეხება ჩვენს დებულებებს. ასეთ ცდას ჰქონდა ადგილი ომამდის ევროპის სხვა-და-სხვა ქვეყნებში. ჩვენ მოვიყვანთ ერთ მაგალითს. 25 დეკემბერს 1912 წელს საფრანგეთში გამოიცა კანონი, რომლის ძალით „შესაძლებელი იყო დაარსებულიყო საზოგადოებრივი დაწესებულება, რომელსაც მიზნათ ექნებოდა შენება და გამგეობა იაფ-ფასიან სადგომებს, დაარსება ეგრედ-წოდებულ ქალაქ-ბაღების“. ამ დაწესებულების გამგეობა უნდა შემდგარიყო 18 წევრისაგან. ექვს ნიშნავს საფრანგეთის დეპარტამენტის (გუბერნიის) პრეფექტი (გუბერნატარი) იმ პირებისაგან, რომელნიც ცნობილი არიან, როგორც ჰიგიენის მცოდნენი, და სახალხო სახლების შენებაში არიან დაახლოვებულნი. 6 წევრს ნიშნავს ადგილობრივი თვითმმართველობა (ერობა ან ქალაქი) დანარჩენ ექვს ირჩევს შემდეგი ორგანიზაციები; თითო წარმომადგენელი ორგანიზაციიდან: ა) იაფ-ფასიან სადგომების აშენების დამხმარე კომიტეტი, ბ) საზოგადოება, რომელსაც აზრათ აქვს იაფ-ფასიანი სადგომების მოწყობა, გ) ურთიერთ დამხმარე საზოგადოება, დ) ჰიგიენის საბჭო დეპარტამენტში, ე) შემნახველი კასის დირექცია და ე) პროფესიონალური ორგანიზაცია. ამათ შემდეგ უნდა დაემატოს ორი წარმომადგენელი ახლად აშენებულ სახლების მდგურებიდან*). ხუთი წლის განმავლობაში ამ კანონით ისარგებლა საფრანგეთში 17 ქალაქ-ერობამ.

საფრანგეთის საერობო მოღვაწის გრიუნებაუშ-ბალენის აზრით „იაფ-ფასიან სადგომების მოწყობის საქმე ამ კანონის ძალით არ ექვემდებარება ადმინისტრაციულ პოლიტიკურ ორგანიზაციას და ამით ბიუროკრატების ბატონობას ბოლო ელება. მართალია, პოლიტიკური ელემენტი არ ქრება მართვა-გამგეობაში. (იქ არიან პრეფექტის და ადგილობრივ თვითმმართველობის წარმომადგენლები. ბ. თ.), მაგრამ მათთან ერთად ამ დაწესებულებას პატრონად ევლინება მეცნიერება (ჰიგიენის წარმომადგენლები),

*) მატენი, 10 იანვარი 1913 წ.

მუშები (პროფესიონალური კავშირის წარმომადგენლები) და მომხმარებლები (ზინების პატრონთა წარმომადგენლები)*.

ამნაირად ავსტრიის და გერმანიის გასაზოგადოების კავშირები უფრო რადიკალურად ავითარებენ იმ დაწესებულებებს, რომელიც დაარსდა ომამდის. პროფესორ მილოს აზრით, ამით ნიადაგი ეყრება საზოგადოებრივ წარმოების ახალ ორგანიზაციას. ის გადადის ბიუროკრატიულ ხელმძღვანელობიდან სოციალურ გამგეობაში¹⁾. შეიძლება სხვა-და-სხვა გასაზოგადოებულ წარმოების დარგში განსხვავებულად მოეწყოს მისი გამგეობის შემადგენლობა. შეიძლება ზოგიერთმა დარგმა ზოგიერთ ქვეყნებში ვერ მონახოს დღევანდელ პირობებში საკმაოდ მომზადებული და შეკავშირებული დაინტერესებული ჯგუფები, რომელთაც შეეძლებათ ხელმძღვანელობაში მონაწილეობის მიღება, მაგრამ ეს არის დროს და გარემოების საკითხი. საერთო ევოლუტია, როგორც თეორეტიულად, ისე პრაქტიკულად, ახალ ფორმებს ქმნის ამ სფეროში და მომავალი მას ეკუთვნის. ევროპის მაგალითები, როგორც სხვა კითხვებში, ისე აქაც, შეიძლება ზოგიერთი შესწორებით მისაღები და სავალდებულოა.

ბიქტორ თევზაია.

ერობა და კოოპერაცია²⁾.

ეხლა ხშირად ისმის საყვედური კოოპერაციის მიმართ. კოოპერაცია ამჟამათ უეჭველად დიდ განსაცდელს განიცდის. ჩვენი შიში თითქოს გამართლდეს. აუარებელი ხალხი, რომელიც ამ უკანასკნელ ორი-სამი წლის განმავლობაში მიაწყდა კოოპერაციას, დღეს უკმაყოფილო არის. კოოპერატივების გამრავლება, კოოპერატივების წევრების რიცხვის გამრავლება გამოწვეული იყო არა ხალხის შეგნების და შემეცნების გაძლიერებით, არა იმით, რომ ხალხმა შეიგნო კოოპერაციის მნიშვნელობა. დამშეული, ტიტველი მიეჩქარებოდა კოოპერატივებისაკენ და ელოდა ხსნას კოოპერატივიდან. რამდენათაც გაძლიერდა ცხოვრების პირობები, რამდენათაც გაჭირდა ცხოვრება, იმდენათ მეტი ხალხი მიადგა კოოპერატივების კარებს. მაგრამ იმედები ცოტა არ იყოს გაუცრუვდა. კოოპერაციამ ვერ მოახდინა სასწაული და არც შესაძლებელი იყო სასწაულების მოხდენა. ტიტველი და შიშველი სრულიად ვერ დააკმაყოფილა კოოპერაციამ, მხოლოდ ის რაც მან გააკეთა, ამას ხალხმა ანგარიში ვერ გაუწია, ვერ დააფასა ის დიდი ღვაწლი, რომელიც მიუძღვის კოოპერაციას. ცოტა არ იყოს და კოოპერაციამ ალაგმა კერძო ვაჭრების მიდრეკილება და კოოპერატივები ყოველთვის წინ ელობებოდნენ კერძო ვაჭრობის მადაგახსნილობას. კოოპერაცია მოქმედებს არსე-

¹⁾ პროფ. მილო. იქვე - 268 გვერ.

²⁾ ამ წერილში ზოგიერთ აზრს რედაქცია არ იზიარებს.

ბულ კაპიტალისტურ პირობებში და იგი ვერ ასცილდება იმ შედეგებს, რომელიც ამ პირობებიდან გამომდინარეობს; ბევრმა ეს ვერ შეიგნო და დააკისრა კოოპერაციას სასწაულმოქმედება. სასწაული კოოპერაციამ ვერ მოახდინა და შეიქნა უკმაყოფილება. კოოპერატივების ზრდა მეტის სიჩქარით ხდებოდა, ვიდრე კოოპერატიული აზროვნობის და შეგნების ზრდა. ეს ორი მოვლენა ერთი მეორეს გასცილდა და დღეს ამის ნაყოფი ის არის, რომ კოოპერაციის წინააღმდეგ ამხედრებულნი არიან და კოოპერაციაზედ დამყარებული ზედ-მეტი იმედები არ გამართლდა; მხოლოდ არ არის გათვალისწინებული ის დიდი ღვაწლი, რომელიც კოოპერაციას მიუძღვის მეურნეობის წინაშე, ის ორგანიზაციული მუშაობა, რომელიც გასწია კოოპერაციამ, დავიწყებული არის.

კოოპერაცია ჩვენში მუშაობს ძლიერ ცუდ პირობებში. კოოპერაციას თითქმის არავენ არ უჭერს მხარს: არც სახელმწიფო და არც ადგილობრივი ერობანი, და კოოპერაცია იძულებული არის თავისი ძალებით აწარმოოს ძლიერ დიდი საქმე. საძწუხნარო ის არის, რომ კოოპერაციის წინააღმდეგ ამხედრებული არის ერობების და ქალაქების თვითმმართველობანი. კოოპერაციასა და განსაკუთრებით ერობებს შორის დაიწყო და დღითი დღე იზრდება მეტოქეობა. გულახდილათ უნდა ვთქვათ, რომ და კოოპერაცია პირის-პირ სდგანან და შეტაკება აუცილებელი არის. კადნიერებად ნუ ჩამომერთმევა და უნდა აღვიარო ჩემთვის უტყუარი მდგომარეობა: კოოპერაციასა და ერობის შორის დიდი დავა იწყება, ერობა აპირებს კოოპერაციის ადგილზე ჩადგომას. მრავალჯერ თქმულა ბოლო ხანებში, რომ კოოპერაციამ მოიჭამა თავისი დრო, ვერ გაამართლა იმედები, დაკარგა გავლენა და მისი მემკვიდრეობა უნდა იკისროს ერობაში. როდესაც ერობების და ქალაქების ბანკის დაარსების შესახებ იყო მსჯელობა გარკვევით იყო ნათქვამი, რომ მომავალი ბანკი დაეხმარება ქალაქებს, ერობებს და მისცემს მას საშუალებას აწარმოვოს ვაჭრობა. ერობა აპირებს მონაწილეობას იმ საქმეში, რომლის სათავეში ავად არის თუ კარგად სდგას კოოპერაცია. ერობაც არის გატაცებული საზოგადო უკმაყოფილებით. მხოლოდ არ არის გათვალისწინებული უმთავრესი მიზეზები იმისა, რომ კოოპერაციამ ასე თვალსაჩინო დახმარება ვერ გაუწია ხალხს, როგორც ბევრი მოელოდა. დავიწყებული არის საზოგადო პირობები დღევანდელი ეკონომიური ცხოვრებისა, კერძოდ ჩვენი დაქვეითებული ცხოვრებისა და საზოგადო პირობების გათვალისწინების მაგიერ, ალმაცურად უყურებენ კოოპერაციას. კოოპერაციას აქვს დიდი ნაკლი, უეჭველია, შეცდომებიც. ამისი შესწორება საჭიროა, ამისათვის სათანადო გზაც და საშუალებაც არის. ვთქვათ, ერობამ შესძლო და დაიჭირა კოოპერაციის ადგილი. შეუძლია, თუ არა, ერობამ სძლიოს ის საერთო პირობები, რომლებმაც შექმნა დღევანდელი სახე ცხოვრებისა? სძლებს კი ერობა იმ ეკონომიურ პირობებს, რომელიც მის წინ უდგას? რა უპირატესობა აქვს ერობას კოო-

პერაციის წინაშე და რანაირად შეუძლია ერობას დაამტკიცოს, რომ ის უკეთ გაუძღვება საქმეს, ვიდრე კოოპერაცია? არის ისეთი ობიექტიური სარჩული, რომელიც ნებას აძლევს ერობას, რომ გაამრავლოს ის საქმე, რომელსაც აწარმოებს კოოპერაცია? არავითარი საბუთები და არც მოსაზრება არ მოიპოვება იმის სასარგებლოთ, რომ ერობა შესძლებს უფრო ნეირიანად საქმის წარმოებას, ვიდრე კოოპერაცია. თუ კოოპერაცია ასცილდა სწორ გზას, თუ კოოპერაცია სათანადოთ ვერ უძღვება საქმეს, თუ კოოპერაციის მუშაობაში არის შეცდომები, თუ ყველაფერი ეს გაითვალისწინა ერობამ, ცხადია, მისი ვალდებულებაა კოოპერაციას დაეხმაროს და გაასწოროს იგი, მიუთითოს იმ გზაზე, რომელსაც თითქოს ასცდა კოოპერაცია, თუ იგი ვერ მიხვდა თავის შეცდომას, რომელიც შეიგნო ერობამ. სრულებით არ არის საჭირო, რომ კოოპერაციის ადგილზე ჩასდგეს ერობა და კოოპერაციის მაგიერობა გასწიოს. ერობას აქვს დიდი ვალდებულება, მის წინ არის გადაშლილი ძლიერ თიდი ასპარეზი მოქმედებისა, დიდი და დაუსრულებელი აღმშენებლობითი სამუშაო აქვს ერობას. მუშაობა უკვე დაწყებულიც არის. და განა დასაშვები არის კიდევ ამ მუშაობის გართულება და ერობის საქმესთან კიდევ ვაჭრული ოპერაციების მიმატება? ვგონებ, ერობას ისეც რთული საქმეების გაძროლას არ სჭირდება ზედმეტი დატვირთვა, როდესაც არის დაწესებულება მოწყობილი, გამოცდილიც ვაჭრობაში და კომერციულ ოპერაციის წარმოებაში. ერობას თავის ბუნებით სრულებით არ შეეფერება ვაჭრობის სათავეში ჩადგომა, როდესაც ამ საქმის სათავეში სდგას ისეთი დემოკრატიული, ხალხთან დაახლოვებული დაწესებულება, როგორც კოოპერაცია. თუ ერობა შეედავება კოოპერაციას და მოიწადინებს იმავე საქმეების წარმოებას, რომელსაც დღეს-დღეობით კოოპერაცია აწარმოებს, მაშინ ერობას დასჭირდება ამ საქმის მოწყობა; ერობა იძულებული იქნება გასწიოს ხარჯები, დასჭირდება მუშაკნი, ერთი სიტყვით დასჭირდება წინასწარი მუშაობის გაწევა იმ დროს, როდესაც მზათ არის მთელი მოწყობილობა კოოპერაციისა. ერობას არა აქვს ამ დარგში სათანადო გამოცდილება, უნარი და ის სული უსაფუძვლოდ შეედავება კოოპერაციას. ერობას არ შეეფერება ვაჭრული საქმეების წარმოება. მეურნეობა განსაზღვრული ხასიათისა არის, ერობის მეურნეობას თავისი სახე აქვს და სრულებით დაუშვებელი არის, რომ მან ხელი მოჰკიდოს ახალ დარგს. კოოპერაცია არ აკმაყოფილებს ერობას? მაშინ უმჯობესი იქნებოდა თუ ერობამ იცის სენი კოოპერაციისა განკურნოს ის ამ სენისაგან და გაუწიოს მას დახმარება. ამის სამაგიეროდ ერობა აპირებს ჩასდგეს კოოპერაციის მუშაობაში. უეჭველია, თუ ერობა მოიწადინებს ვაჭრობის წარმოებას, კოოპერაცია დაინგრევა, დაინგრევა ისეთი დაწესებულება, რომელსაც, რაც უნდა იყოს, დიდი მუშაობა აქვს გაწეული, დიდი საქმე აქვს მოწყობილი. ამას გარდა ხალხი იცნობს კოოპერაციას, შეიგნო მისი მნიშვნელობა და ამ შეგნების შერყევა დიდი დანაშაული იქნება ხა-

ლხის და სახელმწიფოს წინაშე. თუ კოოპერაცია ვერ გასწვდა საქმეს, ეს მოხდა არა იმიტომ, რომ კოოპერაცია ვერ არის მოწყობილი, არამედ იმიტომ, რომ კოოპერაციის ვარეშე ძლიერი გარდუვალი დაბრკოლებები არის. ამ პირობების მნიშვნელობა და ძალა კოოპერაციისათვის და ერობისათვის ერთი და იგივე იქნება; თუ ერობა ჩაუდგება სათავეში იმ საქმეებს, რომელსაც კოოპერაცია აწარმოებს, ერობა ვერ სძლევს იმ აუტანელ პირობებს, რომელიც გარშემო არის და მხოლოდ ერობის ჩადგომა საქმის ვითარებას ვერ შესცვლის.

კოოპერაციას აქვს გამართული საქმე, კოოპერაციას აქვს საკუთარი თანხები, მუშაკნი, გამოცდილება, კავშირი ბაზართან — ერობას ეს არა აქვს, ერობამ ყველაფერი ეს უნდა ახლად შექმნას. ამ საქმის მოწყობას დასჭირდება მუშაობა, შრომა, იმ დროს როდესაც არის ბევრი რამ გასაკეთებელი და შეპველია ეს იქნება უნაყოფო და უბრალო დაბნევა ისეც მცირე ძალებისა. ვგონებ ერთი მოსაზრება არის იმ აზრის გასამართლებელი რომ ერობამ უნდა ვაჭრობას მიჰყოს ხელი.

ერობას არა აქვს მკიდრო სახსარი შემოსავლისა და ახალი ოპერაციების საშუალებით შეეცდება გამოასწოროს თავისი ბიუჯეტი. თუ ვინმე ამ მოსაზრებით ხელმძღვანელობს, მაშინ გულახდილად უნდა ვთქვათ, ყოვლად შეუფერებელი იქნება ასე საქმის მოტრიალება და ერობა შექველათ ასცილდება თავის დანიშნულებას.

ჩვენ ძრიელ ცოტანი ვართ რიცხვით, არ შეგვწევს ძალები. კოოპერაციამ შეინახა თავი, ავად არის თუ კარგათ მოაწყო საქმე და ამ საქმეში ჩარევა და არეგ-დარევის შეტანა შეუწყნარებელი იქნება. შრომის დანაწილება არის საფუძველი შრომის ნაყოფიერებისა, საზოგადოებრივ დაწესებულებათა შორის მეტოქეობა ეწინააღმდეგება დემოკრატიის პრინციპებს, იქ სადაც ასაცდენი არის მეტოქეობა და ეს შესაძლებელი არის, იგი აცდენილი უნდა იყოს. მეტოქეობის პასუხის-მგებელი არის ხალხი, მეტოქეობის შედეგი დააწვება ხალხს. დემოკრატიულ სახელმწიფოში შეუძლებელი არის წინააღმდეგობა დემოკრატიული დაწესებულებების, ეს უცნაური უკუღმართობა იქნებოდა.

გამოსავალი არის, კოოპერაცია და ერობა ემსახურებიან ხალხს, მშრომელს. კოოპერაციას აქვს ნაკლი, მის მოქმედებაში არის უსწორმასწორობა. ამ უსწორ-მასწორობის, ამ ნაკლის აცილება შესაძლებელი არის შეთანხმების გზით. ერობას არა აქვს არც გამოცდილება, არც სახსარი ვაჭრობის წარმოებისა, კოოპერაციას კი აქვს დიდი და კარგი გამოცდილება, შეძენილი ხანგრძლივი მუშაობის შემდეგ. ერობამ კი ყველაფერი ეს უნდა ახლად შეიძინოს. რისთვის უნდა იქნეს დახარჯული ახალი ძალები, თანხები; რა საჭიროა დაიწყოს ამ ორ დაწესებულების შორის მეტოქეობა? ერობა და კოოპერაცია ძლიერ დაახლოვებულნი არიან. ერობასა და კოოპერაციის შორის არავითარი სადაო საქმე არ არის. არის ერთი რამ საჭირო: შეთან-

ხმება, ერთმანეთის დახმარება. ერობამ უნდა ისარგებლოს კოოპერატივით, გამოიყენოს იგი და იმუშაოს მასთან შეთანხმებით. ერობა ვალდებული არის დახმარება, თანამშრომლობა გაუწიოს კოოპერაციას და არა მეტოქეობა.

ერობასა და კოოპერაციის შორის უნდა იქნეს მჭიდრო კავშირი და შეთანხმებული მუშაობა. კოოპერაცია არის უდიდესი იარაღი, რომლის გამოყენება შეუძლია ერობას. ერობა და კოოპერაცია—მომხენი არიან სახელმწიფოს მეთურნეობის აღორძინებაში და ისინი ვალდებული არიან გაინაწილონ შრომა და თითოულმა აწარმოოს საქმე იმ დარგში რომელშიაც იგი მოვლინებული არის.

მოწინააღმდეგეობა ერობისა და კოოპერაციისა მიუღებელია დემოკრატიისათვის, ეს არის უარყოფა დემოკრატიისა.

ერობისა და კოოპერაციის შორის მხოლოდ კავშირი და შეთანხმებული მუშაობა!

პროფ. ს. ავალიანი.

მუნიციპალური საკონსულტაციო ბიურო.

(იურიდიული დახმარება).

მას შემდეგ, რაც განახლებულმა ცხოვრებამ თვითმმართველობებს გაუფართოვა სამოქმედო ასპარეზი და მათ ხელში გადასცა ყველა ადგილობრივი საქმეები, მათი მოვალეობა საგრძნობლათ გაართულდა. ამჟამად თვითმმართველობა—ქალაქის თუ სოფლის—ვალდებულია იზრუნოს ხალხის ცხოვრების ყველა მხარეებზე: სახალხო განათლება, ჯანმრთელობა, მიმოსვლა, სასურსათო საქმე, უმუშევართა დახმარება, იურიდიული დახმარება, ადმინისტრაცია და სხვა ბევრი საქმეები შეადგენენ მის კომპეტენციას. არც ერთი მხარე არ უნდა იყოს დავიწყებული, თუ გვსურს ხალხს ნამდვილი სამსახური გაუწვიოთ.

მართალია, ჩვენი მუნიციპალიტეტები ცუდ პირობებში იმყოფებოდნენ დღიდან განახლებული ცხოვრებისა, ქალაქები— დღიდან თავის დაბადებისა—ერობები, მართალია, ბევრი მძიმე ტვირთი დააკისრა მათ ცხოვრების პირობებმა და ყველა მოვალეობის ერთად მოხდა ძნელია, მას დრო სჭირია სათანადო გეგმის განსახორციელებლად, მაგრამ ამ თავიდანვე მუნიციპალიტეტის სამოქმედო გეგმაში საპატიო ადგილი უნდა დაეთმოს ხალხისთვის იურიდიული დახმარების გაწევას, **საკონსულტაციო ბიუროს** მოწყობის სახით.

უდავოა უნდა იქნას მიჩნეული ის დებულება, რომ იურიდიული დახმარება ხალხისთვის ისევე საჭირო და მიუცილებელია, როგორც სხვა რომელიმე ხემონაჩვენები დახმარებანი. ცნობილია, თუ რამდენ უნაყოფო.

შრომას, ხარჯს სწევს ის პირი, რომელიც საჭიროებს დარღვეულ უფლებების აღდგენას, თუ ის ჩაუვარდა ხელში უვიც დამცველს, რომელსაც არ შეუძლიან მისი სწორ გზაზე დაყენება. არა ერთი და ორი ოჯახი აუფორი-აქებია უწესოთ დაწყებულ საჩივრებს, რომლის ხელმძღვანელნი, უვიცი ხალხი ყოფილა. ჩვენში ხშირია კერძო კანტორები, სადაც სწერენ თხოვნებს, იძლევიან იურიდიულ რჩევას, ლეზულობენ თავის თავზე საქმეების წარმოებას თუ დაჩქარებას და სხვა. შედეგი ყველასათვის ცნობილია: უმრავლეს შემთხვევაში დაკარგული დრო, შრომა და თანხა.

მუნიციპალურ საკონსულტაციო ბიუროს კი შეუძლია ხალხი გადაარჩინოს ყველა ასეთ უნაყოფო ხარჯებს, თან დახმარება გაუწიოს თვით სასამართლოს, ნით რომ თავისი გონივრული და კანონიერი რჩევით ააცილებს მას ისეთს საქმეებს, რომლებიც სხვა შემთხვევაში ბლომათ შევიდოდა სასამართლოში მხოლოდ იმიტომ, რომ ამით ხელი მოეთბო ვილაც „კეთითის მდომს“.

დასავლეთ ევროპისთვის, განსაკუთრებით გერმანიისთვის, მუნიციპალური საკონსულტაციო ბიურო ახალი არ არის. იქ ასეთი ბიუროები არსებობენ უმთავრესად სამრეწველო რაიონებში იმ მიზნით, რომ მუშებს უფასოდ მისცენ სწორი და საჩქარო რჩევა სოციალურ კანონმდებლობის შესახებ. თუ რამდენათ დიდი გასავალი აქვს ასეთ ბიუროებს მუშების რაიონებში, მოწმობს მათი სტატისტიკა. ერთ ასეთ ბიუროს ლინდენში (ჰანოვერი) ხუთი თვის განმავლობაში 2.650 კლიენტი ჰყავდა, ხოლო ნიურენბერგში ასეთივე ბიუროს გახსნის მეორე წელს კლიენტების რიცხვი 17.000 აღემატება. სხვათა-შორის გერმანიის ტერიტორია მოფენილია ასეთი დაწესებულებებით. ქალაქები სთვლიან იმათ თავის ოფიციალურ დაწესებულებად, მათ შესანახათ იღებენ სათანადო კრედიტებს და აქვეყნებენ სტატისტიკურ ცნობებს ამის შესახებ თავიანთ ყოველწლიურ ანგარიშებში. მაგალითად, კაიზერლაუტერნში საზოგადოებრივმა მმართველობამ 1902 წელს გახსნა მუშებისთვის საკონსულტაციო ბიურო, რომელსაც განაგებს მუნიციპალურ საბჭოს მიერ არჩეული განსაკუთრებული კომისია, რომელშიაც შედის ქალაქის მოურავი, ხუთი ხმოსანი და ხუთი მუშა არა-ხმოსანი. ბიუროს აქვს თავისი წესდება, რომლის ძალით ის ვალდებულია მისცეს ზეპირი ყოველგვარი იურიდიული ცნობა თუ რჩევა.

საყურადღებოა, რომ კობურ-გოტის ლანდტაგმა, თანახმად ფინანსიური კომისიის ერთხმად გადაწყვეტილებისა მიანდო მთავრობას—გამოეცა შესაფერი დადგენილება მუშების საკონსულტაციო ბიუროს გახსნისა და გაელო მისთვის ყოველწლიური სუბსიდია. ბიურო ისახავს მიზნათ მისცეს საპრეტოვოს ყველა მცხოვრებს იურიდიული რჩევა და შეუდგინოს შესაფერი წერილობითი განცხადება სოციალურ კანონმდებლობის შესახებ.

პრაქტიკამ დაამტკიცა, რომ ასეთი ბიუროებით სარგებლობენ არა მარტო მუშები, არამედ სხვა საზოგადო ელემენტებიც. მაგალითად, ნიუ-

ხენბერგის მუშების საკონსულტაციო ბიუროსთვის, როგორც ანგარიშებიდან სჩანს, მიუმაართავს გარდა მუშებისა, პერიოდულ გამოცემათა რედაქტორებს, მწერლებს, სასულიერო პირებს, ბებია-ქალებს, მხატვრებს, პროფესორებს და ექიმებსაც. ასეთივე ცნობებია სხვა ბიუროების ანგარიშებშიც, რომლიდანაც ნათელია, რომ სოციალურ კანონმდებლობის სფეროში მუნიციპალური საკონსულტაციო ბიუროები ემსახურებიან ყველას, ვინც მას საჭიროებს, და დღითი დღე დიდს სიმპატიას იმსახურებენ*).

რაც შეეხება რუსეთის წარსრულს, მას სპეციალური მუშების საკონსულტაციო ბიუროები არ ჰქონია და ეს მოვლენა არც გასაკვირია, თუ მხედველობაში მივიღებთ ისტორიულ სინამდვილეს: მუშებისთვის ქალაქებს და მით უფრო სახელმწიფოს თავი არ ასტკივდებოდა. ყოველივე ასეთი საქმე ან სრულიად დევნილი იყო ან დიდის ექვის თვალთ უყურებდნენ მას.

მართალია რუსეთის ზოგიერთ დიდ ქალაქებში არსებობდა საკონსულტაციო ბიუროები, მაგრამ ამას ნათელი ვეჭილთა კორპორაცია ემსახურებოდა, უფრო კი მათი თანაშემწენი—ახალ-გაზრდა ადვოკატები. ასეთი კონსულტაციები დიდ ქალაქებში იმართებოდა უმეტესად ქალაქის განაპირა უბნებში და მით საგრძნობლად სარგებლობდა ხალხის უღარიბესი ნაწილი, ყველა პროფესიის მუშები და საშუალო შეძლების მოქალაქე. ასეთ კონსულტაციებში იძლეოდნენ ყოველგვარ იურიდიულ რჩევას და ადგენდნენ წერილობით შესაფერ განცხადებებს, თუ არზებს თითქმის სრულიად უფასოდ, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ ორიოდ გროსს, რომელსაც მსურველი იხდიდა ხარჯის დასაფარავად.

განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ასეთ კონსულტაციებს ომიანობის დროს, როცა მრავალი ახალი კანონი გამოიცა მობილიზაციის, ჯარისკაცთა ოჯახებისთვის დახმარების, ლტოლვილების, რეკვიზიციის, სურსათის, ბინის თუ სხვა მრავალი საკითხის შესახებ. ომის დაწყებისას სრულიად რუსეთის ქალაქთა კავშირმა მოაწყო პეტროგრადში საკონსულტაციო ბიურო სწორეთ ამ საკითხების შესახებ და დიდი სამსახურიც გაუწია ხალხს, რომელიც ურიცხვად მოაწყდა ამ ბიუროს, დიდის ნდობით უყურებდა მას და სრულიად უფასოდ ღებულობდა როგორც ზეპირ იურიდიულ რჩევას, ისე წერილობით განცხადების, თუ თხოვნის შედგენას.

თვით ქალაქებს, როგორც ზემოთ იყო ნათქვამი, არ ჰქონიათ თავიანთი საკონსულტაციო ბიურო. მხოლოდ ერთ კერძო შემთხვევაში პეტროგრადის მუნიციპალიტეტმა სპეციალურ კანონისათვის—შემოსავლის კვალობაზე გადასახადისათვის მოაწყო საკონსულტაციო ბიურო, სადაც ყველას შეეძლო იურიდიული რჩევის მიღება ამ გადასახადის შესახებ. მაგრამ ეს მაგალითი, ვგონებ, წაუბაძავი დარჩა, თუმცა ეს მოხდა რევოლუციის

*) ეს ცნობები მოყვანილია ა. დამაშკეს ცნობილ წიგნში: „Задачи Городского Хозяйства“ 1904 წ.

პირველ დღეებში, როცა ქალაქებს ასეთ საქმეში დამშლელი უკვე ვინ ჰყავდათ.

რაც შეეხება რუსეთის სოფელს, ის ხომ სრულიად უმწეო მხრივ თუ ქალაქის მცხოვრებს კიდევ ჰქონდა საშუალება ან სასამართლთან არსებულ კონსულტაციებისთვის მიემართა, ან ვინმე ვეჭილი მოსოფლელი კაცი ღვთის ანაბარათ იყო მივლებული და სოფლის მწველუკმათ გამხდარიყო. მაზრაში სოფლის მწერალი იყო იურისტკონსუვლა მარტივ, თუ რთულ საქმეებში.

რამდენადაც რუსეთის ერობა მეტს ყურადღებას აქცევდა საქმეებს, სასკოლო ნაწილს, თუ გზის საკითხს, იმდენათ მას მივიწყებული იურიდიული დახმარების საკითხი. მართალია, ყოველ-დღიურ პრესაში სპეციალურ ჟურნალ „პრავო“-ში ხშირად იწერებოდა წერილები ასეთ მდგომარეობის შესახებ, გაიძახოდნენ: „სოფელს იურისტი არა საჭიროა ამ მხრივ მივეშველოთ, დიდ ქალაქებიდან, სადაც იურისტები საგრძნობელია, გავგზავნოთ ისინი სოფლად“-ო, მაგრამ ყველ არავითარი პრაქტიკული ნაყოფი არ მოუტანია—სოფელს იურისტ ეკარებოდა. ზოგიერთი პუბლიცისტი ფიქრობდა, რომ, როცა ქალაქებში ცემოდათ საშუალება იურიდიული ფაკულტეტის გათავებისა, ისინი წაფებოდნენ სოფელს და იურიდიულ დახმარებას აღმოუჩენდნენ ხალხს თივე ხალხით, როგორითაც ექიმი-ქალი ემსახურება სოფელს*). მთუმცა დღეს იურიდიულ ფაკულტეტებს უკვე ქალაქებშიც გათავებდნენ, თის სოფლის მდგომარეობა ამ მხრით მაინც არ გაუმჯობესებულა, კურს-დამთავრებულ იურისტ-ქალებს არავითარი უფლება საქმის მიზნისა არ მიჰნიჭებიათ. სოფლის მწერლებათ კი იმათ არავინ მივრადგან ძველი რუსეთი არც ისე ადვილათ ურიგდებოდა ქალთა ემციას, რომ სოფლის თანამდებობაზე ქალი დაენიშნა, ერობებს კი არ დათ. საკონსულტაციო ბიუროები, სადაც იურისტ-ქალებს შეეძლოთ ობა. ასე რომ, მაზრა ისევ სოფლის მწერლის (უმრავლეს შემთხვევაში რიდიულათ სრულიად მოუმზადებლის) ბასრ ბრჭყალებში დარჩა ჩაქმის ექსპლოატაციას თავი ვერ დაახწია.

როგორი იყო ამ მხრით ჩვენში მდგომარეობა რევოლუციის დროს პასუხი მოკლეა: ისეთივე, ან თითქმის ისეთივე, როგორც რუსეთში. არსებობდნენ და ეხლაც არსებობენ სასამართლოებთან ნაფიც-ვეჭილთა მოწყობილი კონსულტაციები ზოგიერთ დიდ ქალაქებში: თბილისში, სსში, ბაქოში, განჯაში, ერევანში, დიდი იყო მათი მნიშვნელობა წარსულ მაგრამ დღეს ისინი უკვე ვეღარ აკმაყოფილებენ ფართო მოთხოვნი ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი კონსულტაცია იყო დაარსებული

*) იხ. И. Х. Озеровъ. Большие города, ихъ задачи и средства ленин, 1904 წ. გვერდი 107—108.

ეს თბილისის ოლქის სასამართლოსთან და შემდეგში მისი განყოფილება მე-3-მე სამომრიგებლო უბანშიაც. როგორც მთავარი კონსულტაცია, განყოფილება, მართალია, დიდის ხალისით შეუდგა მუშაობას, მაგრამ თქმის ყოველ წლობით ერთი და იგივე საყვედური ისმის კონსულტაციას საზოგადო კრებაზე: მორიგეობას არ ასრულებენ წევრები; ვინც დას, ისიც გულ-გრილათ ეკიდება საქმეს, რჩევას ზერელეთ იძლევა და ქო. არსებობს მდიდარი მასალა ამ კონსულტაციის მოქმედების შესახებ, არებელ სტატისტიკურ ცნობებით იძის შესახებ, თუ რამდენი კლიენტი ჯდა, რამდენი ფასიანი, უფასო, რამდენი შემოსულა, რამდენი დეფიციტი ჰქონია და სხვა. ჩემს საგანს არ შეადგენს ამჟამად ამ მასალის დამუშავება. მე მაინტერესებს საკითხი: საკმაოა, თუ არა, ასეთი კონსულტაციები, იმ ხალხის მოთხოვნილება იურიდიული დახმარების მხრივ თუნდაც არტო ქალაქებში იყოს დაკმაყოფილებული? ამ მიზნისთვის საკმაო ავით მხოლოდ რამოდენიმე წლის ანგარიშები დასაწყისისას, შუა ხანისა და უკანასკნელი წლებისა. 1903 წლის საზოგადო კრებაზე თითქმის ყველა რატორები აღნიშნავენ იმ ვარაუდებს, რომ წევრები კონსულტაციას გაზიზიან, ამით კი კონსულტაციების პრესტიჟი ეცემაო. რათა ეს მოვლენა დაისპოს, ასახელებენ ისეთ უკიდურეს ზომებს, როგორიც არის ჯარიმა ან ისციპლინარული სასჯელი: ასეთივე სურათია 1910 წლის საზოგადო კრებაზე, სადაც ირკვევა, რომ ოთხი წევრი კონსულტაციისა წელიწადში ერთლაც არ შესულა კონსულტაციაში. მხოლოდ ერთხელ გაუწევია წლის შემავლობაში მორიგეობა 10 წევრს. კლიენტთა რიცხვი ყოფილა 2.090, მათში 815 უფასო. უმთავრესი მუშაობა, როგორც ყველა კონსულტაციებში, ისე აქაც ნაფიც ვეჭილთა თანაშემწეებს აწვეთ კისერზე. 44 ნაფიც-ვეჭილს—წევრს—გაუწევია 319 დღის მორიგეობა, ე. ი. თითოულს თგანს შუა-რიცხვით წელიწადში 7 დღე, ხოლო 16 თანაშემწეს—328 დღე, ე. ი. თითოულს 20,5 დღე, თითქმის სამჯერ მეტი ვიდრე ვეჭილებს. 1916—1917 წლის ანგარიშები გვაჩვენებენ, რომ კლიენტთა რიცხვი კლებულა: საანგარიშო წელს 1.329 კაცია, იმათში უფასო მხოლოდ 192. კონსულტაციის წევრები გარბიან და კონსულტაციის განყოფილება კიდევ ხურება, ხოლო მთავარი კონსულტაცია, მართალია, განაგრძობს თავის ოლვაწეობას, მაგრამ ხშირად მარტო საქმის მწარმოებლის ანაბარათ არის იტოვებული და მორიგი წევრები თითქმის აღარ ჰყავს. რა თქმა უნდა, ასეთ პირობებში იურიდიულ დახმარების საქმე გადავიდა ევრე წოდებულ აგენტების ხელში. ასეთივე მდგომარეობა სხვა ქალაქებშიაც სოფელზე დაპარაკიც ზედმეტია, იქ ხომ წინეთაც და ეხლაც მდგომარეობა აუტანელი იყო და არის, ამიტომ საჭიროა დაუყონებლივი დახმარება საკონსულტაციო ბიუროს მოწყობის სახით, როგორც ქალაქებში, ისე სოფელშიაც. როგორ უნდა მოეწყოს ასეთი კონსულტაციები ქალაქებში?

იურიდიული დახმარება უნდა იყოს უფასო ღარიბთათვის, ხოლო

შეძლებულთათვის ფასიანი. ქალაქის გამგეობის იურიდიულმა განყოფილებამ უნდა გახსნას საკონსულტაციო ბიურო როგორც ცენტრში, ისე განაპირა უბნებში, სადაც მოქალაქეს შეეძლოს მიმართოს ყოველგვარ იურიდიულ რჩევითვის. ბიუროს გამგეთ უნდა იყვნენ მოწვეულნი გამოცდილი იურისტები შესაფერი ჯილდოთი. მათ არამც და არამც არ უნდა იმუშაონ უფასოდ, საქველმოქმედო მიზნითვე, რადგან ასეთ შემთხვევაში პასუხისმგებლობის გრძობა ნელდება და შეიძლება საქმე ჩაიშალოს. ისე, როგორც ექიმი, რაიონულ ამბულატორიის გამგე, პასუხისმგებელია თავის მოქმედებაში, ისეთივე პასუხისმგებელი პირი—იურისტი უნდა იყოს მუნიციპალურ ბიუროს ხელმძღვანელი.

შესაძლებელია იფიქროს ვინმემ, რომ უკეთესი იქნება ასეთი კონსულტაცია მოეწყოს შრომის ბირჟასთან, მაგრამ, ვინაიდან ბირჟის კლიენტი განსაკუთრებული კატეგორიისაა, „უმუშევარია“, საკონსულტაციო ბიუროს კი შეუძლია მიმართოს ყველამ, ვისაც რაიმე იურიდიული რჩევა სჭირია, ამიტომ უმჯობესია ასეთი ბიურო მოეწყოს სრულიად ცალკეთუცა ამას დიდი პრინციპიალური ხასიათი არ აქვს, ეს საკითხი უფრო ტექნიკური ხასიათისაა და უნდა გადაიჭრას მოხერხებულობის მიხედვით, მხოლოდ ყოველ შემთხვევაში ხელმძღვანელი და პასუხისმგებელი უნდა იყოს ქალაქის თვითმმართველობა, რომელსაც საქალაქო დებულების მე-2 მუხლის მე-12 პუნქტი პირდაპირ აკისრებს ასეთის მოვალეობას.

რაც შეეხება სოფელს, აქ მდგომარეობა უფრო რთულია, რადგან ერობებს იურისტები ვერ უშოვიათ მომრიგებელ მოსამართლეთა თანამდებობისათვის, მაგრამ გამოსავალი აქაც არის.

ჯერ-ჯერობით საკმაოა სამაზრო ქალაქებში, ან მაზრის სავაჭრო-სამრეწველო პუნქტებში გაიხსნას ერობის მიერ ასეთი საკონსულტაციო ბიუროები. ამისთვის არც ისე ძნელი იქნება იურისტების შოვნა, რადგან ვიცით, რომ ბევრი ისეთი, ვინც გაურბის მიყრუებულ კუთხეებს, სიამოვნებით იმუშავებდა მაზრის ცენტრში, სადაც შედარებით ცხოვრება ადვილია და სხვა-და-სხვა კულტურული დაწესებულებაც არსებობს.

ასეთი გამოცდილი იურისტი—საკონსულტაციო ბიუროს გამგე მაზრის ერობას შეუძლიან იმავე დროს გამოიყენოს როგორც ხელმძღვანელი გამგეობის იურიდიული განყოფილებისა. სწორეთ ისე, როგორც ადგილობრივი მუნიციპალურ ამბულატორიის, თუ პუნქტის გამგე ექიმი, თუ ბეითალი შესძლებს მაზრის ერობის სექიმო-სასანიტარო, თუ საბეითლო განყოფილებაში მუშაობას.

შემდეგში კი, როცა შუა გზაზე შეჩერებული იურისტი—სტუდენტები შესძლებენ კურსის დასრულებას, ან ჩვენი უნივერსიტეტი გახსნის იურიდიულ ფაკულტეტს და იქ კურს დამთავრებული ჯგუფი სოფელს ეწვევა, მაშინ ხომ სულ ადვილი იქნება საკონსულტაციო ბიუროების გამრავლება.

მაგრამ ვინაიდან ეს შორეული მომავლის საქმეა, დღეს კი ხალხს იური-
დიული დახმარება სჭირიან, იძულებული ვართ ამ საქმეშიაც ჯერ-ჯერო-
ბით მცირედით დავკმაყოფილდეთ, სწორედ ისე, როგორც სხვა მუნიციპა-
ლურ საქმეშიაც რაციონალური საფუძველი ჩაუყაროთ საქმეს, რომელიც
მომავალში თან-და-თან გაფართოვდება და შესძლებს სრულიად დააკმაყო-
ფილოს ამ დარგში ხალხის კანონიერი მოთხოვნილება.

დ. კალანდარიშვილი.

5675

რა აზრკოლებს ჩვენს ერობებს?

სანამ ჩვენ პირდაპირ ვადავიდოდეთ დასმულ კითხვის გარჩევაზე, სა-
ნამ არსებითად შევხებოდეთ ყველა იმ ხელის შემშლელ და დამაბრკო-
ლებელ მიზეზებს, რომელნიც წინ ელობებიან ერობათა მოქმედებას, არ
შეგვიძლია უპასუხოდ დავტოვოთ ის იღუმალი აზრი, რომელიც ბუნებრი-
ვად ებადება მკითხველს ერობაზე მსჯელობის დროს. მკითხველი, ექვს გა-
რეშეა, იტყვის, რა დროს ერობათა მოქმედებაზე ლაპარაკი, როდესაც
მათი კონსტრუქტია კიდევ არ დამთავრებულა, როდესაც ერობები ორგა-
ნიზაციულ ხანას განიცდიან და მათი ვითარება ჯერ მხოლოდ პროცესშია,
დავუცადოთ მათ ჩამოყალიბებას, მათ, ასე ვთქვათ, სტატიკას, და შემ-
დეგ ვიქონიოთ მსჯელობა მათ მოქმედებაზე, ამ მოქმედებათა შედეგებ-
ზე და ყველა იმ პირობებზე, რაც ხელს უწყობს ან აფერხებს მათ. მაგრამ,
მიუხედავად ამისა, ჩვენ გვგონია, რომ დღეს, როდესაც ერობების სახე ცო-
ტათ თუ ბევრათ საერთოდ მაინც გამოირკვა, ვიცით ასე თუ ისე პირობე-
ბი, რომელშიაც უხდება მუშაობა ჩვენ ახალგაზდა ერობებს, წარმოდგენი-
ლი გვაქვს მთელი რიგი იმ მიზნების და პერსპექტივების, რასაც უყენებს
მათ ნორჩ რესპუბლიკის ეკონომიურ-პოლიტიკური ცხოვრების მსვლელობა,
ვითვალისწინებთ ყველა იმ დაბრკოლებებს, რაც წინ ხედებათ ერობებს
მათ ცხოვრების განთიადზე,—სწორედ რომ საჭიროა მსჯელობა ყველა იმ
უარყოფით მოვლენებზე, რაც ხელს უშლის და აფერხებს ერობის მოქმედე-
ლებას. ცხოვრების სინამდვილე, ყოველ ექვს გარეშეა, ბევრ შესწორებას
შეიტანს ერობათა მოქმედების სფეროში, ბევრ დეფექტებს ჩამოაშორებს
მას, მაგრამ ყველა ეს იქნება მწარე გამოცდილების, ბევრ შეცდომების,
დიდ ენერჯის დაკარგვის შედეგი. ამიტომ ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ერობათა
ყოველ მოღვაწის ვალია ისარგებლოს დასავლეთ ევროპის მდიდარ გამოც-
დილებით, თვითმმართველობათა მეცნიერების თანამედროვე შეხედულებით,
ადგილობრივ ცხოვრების განსაკუთრებულ პირობების შესწავლით, თავი-
დანვე დააყენოს ერობის მოქმედება ნორმალულ მსვლელობის გზაზე, რომ
ამით ერობა მართლაც შეიქნას ჩვენ პოლიტიკურ-სოციალურ ისეთ ფაქ-

ტორად, რომ სავსებით გაამართლოს თავის დანიშნულება ერის და დემოკრატიის წინაშე. ჩვენი მიზანია მხოლოდ მივუთითოდ სხვა-და-სხვა გვარ დაბრკოლებებზე და ვაკვრით შევეხოთ მათ. და თუ ამით ვისმეს აღუძრავთ ინტერესს ერობის ჭირ-ვარამზე, ჩვენი მიზანი მიღწეული იქნება, რადგან დარწმუნებულნი ვართ, რომ ჩვენი ახალგაზნდა ერობის მოღვაწენი უფრო ნათლად გააშუქებენ მათთვის საჭირო საკითხებს და ამით ხელს შეუწყობენ იმ დიად იდეების განხორციელებას, რაც მათ დასახული აქვთ თავის მოქმედების სფეროში.

* * *

პირველი და იმავე დროს მთავარი დაბრკოლება, რომელიც მძლავრად აფერხებს ჩვენ ცხოვრების მუშაობას, მდგომარეობს იმ საერთო ეკონომიურ ურთიერთობის არე-დარევაში, რომელსაც ადგილი აქვს დღეს ყველგან. ყველას მოეხსენება თუ რაგვარი კატასტროფიული მდგომარეობა შექმნა ომის მიერ გამოწვეულ შედეგებმა. ქვეყანა ამჟამად განიცდის კრიზისს, რომლის მსგავსი ისტორიას არ ახსოვს. ეკონომიურ კრიზისებს მოჰყვა პოლიტიკური კრიზისიც. უზარმაზარი სახელმწიფონი, უმეტესად მონარქიული ტიპისა დაინგრა. ომამდის არსებული საერთაშორისო ურთიერთობა მოისპო, სახელმწიფოთა შორის გაბმული ეკონომიური კავშირები გაწყდა, აუარებელი დოვლათი განადგურდა, და საერთო სიღატაკის, დამშევის, გადაგვარების სურათი წამოეჭიმა თვალი ახალ და ძველ ნგრევისაგან გადარჩენილ სახელმწიფოებს და მათ შესვეურებს. ჩვენი ქვეყანა ჯერ კიდევ ომამდე კაპიტალისტურ ორონტრიალში იყო ჩათრეული*). თავის თავად ცხადია, ის ვერ გადურჩებოდა იმ საერთო ბედს, რაც წილად ხვდა სხვებსაც. განვითარებულ, ტექნიკურ ძალებით მდიდარ ევროპის სახელმწიფოებისათვის ბრძოლა კრიზისის შედეგებთან უფრო ადვილია, ვინემ რუსეთისთვის ან ჩვენთვის. ისინი შესაფერ იარაღებით და საშუალებებით აღჭურვილნი არიან. ჩვენ კი ყოველ საშუალებას მოკლებულნი. რუსეთის იმპერიის დანგრევამ ჩვენ მოგვცა შენობის ნამტვრევები რომლიდანაც ერთ კარგ მასალას ვერ გამოიტანთ.

ამ საერთო ეკონომიურ და პოლიტიკურ არე-დარევის ხანაში უხდებოდა საქართველოს დემოკრატიას საკუთარ სახელმწიფოებრივ შენობის აგება. ასეთ პირობებში ერობების ნორმალურ მუშაობაზე ლაპარაკიც საძნელოა. დიდათ სცდებიან ისინი, ვინც ბრალს იმაში სდებენ ჩვენ ერობებს, რომ ისინი ხშირად ანგარიშს არ უწევენ ცენტრალურ მთავრობას, და წარმოადგენენ რაღაც საყრისთავოებსო. დღევანდელ მდგომარეობით, იმ მომენტიტით, რომელსაც ჩვენი სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობა განიცდის, აიხსენება ის, რომ ერობებს ხშირად უხდებათ ამა თუ იმ ნაბიჯების გადადგმა

*) გავიხსენოთ თუნდაც ის ფაქტი, რომ სამეგრელოს სიმინდზე პარიზის ბირჟა აწეხვდა ფასებს.

მიზან-შეწონილობის თვალსაზრით და არა კანონიერების თვალთახედვით. ამ პირობებში ეროვნათა „ალაგმვა“, მათი „კალაპოტში ჩაყენება“, რასაც ზოგიერთები მოითხოვენ, არა თუ არ მიაღწევს მიზანს, არამედ გამოიწვევს სულ საწინააღმდეგო შედეგს.

საერთოდ ეკონომიური ცხოვრების ნორმალურ კალაპოტში დადგომა, რაც სრულიად არაა დამოკიდებული მარტო ჩვენს რესპუბლიკის ნება-სურვილზე, აი ის აუცილებელი პირობა, ურომლისოდაც ერობებს არ შეუძლიანთ თავის მოქმედების განვითარება. დღეს-დღეობით კი მეტად ცუდ პირობებში უხდებათ მათ მუშაობა, და თუმც ტიტანიურ შრომას ეწევიან, მაგრამ შესაფერ ნაყოფს მაინც ვერ ღებულენ.

* * *

მეორე გვარი დაბრკოლება, რომელიც ხელს უშლის ჩვენ ცხოვრების ნაყოფიერ მუშაობას, გახლავთ ცოდნა-გამოცდილების უქონლობა.

რუსეთის თვითმპყრობელობა მთავარ მიზნად ისახავდა ყოველგვარ საზოგადოებრივობის დევნას, დევნას ყოველგვარ მუშაობისას, რაც კი მიზართული იყო სახალხო კეთილდღეობისაკენ. განსაკუთრებით განაპირა კუთხეებში ის ულმობელად ატარებდა ამ პრინციპს. მართალია მან შესაფერი სასჯელი იგემა, მაგრამ მისი ვერაგული პოლიტიკის შედეგი კიდევ იარსებებს. სწორედ ამით აიხსნება ის სამწუხარო მდგომარეობა, რომელშიაც ჩავარდნილნი არიან ჩვენი ერობები. ჩვენ მხედველობაში გვყავს ერობათა დღევანდელი ხელმძღვანელები. უმრავლეს შემთხვევაში ისინი არიან ახალგაზდა, ენერგიით სავსე პირები, გატაცებულნი საუკეთესო იდეალებით, გულწრფელი დამცველნი ხალხის ინტერესების, მაგრამ იმავე დროს უმწიონი ყოველ-დღიურ პრაქტიკულ ცხოვრებაში, უმწიონი იმდენათ, რომ სრულიად უბრალო საქმე, როგორც არის დილიჯნის მიმოსვლის მოწყობა მცირე მანძილზე, მათთვის მძიმე თავ-სამტვრევი საკითხია. უბრალო გზის გაკეთებაში იმდენი ხარჯები მისდის მათ, რომ ბოლოს და ბოლოს მათი სამეურნეო მოღვაწეობა მეტად პრობლემატიურ ხასიათს ღებულობს. მიუმატეთ თვალწინ გადაგეშლებათ მწარე სურათი ერობათა ცხოვრების სინამდვილისა. მომავალში, ეჭვს გარეშეა, ჩვენ გვეყოლება საუკეთესო კადრი პრაქტიკულად გამოცდილ ერობის მოღვაწეებისა, მაგრამ ჩვენ აქ ლაპარაკი გვაქვს დღევანდელ ვითარებაზე. დღევანდელი ცხოვრების პირობები ისეთ მოთხოვნილებებს უყენებს ერობათ, რომელთადმი უყურადღებობა, ან ცუდათ დაკმაყოფილება დიდ ზიანს აყენებს ერობის პრესტიჟს და ამით აბრკოლებს მის მოქმედებასაც.

* * *

გარდა ამ საერთო ხასიათის მიზეზებისა არსებობენ კიდევ მიზეზები, ასე ვთქვათ, სპეციფიური თვისებებისა, რომლებიც საკმაოდ აფერხებენ

ერობის მუშაობას. მათ შორის თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს სასოფლო სათემო და საერობო ორგანიზაციების, ე. წ. სათემო ერთეულების შესაფერისად მოუწყობლობას. არსებული სათემო დებულება, გამოცემული რუსეთის დროებით მთავრობის მიერ, აშენებული სულ სხვა პრინციპზე, უვარგისი შეიქნა დღევანდელ ჩვენ მართვა-გამგეობის წყობილებისათვის. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ დღეს ჩვენში არ მოინახება ისეთი ვინმე, რომელსაც არ ქონდეს წარმოდგენილი სასოფლო ან სათემო ერთეულების მნიშვნელობა ჩვენ სახელმწიფოებრივ სისტემაში. წერილი საერობო ერთეული — აი ის საფუძველი, რომელზედაც ეყრდნობა თვით სახელმწიფოს შენობა. წერილ საერობო ერთეულში ხორციელდება სახალხო მართვა-გამგეობის პრინციპი, ეს ერთეული გახლავთ ნამდვილი ფუძე დემოკრატიის არსებობის და ძლიერების და ასეთი მნიშვნელობის საგანი დღეს-დღეობით არ არის შესაფერისად მოწყობილი და კანონით განსაზღვრული. რესპუბლიკის ტერიტორიის პატარა სივრცეზე ისეთ სხვა-და-სხვაობას ვხედავთ მათ გარეგან კონსტრუქციასაც, რომლის მსგავსს არც ერთ სახელმწიფოში არ შეხვდებით დედამიწის ზურგზე. რა ლაპარაკია საქირო, რომ ჩვენი სამაზრო ერობები ასეთ პირობებში სავსებით ვერ გაშლიან ფრთას და მათი მოქმედების ნაყოფი ნაკლებათ სწვდება იმათ, ვისკენაც არის ეს მოქმედება მიმართული. მჭიდრო კავშირის უქონლობა სამაზრო ცენტრის თავის პერიფერიებთან გახლავთ იმისი მიზეზი, რომ ბევრი მწვავე საქმეები სოფლად სრულიად მოუგვარებელი რჩება, და დემოკრატიული წყობილების სიღიად და მნიშვნელობა სოფლის მცხოვრებისათვის საეჭვო ხდება. რა თქმა უნდა, ყველა ეს ნაკლი მომავალში გამოსწორდება, მაგრამ მეტი არ იქნება თავის დროზე იქნას შესაფერი ზომები მიღებული სათემო ერთეულების შესაფერისად მოსაწყობად და მათ დებულების გამოსაუშვავებლად.

* * *

როდესაც ჩვენ საძირკველზე ვლაპარაკობთ, არ შეგვიძლიან უყურადღებოთ დაეტოვოთ ერობათა შენობის სახურავიც და არ ვთქვათ, რომ ამგვარ სახურავის უქონლობა სამწუხარო მოვლენას წარმოადგენს. ჩვენ მოგახსენებთ ერობათა ცენტრზე, შენობის იმ ნაწილზე, რომელსაც თხოულობს ორგანიული განვითარება ჩვენი ცხოვრებისა. უნდა ამგვარად ითქვას, რომ ერობათა ცენტრის დღევანდელი კონსტრუქცია არაა დამაკმაყოფილებელი. მაშინ, როდესაც ერობა ითვლება სახელმწიფოს მართვა-გამგეობის ადგილობრივ ორგანოთ, მაშინ როდესაც ერობათ მინიჭებული აქვთ სახელმწიფოებრივი ფუნქციების ნაწილი, ამავე დროს მათი ცენტრი, მათი გამაერთიანებელი ორგანო. მოკლებულია ყოველგვარ სახელმწიფოებრივ ხასიათის ფუნქციებს^{*)}. შეუძლებელია ისეთი ორგანოს წარმოდგენა, რომ-

*) ამ საკითხზე რედაქცია ადგილს დაუთმობს სხვა-და-სხვა შეხედულებას.

ლის შემადგენელი ნაწილები უფლება-მოსილი იყოს და თვით ორგანო უფლებო. დღეს არსებული ერობათა კავშირი მოქმედებს მთავრობის-მიერ დამტკიცებული წესდებით. ეს წესდება არ არის გატარებული საკანონმდებლო გზით, რაც იმის მაჩვენებელია, რომ ერობათა ცენტრი არ არის შეტანილი სახელმწიფოს სისტემაში. მისი სრული ბატონი-პატრონი მხოლოდ მთავრობაა ერობათა ან მათ ცენტრის დაქვემდებარება აღმასრულებელ ძალისადმი, ეს იმდენათ არა ნორმალური მოვლენაა, რომ ამის შესაგვს რამეს არც ერთ უფლებრივ სახელმწიფოში არ შეხვდებით. ამით არა თუ ქარწყლდება ერობის იდეა, როგორც თვითმმართველ ორგანოსი, არამედ ქარწყლდება მისი იდეა როგორც სახელმწიფოებრივ ორგანოსი*). ის უფლებები საჯარო ხასიათისა, რომელიც აქვს მინიჭებული დღევანდელ ერობათა ცენტრს იგივე უფლებებია, რაც აქვთ კერძო საზოგადოებათა კავშირებს. ამგვარ პირობებში, რა თქმა უნდა, ერობათა ცენტრალურ ორგანოს მოქმედებაზე ზედმეტია ლაპარაკი. მისი არსებობა უფრო მორალური მნიშვნელობისაა, ვინემ სახელმწიფოებრივი, რადგან წარმოუდგენელია სახელმწიფოებრივი ორგანო, მოკლებული იძულებით სავალდებულო ხასიათის უფლებებს.

ჩვენ ღრმად ვართ დარწმუნებულნი, რომ ამ არა-ნორმალურ მდგომარეობას ცხოვრების განვითარების მსვლელობაში მოეღება ბოლო და არსებითად უბრალო საკითხი სახელმწიფოებრივი ფუნქციების განაწილებისა ერობათა და მთავრობის შორის, ამ უფლებათა ისეთიანად გადამიჯვნა, რომ არც ერობის უფლებები დაიჩაგროს და არც მთავრობის კომპეტენცია შეილახოს, გადიჭრება სასურველად და მასთან მოისპობა ის გაუგებრობა, რომელიც გამოწვეულია იმ შიშით, რომ ერობათა ცენტრმა არ ჩაყლაპოს დემოკრატიული მთავრობის ცენტრი.

საგულისხმეოა ის გარემოებაც, რომ თვით ცენტრალურ მთავრობის შემადგენელი ელემენტები ერთნაირად არ უყურებენ ერობებს, და ურთიერთობა ერობისა და მთავრობის უწყებათა შორის ერთგვარი არაა. მაშინ მუშაობს, როდესაც შინაგან საქმეთა სამინისტრო ერობებთან შეთანხმებით უყურებს მათ სრული ნდობით, გადააქვს მათ მოქმედების სფეროში ისეთი რთული და პასუხისმგებელი საქმე, როგორც არის ადმინისტრაციის ორგანიზაცია განსაკუთრებით დღევანდელ ხანაში; და კმაყოფილდება მხოლოდ კონტროლით. მომარაგების სამინისტრო ადგია სულ სხვა პრინციპს, და ჩვენ უკვე ვხედავთ, რომ ამ უწყებას და ერობათა შორის იდიალი დარღვეულია. დაუფარავ უკმაყოფილებით ხვდებიან ერობები მომარაგების სამინისტროს რწმუნებულებს და არ უწყობენ მათ ხელს, რამდენადაც ჩვენ ვიცით, რომ მომარაგების სამინისტრო იძულებული შეი-

*1) საკმარისია ერობის მდგომარეობა ამ მხრივ შევადაროთ სასამართლოს, ამ უღრესად სახელმწიფოებრივ დაწესებულების, დამოუკიდებლობა აღმასრულებელ ძალისაგან.

ქნა ანგარიში გაეწია ერობათა ამგვარ „არა სახელმწიფოებრივ“ ტენდენციისათვის.

იგივე ითქმის მიწათ-მოქმედების სამინისტროზე. ყოველი ცდა მინისტრისა, რომ შეერიგებინა თავის მოხელენი ადგილობრივ ერობებთან, უნაყოფო გამოდგა. და ჩვენ ვხედავთ, რომ სამინისტრო თავის პრინციპს, ერობამ უნდა გაუწიოს კონტროლი მის მოხელეებსო, ნელ-ნელა სცვლის საწინააღმდეგო პრინციპზე: ერობებმა უნდა აკეთონ სახელმწიფოს მიერ დავალებული განსაზღვრული საქმეები და თითონ სახელმწიფომ კი კონტროლი და ხელმძღვანელობა უნდა დაიტოვოსო. მოვიყვანთ ერთ მაგალითსაც. ჯარში გაწვევის საქმე დაევალა ერობებს. სამხედრო მინისტრი თხოულობს მათგან განსაზღვრულ ასაკის პირებს ნაჩვენებ წესით შემოწმების შემდეგ და მათ ჩაბარებას სამხედრო უფროსებისთვის. აქ თავდება ერობის მოვალეობა. არავითარ შეხლა-შემოხლას სამხედრო მინისტრსა და ერობათა შორის ადგილი არა აქვს, იმდენათ განსაზღვრულია მათი უფლება მოვალეობანი*). ყველა ეს მაგალითები ჩვენ მოგვყავს იმის დასახსიათებლად, რომ დღევანდელი ჩვენი ერობები მოკლებულნი საერთო ხელმძღვანელ ცენტრს, გამაერთიანებელ ორგანოს, მოქმედებენ უფლებათა გამოურყვევლობის სფეროში. მთავრობის და მის შემადგენელ ელემენტების დამოკიდებულობა მათთან არ არის მტკიცე, მათი დამოკიდებულებაც ასეთია და, განიციდიან რა რყევას, ხშირად ისეთ ნაბიჯებს დგამენ, რომელიც არაა დასაშვები არც ერთ უფლებრივად მოწყობილ სახელმწიფოში.

* * *

გარდა ზემოჩამოთვლილ მიზეზებისა ჩვენ არ შეგვიძლია უყუარადღებოდ დავტოვოთ კიდევ ერთი მთავარი მიზეზი. ეს გახლავთ ბიუჯეტის საკითხის მოუგვარებლობა. ჩვენ აქ შეუდგებით სახელმწიფო და საერობო ბიუჯეტთა განსაზღვრას და ან მათ შრთიერთობის აღნუსხვას...

ჩვენ შევეხებით მხოლოდ ერობათა უმწურო მდგომარეობას ფინანსიურ მხრით. ვეპვიბთ ბევრმა იცოდეს დღესაც, თუ რა წყაროებით იკვებებიან და არსებობენ ჩვენი ერობები. ის მცირე სესხი და დახმარება, რასაც მთავრობა აძლევს მათ, ანგარდში არაა მისაღები იმდენად მცირე და უმნიშვნელოა ის შედარებით ერობების გასავალთან. ერთდროულ გადასახადის პროცენტები, თუ გნებავთ, მთელი სანიტარული გადასახადიც რომ მიუმატოთ მას, ერობებს არ უშველის, თუ მივიღებთ მხედველობაში იმ აუარებელ მოთხოვნრილებებს, რომელსაც წინ უყენებს ერობას დღევანდელი გართულებული ცხოვრება. ერთი წუთით დაგუშვათ, რომ სახელმწიფომ მათ

*1 არც ერთ ქუაზე მყოფ ადამიანს არ მოუვა თავში, რომ ერობის ცენტრმა განაგოს ჯარის საქმე, ომის წარმოება და სხვა... სამაგიეროდ ვინც ერობის ცენტრს წაართმევს უფლებებს ანაღვანდათა ჯარში გაწვევის საუკეთესოდ მოწყობის საქმეს და მის დადგენილებას სავალდებულო ხასიათს არ მისცემს. გ. მ.

დაუთმო შემოსავლის კვალობაზე გადასახადიც, მაშინაც კი ვექვობთ ერობის ფინანსიური მდგომარეობა გაუმჯობესდეს. ჩვენ ქვეყანაში, განუვითარებელი წარმოების პირობებში, სადაც მცხოვრებთა უმრავლესობა გლეხობაა თავის ეკონომიური ერთგვარობით, მიწის თითქმის ერთ და იმავე რაოდენობით, პატარა მეურნეობით, რაიმე იმედების დამყარება პროგრესიულ გადასახადზე ძალიან პრობლემატიურია. ცხოვრება კი არ ითმენს. ის, რაც არ გაკეთებულა რამდენიმე ათეულ წელში, დღეს ერთად თავმოყრილია და მდგომარეობა ისეთია ან უნდა ყველა ეს გააკეთოს ერობამ, ან და გაიკულიტოს.

ეს გარემოება აიძულებს ჩვენ ერობებს ხელი მოჰკიდონ ე. წ. მუნიციპალურ წარმოებას, მაგრამ ასეთი მათი მოქმედება, დღევანდელ ხანაში, როდესაც ნორმალური პირობები ეკონომიური ცხოვრებისა ხელს არ უწყობს, უნდა ჩაითვალოს მეტად საეჭვოდ. ზოგიერთმა ერობამ სცადა ხელი მოეკიდა ტყის საქმისათვის, თამბაქოს საქმისათვის და სხვა ამგვარ რამეებისათვის, მაგრამ ეს ცდა უნაყოფოდ იკარგება, რადგან საკუთარი საწარმოო თანხის უქონლობა მათ ავდებს კერძო კაპიტალისტების, იმავე სპეკულიანტების ხელში.

ერთის სიტყვით, ერობათა ფინანსიური მდგომარეობა მეტად დამაფიქრებელია. უფრო სამწუხარო აქ ის არის, რომ ახლო მომავალშიც მისი ფინანსიური მხრით გაჯანმრთელების ნიშნებს ვერ ვხედავთ. ერთად-ერთი გამოსავალი, ჩვენის ფიქრით, იგივე სახელმწიფო კრედიტია. მთავრობამ ყოველი საშუალება უნდა იხმაროს, რომ ერობებს ფართო დახმარება მისცეს; ერობათა აპარატის კარგი ორგანიზაცია, მისი მოქმედების ნაყოფიერება ერთს ორად დაუბრუნებს სახელმწიფოს მის მიერ გახსნილ კრედიტს და არც ერთი გროში მას არ დაეკარგება.

გ. მალნარაძე.

თვითმმართველობის ფინანსიური უფლებები.

(მოახსენება, წაკითხული ვას. ზახანაშვილის მიერ თბილისის ქალაქის გამგეობის სხდომაზე).

1908 წელს პეტერბურგის ქალაქის საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიამ მოახსენა საბჭოს: „ხარჯთ-აღრიცხვაში შემოსავალ-გასავლის ბალანსის გატარება თანდათან შეუძლებელი ხდება. ქალაქების ხარჯები წარმოუდგენელის სისწრაფით იზრდებიან, შემოსავალი კი გაყინულია ერთ წერტილზე.“

ვინც კი იყო დაახლოებული ადგილობრივ თვითმმართველობასთან ძველ რუსეთში. ყველა ნათლად გრძნობდა ქალაქების არა-ნორმალურ მდგომარეობას ფინანსურ სფეროში.

ყველა ქალაქი ერთხმად აღნიშნავდა თვითმმართველობათა აუტანელ ფინანსიურ მდგომარეობას, ადგილობრივ მოთხოვნილებათა ადგილობრივ დაკმაყოფილების შეუძლებლობას, შესთხოვდა და შეღალატებდა მთავრობას ქალაქების და ერობების საბიუჯეტო უფლების გაფართოებაზე, მაგრამ მათი თხოვნა-ვედრება რჩებოდა „ხმათ მლალადებლისა უდაბნოსა შინა“, და მათ მიერ აღძრული შუამდგომლობანი ბიუროკრატიულ „კანცელიარშინას“ არ გასცილებიან.

კანონ-პროექტი „ქალაქის და ერობების ფინანსიურ გაუმჯობესების შესახებ“, 1909 წელსი წარდგენილი მთავრობაში, კონსტიტუციონალურ-დემოკრატიულ პარტიის ჯგუფის მიერ მხოლოდ 1912 წლის 2 მარტს იყო შეტანილი მესამე დუმაში, რომელმაც ამ კანონ-პროექტის მხოლოდ პირველი ნაწილი განიხილა, მეორე ნაწილი კი, რომელიც ეხებოდა ქალაქების და ერობების საბიუჯეტო უფლებებს, მემკვიდრეობით გადასცა მეოთხე დუმას, ხოლო ამ უკანასკნელმა ისე დაამთავრა თავისი არსებობა, რომ ეს კანონ-პროექტი არ განუხილავს.

ამგვარად ქალაქების საბიუჯეტო უფლებები პირველად 1870 წელს განმარტებულნი, უცვლელად დარჩნენ რუსეთის რევოლუციამდე. რევოლუციის შემდეგ, 1917 წლის, 28 აპრილს, რუსეთის დროებითმა მთავრობამ გამოსცა საქალაქო დებულების პირველი ნაწილი, რომელიც მხოლოდ ქალაქთა საზოგადო უფლებრივ განმარტებას შაიცავდა და უმთავრესად კი საარჩევნო უფლების გაფართოებას ეხებოდა. რაც შეეხება ქალაქის საბიუჯეტო უფლებებს, მათ შესახებ კანონი დროებითი მთავრობისა გამოვიდა იმავე წლის 9 სექტემბერს, რომელიც არსებითად ცოტათი განსხვავდებოდა არსებულ საქალაქო დებულებისაგან.

მას შემდეგ სრულად შეიცვალა ქალაქთა და ერობათა უფლებრივი მდგომარეობა.

რევოლუციამ მოსპო ის უნდობლობა, რომელსაც უცხადებდა ძველი მთავრობა ადგილობრივ თვითმმართველობას, მანვე გაანგრია მთავრობისა და ადგილობრივ თვითმმართველობათა შორის ამართული კედელი და დაამყარა მათ შორის სოლიდარობა, შრომის თანაბარი და სამართლიანი განაწილება საზოგადოების და სახელმწიფოს მართვა-გამგეობაში, რევოლუციის შემდეგ, განსაკუთრებით ჩვენში, თვითმმართველობა გახდა ადგილობრივ ძალა-უფლების წარმომადგენლათ. ამ გარემოებამ შექმნა ახალი მოვალეობა თვითმმართველობისა, მისი ვალდებულებანი საზოგადოების და სახელმწიფოს წინაშე გააფართოვა და გააღრმავა. ამავე გარემოებას უნდა შეექმნა თვითმმართველობისათვის ახალი უფლება, მაგრამ ეს ასე არ მოხდა. ორი წლის გამოცდილებამ დაგვარწმუნა, რომ პოლიტიკურ თავისუფლების ატმოსფეროში, მთავარი მნიშვნელობა იმდენათ ფორმალურ უფლებას არ ჰქონია, რამდენათაც ამ უფლების განხორციელების შესაძლებლობას.

თავისთავად ცხადია, რომ მოვალეობის დაკისრება, უფლებების ფორმა-

ლური გაფართოება არ ნიშნავს უფლებების ფაქტიურად გაფართოებას, თუ მათი შესრულების და განხორციელების შესაძლებლობა არ ექნება თვითმმართველობას. ასე მოხდა ჩვენში. ადგილობრივ თვითმმართველობათა უფლება გაფართოვდა, მოვალეობა გაართულდა და მათი განხორციელების შესაძლებლობის ზრდა ბევრათ ჩამორჩა მოვალეობათა ზრდას.

მოხდა მხოლოდ საქმის განაწილება მთავრობასა და ადგილობრივ თვითმმართველობათა შორის, მაგრამ არ მომხდარა განაწილება იმ საშუალებებისა, რომელთა წყალობით უნდა ხდებოდეს მართვა-გამგეობის საქმის წარმოება ადგილობრივ. შეიქმნა ახალი, ახალ საფუძველზედ დამყარებული ურთიერთობა მთავრობასა და თვითმმართველობის შორის, მაგრამ არ შექმნილა ამ ურთიერთობის გამომხატველი და გამწესრიგებელი რეგლამენტი. კანონი დარჩა ძველი, ურთიერთობა კი ახალია. თუ მთავრობამ თავისი მოვალეობა გაუნაწილა ადგილობრივ თვითმმართველობას, დააკისრა მას სახელმწიფო ფუნქციები, უნდა მოვალეობათა განხორციელების შესაძლებლობაც გაენაწილებინა. უნდა გადაეცა თვითმმართველობისათვის სახელმწიფოს შემოსავლის ნაწილიც ისე, როგორც გადასცა ფუნქციების ნაწილი. ეს შეუთანხმებლობა კანონსა და ფაქტიურ მდგომარეობის შორის აღრმავებს იმ ფინანსიურ ტრაგედიას, რომელსაც განიცდიდნენ თვითმმართველობანი რევოლუციამდეც და აუცილებელ საჭიროთ ხდის არსებულ საქალაქო დებულების დაუყონებლივ გადასინჯვას და მის შესწორებას, როგორც თვითმმართველობის საზოგადო უფლებრივ მდგომარეობის მიხედვით, ისე მის საბიუჯეტო უფლებების მხრივ.

ჩვენ მიზნათ გვაქვს შევეხოთ ქალაქის საბიუჯეტო უფლებებს და ამიტომ ამ მოხსენებაში მხოლოდ მასზედ შევჩერდებით. ჩვენ გვინდა გამოვარკვიოთ ქალაქების სასურველი საბიუჯეტო უფლება ნორმალურს პირობებში და არ ვეხებით დღევანდელს ომით და რევოლუციით შექმნილ განსაკუთრებულ მდგომარეობას, რომლის გამოსასწორებლადაც განსაკუთრებული ზომებია საჭირო.

ქალაქების საბიუჯეტო უფლება იმდენათ დაკავშირებულია სახელმწიფოს საბიუჯეტოს უფლებასთან, რომ მათი ცელცალკე განხილვა არეც-დარეცვას გამოიწვევს. კომუნალური ფინანსიური სისტემა შეთანხმებული უნდა იყოს სახელმწიფოს ფინანსიურ სისტემასთან, წინააღმდეგ შემთხვევაში ადვილათ შესაძლოა ერთი ჯგუფის ზედმეტი დაბეგვრა სახელმწიფოსა და კომუნის მიერ, იმ დროს, როდესაც მეორე ჯგუფი სრულიად არ იქნება ან ნაკლებ იქნება დაბეგვრილი. ამიტომ ქალაქთა საბიუჯეტო უფლება უთუოდ განხილული უნდა იქნას სახელმწიფოს ფინანსიურ სისტემის საზოგადო ქსელის თანახმად.

სახელმწიფო და კომუნის საბიუჯეტო უფლების საფუძველი უნდა ვეძებოთ ამ ორი ორგანიზაციის მოღვაწეობის ხასიათსა და მასშტაბში.

გერმანელი ფინანსისტი პროფესორი ადოლფ ვაგნერი იმ აზრისა არის,

რომ სახელმწიფოს და კომუნის მოღვაწეობა ერთი-მეორესაგან განსხვავდება არა თვისებით, არამედ რაოდენობით, და არ ეთანხმება იმ აზრს, რომ კომუნა მხოლოდ ეკონომიური ორგანიზაციაა და სახელმწიფო კი პოლიტიკური. პრინციპიალურად, ვანგერის აზრით, არავითარი განსხვავება სახელმწიფოსა და კომუნას შორის არ არსებობს. კომუნა მარტო სამეურნეო ორგანიზაცია არ არის, მის მოღვაწეობას პოლიტიკური ხასიათიც აქვს. მათ შორის მოვალეობათა განაწილებას შემთხვევითი ხასიათი აქვს და განისაზღვრება ისტორიული მომენტით ან იმ მოსაზრებით, თუ რამდენად უფრო მოსახერხებელია ამა თუ იმ მოვალეობის დაკისრება სახელმწიფოზე ან კომუნაზე. ყველაზედ მეტად ეს შეხედულება მართალია დღევანდელი ჩვენი მდგომარეობისათვის, როდესაც კომუნა-თვითმმართველობა სახელმწიფოს მოვალეობას და ფუნქციებს ასრულებს ადგილობრივ. მაგრამ ადგილობრივი თვითმმართველობანი, კომუნები დღეს და შემდეგშიაც უფრო სამეურნეო ორგანიზაციას წარმოადგენენ ვიდრე პოლიტიკურს. მართალია, ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ სახელმწიფოს და კომუნის მოღვაწეობას შორის პრინციპიალური განსხვავება არ არის, მაგრამ ეს მხოლოდ პრინციპიალურად. ფაქტიურად კი კომუნა უფრო სამეურნეო ორგანიზაცია არის ვიდრე სახელმწიფო. ამიტომ „კომუნის ფინანსიური სისტემა—ამბობს ვანგერი—ისეთივე არ უნდა იყოს, როგორც არის სახელმწიფოს ფინანსიური სისტემა, მაგრამ პრინციპიალურად არც უნდა განსხვავდებოდეს მისგან“.

ქალაქების საბიუჯეტო უფლებების განხილვის დროს უთუოდ უნდა ვაუწყოთ ანგარიში იმ მოვალეობათ, რაც დაკისრებული აქვს მას მისი მოღვაწეობის ხასიათსა და ბუნებას.

საქალაქო დებულების პირველი მუხლი ამბობს: „ქალაქის გამგეობა განაგებს ადგილობრივ მმართველობის და მეურნეობის საქმეებს, აგრეთვე სხვა საქმეებს, რომელიც დაეკისრება მას განსაკუთრებული კანონებით“.

ადგილობრივი მმართველობის და მეურნეობის მოწესრიგება—აი ის მოვალეობა, რომელიც დაკისრებული აქვს კომუნას და საიდანაც უნდა გამოვიდოდეთ საბიუჯეტო უფლებების განხილვის დროს. ამ მუხლით განისაზღვრება კომუნის მოღვაწეობის ხასიათი. მან უნდა იუფლოს, როგორც მმართველმა, და ჰქმნას ღირებულება, როგორც მეურნემ.

დავიწყოთ მეორედან.

ქალაქის მეურნეობა არ არის ისეთი მეურნეობა, როგორც არის ეკრძო პირის მეურნეობა. მესაკუთრის ერთად ერთი მამოძრავებელი მომენტი თუ არა, უმთავრესი მაინც ეკონომიური ინტერესია, ეგრედ წოდებული „ეკონომიური ეგოიზმი“. მას საზოგადო ინტერესები, საზოგადო მდგომარეობის გაუმჯობესება არა აქვს მიზნად. საზოგადოების საჭიროებანი მას იმდენად აინტერესებს, რამდენადაც ამ საჭიროებათა დაკმაყოფილებიდან იგი სარგებლობას ნახავს. საზოგადოებრივი მეურნეობას კი, ე. ი. სახელმწიფოსას და კომუნისას, თან სდევს ეთიური პრინციპიც, მას მიზნათა აქვს საზო-

გაღო მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება, ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება, როგორც ქთელი საზოგადოებისათვის, ისე მის თითოეულ წევრისათვის.

თუ კომუნის და სახემწიფოს მოღვაწეობას ასეთი ხასიათი აქვს, თუ ის ზრუნავს საზოგადოების კეთილდღეობაზედ, მიზნათ აქვს გააადვილოს ცხოვრება, გააუმჯობესოს მდგომარეობა, საზოგადოებაშიც ამ მოღვაწეობაში ხელი უნდა შეუწყოს და შეუქმნას კომუნის თუ სახელმწიფოს მოვალეობის შესრულების შესაძლებლობა: აქედან გამომდინარეობს თითოეული მოქალაქის მოვალეობა მიიღოს მონაწილეობა საზოგადოებრივ ორგანიზაციების მოღვაწეობის აღორძინება გაძლიერებაში, მიუხედავათ იმისა, მიიღებს თუ არა თვითონ რაიმე სარგებლობას ამ მოღვაწეობიდან. ხოლო რადგან კომუნის მოღვაწეობა განისაზღვრება ადგილობრივ მმართველობით და ადგილობრივ მეურნეობით, ამიტომ მოქალაქე ვალდებულია მიიღოს მონაწილეობა, როგორც მმართველობაზედ გაწეულ ხარჯებში, ისე კომუნის სამეურნეო ხარჯებში.

მაშასადამე თითოეული მოქალაქე ვალდებულია მიიღოს კომუნის და სახელმწიფოს სასარგებლოდ ის, რის ვალეობაც შეუძლია მას საზოგადოებრივ მეურნეობის და მმართველობის აღორძინება-განვითარებისათვის.

აქედან გამომდინარეობს ის პრინციპი, რომელზედაც უმთავრესად დამყარებული უნდა იყოს სახელმწიფოს და კომუნის ფინანსიური სისტემა. ეს არის „ხარჯგადახდის უნარიანობა“ მოქალაქისა. თუ კერძო მეურნეობაში მთავარი მნიშვნელობა „ინტერესს“ აქვს, კომუნის ფინანსიური სისტემაში ეს მთავარი მნიშვნელობა „ხარჯგადახდის უნარიანობას“ უნდა ჰქონდეს. მაგრამ აქედან არ შეიძლება დაეასკვნათ, რომ „ინტერესს“ ქალაქის მეურნეობაში ადგილი არ უნდა ჰქონდეს. თუ კერძო მეურნეობაში თანაბარი ღირებულების გაცვლა-გამოცვლა ხდება და ამ პროცესს შედეგათ „ეკონომიურ ეგოიზმის“ დაკმაყოფილება მისდევს, კომუნის სამეურნეო ცხოვრებაში ხშირია ისეთი მომენტები, როდესაც „სამსახურ-სამაგიეროს“ (участка-возмездия) პრინციპს ადგილი უნდა დაეთმოს და ჯეროვანი ყურადღება მიექცეს. ამ ორი პრინციპის შეთანხმება და ერთნაირად სარგებლობა ორთავე საფუძველით კომუნალურ ფინანსიურ სისტემაში, შესაძლებელ გახდის ქალაქების ფინანსიური მდგომარეობის გაუმჯობესობას და განმტკიცებას.

ქალაქს კომუნას ვაჰყავს ახალი ქუჩები, წყალსადენი, კანალიზაცია, განათება, აძლიერებს და აუმჯობესებს მიმოსვლის საშუალებებს და სხვა, ე. ი. ქმნის ისეთს ღირებულებას, რომლითაც სარგებლობს ან ყოველი მცხოვრები ქალაქისა ან ნაწილი მცხოვრებლებისა. აქედან იწყება შესაძლებლობა „სამსახურ-სამაგიეროს“ პრინციპის განხორციელებისა. თუ გსურს ადვილად მიხვიდე შენს ბინამდის, თუ გსურს სალი და საკმაო წყალი გქონდეს ახლოს, თუ გინდა სისუფთავე, იუ არ მოგწონს ბნელ ქუჩაში სიარუ-

ლი, გაიღე ხარჯი და გექნება ყველა ეს. გაგიწევს სამსახურს თვითმმართველობა და შენც მიეცი სამაგიერო. აი ის ანბანური ქვეშარიტება, რომელსაც „სამსახურ-სამაგიეროს“ პრინციპს უწოდებენ.

ქალაქის თვითმმართველობის ასეთი მოღვაწეობით, ამგვარი სამსახურით, უპირველეს ყოვლისა, სარგებლობენ მიწის და სახლის მესაკუთრენი და ვაჭარ-მრეწველნი. ამიტომ ამ პრინციპით უნდა იბეგრებოდნენ სახლის პატრონები, მემამულე და ვაჭარ-მრეწველნი, ე. ი. ამ პრინციპით უნდა იბეგრებოდეს ქალაქის სასარგებლოდ ყოველი ის უძრავ-მოძრავი საგანი, რომელიც კომუნის მოღვაწეობიდან რაიმე სარგებლობას ითვისებს.

ქალაქში თუ კარგი გზებია, კარგი განათება, წყალი, სისუფთავე და ცუდია, სკოლები მრავალია, სავაჭრომყოფოები, ვაჭრობა-მრეწველობა განვითარებულია, მცხოვრებთა რიცხვი სწრაფად იზრდება, და ამ გარემოებიდან უპირველეს ყოვლისა სარგებლობას სახლის და მიწის პატრონები ღებულობენ, რადგან მცხოვრებთა რიცხვის ზრდასთან ერთად იზრდება მამულის ღირებულება, მისი საიჯარო ფასი, ბინის ქირა და სხვა. მცხოვრებთა რიცხვის ზრდა კი, ამ შემთხვევაში, კომუნის მოღვაწეობის შედეგია.

ვაჭარ-მრეწველნიც ეკუთვნიან მცხოვრებთა იმ კატეგორიას, რომელიც განსაკუთრებით დიდს სარგებლობას პოულობს კომუნის მიერ გაწეულ ხარჯების შედეგებიდან. ქალაქის პატარა ტერიტორიაზედ შექმნილი, მცხოვრებლები, კარგი და ადვილი გზები, განათება, წყალი, სასაკაო, ადვილი და იაფი მიმოსვლა და სხვ. ქმნის იმისთანა პირობებს, რომელშიც ვაჭარობა-მრეწველობას მოგება უადვილდება და უდიდდება. ამიტომ მცხოვრებლების ეს კატეგორიაც უნდა იბეგრებოდეს კომუნის სასარგებლოდ „სამსახურ-სამაგიეროს“ პრინციპის მიხედვით.

მაგრამ ადგილობრივ თვითმმართველობის მოღვაწეობა მარტო ქუჩების, წყალსადენის, კანალიზაციის, ე. ი. სამეურნეო სფეროთი არ განისაზღვრება. მას, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სხვა მოვალეობაც აწევს: იგი ვალდებულია მთელს ქალაქში დაიცვას წესიერება, მოქალაქეთა სიცოცხლე და ქონება, უზრუნველ ჰყოს ყოველგვარ საფრთხისაგან, მოაწყოს მის გამგებლობაში მყოფ ტერიტორიაზედ სწავლა-განათლების საქმე, იზრუნოს უპატრონო ბავშვების აღზრდაზედ, მოუაროს მოხუცებს და ინვალიდებს, მოაწყოს და შეინახოს თავის სამმართველო და სხვა-და-სხვა, ე. ი. თვითმმართველობა ვალდებულია ქალაქის მცხოვრებთა საზოგადო მოთხოვნილებანიც დააკმაყოფილოს. კომუნა ვალდებულია შექმნას და შეინახოს ისეთი დაწესებულებანი, რომელთაც ყველასათვის ერთნაირი სარგებლობა მოაქვს. ამ ხასიათის მოღვაწეობიდან გამომდინარეობს მეორე საფუძველი მცხოვრებთა დაბეგრისა. კომუნის მოღვაწეობის ამ სფეროში „სამსახურ-სამაგიეროს“ პრინციპს ადვილი არა აქვს.

თუ პირველ შემთხვევაში, ე. ი. როდესაც თვითმმართველობა წმინდა სამეურნეო მოღვაწეობას აწარმოებს, „სამსახურ-სამაგიეროს“ უნდა ჰქონ-

დეს მთავარი მნიშვნელობა; მეორე შემთხვევაში, როდესაც თვითმმართველობის მოღვაწეობას ყველა მოქალაქისათვის ერთგვარი მნიშვნელობა აქვს, აქ უნდა განხორციელდეს მოქალაქის მოვალეობა ადგილობრივ თვითმმართველობის მიერ გაწეულ ხარჯებში მონაწილეობის მიღებისა. ამ მოვალეობის შესასრულებლად მოქალაქემ უნდა გაიღოს ის, რის გაღებაც მას შეუძლია, მიუხედავად იმისა, თვითონ სარგებლობს რითიმე, თუ არა. მაშასადამე ამ შემთხვევაში მოქალაქე უნდა იბეგრებოდეს „ხარჯ-გადახდის უნარიანობის“ პრინციპით.

პირველ შემთხვევაში, ე. ი. „სამსახურ-სამაგიეროს“ პრინციპი გულისხმობს რეალურ გადასახადებს, ე. ი. გადასახადებს ყოველ იმ უძრავ-მოძრავ საგანზედ, რომელიც თვითმმართველობის მოღვაწეობიდან ითვისებს რაიმე რეალურ სარგებლობას.

მეორე შემთხვევაში—„ხარჯგადახდის უნარიანობის“ საუკეთესო გამოხატელობა არის შემოსავალი, ამიტომ ამ პრინციპით დაბეგვრა არის იგივე შემოსავლის კვალობაზე დაბეგვრა.

მაშასადამე თვითმმართველობათა და სახელმწიფოს საბუიჯეტო უფლებების განსაზღვრის დროს მხედველობაში უნდა გვქონდეს ეს ორი სხვადასხვა ბუნების გადასახადი: რეალური „სამსახურ-სამაგიეროს“ პრინციპზედ ავებული და გადასახადი შემოსავლის კვალობაზედ.

სახელმწიფო არ არის სამეურნეო ორგანიზაცია. ის აწარმოებს საზოგადო მართვა-გამგეობის საქმეს, ხოლო ადგილობრივ მეურნეობას—ერობა და ქალაქი. არა სახელმწიფო, არამედ ერობა და ქალაქი ეწევა ისეთ მოღვაწეობას, განსაკუთრებით ჩვენში, რომელიც საგანს ღირებულებას უმატებს და სარგებლიანობას უძლიერებს მას, ე. ი. ქმნის ისეთ გარემოებას, როდესაც შესაძლოა დაბეგვრა „სამსახურ-სამაგიეროს“ პრინციპის მიხედვით; და რადგან „სამსახურ-სამაგიეროს“, პრინციპი გულისხმობს რეალურ გადასახადებს, ამიტომ რეალურ გადასახადების მითვისების უფლება აქვს მხოლოდ თვითმმართველობას და არა სახელმწიფოს.

აქედან დასკვნა ერთი შეიძლება. ყველა რეალური გადასახადი უნდა გადაეცეს ადგილობრივ თვითმმართველობას—ერობას და ქალაქს, როგორც ისეთს ორგანიზაციას, რომელიც ქმნის ამ გადასახადის ეთიურ საფუძველს.

ადგილობრივი თვითმმართველობა, გარდა სამეურნეო მოღვაწეობისა, საზოგადო მართვა-გამგეობის, ყველა მის ტერიტორიაზედ მცხოვრებთათვის სასარგებლო საქმეს აწარმოებს. ამ შემთხვევაში როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, მოქალაქე უნდა იბეგრებოდეს „ხარჯ-გადახდის უნარიანობის“ მიხედვით. ეს პრინციპი საუკეთესო განხორციელებას პოულობს შემოსავლის კვალობაზე გადასახადში.

სახელმწიფო თავის მოღვაწეობით ქმნის სახელმწიფოს მთელ ტერიტორიაზედ ისეთს ღირებულებებს, რომლით სარგებლობაც ყველა მოქალაქეს ერთნაირად შეუძლია, და თუ ასეთ საყოველთაო სასარგებლო მოღვაწეო-

ბაში ყველა მოქალაქე უნდა იღებდეს მონაწილეობას იმდენათ, რამდენათაც ეს მას შეუძლიან, ხოლო ამ შესაძლებლობის მაჩვენებელი არის შემოსავალი, მაშასადამე ყველა მოქალაქე სახელმწიფოს სასარგებლოთ უნდა იბეგრებოდეს „ხარჯგადახდის უნარიანობის“ მიხედვით, ე. ი. შემოსავლის კვალობაზედ.

მაგრამ ქალაქიც და ერობაც ეწვევიან ამ ხასიათის მოღვაწეობას თავიანთ ტერიტორიაზედ, მაშასადამე მათაც უნდა მიეცეს უფლება მოქალაქეთა დაბეგვრისა „ხარჯგადახდის უნარიანობის“ მიხედვით, ე. ი. შემოსავლის კვალობაზედ ქალაქის ან ერობის ფარგლებში.

აქაც დასკვნა მხოლოდ ერთი შეიძლება.

თვითმმართველობას უნდა მიეცეს უფლება მის ფარგლებში მცხოვრებთა დაბეგვრისა შემოსავლის კვალობაზედ. მაგრამ თუ ქალაქი თვით მოაწყობს ამ გადასახადის ორგანიზაციას, ეს დიდ ხარჯებს გამოიწვევს და ეს მაშინ, როდესაც ამისთვის საჭირო ორგანიზაცია და აპარატი უკვე აქვს სახელმწიფოს. ამ ხარჯების აცდენა სულ ადვილი იქნება თუ დაწესდება შემოსავლის კვალობაზედ დამატებითი გადასახადი ქალაქის სასარგებლოდ და ამ გადასახადის მოკრეფა დაევალება იმ ორგანიზაციას, რომელიც სახელმწიფოს აქვს მოწყობილი ხარჯების ასაკრეფათ.

რომ რეალური გადასახადი თვითმმართველობაში უნდა გადაეცეს, ეს ზემოთ დავამტკიცეთ. ამის განხორციელება არც ძნელია, რადგან სახელმწიფოს ფინანსიურ სისტემაში რეალურ გადასახადებს მცირე ადგილი უჭირავთ და ამ შემოსავალზედ სახელმწიფოს ადვილად შეუძლია უარი სთქვას.

საკამათო შეიძლება იყოს სახელმწიფოსა და კომუნალ შორის მხოლოდ შემოსავლის კვალობაზედ ქალაქის სასარგებლოდ დამატებითი გადასახადის ნორმების დაწესების უფლება. სახელმწიფო, ექვს გარეშეა, ეცდება მცხოვრებთაგან, ამ გადასახადის სახით, ამოსწუროს ის, რის ამოწურვაც მას შეუძლიან, ე. ი. რის გადახდაც შეუძლიან მცხოვრებლებს. მაშასადამე, თუ კომუნალს გადაეცა უფლება ნორმების დაწესებისა და მან შემოიღო დიდი გადასახადი, ამით შემცირდება მცხოვრებთა „ხარჯგადახდის უნარიანობა“ და, მაშასადამე, მოქალაქე სახელმწიფოს სასარგებლოდ ვეღარ გადიხდის იმას, რის გადახდაც მას შეეძლო. ამის პასუხს იგივე პრუსიის კომუნალური სისტემა გვაძლევს.

პრუსიის ფინანსიური სისტემა არ ცდილობს კომუნალს მოუსპოს შემოსავლის კვალობაზედ გადასახადით სარგებლობის შესაძლებლობა და სახელმწიფოს მონოპოლიათ გახადოს ამ გადასახადით სარგებლობა; პირიქით, ეს სისტემა ავალებს კომუნებს განსაზღვრულ მომენტიდან დაწყებული უფრო მეტად ისარგებლონ შემოსავლის კვალობაზედ გადასახადით, ვინემ რეალურ გადასახადით. ასეთი მდგომარეობა იწყება იმ მომენტიდან, როდესაც რეალური გადასახადი აიწევა კანონის გამოსვლის დროს სახელმწიფოს სასარგებლოდ არსებული ნორმების 150%-მდის ე. ი. თუ რეალური გადა-

სახადი კომუნამ გადაიდა არსებულ გადასახადის 150 %/-მდის, ამის შემდეგ რეალურ გადასახადის 1 %/-ტის მომატება უნდა მოსდევდეს შემოსავლის კვალობაზე გადასახადის მომატება 2 %/-ით.

მაშასადამე, თვით კანონი ავალებს კომუნას შემოსავლის კვალობაზე გადასახადით უფრო მეტად ისარგებლოს. ვინემ რეალურ გადასახადით, რომლის ნორმა ამავე კანონით განსაზღვრულია 150 პროცენტით. მაგრამ ეს კანონი ხშირად ირღვევოდა კომუნის მიერ და რეალური გადასახადები განსაზღვრულ ფარგლებს სცილდებოდა. რეალური გადასახადი იზრდებოდა, ხოლო შემოსავლის კვალობაზე გადასახადი ერთ წერტილზე იყინებოდა. გერმანიის ქალაქებში, პროფესორ ოზეროვის ცნობით, შემოსავლის კვალობაზე ქალაქის სასარგებლოდ დაწესებულ გადასახადი სახელმწიფოს გადასახადის დაახლოებით 250 %/- შეადგენდა, ე. ი. თუ სახელმწიფო ბეგრავდა 4 %/-ით კომუნას შეეძლო ეს გადასახადი 10 %/-მდის აეყვანა. მაგრამ იშვიათი ქალაქი არის გერმანიაში, რომელმაც შემოსავლის კვალობაზე გადასახადი 200 %/-დის ასწია. 1905 წელში ქალაქების 80 %/- ასეთი გადასახადი არ ასცილებია 150 %/-ს; ქალაქების 15 %/-ში 200 %/-, მხოლოდ ქალაქთა დანარჩენ 5 %/-ს, გლეხოვის ცნობით, შემოულია დიდი გადასახადი რასაც სახელმწიფოს ფინანსებზედ არავითარი გავლენის მოხდენა არ შეეძლო.

ასეთი ქალაქებია: ნიკოლაევი, შვეცი, რუსელი, მევე, ბერნტი, დაბშტატი, ტოლკმენტი, გორცნო და სხვები, რომელთაც სახელები უცნობი არიან არა მარტო ჩვენთვის, არამედ თვით გერმანელთა უმთავრესობისათვისაც.

გერმანიის სახელმწიფოსათვის არაფერი მნიშვნელობა არა აქვს, რამდენს ახდევინებს რომელიმე გორცნო, რომელშიაც მცხოვრებთა რიცხვი 1.600-ს არ აღემატება. გორცნოს რომ სულაც არაფერი არ აელო ამ გადასახადისა, მაინც გერმანიის სახელმწიფოს რესურსები ისეთივე დარჩებოდა, როგორც არის დღეს.

სახელმწიფოს ბიუჯეტზედ გავლენა აქვთ დიდს ქალაქებს და მათ რაოდენობას, და ამისთანა დიდს ქალაქებში-კი გადასახადი მცირეა.

ქალაქების სასარგებლოდ რეალურ გადასახადების გადაცემით შემოსავლის კვალობაზე გადასახადი აღარ იზრდება, ხოლო რეალური გადასახადები-კი განუწყვეტლივ იზრდებიან იმის მიხედვით, თუ რამდენათ იზრდება და ვითარდება თვით ქალაქი.

კონკურენციას სახელმწიფოსა და კომუნას შორის ანელებს ის ვარემოება, რომ ქალაქს შეუძლიან რეალური გადასახადების გადიდება თავის შეჩედლებით და საჭიროების მიხედვით. ამიტომ ქალაქები გერმანიაში უფრო დიდს ყურადღებას აქცევენ რეალურ გადასახადებს, ვიდრე გადასახადს შემოსავლის კვალობაზე. გარდა გერმანიისა ასეთი ვარემოება არის იტალიაშიაც. აი რას ამბობს პროფესორი ნიტტი: „თითქმის ყველა ადგილობრივ ფინანსიურ სისტემაში რეალური გადასახადი სჭარბობს გადასახადს

შემოსავლის კვალობაზე“ და ამ მოვლენას ხსენებული ნიტტი სხნის იმ გარემოებით, რომ ერთის მხრივ თვითმმართველობის მოღვაწეობით უმთავრესად მესაკუთარენი სარგებლობენ და მეორეს მხრივ იმიტომ, რომ რეალური გადასახადი უფრო ადვილი გადასახდელია „ამიტომ—ამბობს ნიტტი—ბოლო ხანებში ზოგიერთმა სახელმწიფომ რეალური გადასახადები უკვე გადასცა კომუნას, ხოლო თითონ დაიტოვა შემოსავლის კვალობაზე და არა პირდაპირი გადასახადები“.

ამის გარდა, გადასახადი შემოსავლის კვალობაზედ არ იზრდება, რადგან რეალური გადასახადების გადაცემით ქალაქებს გაეხსნათ შესაძლებლობა ახალი გადასახადების დაწესებისა, როგორც არის დაუშვასურებელ ღირებულების ზრდაზე, და ქონების ტრიალზედ, რომელზედაც ქვემოთ შევჩერდებით.

გარდა ამისა, რადგან გერმანიის ქალაქები ქონებრივად უკეთეს პირობებში არიან, რეფორმის შემდეგ სწრაფად ვანვითარდა მუნიციპალური წარმოებანი, რომელთაც ქალაქის რესურსები გააძლიერეს, და რამდენათაც ქალაქი ძლიერდება ქონებრივად, იმდენად ნაკლებად საჭირო ხდება შემოსავლის კვალობაზედ გადასახადის გადიდება.

ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ გერმანიის ქალაქებში შემოსავლის კვალობაზედ გადასახადი თანდათან მცირდება და თუ 1890 წ. ქალაქების მესამედში ეს გადასახადები სახელმწიფოს სასარგებლოდ დაწესებულ გადასახადის 200 %-ს შეადგენდა, 1905 წ. მხოლოდ ამ ქალაქების ერთ მესუთედში-ღა იყო 200%-მდის, და დანარჩენ ქალაქებში ის თანდათან მცირდებოდა.

დიდიც რომ იყოს ამ გადასახადის ნორმები, სახელმწიფო მაინც არას დაკარგავს, რადგან იგი ამ დანაკარგს სხვა გზით აინაზღაურებს. თავისთავად ცხადია, რომ კარგად მოწყობილ ქალაქს პროვინცია ეტანება, სწრაფად იზრდება მცხოვრებთა რიცხვი და სხვა. ისიც ცხადია ყველასათვის, რომ ქალაქის მცხოვრებთა მოთხოვნილებანი უფრო დიდია და კულტურულათ მაღალია, ვინემ სოფლის მცხოვრებლების და, მაშასადამე, ქალაქის მცხოვრებნი ამ გადასახადებზედ დანაკარგს დაუბრუნებენ სახელმწიფოს მის სასარგებლოდ დაბეგვრილ საქონლის ხმარების სახით: (ჩაი, შაქარი, ნავთი, სპიჩკა, არაყი და სხვ.).

ამგვარათ იმისი შიში, რომ სახელმწიფო დაკარგავს შემოსავალს, თუ შემოსავლის კვალობაზე გადასახადის ნორმების დაწესების უფლება მიეცა ქალაქს, არ არის საბუთიანი.

თუ ის მოსაზრებანი, რომელიც ჩვენ აქ მოვიყვანეთ, საკმარისი არ იქნება, შეიძლება გადასახადის ნორმების დაწესების უფლება მაინც მიეცეს ქალაქს შემდეგის კორრექტივით. თუ ფინანსთა სამინისტრო შეამჩნევს, რომ რომელიმე ქალაქი თავის სასარგებლოდ შემოსავლის კვალობაზედ გადასახადის (თუნდა რეალურსაც) ისეთს ნორმებს აწესებს, რომელნიც ფინანსთა სამინისტროს აზრით ეწინააღმდეგება სახელმწიფოს ინტერესებს, მას შეუ-

ძლია ქალაქის დადგენილებანი განასაჩივროს სენატში, რომლის დადგენილება სავალდებულო იქნება ქალაქისათვის.

ამ კორექტივით დაცული იქნება სახელმწიფოს ინტერესები და მასასადამე, ზემოთ მოყვანილი შიშიც თავიდან აცილებული.

შემოსავლის კვალობაზედ გადასახადით უნდა იბეგრებოდეს ყოველი ფიზიკური პირი, მიუხედავად სქესისა, წლოვანებისა და ქვეშევრდომობისა, რომელსაც მუდმივი ბინადრობა აქვს ქალაქში სამი თვის განმავლობაში და აქვს ისეთი შემოსავალი, რომელიც უნდა იბეგრებოდეს სახელმწიფო გადასახადით; აგრეთვე იბეგრება ყოველი იურიდიული პირი, სახელდობრ: აქციონერული საზოგადოება, საკრედიტო დაწესებულება, მომხმარებელი საზოგადოება და სხვა, რომელიც ქალაქში ბინადრობს, ან იმყოფება სხვა ადგილას, მაგრამ შემოსავალი კი ამ ქალაქიდან აქვთ.

ამ გადასახადიდან თავისუფალნი უნდა იყვნენ უცხო სახელმწიფოთა კონსულები და მისიები.

ის პირნი, ამხანაგობანი და საზოგადოებანი, რომელნიც ქალაქის გარეშე იმყოფებიან, გადასახადს იხდიან შემოსავლის მხოლოდ იმ ნაწილის კვალობაზედ, რასაც იგებენ ამ ქალაქში.

შემოსავლის კვალობაზედ გადასახადის რაოდენობის განსაზღვრის უფლება უნდა ეკუთვნოდეს ქალაქის საბჭოს.

(გაგრძელება იქნება).

თბილისის ახალი წყალსადენის შესახებ.

მეტად დიდ-მნიშვნელოვან საქმეს მოჰკიდა ხელი ჩვენი რესპუბლიკის დედა-ქალაქის თვითმმართველობამ. მიმდინარე წლის 4 აგვისტოს თბილისის ქალაქის საბჭომ გადაწყვიტა ახალი წყალსადენის გაყვანა. საბჭოს აღმასრულებელი ორგანო, — ქალაქის გამგეობა, უკვე შეუდგა მუშაობას და დღეს გამგეობის მიერ არჩეული სპეციალისტ-ინჟინერები იკვლევენ წყალსადენის უკანასკნელს ვარიანტს — ბულაჩაურის წყაროებს.

ახალი წყალსადენი! რა დიდი ისტორია და წარსული აქვს ამ საკითხს! რამდენი თქმულა და დაწერილა მის შესახებ! 30—35 წლის განმავლობაში ქალაქის თვითმმართველობის წრეებში ეს საკითხი ირჩეოდა და ირკვეოდა, მის მოსაგვარებლათ დაიხარჯა დიდი თანხა, მაგრამ არ იქნა და მოქალაქე ვერ ედარსა ალთქმულ წყალს. ავჭალის წყალსადენის აშენება დასრულდა 1887 წელს და როდესაც მისი აშენება დაიწყო, უკვე რამდენიმე წლის შემდეგ აშკარა გახდა, რომ ეს წყალსადენი ქალაქის გაფართოებულ მოთხოვნილებებს ვერ დააკმაყოფილებდა. მთავარი შეცდომა, რომელიც დაუშვეს

მის აგების დროს, იყო ის, რომ საკმარისი სიმარტივით და სისწორით არ იყო წინ-და-წინვე ნაგარაუდვეი ქალაქის მცხოვრებთა რიცხვის ზრდა და ქალაქის გაფართოება-განვითარება.

თავის-თავად ცხადია, რომ დემოკრატიული თვითმმართველობა, რომელიც რევოლუციის პირველ წლიდან დაეპატრონა ქალაქს, ვერ დააკმაყოფილდა „ძველის შეკეთებით“ და ისეთ კითხვაში, როგორიც არის წყალსადენის გაყვანა, რომელშიაც დაინტერესებულია ქალაქის მცხოვრებთა დიდი უმრავლესობა და რომლის სწორ გადაწყვეტაში, სხვათა-შორის, იგულისხმება ქალაქის ზრდა-განვითარების და გამშვენიერება-აყვავების მომავალი პერსპექტივები,—მან საკითხის ღირსეულ გადასაწყვეტათ გადადგა მეტად გაბედული, მაგრამ აუცილებელი ნაბიჯი...

ვინ არ დაგვეთანხმება, რომ ეს საქმე საერთოდ მეტად დიდი, მეტად პასუხსაგები საქმეა როგორც დღევანდელი, ისე მომავალი თაობისათვის. სწორეთ ეს სიდიდეც იყო მიზეზი, რომ ძველმა საბჭომ ამ კითხვაზე ფეხი წაიტეხა და საქმიანობა ჩვეულ ლამაზ და მაღალ ფრაზებს ვერ ააცილა. თუ ძველ პირობებში, როდესაც ცხოვრება ერთ-გვარ კალაპოტში იდგა, ეკონომიური მდგომარეობა უკეთესი იყო, მიმოსვლა და ტრანსპორტი უბრალო საქმეს შეადგენდა და ასეთი დიადი ხასიათის საქმეთა შესრულება სრულიად შესაძლებელი იყო,—ვერას გახდნენ,—ცხადია დღევანდელ განსაკუთრებით მძიმე პირობებში ასეთი საქმის განხორციელება კიდევ უფრო ძნელია და ეს იდეა საქართველოს ყველა ერთეულ შვილების უაღრეს ინტერესს უნდა იწვევდეს. სხვათა-შორის ისიც უნდა ითქვას, რომ მისი განხორციელება და ღირსეულად დამთავრება ხელს შეუწყობს და დაეხმარება მუნიციპალურ საქმიანობის პრაქტიკულათ შესწავლას საქართველოს ქალაქების დღევანდელ მოღვაწეთა თაობის მიერ.

ახალი წყალსადენის კვლევა-ძებნამ დღემდე მოგვცა სამი ჯგუფი წყაროებისა, ანუ, როგორც იტყვიან, სამი ვარიანტი; ეს არის: წალკის, ნატახტარის და ბულაჩაურის წყაროები.

წალკის წყაროები.

ეს წყაროები ქალაქზე მოშორებულია ას თხუთმეტი ვერსით, საზღვრავენ ბორჩლოსა და ახალქალაქის მაზრებს და გამომდინარეობენ ფილაქანის ქვებიდან მეტათ უხვათ, ისე რომ მათი დეგეტი დღე-ღამეში ათ მილიონ ვედრამდე აღის. წალკის წყაროები თბილისის წყალსადენის მთავარ რეზერვუარზე ხუთასი საუენით მაღლა მდებარეობენ და იძლევიან მეტათ მაღალი ღირსების სასმელ წყალს. მცოდნე პირების სიტყვით, წალკის წყაროები დრეზდენის და მიუნხენის წყაროებზე უფრო მომხიბლავ სურაის წარმოდგენს და დღემდე რომ ეს წყალი გამოეყვანათ—ეს მეტად კარგ პირობებში ჩააყენებდა ქალაქის მცხოვრებლებსაც და მის მეურნეობასაც.

პირველად ეს წყაროები, ქალაქის გამგეობის დავალებით, დაათვალიერა და გამოიკვლია ევროპიდან მოწვეულმა ინჟინერმა ლინდლემ 1895 წელს. ის მოხიბლული იყო წალკის მდიდარ წყაროების სანახაობით და ამის შემდეგ ეს ადგილი ქალაქის „მამების“ დიდ-ყურადღებას იპყრობდა.

მაშინ ქალაქმა ლინდლის საერთო საკითხი დაუსვა გადასაწყვეტათ: მას უნდა გამოეკვლია, თუ რა გზით იყო შესაძლებელი წყლის მხრივ ქალაქის უზრუნველყოფა. ამ კითხვის გასარკვევად პირველ ყოვლისა ლინდლი ავჭალის წყალსადენის გაუმჯობესების გამორკვევას შეუდგა, მაგრამ მალე დარწმუნდა, რომ ამ მხრივ მისი მუშაობა თითქმის უნაყოფოდ ჩაივლიდა. მაშინ მან დაიწყო ახალი წყაროების ძებნა. როგორც დღეს, ისე მაშინ, ამ საქმით ბევრნი იყვნენ დაინტერესებულნი, რადგან სხვა-და-სხვა კუთხეები, სადაც-კი ცოტათ თუ ბევრათ უხვი წყაროები მოიძებნებოდნენ, ცდილობდნენ ქალაქს მათი წყაროებიდან გაეყვანათ წყალი და ამიტომ ლინდლის ყურადღება იმ დროითვე არაგვის მარცხენა მხარეს—საფურამი-შვილო—ბულაჩაურს მიაქცევს, მაგრამ ლინდლიმ, როგორც ეტყობა, საგანს ზერელეთ შეხედა, უარყო ეს ადგილები და მთელი თავისი იმედები არაგვის მარჯვენა მხარეს მიაპყრო და საბოლოოდ წალკაზე შეჩერდა. ბ. ლინდლი ამის შემდეგ ევროპაში წავიდა, მაგრამ ის ამავე საკითხის გამო გამოიწვიეს თბილისში 1899 წელს. ეხლაც, როგორც წინეთ, მან უარყო სხვა წყაროები და პირველ რიგში წალკა წამოაყენა. 1903 წ. საბჭოს კომისიამ, ბაბოვის თავმჯდომარეობით, უკანასკნელათ მიიღო წალკის ვარიანტი და ამის შემდეგ იწყება ამ წყალსადენის სხვა-და-სხვა გეგმების მოწოდება ქალაქის გამგეობისათვის.

ყველაზედ უფრო საყურადღებოთ უნდა ჩაითვალოს ის წინასწარი გეგმა, რომელიც წარუდგინა ქალაქს ცნობილმა ინჟინერმა მეტრცმა 1914 წ. სხვა მრავალ მეტად რთულ ტექნიკურ საქმეთა შესრულების გარდა, გეგმის განხორციელებისათვის უნდა გათხრილიყო ცხრა კილომეტრიანი გვირაბი (ტონელი) კლდეში, 1.600 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის ზედა-პირიდან ბევრ ალაგას, სადაც წყალი ღრმა ხევეებში დიდის ძალით წამოვიდოდა, საჭირო იყო რკინის ორმაგი სისტემის მილების ხმარება. ეს უნდა შესრულებულიყო უმთავრესად ალგეთის ხეობის გადასალახავათ, ძველ მანგლისთან, დაბის დაბლობით მდებარე გორაკებზე, სოფელ პრიუტთან, თეთრ დუქანთან და სხვა. ამ გზით წყალი წამოვიდოდა კოჯრის მთით 10.000 ცხენის ძალით. უნდა აეგოთ რამოდენიმე ჰიდრაულიური და ტურბინის სადგურები... წყლის აუარებელი ზედმეტი ძალა მოხმარდებოდა ქალაქის მრავალ საჭიროებებს როგორც არის მორწყვა—გასუფთავება, განათება და სხვა. ყველა ამ საქმის შესრულებისათვის საჭირო იყო 16—მილიონამდე ხარჯის გაწევა რაც დღეს მილიარდს აღემატება. საქმე იმდენათ ძნელი შესასრულებელი იყო, რომ ბევრი ამ გეგმას უიმედოთ უცქეროდა და ეს როგორც ვხედავთ მართალი აღმოჩნდა.

1909 წელს მარტში თბილისში შესდგა რუსეთის წყალსადენების წარმომადგენელთა მე-9-რე ყრილობა, რომელსაც დაესწრენ რუსეთის გამოჩენილი სპეციალისტები წყალსადენის საქმისა. ამ ყრილობაზე დაწერილებით იქნა გარჩეული წყალსადენის საკითხი თბილისში, როგორც წარსულის მოგონებით, აგრეთვე აწმყოს და აგრეთვე მომავალი პერსპექტივების აღნიშვნით. ქალაქის ძველი „მამები“ დიდის მზადებითა და ზეიმით შეხვდნენ ამ ყრილობას და მეტად კარგი „მასპინძლობაც“ გაუწიეს დელეგატებს. ამ ყრილობაზედ მოსმენილ იქნა ორი მოხსენება თბილისის წყალსადენის შესახებ. ერთ-ერთ მომხსენებელთა აზრით, „წალკის წყალსადენი ერთიანად გარდაჰქმნიდა თბილისის და გარდა პირდაპირი მოთხოვნებიც დაკმაყოფილებისა, ზედ-მეტი წყლის ძალის გამოყენებით „ქალაქი გახდებოდა წარმოების უმთავრეს ცენტრათ მთელ კავკასიაში“.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ საერთო გატაცებას წალკის წყაროებით მეტათ ფთხილათ შეხვდა ცნობილი მუნიციპალური მოღვაწე და გამოცდილი ბაქტერიოლოგი აწ განსვენებული მ. ლუნკევიჩი, რომელიც 30 წ. განმავლობაში განაგებდა კავკასიის სამხედრო ქიმიურ ლაბორატორიას, კავკასიის მედიკურ საზოგადოების თავმჯდომეორობით იყო და წარსულში დიდ მონაწილეობას იღებდა ქალაქის საქმეებში. მას აზინებდა წალკის წყალსადენის სიძვირე. ერთ თავის სიტყვაში აღნიშნულ ყრილობაზე მან სთქვა:

„მე ვემხრობი ლინდლეის აზრს, რომ ავკლას სამუდამოთ უნდა მოვიკლდე, მაგრამ ვიდრე საბოლოოდ გადავწყვეტდეთ იდეალურ, მაგრამ ჩვენგან მეტათ დაშორებულ წალკის წყალსადენის გაყვანას,—საქირო არის ყოველ მხრივ გამოვიკვლიოთ უახლოესი წყაროები. შეიძლება ეს წყაროები არ აღმოჩნდნენ იდეალური თვისებისა, მაგრამ, ამავე დროს, შესაძლებელია ისენი სრულიად აკმაყოფილებდნენ ჰიგიენის და სანიტარიის მოთხოვნებს“.

ქალაქის მოღვაწეების უმრავლესობას სურდა, რომ ამ ყრილობას დაედასტურებია წალკის ვარიანტი და ამისათვის ნიადაგსაც-კი აწზადებდნენ, მაგრამ ეს არ მოხდა. როგორც ვხედავთ, ცხოვრებამ სავსებით გაამართლა წალკის მოწინააღმდეგეთა ფრთხილი მოსაზრება. გავიდა დრო და წალკაზე ლაპარაკი თან-და-თან სუსტდებოდა და ბოლოს კი ომმა და მისგან წარმოშობილმა ახალმა ცხოვრებამ ის ერთიანად დაჩრდილა...

ქალაქის ძველ მეთაურებს უნდოდათ წალკის წყალი, მაგრამ ამისათვის მათ საქმის უნარი ვერ გამოიჩინეს და ის წყაროები კი, რომლებიც ნაკლების ხარჯით და აგრეთვე ნაკლების შრომის გაწევით უზრუნველყოფდნენ ქალაქს, მივიწყებულნი დარჩნენ. ამ კითხვაში თბილისის ძველ „მამების“ ხელში ბაქოსაც კი ჩამორჩა. უკანასკნელმა უკვე შეასრულა უდიდესი საქმე,—გაიყვანა შოლლარის წყალსადენი, რომელიც 192 ვერსით მოშორებულია ბაქოზე...

განასლებულმა ცხოვრებამ არსებითად შესცვალა მუნიციპალური საქ-

მიანობა. დემოკრატიულმა ქალაქის საბჭომ უარყო წალკის წყაროები, როგორც ეკონომიურის და ტექნიკურის, ისე პოლიტიკურის მოსაზრებით. აი ის უმთავრესი დებულებანი რომლებითაც ხელმძღვანელობდნენ ახალი გამგეობა და საბჭო ამ კითხვის გადაწყვეტის დროს:

1. წალკის წყაროები სახელმწიფოს საზღვრებზეა და სასიფათოა მივაწოდოთ უმთავრეს ქალაქს წყალი იმ ადგილებიდან, სადაც უცხოთა მფლობელობა იწყება.

2. გრძელი გვირაბების გაყვანა და სხვა ძნელი ტექნიკური საქმეების შესრულება მრავალწლობით დააგვიანებს წყალსადენის საქმეს.

3. ქალაქის უმთავრეს დაწესებულებათა: ტრამვაისა, განათებისა, რწყვისა და სხვათა ერთ და იმავე წყალსადენზე დამოკიდებულება არ არის სასურველი.

4. მოსალოდნელი დიდი ხარჯი მძიმე ბეგრათ დაწვება ხალხს და ამნაირათ ეს წყალსადენი ეკონომიური მხრითაც არ არის სასურველი.

ესლა გავეცნოთ ნატახტარის და ბულაჩაურის წყაროებს, სადაც, ქალაქის გამგეობის დავალებით, წყაროების მთავარი მკვლევარი ინჟ. მ. ა. მ. რ. ა. დ. ე უკვე შეუდგა მუშაობას და რომელთა შორის ერთ-ერთმა უნდა გაამართლოს ჩვენი იმედები.

ნ ა ტ ა ხ ტ ა რ ი ს წ ყ ა რ ო ე ბ ი .

არაგვის მარჯვნივ, ხეობაში თბილისიდან 28 ვერსის მანძილზე, მცხეთასა და სადგურ წილკანს შუა, სოფელ ნატახტართან ახლოს მდებარეობს ნატახტარის წყაროები.

ადგილ-მდებარეობა წყაროებისა სწორია, ნაწილი ამ ადგილებისა ვაზებით არის მოშენებული, ნაწილი კი ტყეს უჭირავს. აქვე ახლოს შეხედებით აგრეთვე სხვა წყაროებს, რომლებიც ნატახტარის წყლებთან ერთად არაგვს უერთდებიან.

პირველად ამ წყაროების შესახებ ქალაქის თვითმმართველობაში კითხვა აღიძრა 1899 წ. ამ ხანებში წყალსადენის საკითხს არკვევდა ინჟინერი ლინდლეი, რომელსაც ამ კითხვის აღძრამდე უკვე ჰქონდა შედგენილი აზრი წალკის შესახებ. სწორედ ამ დროს საუფლისწულო მამულების ინსპექტორი მარტინოვი სწერდა ქალ. მოურავს:

„მე ვავიგე, რომ ქალაქის საბჭომ მოიწვია ინჟინერი ლინდლეი, წყალსადენის საქმის გამოსაკვლევად და ამიტომ მაქვს პატივი გაცნობოთ, რომ საუფლისწულო მამულების მთავარმა ინჟინერმა ოზეროვმა მომახსენა მე, რომ ეგრეთ წოდებულ „ნატახტარის დაჩაში“, ქართლის საუფლისწულო მამულში, იწყობება მეტად უხვი წყაროები, რომლებსაც შეუძლია დაკმაყოფილება ქალაქის საჭიროებისა. ბ. ოზეროვის გამოკვლევით, ამ წყაროების წყალი ღირსებით ავჭალის წყალზე მეტად უკეთესია. აქედან ახალი

წყალსადენის გაყვანა შესაძლებელია ორი წლის განმავლობაში და, შედარებით სხვა წყაროებთან, მეტად იაფად დაჯდება. თუ თქვენთვის ეს წინადადება სასურველი აღმოჩნდება, —საუფლისწულო მამულების გამგეობა ყოველგვარ დახმარებას აღმოგიჩენთ ამ საქმეში“...

ჯერ კიდევ ლინდელი ჩამოსვლამდე შეუდგა ქალაქის გამგეობა ნატახტარის წყაროების შესწავლას. პირველმდ ეს ადგილები თვით გამგეობამ დაათვალიერა და ამ ზერეულ გაცნობამაც კი გამოარკვია, რომ რაოდენობის მხრივ ნატახტარის წყაროები საესეებით დააკმაყოფილებდა თბილისის მოთხოვნილებას. ბევრი ფიქრობდა, რომ კითხვა სასურველ ხასიათს ღებულობდა, რადგან ამის შემდეგ გამგეობას საშუალება ეძლეოდა წყალსადენის საქმე დროზე მოეგვარებია, მაგრამ, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, ეს ასე არ მოხდა.

რამდენიმე თვის შემდეგ თბილისში ჩამოვიდა ლინდელი, მან ერთი დღის განმავლობაში დაათვალიერა ნატახტარის წყაროები და განაცხადა, რომ „ნაწილობრივ ეს წყაროები შესდგებიან არაგვის ბუნებრივთა გაწმენდილი წყლისაგან, —ნაწილობრივ კი მუხრანის ველიგან გამომდინარე წყლებისგან და ქალაქს სასმელად არ გამოადგება“. როგორც წალკის მოტრფილემ, მან ერთხელ კიდევ იხელთა დრო და სთქვა, რომ „წყალსადენის საკითხის გადაჭრა მხოლოდ წალკას შეუძლიანო“. იმ დროს ქალაქის გამგეობის წევრათ იყო ვ. ჩერქეზიშვილი, რომელიც, როგორც ძველი მასალებიდან სჩანს, არ აპყოლია ამ საკითხში სოლოლაკის ლიდერთა ფეხის ხმას და ერთგვარი მიუდგომლობა გამოუჩენია. მისი წინადადებით გამგეობამ მიმართა კავკასიის ექიმთა საზოგადოებას —შეესწავლა ნატახტარის წყაროები საექიმო თვალსაზრისით და გამოეთქვა თავისი აზრი: იყო თუ არა სასურველი ნატახტარიდან წყლის გამოყვანა. ექიმთა საზოგადოებამ მხურვალე მონაწილეობა მიიღო ამ საკითხის გაშუქებაში და ნატახტარის წყაროების ქიმიურ-ბაქტერიოლოგიური გამოკვლევა განსაკუთრებულ კომისიას მიანდო.

ექიმთა საზოგადოების კომისიამ ნატახტარის წყალი პირველად 1900 წ. იანვარში გასინჯა. ის კარგი ღირსების აღმოჩნდა, მაგრამ ეს ანალიზი ვერ იცნეს საკმარისად კითხვის საბოლოოდ გადასაწყვეტათ, რადგან ცნობილია რომ ზამთრობით წყალში ორგანიულ ნივთიერებათა გახსნის პროცესი მეტათ სუსტია და ამიტომ წყლის ნიმუშები განმეორებით იქნენ გასინჯული გაზაფხულზე, ზაფხულში და შემოდგომაზე. ამ გარემოებით ანალიზებმა საბოლოოდ გამოარკვიეს ნატახტარის წყლის ვარგისობა და ამის შემდეგ კომისიამ გამოსთქვა თავისი დადებითი აზრი მისი ღირსების შესახებ. ეს გადაწყვეტილება მოხსენდა ექიმთა საზოგადოების საჯარო კრებას, რომელსაც დიდძალი გარეშე საზოგადოებაც დაესწრო. კომისიის დასკვნამ საინტერესო კამათი გამოიწვია. უმრავლესობა სრულიად საკმარისად სთვლიდა შეგროვებულ მასალებს და ურჩევდა ქალაქის გამგეობას წყალსადენის

ნატახტარიდან გაყვანას: კამათის შემდეგ ექიმთა საზოგადოებამ შემდეგი გადაწყვეტილება მიიღო: „ნატახტარის წყაროების წყალი სავსებით აკმაყოფილებენ კარგი ღირსების სასმელი წყლის ყველა მოთხოვნილებებს“.

ამ გადაწყვეტილებამ მაშინ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ყველაზე ნატახტარს ბევრი მომხრე აღმოუჩნდა, რადგან მის შესახებ უკანასკნელი და კომპეტენტური აზრი გამოსთქვა ისეთმა ავტორიტეტულმა საზოგადოებამ, როგორც არის ექიმთა საზოგადოება. ქალაქის „მამები“ და აგრეთვე საკითხთან ახლოს მდგომი საზოგადოება ჯგუფებათ დაიყვნენ. ერთი იცავდნენ წალკას, ამათ მეთაურობდნენ ალიბეგოვი, ლინდლეი, ა. არგუტინსკი და მეტცი. მეორენი კი ნატახტარს ემხრობოდნენ. —ამათი აზრის გამომხატველნი იყვნენ ექ. ლუნკევიჩი, ვ. ჩერქეზიშვილი და ძველი წყალსადენის გემის შემსრულებელი ოზეროვა.

ბ-ნ ოზეროვმა წარუდგინა ქალაქის გამგეობას ვრცელი მოხსენება ასალი წყალსადენის შესახებ და მოხსენებაში ასეთი ვედარება გაჰყავდა — წალკა და ნატახტარს შორის: „ნატახტარიდან დაბალ რეზერვუარამდე 21—22 ვერსია, თბილისიდან მანგლისამდე 62, მანგლისიდან წალკამდე კი 40, სულ თბილისიდან წალკამდე 110 ვერსი. ერთნაირ ტოპოგრაფიულ, კლიმატიურ და ტენიკურ პირობებში რომ იყოს წალკისა და ნატახტარის წყაროები, მაშინაც კი ნატახტარის წყალსადენი ხუთჯერ იაფი დაჯდება ვიდრე წალკისა, სინამდვილეში კი ამ ორ წყაროების ერთნაირ პირობებზე ლაპარაკიც ზედმეტია“.

წყლის თვითმიმდინარეობითი ძალას წყალსადენის გაყვანის საქმეში დიდი მნიშვნელობა აქვს. საერთოდ ყველა დიდი ქალაქები ცდილობენ იზოვონ ისეთი წყაროები, რომლებიდან წყლის გაყვანა არ მოითხოვს მექანიკურ ძალის დახმარებას, რადგან უკანასკნელი ძვირი ჯდება და ეს გარემოება კი აძვირებს წყალს, რაც მეტათ არა სასურველია. რას გვპირდება ამ მხრივ ნატახტარის წყაროები?

ნატახტარის წყაროების „დებეტი“ ჯერ-ჯერობით დანამდვილებით გამორკვეული არ არის, ამბობენ მხოლოდ, რომ ის ათ მილიონ ვედრამდე აღის დღე-ღამეში. მართალია ნატახტარიდან ქალაქამდე ადგილები სწორი და მოხერხებულია მაგრამ წყალი მხოლოდ თბილისის რეზერვუარამდე წამოვა თავისივე ძალით და ამის შემდეგ კი საჭირო იქნება მაშინების დახმარება წყლის მაღლა რეზერვუარში ასაყვანათ.

ბ უ ლ ა ჩ ა უ რ ი ს წ ყ ა რ ო ე ბ ი.

ბულაჩაურის წყაროები მდებარეობენ ღუშეთის მაზრაში, არაგვის მარცხნივ, თბილისიდან 47 ვერსის მანძილზე. წყაროების დასაწყისი ვაკე ადგილია რომლის სიგრძე-სიგანე დაახლოვებით შეადგენს 4—5 ვერსს. ამ ვაკეს აღმოსავლეთით აქვს კავკასიონის მთების ფერდობები, სამხრეთით აზანოს ხევის მინდორი და ჩრდილოეთით კი მდინარე არაგვი.

ეს ადგილი განიყოფება ორ ნაწილად,— ზემო და ქვემო ველებათ. ზემოველი არაგვზე 5—10 საყენით მალა მდებარეობს, ქვემოველი კი არაგვიდან 1—1 1/2 საყენის სიმაღლეზეა. ზემო ველი ნახნავ-ნათესია, აქვე გადის ორი საურზე გზა—ერთი მთების ახლოს ჯინვალისაკენ, მეორე კი ს. ბულაჩაურისაკენ. ქვემო ნაწილი ველისა ადგილობრივ ტყეს უჭირავს, ადგილობრივ კი საყანეს წარმოადგენს...

თუ წინეთ ცენზიანი ქალაქის თვითმმართველობის წინამძღოლთა ყურადღებას იპყრობდნენ მხოლოდ წალკა და ნატახტარი, თუ მთელი ამოდენა წლების მუშაობა მხოლოდ და მხოლოდ ამ ორ წყაროების შესწავლას მოხმარდა,— დღეს, როდესაც ისტორიულ განვითარების გარდაუვალმა კანონებმა ქალაქის საქმეები ნამდვილ პატრონ-მეთვალყურეთ ჩააბარა, ახალი წყალსადენის საკითხთან ერთად წინარიგში წამოყენებული იქნა აზრი ბულაჩაურის წყაროების უფრო დაახლოვებით შესწავლა-გამოკვლევის შესახებ.

ძველი „მამების“ მიერ დაჩრდილული და ათვალწინებული ბულაჩაურის წყაროები წინეთაც მრავალჯერ იქმნა გასინჯული, ნაგრამ მას არ ასცდა სოლოლაკელების პოლიტიკანობა, უკეთ რომ ვსთქვათ, ინტრიგა და მიდგომილობა. ჯერ კიდევ 1894 წ. ეს წყაროები გამოიკვლია ტეხნიკოსმა კილბლოკმა, რომლის მუშაობა, რასაკვირველია, სხვა-და-სხვა „გავლენის“ გამო უნდა ასცილებოდა ქვემარტების ხაზს. კილბლოკის აზრით, „ბულაჩაურის წყაროების ძარღვები სუსტობენ და ქალაქს ვერ დააკმაყოფილებენ“. თვით წყლის ღირსებაზედაც ვერ გამოიტანა მან მიუდგომელი დასკვნა. მისი აზრი შემდეგში განიმეორეს ინჟენერებმა ლინდლეიმ და მეტცმა, ამავე დასკვნას ეყრდნობოდა ერთ-ერთ წინადადებაში ინჟენერი მიხაილოვი. უკანასკნელი უფრო შორს წავიდა ბულაჩაურიდან ახალი წყალსადენის გაყვანის უარყოფითს დასურათებაში და სხვათა-შორის შეეცადა დაესაბუთებინა თავისი აზრი იმით, რომ ვითომც ბულაჩაურიდან გაყვანილი წყალსადენი ერთობ ძვირათ დაუჯდებოდა ქალაქის საღაროს. ამის შემდეგ ბულაჩაურზე ლაპარაკს ძველ საბჭოში ადგილი აღარ ჰქონია...

ასეთი დიდი საქმის მოგვარება მოითხოვდა ყველა მასალების გამოყენებას, კითხვის სისწორით გაშუქებას და სწორეთ ამიტომ 1917 წელში ქალაქის გამგეობაში აღიძრა საკითხი ბულაჩაურის წყაროების დამატებით გამოკვლევის და უფრო დაახლოვებით შესწავლის შესახებ. მაშინ წყაროები გასინჯა კავკასიის ფრონტის განსაკუთრებულმა სამხედრო ჰიდროტექნიკურმა ორგანიზაციამ და გასული წლის ზაფხულში კი განსაკუთრებულმა კომისიამ, რომელშიაც შედიოდნენ სამხედრო მედიკურ ლაბორატორისა და ქალაქთა კავშირის ლაბორატორიის წარმომადგენელები. ორთავე შემთხვევაში გასინჯვის და გამოკვლევის შედეგები არაფრით არ წააგავან კილბლოკის და სხვების დასკვნებს. წყაროების კარგი ღირსება ერთხმით დამტკიცდა. აღმოჩნდა, რომ ზამთრობით ბულაჩაურის წყაროების დებეტი უდრის 1 1/2 მილიონ ვედრას, ზაფხულობით კი 5 მილიონამდე ადის. ბულაჩა-

ურის წყაროების მცირე ნაწილი დედა-მიწიდან გამოდის, უმთავრესი ნაწილი კი არაგვის ბუნებრივად დაწმენდილი წყალია.

დღევანდელი ქალაქის საბჭოს ტექნიკურ კომისიას უკვე გადაწყვეტილი აქვს საკითხი ბულაჩაურის წყაროების უპირატესობის შესახებ. მთავარ დაბრკოლებას შეადგენს მხოლოდ ის გარემოება, რომ ზამთრობით დებეტი კლებულობს და შესაძლებელია ამ მოვლენამ მომავალში უხერხულ პირობებში ჩააყენოს ქალაქი. ამ შემთხვევაში გიდაწყვეტილი არის არაგვის წყლით სარგებლობა, რადგან ცნობილია, რომ არაგვის წყალი მეტად სუფთაა და სასმელათაც კარგია.

ქალაქის გამგეობის უკანასკნელ მოხსენებაში, რომელიც გასულ წელს განიხილა საბჭომ და რომელიც საფუძვლათ დაედო მის გადაწყვეტილებას ახალ წყალსადენის გაყვანის შესახებ, მოყვანილია შემდეგი შედარება ნატახტარის და ბულაჩაურის ვარიანტებისა: „წყალსადენის წინასწარ გეგმაში სამი უმთავრესი საკითხი უნდა იყოს გადაწყვეტილი: 1 ღირსება წყლისა; 2 რაოდენობა და მუდმივობა დებეტისა; 3 წყლის მიწოდება. ღირსების მხრივ ორივე წყარო ერთნაირ პირობებშია. რაოდენობის მხრივ ნატახტარი სჯობს ბულაჩაურს, რომელსაც ზამთრობით უნდა მიემატოს ხოლმე არაგვის წყალი; ბულაჩაური კი სჯობნის ნატახტარს უმთავრესად იმიტომ, რომ ბულაჩაურიდან წყალი თავისი ძალით (თვითმიმდინარეობით) წამოვა და ეს საგრძნობლათ შეამცირებს საექსპლოატაციო ხარჯებს“. თუმცა თბილისიდან ბულაჩაურის სიშორისა და არაგვის წყლის დასაწმენდ სადგურების აგების გამო საალმშენებლო ხარჯები დიდი იქნება, მაგრამ შესაძლებელია ეს ხარჯები შემცირდეს წყლის ზედმეტი ძალის რაციონალურათ გამოყენებით. ნატახტარიდან კი წყალი თვითმიმდინარეობით წამოვა ქალაქის ქვემო აუზამდე და ზემო აუზამდე წყლის აყვანა დიდ ხარჯს გამოიწვევს. ამის გამო ნატახტარის ღირსება ბულაჩაურის წინაშე საგრძნობლათ ეცემა...

ყველა ზემო მოყვანილ რთულ კითხვების გამოსარკვევათ ბულაჩაურისა და ნატახტარის წყაროების შესახებ მუშაობს განსაკუთრებული კომისია ინჟ. პ. მამრადის ხელმძღვანელობით. ამ კომისიას დავალებული აქვს რაც შეიძლება დაჩქარებით წარმოადგინოს ახალი წყალსადენის გეგმა, რადგან დრო გადის და ერთის მხრით ქალაქის გაფართოებულმა მოთხოვნილებებმა და მეორე მხრით კი მისუსტებულმა ავჭალის წყალსადენმა შეიძლება მეტის-მეტ ცუდ პირობებში ჩააყენოს მცხოვრებთა ინტერესები.

დღეს მუშაობა გაჩაღებულია, მაგრამ მისი შედეგების გამოკვეყნება ჯერჯერობით ნაადრევი იქნებოდა. საერთოდ კი უნდა ითქვას, რომ, ამ საქმესთან დაახლოვებული პირების იმედები ბულაჩაურის წყაროებზე დამყარებული...

როგორც ამ მასალებიდან სჩანს, დღემდე თბილისი წყალსადენის მხრივ არა სასურველ პირობებში იცმოვებოდა და ამას დიდი ხანია გრძნობდნენ. მას ავჭალის წყალსადენი ვერ აკმაყოფილებდა როგორც წყლის რაოდენობით, აგრეთვე მისი ღირსებით.

ჩვენ გვახსოვს, რომ ამის დროს და შემდეგაც ბევრი უბნები ქალაქის მთელი კვირაობით დარჩენილან უწყლოთ და ეს ქმნიდა მეტათ საშიშარ პირობებს. ცხადია, რომ ამის შემდეგ ზედმეტია ლაპარაკი ავჭალის წყალსადენზე, როგორც თბილისის „ზრდა-განვითარების და აყვავების უმთავრეს ფაქტორზე...“ ეს დიდი მუნიციპალური პრობლემა უნდა გადაწყვიტოს ქალაქის ახალმა წყალსადენმა.

ქალაქების ცხოვრების განსაკუთრებული პირობები მოითხოვს ქალაქის მოღვაწეებისაგან სანიტარულ-ჰიგიენურ პირობებისადმი დიდ ყურადღებას. ქალაქი არის უმთავრესი ძარღვი კულტურულ-ეკონომიურ ცხოვრებისა და მისი განვითარება იწვევს მრავალ-რიცხოვან მცხოვრებთა ერთად შექუჩება-დაკავშირებას და ცხადია, რომ ასეთ პირობებში უპირველესი ყურადღება სისუფთავის დაცვას უნდა მიექცეს და სწორეთ აქეთ უნდა იყოს მიმართული ქალაქის მუშაკთა მთელი ყურადღება. კარგი ჰიგიენური პირობები მეტის-მეტად ხელს უწყობს ქალაქების ზრდა-განვითარებას; ჰეოგრაფიულ-ეკონომიურ და სხვა ბუნებრივ ფაქტორებთან ერთად, ჰიგიენა-სანიტარიის მოთხოვნილებათა ჯეროვანათ დაკმაყოფილებას მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს ქალაქის განვითარებისათვის...

ამ შემთხვევაში ფრთა ეშლება ქალაქების აღმშენებლობით მუშაობას მათ უადვილებათ ბრძოლა გადამდებ ავთამყოფობასთან და საერთოდ მარტივდება გაუმჯობესება და მოწესრიგება მოქალაქეთა ცხოვრების პირობებისა.

ყველასათვის აშკარა არის, რომ რამდენათაც მალლა სდგას ადამიანი კულტურულათ, იმდენათ ბეჯითად იცავს ის ჰიგიენას. ასეთივე მოვლენას აქვს ადგილი ქალაქების ცხოვრებაში. რამდენათაც მოწინავე პოლიტიკის მატარებელია ქალაქი,—იმდენათ მეტ ყურადღებას უნდა. აქცევდეს ის ისეთი პირობების შექმნას, რომლებიც ხელს უწყობენ ჰიგიენა-სანიტარიას და ამ შემთხვევაში ხომ პირველი ადგილი კარგი ღირსების წყალს უჭირავს. თუ ქალაქს კარგი წყალი აქვს,—ის ერთგვარათ უზრუნველყოფილია სახადისა და ხოლერისაგან. თუ წყალი პირდაპირ მოთხოვნილების დაკმაყოფილების გარდა ბლომად რჩება,—ის დიდ სიმდიდრეს წარმოადგენს ქალაქის მეურნეობისათვის. მისი ზედმეტი ძალის საშუალებით ქალაქი მოაწყობს ქუჩების კარგათ განათებას, გაწმენდას და თავის დროზე მორწყვას და აგრეთვე გაამშენიერებს ქალაქს ბალებით და მცენარეულობით. გარდა ამისა ზედმეტ წყალის ძალას დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე როგორც თვით მუნიციპალურ მეურნეობა-მრეწველობისათვის, აგრეთვე კერძო სამრეწველო დაწესებულებების ზრდა-განვითარების საქმეშიც...

საქართველოს დედა-ქალაქს დიდ ამპარტავნობათ არ უნდა ჩაუთვალოთ თუ ის, შესული პოლიტიკურათ სრულ განახლებულ ცხოვრების წიაღში, დამდგარი დიდ იმედების, დიდ პერსპექტივების გზაზე, მოითხოვს მომა-

ვალი წყალსადენისაგან ასეთი პირობების შექნას, და ჩვენ ღრმად უნდა ვიყვეთ დარწმუნებული, რომ დედა-ქალაქის წინამძღოლები, საქართველოს ქალაქთა კავშირის და დემოკრატიულ მთავრობის დახმარებით, შეიძლებენ ამ დიადი საშვილიშვილო საქმის ღირსეულათ შესრულებას.

კ. ფირცხალაიშვილი.

ქ რ ო ბ ა

მთავრობაში.

სეხსი ლეჩხუმის ერობისათვის მედიკამენტების მისაცემათ. მთავრობამ დაადგინა: გადაიდოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს განკარგულებაში 67,324 მან. სესხათ 10 მილიონიან ფონდიდან ლეჩხუმის სამაზრო ერობისათვის მედიკამენტების მისაცემათ. ეს თანხა დაუბრუნდეს აღნიშნულ ფონდს, როგორც კი შინაგან საქმეთა სამინისტროს განკარგულებაში გადაიდება სათანადო თანხა ეპიდემიისთან საბრძოლველათ.

მიწათ-მოქმედების სამინისტროს კანცელარიამ შემდეგი მოწერილობა გაუფანა ერობათა კავშირის კომიტეტს: „მიწათ-მოქმედების სამინისტრომ სხვა-და-სხვა ერობებს სათესლე მასალის შესაძენათ მისცა საჭირო თანხა. როგორც ირკვევა, ერობები ამ ფულს სხვა საჭიროებებზე ხარჯავენ. გატყობინებთ რა ამას სამინისტროს კანცელარია, მინისტრის დავალებით, გთხოვთ მოახდინოთ შესაფერი განკარგულება, რომ სათესლე მასალის შესაძენათ მიცემული ფული ერობებმა სხვა საჭიროებისათვის არ დახარჯონ, წინააღმდეგ შემთხვევაში დამნაშავენი სასამართლოში იქნებიან მიცემულნი“.

დამფუძნებელ კრებაში.

დეკრეტი ლანჩხუთის ქალაქის თვითმმართველობისა და სენაკის სამაზრო ერობისათვის 1.000.000 მან. სეხსის მიცემისა მდინარე რიონის ნაპირების გასამაგრებლად.

1. გაცემულ იქნეს სახელმწიფო ხაზინიდან მიწათ-მოქმედების მინისტრის განკარგულებაში ხუთასი ათასი (500.000) მანეთი ლანჩხუთის ქალაქის თვითმმართველობისათვის და ხუთასი ათასი (500.000) მანეთი სენაკის სამაზრო ერობისათვის უპროცენტო სამელიორაციო სესხად მდინარე რიონის ნაპირების გასამაგრებისათვის.

2. პირველი (1) მუხლში აღნიშნული თანხა უნდა აენახლაუროს სახელმწიფოს ხაზინას ლანჩხუთის ქალაქის თვითმმართველობისა და სენაკის სამაზრო ერობის მიერ ხუთი წლის განმავლობაში დღიდან ფულის მიღებისა.

3. დეკრეტი ესე ძალაში შედის დღიდან მიღებისა დამფუძნებელი კრების მიერ.

ქალაქთა თვითმმართველობები.

ქალაქთა კავშირში.

ქალაქთა კავშირის მთავარ კომიტეტის სხდომა.

25 იანვარს შესდგა ქალაქთა კავშირის მთავარ კომიტეტის პირველი სხდომა. ქალაქთა კავშირის მოღვაწეობის გაფართოების და დაგროვილ ურიცხვ საკითხთა გამო, სხდომამ მიიღო სესიის ხასიათი. სხდომაზე გასარჩევ საკითხებს, რომლებიც დაბეჭდილია ჩვენი ჟურნალის მესამე ნომერში, კომიტეტის ზოგიერთ წევრების წინადადებით მოემატა შემდეგი საკითხები: 1. საავტომობილო საქმე და 2. სანატორიის ორგანიზაცია მუნიციპალურ მოღვაწეთათვის.

პირველი სხდომა გახსნა მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ ინფორმაციული ხასიათის მოკლე მოხსენებით ქალაქთა კავშირის მოღვაწეობის შესახებ უკანასკნელ ხანებში. მომხსენებელმა აღნიშნა ქალაქთა კავშირის მიერ მიღწეული შეთანხმება, რომელიც მოხდა ერობათა კავშირთან და კოოპერატივთა ცენტრალურ ბიუროსთან იმ საქირვარამო საკითხის გამო, როგორც არის სასურსათო საკითხი. აღმასრულებელ ბიუროს თვალსაზრისის გაშუქების დროს შესახებ საქალაქო მეურნეობის დარგში ქალაქთა მოღვაწეობისა; მომხსენებელმა სხვათა-შორის აღნიშნა, რომ მთავარ კომიტეტის პრეზიდიუმის მეცადინეობით ამიერ კავკასიის ერთერთ ბანკის მიერ გახსნილ იქნა ქალაქებისათვის მოკლევადიანი კრედიტი და იტალია-კავკასიის ბანკისაგან კი ამაზედვე მიღებული იქნა პრინციპიალური თანხმობა. დაბოლოს მომხსენებელმა აღნიშნა, რომ ქალაქთა კავშირი უკვე დაადგა, ადგილობრივ, ქალაქთა თვითმმართველობებთან ერთად წარმოების ორგანიზაციის გზას.

სხდომაზე გასარჩევ საკითხებზე გადასვლამდე მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარის ნ. ზ. ელიავას მიერ მოხსენებულ იქნა აღმასრულებელ ბიუროს და ერობათა კავშირის პრეზიდიუმის თათბირის შესახებ, აგრეთვე ის მიზნები, რამაც გამოიწვია ეს თათბირი და სურვილი განაცხადა, რათა დღის წესრიგში შეტანილ იქნეს კიდევ ერთი საკითხი: ქალაქთა და ერობათა კავშირების ურთიერთობა.

მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარემ აღნიშნა, რომ აღმასრულებელი ბიუროს თვალსაზრისით ორივე ცენტრების შეერთება შეიძლება მოხდეს მხოლოდ განსაზღვრულ მიზნების განსახორციელებლად.

მთავარ კომ. წევრმა ვ. ნ. შარაშენიძემ სურვილი გამოთქვა ორივე ცენტრების მთლიან შეერთების შესახებ, ვინაიდან, მისი აზრით, ამას მოითხოვს დღევანდელი მდგომარეობა.

მოავ. კომ. წევრმა ბ. გ. ჩხიკვიშვილმა სამართლიანად სცნო აღმასრულებელ ბიუროს თვალსაზრისი და აღნიშნა, რომ საკითხი არა სახელწოდებაშია, არამედ მუშაობის არსებაში: სოფელი—ქალაქი არ არის, ამისათვის ჩვენ უნდა მივსდეთ ძველ ქეშმარიტ ლოზუნგს: „ВРІОВЪ ИТІИ ВМѢСТѢ НІОУ“.

ამ საერთო საკითხის გამო კამათის დასრულების შემდეგ, ჟურნალ „ერობა და ქალაქი“-ს სარედაქციო კოლეგიის წევრმა ა. ს. ბრიტნევამ მოახსენა კრებას მოკლე ინფორმაციული ხასიათის ცნობა ქალაქთა და ერობათა კავშირების მიერ შეერთებულ ორგანოს შექმნის შესახებ. მან აგრეთვე წარუდგინა სხდომას ჟურნალის ხარჯთ-აღრიცხვა.

სხდომამ დაადგინა: წარმოდგენილი ხარჯთ-აღრიცხვა და 8 დეკემბერში (1919 წ.) შემდგარ თათბირის ოქმი შეერთებულ ორგანოს გამოცემის შესახებ დამტკიცებულ იქნეს, ამასთანავე სხდომამ სურვილი გამოთქვა, რომ 1) ჟურნალი ორკვირეულის მაგიერ ყოველთვიური იყოს ხელის მოწერის იმავე პირობით, ცალკე ნომერი კი 50 მან. 2) რუსულ განყოფილებაში მოიხსნას ქრონიკა.

ამის შემდეგ სხდომამ მოიმინა ქალ. კავ. საექიმო-სასანიტარო განყოფილების გამგის ექ. კიკალიშვილის მოხსენება, ქალაქთა და ერობათა ცენტრების საექიმო-სასანიტარო განყოფილების შეერთების შესახებ.

მოთავარი კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავამ გააშუქა საექიმო-სასანიტარო საქმის დღევანდელი მდგომარეობა, შეერთების საკითხის შესახებ. მამ აღნიშნა, რომ თუკი შეერთება მოხდება, იმ შემთხვევაში ქალ. კავშირის სააფთიაქო საწყობი უნდა საერთო გახდეს, რაიც ქალ. კავშირისათვის საზარალო იქნება.

საექიმო-სასანიტარო განყოფილების შეერთების საკითხმა დიდი კამათი გამოიწვია. ბევრი კომ. წევრი მომხრე იყო ამ შეერთებისა მხოლოდ იმ პირობით კი, რომ ერობათა კავშირმა შეიტანოს შეერთებულ ფონდში იმოდენივე ქონება, რამდენსაც შეიტანს ქალაქთა კავშირი.

სხდომამ დაადგინა: 1. მოწონებულ და სასურველად ცნობილ იქნეს ერობათა და ქალაქთა კავშირების შეერთება იმ პირობით თუ ერობათა კავშირი შეიტანს შეერთებულ ფონდში იმოდენივე ქონებას, რამდენსაც შეიტანს ქალაქთა კავშირი, 2) მიენდოს აღმასრულებელ ბიუროს საკითხი უფრო დაამუშაოს და წარადგინოს განსახილველად ქალაქთა წარმომადგენლების ყრილობაზე, 3) მოსმენილი საექიმო-სასანიტარო განყოფილების გამგის ექ. კიკალიშვილის მოხსენება საერთოდ მოწონებულ იქნეს.

შემდეგი სხდომა შესდგა 27 იანვარს მთ. კომიტ. წევრმა არ. ჯაჯანაშვილმა მოიყვანა მოკლე ისტორია მუნიციპალურ ბანკის შესახებ და მოახსენა სხდომას როგორ არის ამხანად დაყენებული ეს საკითხი საერთოდ და როგორ უცქერის მას ერობათა ცენტრი.

მოთავარ კომიტეტის თავმ. ნ. ზ. ელიავამ არ. რ. ჯაჯანაშვილის მოხსენ-

ნების გასაშუქებლად აღნიშნა, რომ ეს საკითხი აღმასრულებელ ბიუროში საბოლოოდ გადაწყვეტილი არ არის, და ამის გამო შესაძლებელია, მისი წევრები სხვა-და-სხვა შეხედულებისა იყვნენ ამ საკითხის შესახებ. კომ. წევ. არ. ჯაჯანაშვილის მიზანი იყო აღნიშნა საკითხი და არა ის, რომ წარმოედგინა აღმასრულებელ ბიუროს საერთო აზრი. ნ. ზ. ელიავამ გამოთქვა მოკლეთ ის მოსაზრებანი, რომლის ძალითაც პირადათ იგი არ სცნობს საჭიროდ ამ ბანკის ორგანიზაციას ერობათა ცენტრთან ერთად. კრედიტი ყველას ესაჭიროება: ერობებსაც, ქალაქებსაც, მაგრამ საქმე იმაშია, ვინ უფრო მალე მიიღებს მას. როგორც ვიცით, კაპიტალი უფრო ხალისით მიდის იქითკენ, საიდანაც იგი უფრო უზრუნველყოფილია. რა უზრუნველყოფა შეუძლიათ წარმოადგინონ ერობებმა? თავიანთ საბიუჯეტო უფლების გარდა—არაფერი, და ჩვენ ვიცით, რას წარმოადგანს ეს უფლებები. ქალაქებს კი, თავიანთ საბიუჯეტო უფლებების გარდა, შეუძლიათ კიდევ წარმოადგინონ უზრუნველყოფა თავის ქონებით, ეს კი უმთავრესია კაპიტალისათვის. მ. შასაღამე კაპიტალი წავა ქალაქებისაკენ. აქედან ის დასკვნაა, რომ ბანკის ორგანიზაცია უნდა იკისროს ქალაქთა კავშირმა. ერობის შემოიერთება შეიძლება მას შემდეგ, როცა ბანკი მოეწყობა და კაპიტალი გაჩნდება. ერობა არც საჭიროებს ასეთი ბანკის ორგანიზაციას, ვინაიდან ფინანსთა სამინისტროს განზრახული აქვს რესპუბლიკაში არსებული ორი საადგილმამულო ბანკი შეაერთოს მელიორატიულ კრედიტის აღმოჩენის მიზნისთვის. კოოპერატივთა ამ საქმეში ჩარევის შესახებ ლაპარაკიც არ გვიხდება; ეს არაფითარ კარგს ნაყოფს არ მოიტანს.

პროფ. ავალიანმა განმარტა ამ საკითხის ისტორია დასავლეთში და რუსეთში, აღნიშნა, რომ საკითხი კომუნალურ კრედიტის შესახებ ჩვენშიაც მომწიფდა. ფინანსთა სამინისტროში ამ საკითხის გარჩევის დროს ბანკის ცალ-ცალკე ორგანიზაცია იცნეს მიზანშეუწონლად, ვინაიდან ეს მხოლოდ, კაპიტალს დაქსაქსავდა. ამიტომ არაა საჭირო ორი ბანკის შექმნა. ეს გამოიწვევს კონკურენციას; მიუხედავად იმისა რომ მიზანი მათი საერთოა.

იყო პროექტი მოეწყოს ერთი საზოგადოებრივი, კომუნალურ-კოოპერატიული ბანკი, მაგრამ ეს უარყოფილ იქმნა, ვინაიდან კოოპერატივებს თავისი კაპიტალი არა აქვთ. მათ სთხოვეს მთავრობას სესხად ათი მილიონი მანეთი, თავიანთ ბანკის დასაარსებლათ.

დამფ. კრების წევრი დ. თოფურიძე მომხრეა მუნიციპალურ ბანკის ორგანიზაციისა; აღნიშნა, რომ მისი ორგანიზაცია კოოპერატივებთან ერთად შეუძლებელია. თუ-კი ეხლა ადგილობრივი თვითმმართველობანი და კოოპერატივები ერთად მიდიან, ახლო მომავალში დაშორდებიან ერთმანეთს. ბანკი უნდა მოეწყოს ერობებთან ერთად. ერობებს და ქალაქებს საერთო ბევრი აქვთ და ეს საერთო საქმე, ბანკი, უფრო შეაკავშირებს მათ. ჯერჯერობით ბანკი უნდა მოაწყონ ქალაქებმა. ამის შესახებ ბ-ნ ნ. ზ. ელიავას მიერ წამოყენებული მოსაზრებანი არ მოითხოვს დამატებას. ერობე-

ბი იქნებიან მერმე მოწვეულნი, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ისინი არ ისარგებლებენ კრედიტებით ქალაქთა მიერ მოწყობილ ბანკიდან.

თავმჯდომარის ამხ. მ. ი. რუსიამ აღნიშნა რომ, ერობები არ იქნებიან თანახმა ასეთ პირობებზე. ერობები თავისთვის ცალკე დაარსებენ ბანკს, ქალაქები კიდევ თავისთვის ცალკე; ამნაირად წარმოიშობა ორი მეტოქე ბანკი. საჭიროა რამენაირად შევთანხმდეთ.

კამათის შეწყვეტის შემდეგ შემოტანილი იქნა ორი წინადადება: 1) საჭიროთ იქნეს ცნობილი, მუნიციპალური ბანკის ორგანიზაციის დაწყება. 2) საჭიროა შევთანხმდეთ ფინანსთა სამინისტროსთან და სხვა საზოგადოებრივ ორგანიზაციებთან, რათა ბანკის გახსნის ინიციატივა ქალაქთა კავშირს მიენიჭოს. ორივე წინადადება მიღებულ იქმნა.

შემდეგი სხდომა შესდგა 28 იანვარს. სხდომის გახსნისთანავე ტყის განყოფილების გამგის ვ. ი. არდიშვილის მიერ გაკეთებულ იქნა მოხსენება ქალ. კავ. ტყის განყოფილების მოღვაწეობის შესახებ. ეს მოღვაწეობა გამოიხატება შიწათ-მოქმედ. სამინისტროს მიერ დამზადებულ ტყიდან შეშის გამოზიდვაში და მისი განაწილება ქალაქთა და რესპუბლიკის დაწესებულებათა შორის. შემდეგ უნდა აღინიშნოს, რომ განყოფილება ამჟამად შეუდგა საშენ მასალის დამზადებას ნუნის აგარაკში. მიმდინარე წელში განყოფილება უფრო გააფართოვებს თავის მოღვაწეობას. სამწუხაროდ უნდა აღინიშნოს, რომ განყოფილების მიერ დამზადებული შეშა ვერაა კარგი ხარისხის. მთელი რაიონი კარგი ხარისხის შეშისა კონცესიის ხელშია. განყოფილების აზრით ის შეშა, რომელიც დამზადებულია განყოფილების და ამხანაგობა „ტყის კონცესიის“ მიერ, აკმაყოფილებს მოთხოვნილების 30%/ს. შეშის ფასის მომატება დამოკიდებულია ხელფასის მომატებაზე; განყოფილებას არ შეუძლიან მტკიცე ფასები დაადოს შეშას; ყოველშემთხვევაში ჩვენგან დამზადებულ შეშის ფასი ბაზრის ფასზე უფრო დაბალია.

ამის შემდეგ მოსმენილ იქმნა მთავარ კომიტეტის თავმ. ნ. ზ. ელიავას მოხსენება სასურსათო საქმის საერთო ორგანოს საკითხის შესახებ. ეს საკითხი აღიძრა ცენტრალურ სასურსათო საქმის ქონების საკითხთან ერთად, ამჟამად ეს ქონება გადაეცა ერობათა კავშირს, თუმცა, თანახმად აღმასრულებელ ბიუროს და ერობათა კავშირის პრეზიდენტის თათბირის დადგენილებისა, სასურსათო საბჭოს ქონება ასე არ უნდა მოეხმარათ. მიუხედავად ამისა მოხდა შეთანხმება ერობებთან და კოოპერატივებთან განსაკუთრებულ სასურსათო ორგანოს მოწყობის შესახებ. ორგანო მოწვეულია და მუშაობს მომარაგების სამინისტროსთან. ორგანოში შედიან ორ-ორი წარმომადგენლები ქალაქთა კავშირისა, ერობათა კავშირისა და კოოპერატივთა ცენტრალურ კავშირისა.

ამის შემდეგ კომიტეტის წევრმა ნ. ი. ფალილეევმა გააცნო სხდომას ეხლანდელი მდგომარეობა საქონლის ყიდვითი ოპერაციების შეჩერების შესახებ და დაწვრილებით გამოხატა მიზეზები, რომლებმაც ეს გამოიწვია.

29 იანვარს სხდომაზე მოსმენილ იქმნა უფროს ინჟ. ა. ვ. ბულგაკოვის მოხსენება სატექნიკო ქონების ხელახლათ შეფასების შესახებ.

შემდეგი სხდომა მოხდა 30 იანვარს. სხდომის გახსნისთანავე მთავარ-კომიტეტის თავმ. ნ. ზ. ელიავამ მოაგონა სხდომას, რომ ამ სხდომაზე განხილველია ორი საკითხი და ამ საკითხის შესახებ გამოტანილი უნდა იქნეს ჩვენი გადაწყვეტილება. ეს არის: საკითხი ერობებთან ერთად საერთო სასურსათო ორგანოს მოწყობის შესახებ და ურთიერთობა მომარაგების სამინისტროსა და საზოგადოებრივი დაწესებულებათა შორის. როგორც სჩანს, ერობებმა სრულებით დაანებეს თავი იმ აზრს, რომ ჩვენთან ერთად მოაწყონ საერთო სასურსათო ორგანო. მაგრამ ეს სრულებითაც არ სცვლის მდგომარეობას. დადგენილებას, რომელიც გამოტანილ იქნა აღმასრულებელ ბიუროს და ერობათა კავშირის პრეზიდენტის 8 დეკემბრის (1919 წ.) თათბირზე, ჩვენთვის არ დაუკარგია ძალა. ცენტრალურ სასურსათო საბჭოს ქონება სახელმწიფოს ქონებაა: მაშასადამე, მასზე თანასწორი უფლება აქვთ როგორც ერობებს, ისე ქალაქებსაც. ქალაქთა კავშირს შეუძლიან მოითხოვოს თავისი წილი. და თუკი რამე მიზეზის გამო მთავრობა უარს იტყვის, იმ შემთხვევაში უკანასკნელი სიტყვა ეკუთვნის დამუფუნებელ კრებას. რასაკვირველია, მთავარ კომიტეტს შეუძლიან უარი განაცხადოს მასზე, მაგრამ ამ შემთხვევაში საკითხი უნდა დაისვას გასარჩევათ ყრილობაზე.

კამათის შეწყვეტის შემდეგ ამ საკითხის შესახებ **სხდომამ დაადგინა:** მოწონებული იქნეს აღმასრულებელ ბიუროს და ერობათა კავშირის პრეზიდენტის 1919 წ. 8 დეკემბრის თათბირის დადგენილება, დაევალოს აღმასრულებელ ბიუროს მოახდინოს მოლაპარაკება ერობათა ცენტრთან ამ დადგენილების ცხოვრებაში გასატარებლათ, და თუ ერობათა კავშირი ამაზე უარს განაცხადებს, ეთხოვოს მთავრობას, რათა მიეცეს იმავე მიზნით ქალაქთა კავშირს ცენტრალურ სასურსათო საბჭოს ქონების ნაწილი.

ამავე სხდომაზე დადასტურებულ იქნა აღმასრულებელ ბიუროს დადგენილება, რომ თბილისის და პროვინციის სახალხო უნივერსიტეტების სასარგებლოდ გადაიხადოს 25.000 მან. განაწილება ამ თანხისა მიენდო აღმასრულებელ ბიუროს. ჟურნალ „თეატრი და ცხოვრებას“ მიეცა დახმარება—5.000 მან.

31 იანვრის სხდომაზე განახილულ იქნა 1919 წ. ხარჯთ-აღრიცხვა, რომელიც მიმდინარე წლის მაისში აღმას. ბიუროს გარდაეცა სისრულეში მოსაყვანად. ყველა ხარჯთ-აღრიცხვანი კომიტეტის მიერ დამტკიცებულ იქმნა.

შემდეგი და უკანასკნელი სხდომა მოხდა 1 თებერვალს. სხდომის გახსნისთანავე განხილულ იქნა საერთო განყოფილების ხარჯთ-აღრიცხვა, რომელიც სხდომამ დაამტკიცა. აგრეთვე წარმოდგენილ იქნა საანგარიშო, საკონტროლო, სამეურნეო, სატექნიკო განყოფილებების ხარჯთ-აღრიცხვანი რომლებიც კომიტეტმა დაამტკიცა.

სეკითხი შესახებ მუნიციპალურ მოღვაწეთათვის სანატორიის მოწყობისა, გადაეცა აღმასრულებელ ბიუროს შესამუშავებლად.

ამის შემდეგ სხდომამ მსჯელობა იქონია ჟურნალ „ერობა და ქალაქის“ შესახებ.

31 იანვრის თარიღით ერობათა კავშირმა ჟურნალ „ერობა და ქალაქის“ რედაქციას გამოუგზავნა შემდეგი შინაარსის ქალაქი № 75.

„ამით გაცნობებთ, რომ კომიტეტის წევრების და ერობათა წარმომადგენლების თათბირის დადგენილებით 26—28 იანვარი გადაწყვეტილია დამოუკიდებელი საერობო ჟურნალის გამოცემა „ერობა“-ის სახელით. ამერიიდან ჩვენი მონაწილეობა „ერობა და ქალაქი“-ს გამოცემაში სწყდება. გთხოვთ გამოგვიგზავნოთ ანგარიში დღევანდლამდე გაწეულ ხარჯებისა.“

ხელს აწერს: თავმჯდომარის მოადგილე მ. ცეკვაშვილი.

კომიტეტის მდივანი დ. სულიაშვილი“.

კომიტეტის წევ. გ. ე. მურვანიძის აზრით ჟურნალის გამოცემა არ უნდა შეფერხდეს, ჟურნალი ყოველთვიური უნდა იყოს.

დადგენილ იქმნა: ჟურნალის გამოცემა არ შეჩერდეს და ეწოდოს მას სახელად „ჩვენი ქალაქი“.

ქუთაისის წყალსადენი.

— ქუთაისის წყალსადენის შესახებ ა. წ. 14 თებერვალს ქალაქთა კავშირში შესდგა თათბირი. თათბირს დაესწრენ: დამფუძნებელი კრების წევრი დ. ა. თოფურაძე, ქალაქთა კავშირის მთავარ კომიტეტის წევრები, სენატორი დ. ი. კალანდარიშვილი, თბილისის ქალ. თავი ბ. გ. ჩხიკვიშვილი, ქუთაისის ქალ. თავის ამხ. ს. ი. რობაქიძე, ქუთაისის ქალ. საბჭოს ხმოსნები კილაძე და თურქია, ქუთაისის ოლქის სასამართლოს პროკურორი ს. ჯორბენაძე, მ. ლალიძე, ინჟენერები: მ. გ. ყაუხჩიშვილი, ა. ვ. ბულგაკოვი, ხ. გ. ქურდიანი და ი. ა. მოსკალევსკი.

თათბირის გახსნისთანავე ქუთაისის ქალ. თავის—ამხანაგმა ს. ი. რობაქიძემ მოკლეთ გააცნო თათბირს მიზანი ამ შეკრებისა და საკითხის ისტორია. შემდეგ სიტყვა მიეცა ინჟენერ მ. გ. ყაუხჩიშვილს., რომელიც საზღვარ-გარეთ იყო და გაიცნო წყალსადენის საკითხი ყოველმხრივ. მომხსენებელმა აღნიშნა, რომ გერმანიაში საკმარისად მოიპოვება მასალა წყალსადენის გაყვანისათვის. სხვა-და-სხვა ფირმები თანახმა არიან აიღონ წყალსადენის საქმე, მათ შორის ფირმა „ტრიტონ“-მა ხელშეკრულების პროექტიც კი შეიმუშავა. ეს იყო 1918 წ., მაგრამ 1919 წ. მდგომარეობა გამოიცვალა გერმანიაში. ფირმებს დღეს უმჯობესად მიაჩნიათ გაყიდონ მასალა ნაღდ ფულზე, აუტმა ფირმა „ტრიტონი“ თანახმა მიიღოს მონაწილეობა, მაგრამ თავის მონაწილეობას საზღვრავს 30%-ით. საერთოდ უნდა აღინიშ-

ნოს, რომ ევროპაში პურის შიმშილთან ერთად შავი მეტალის უქონლობაც ძლიერ საგრძნობელია, რაც გვაიძულებს მალე ვიყიდოთ მიღები და სხვა მასალა.

ნორვეგიის ერთ-ერთი ბანკი, რომლის დირექტორი ხრისტიონსენი საქართველოში იყო ამ ბოლო ხანებში, იღებდა თავის თავზე ამ წყალსადენის მოწყობას საკონცესიო პირობით.

მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავას წინადადებით ინჟ. ზ. გ. ჭყრდიანმა გააცნო თათბირს წყალსადენის პროექტი.

პროექტის ძალით, წყლის გაყვანა განზრახულია 27 ვერსის მანძილზე ქუთაისიდან ცივი-წყლამდე, რომელიც მდებარეობს ქუთაისის სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ. წყალი მეტად კარგ ხარისხისაა, ტემპერატურა უდრის ცელსის 4⁰.

წყაროების ადგილ-მდებარეობა კარგია. წყალი თვით წამდინარდება. მიღების ჩასაწყობი გრუნტი დამაკმაყოფილებელია. რაოდენობა წყლისა, რომელიც ქალაქს მიეცემა დღე-ღამის განმავლობაში დაახლოებით 600.000 ვედრას აღწევს, ე. ი. თითო სულზე 6 ვედრა; ამაშივე ნაანგარიშებია ბაღების მორწყვა. ზედმეტი წყლით შეუძლიანთ ისარგებლონ მცხოვრებლებმა რომლებიც წყალსადენის გზაზე ცხოვრებენ, მით უმეტეს, რომ ეს უკანასკნელები წყლით მეტად ღარიბნი არიან. წყალსადენი, ანგარაშით, ქალაქს ეყოფა 25 წელიწადი რასაკვირველია აქ მიღებულია მხედველობაში მცხოვრებთა რიცხვის ზრდა. 25 წლის შემდეგ თითო კაცზე მოვა 3 ვედრა წყალი, რაიც საკმარისი იქნება. ცნობებიდან, რომელიც ჩვენ მოგვეპოვება, ვიცით, რომ სარატოვში თითო კაცზე მოდის 2 ვედრა წყალი, ამდენივე მოდის ქალ. ეკატერინოსლავში, თბილისში კი თითო კაცზე მოდის 2,9 ვედრა წყალი.

წყალსადენი დაჯდება 100.000.000 მანეთი. თითო ვედრა წყალი ქალაქს დაუჯდება 40,2 კაპ. თუ კი სხვა-და-სხვა მოულოდნელ ხარჯების დათვარვას მივიღებთ მხედველობაში.

მთავარ კომიტეტის წევრმა დ. ი. კალანდარიშვილმა აღნიშნა, რომ ქუთაისის წყალსადენის საკითხი არაა ახალი. ის რამოდენიმეჯერ აღძრულა. აღიძრა ის აგრეთვე 1918 წ. და ქალ. თვითმმართველობის წინ იდგა საკითხი—იქნეს, თუ არა, მოწყობილი წყალსადენი? წყალს მცხოვრებნი იძენდნენ ბოჩკებით. 1914 წელში ქალაქში იყო სულ 60 ბოჩკა; თითო მათგანში ჩადიოდა 10 ვედრა წყალი. თითო ბოჩკა დღეში აწოდებდა მცხოვრებთ 100 ვედრას. 1917 წლის ნოებერში 60 ბოჩკიდან დარჩა 30 და 1918 წლის გაზაფხულში კი მხოლოდ 12. საავთმყოფოებს არ ჰქონდათ წყალი, ამის გამოისობით ოპერაციები ჩერდებოდა რამოდენიმე დღეობით, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ საავთმყოფო ყოველდღიურად წყალზე ხარჯდა 120--200 მანეთს. ამის გამო ჩვენ გავიყვანეთ წყალსადენის პატარა შტო რკინის გზის წყლის საქაჩავიდან.

წყალსადენის პროექტი, როგორც იცით, ჩვენ გვექონდა. განზრახული

იყო ამ საქმისათვის სესხი ავეელო მთავრობისაგან. 1918 წ. ფასებით წყალსადენი დაჯდებოდა 8—10 მილიონი მანეთი. ქალაქის თვითმმართველობას განზრახული ჰქონდა 5 მილიონი ესესხა მთავრობისაგან, დანარჩენი კი ქალ. ქუთაისში მოეგროვებინა. სესხიდან არაფერი გამოვიდა. პროექტი წარდგენილ იქმნა შინაგან საქმეთა სამინისტროში, რომელმაც ის მოიწონა. მთავრობის თავმჯდომარემ გადაჭრით უარი გავვიცხადა სესხზე. 1918 წლის შემოდგომაზე წყალსადენის საკითხი ჩაკვდა. შემდეგ ჩვენ მივიღეთ ცნობა უკრაინაში გაგზავნილ ქალ. კავშირის ინჟ. ი. ა. მოსკალევსკისაგან, რომ იქ იშოვება წყალსადენისათვის საჭირო მასალა და შეიძლება შექმნა საქონლის გაცვლით. საბჭომ განიხილა ინჟ. მოსკალევსკის მოხსენება და დაადგინა სასწრაფოდ იქნეს მიღებული ზომები, მაგრამ მთავრობამ აქაც ვერ შეგვიწყო ხელი. ამ ხანებშივე მოხდა უკრაინაში გადატრიალება.

ამის შემდეგ აღიძრა კიდევ სხვა-და-სხვა სახით საკითხები, მაგრამ არცერთი სასურველად არ დასრულდა.

ამხანად ეს საკითხი კიდევ აღიძრა და საჭიროა, რომ ეხლავე გადაწყდეს—გადიდოს წყალსადენის საკითხი რამოდენიმე ათეული წლებით, თუ ეხლავე განხორციელდეს.

მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარის **ნ. ზ. ელიავას** შეკითხვაზე, როდის შეიძლება წყალსადენისათვის აუცილებელ მასალის მიღება, **ინჟ. კაუხჩიშვილმა** აღნიშნა, რომ მიღები და საჭირო მასალის მიღება შეიძლება 4—6 თვის განმავლობაში, ან იქნება 8—10 თვეშიაც; მუშაობის დამთავრება შეიძლება, დიდი ენერჯის დახარჯვით, წელიწად ნახევარში, და თუ კი რამე შეუშლის ხელს მუშაობას, მაშინ დასჭირდება 20 თვე.

ქუთაისის ქალაქის მოურავის ამხანაგმა **ხ. ი. რობაქიძემ** აღნიშნა, რომ ეხლა საუკეთესო დროა ამ საქმის განსახორციელებლად. თუ კი ფირმა „ტრიტონი“ ან რომელიმე სხვა ფირმა მოგვცემს 45⁰/₀, იმ შემთხვევაში 55⁰/₀-ს იშოვის ქალაქის თვითმმართველობა ქალაქთა კავშირის დახმარებით. ოღონდ მიღები ფოთში მოვიდეს და ამ შემთხვევაში თვით მცხოვრებნი მიიღებენ ყოველსავე ზომებს.

ქალაქთა კავშირის მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარემ **ნ. ზ. ელიავამ** აღნიშნა, რომ ინვენტარის მიღებისათვის საჭიროა ფული. მასალა საზღვარ გარეთ მოიპოვება. სამხრეთ-რუსეთი ჩვენთვის არა საიმედოა. ყველა მასალები რომ შევიძინოთ, ქალაქის თვითმმართველობას ამის შეძლება არა აქვს. ამისთვის საჭიროა ვიფიქროთ ისეთ პრინციპებზე, რომლის საშუალებითაც შეიძლება ამის განხორციელება. გერმანიაში რომ შევიძინოთ მასალა საჭიროა ფული. უნდა დაარსდეს საზოგადოება, მაგრამ არა წმინდა ქართული. ადგილობრივი ბაზარი ფულს არ მოგვცემს: ამ საქმეში მონაწილეობას არ მოისურვებს არც დიდი კაპიტალისტები არც მცირე მესაკუთრენი, იმედი მთავრობაზე მეტად ცოტაა, ვინაიდან რესპუბლიკა ფინანსიური მხრით გაჭირებაშია. მაშასადამე რჩება მხოლოდ საზღვარ-გა-

რეთის ბაზარი. რასაკვირველია, სავალიუტო საქონლის გაზიდვის ნებართვის მიღება შეიძლება, მაგრამ გადაწყვეტს ეს საკითხს? რაც შეეხება საზღვარ-გარეთის ბაზარს, მასაც აქვს თავისებურობა.

გერმანიის საერთაშორისო მდგომარეობა ამხანად ისეთია, რომ ჩვენ უნდა მივაქციოთ ყურადღება ინგლისურ ბაზარს. ერთადერთი საშუალება ფულის შოვნისა არის სესხი. და თუ კი ეს არ მოხერხდა, იმ შემთხვევაში შეიძლება დაეთანხმდეთ ნორვეგიის კონცესიონერის წინადადებაზე. ქალაქის ფეოთმმართველობას ყოველთვის ექნება შეძლება გამოისყიდოს წყალსადენი.

კამათში მონაწილეობა მიიღო დამფუძნებელი კრების წევრმა დ. ა. თოფურაძემ, ინჟ. ზ. გ. ქურდიანმა ა. ვ. ბულგაკოვმა, ი. ა. მოსკალეცკიმ და მ. გ. ყაუხჩიშვილმა. კამათის შეწყვეტის შემდეგ ქალ. კავშირის მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარემ ნ. ზ. ელიავამ აღნიშნა, რომ როგორც სჩანს ყველანი მომხრენი არიან, რომ წინდაწინვე მიემართოთ სხვა-და-სხვა წყაროებს ამ საკითხის სასურველად გადაწყვეტისთვის. პროექტი ინჟ. ზ. გ. ქურდიანისა წყალსადენის შესახებ ჩვენ მხრითაც მოწონებულია. წყალსადენის საკითხი უნდა დაისევას ფინანსთა სამინისტროს წინაშე, რომელსაც შეუძლია ამ საქმისათვის მოგვეცეს სესხათ საგრძნობი თანხა ან არა და მოგვეცეს შესაძლებლობა საზღვარ-გარეთ გავიტანოთ სავალიუტო საქონელი.

დადგენილ იქნა: მიენდოთ მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარეს ნ. ზ. ელიავას, მთავარ კომიტეტის წევრს დ. ი. კალანდარიშვილს და ქუთაისის ქალაქის მოურავის ამხანავს ს. ი. რობაქიძეს აცნობონ გამოთქმული მოსაზრებანი ფინანსთა სამინისტროს და მთავრობის თავმჯდომარეს.

დიდი მიწის ძვრა გორში.

საქართველოს ნორჩ რესპუბლიკას დიდი ეროვნული უბედურება დაატყდა თავს. დაუნდობელმა ბუნების ბრმა სტიქიონმა ა. /წ. 19-20 თებერვალს სრულებით გაანადგურა ქართლის ძველი ქალაქი გორი და დიდი ნაწილი გორის მახრისა.

მიწის ძვრის რაიონი მეტად დიდი იყო, მხოლოდ ის რაიონები, რომლებიც განსაკუთრებით დაზარალებულია უდრის 1.200 კვ. ვერსს.

ქალაქ გორში ითვლებოდა 35.000 მცხოვრები. შენობები სულ ერთიანად დანგრეულია. გადარჩა რამოდენიმე შენობა, მაგრამ მათი კედლებიც ისეა დაზოქილი, რომ შიგ ცხოვრება ყოველად შეუძლებელია.

დღემდის შეკრებილ ცნობებით დაზარალებულია 50 სოფელი. ამათში, ოცდაათში სახლები სულ დანგრეულია, დანარჩენ ოც სოფელში დარჩა დაუნგრეველი 50% სახლებისა.

სოფლებში დაზარალებულთა რიცხვი 8.000 კომლამდეა; რაც შეადგენს 40.000 სულს. ქალაქ გორთან ერთად დაზარალებულთა რიცხვი უდრის 75.000 სულს.

დღემდის ამოღებულია ნანგრევებიდან 200 მკვდარი. დაახლოებით ამდენივეა მძიმედ დაზარალებული.

დღი მიწის ძვრის ცნობა ელვის სისწრაფით ძოედო მთელს საქართველოს. ცნობების მიღებისათანავე 20 თებერვალს მთავრობის სხდომაზე დაარსდა „მთავარი საგანგებო კომიტეტი მიწის ძვრისაგან დაზარალებულთა დასახმარებლად“, კომიტეტის წევრებათ არჩეულ იქნენ იუსტიციის მინისტრი რ. მ. არსენიძე (თავმჯდომარე), შინაგან საქმეთა სამინისტროს საექიმოსასანიტარო განყოფილების უფროსი ს. ჯაფარიძე და სახალხო გვარდიის მთავარი შტაბის წევრი ან. სალუქვაძე. შესდგა კომიტეტი ქალაქთა და ერობათა კავშირების და წითელი ჯვრის წარმომადგენელებისაგან. ამ კომიტეტს დაევალა უმადლესი ხელმძღვანელობა მიწის ძვრისაგან დაზარალებულთა დახმარების საქმეში, ხოლო ყველა უწყებებს და ადგილობრივ თვითმმართველობათ—კომიტეტისთვის ყოველგვარ დახმარების აღმოჩენა და ყოველივე მისი განკარგულების შესრულება.

დაარსდა აგრეთვე რესპუბლიკის ცენტრალური ბიურო დამფ. კრების წევ. ივ. გამართლის თავმჯდომარეობით; ბიურო ხელმძღვანელობს გორში მიწის ძვრისაგან დაზარალებულთა სასარგებლოთ ფულითა და ნივთებით შემოწირულების საქმეს მთელ რესპუბლიკაში.

რესპუბლიკის ყველა ქალაქებში და ერობებში შემოწირულებათა შესაგროვებლათ არსდება ადგილობრივი კომისიები, რომლებსაც ხელმძღვანელობას უწევს ცენტრალური ბიურო.

ამ უბედურების გამო დამფუძნებელ კრების მიერ მიღებულ იქმნა შემდეგი დეკრეტი:

1. გაღებულ იქნეს სახელმწიფო ხაზინიდან მთავრობის განკარგულებაში 20.000.000 მან. საქართველოში მიწის ძვრისაგან დაზარალებულთათვის პირველ დახმარების აღმოსაჩენად.

2. გაეწიოს დაზარალებულთ ყოველგვარი დახმარება—სახელმწიფოს საწყობებიდან საკვებისა, ტანთსაცმელისა, წამლისა, სააღმწენებლო მასალისა და სხვა საგნების უფასოდ მიცემით.

3. დეკრეტი ესე ძალაში შედის დღიდან მიღებისა დამფუძნებელი კრების მიერ.

მიწის ძვრის გამო დაზარალებულთა დახმარების აღმოჩენა და შემოწირულებების გაღება ქალაქთა და ერობათა თვითმმართველობების მიერ:

ქალაქთა კავშირის მთავარმა კომიტეტმა გაიგო რა, ეს ამბავი დაუ-

ყოვენბლივ გამოიწვია პირდაპირის მათეულით გამგეობის წევრი, რომელმაც შემდეგი აუწყა*):

„ქალაქი დიდათ დაზარალდა. თითქმის ყველა შენობები დაინგრა, ქალაქის გამგეობისა და სადგურის შენობები კი გადარჩა. ხალხი სულ მთლად ქუჩაშია გამოფენილი. ზარალი მეტად დიდია. არის მრავალი დაჭრილი და დახოცილი. ზარალისა და დაჭრილ-დახოცილთა რაოდენობა ჯერ გამორკვეული არაა. თხოულობენ დახმარების“.

ამის გამო ქალაქთა კავშირმა პირველივე მატარებლით გაგზავნა გორში ინჟენერი და ტექნიკოსები. მათ თან გაჰყვა მთავარ კომიტეტის აღმასრულებელი ბიუროს წევრი.

მეორე დღეს წავიდნენ აგრეთვე ქალაქთა კავშირის მთავარ კომიტეტის თავმჯდომარე ნ. ზ. ელიავა, თავმ. ამხ. მ. ი. რუხია და ინჟ. ა. ვ. ბულგაკოვი. გაიგზავნა მრავალი ტექნიკური იარაღები მუშაობის წარმოების საჭიროებისათვის. გაიგზავნა აგრეთვე რამოდენიმე ვაგონი შეშა.

ქალაქთა კავშირმა, გორის უბედურების მოხდენისთანავე, დეპეშით აცნობა რესპუბლიკის ქალაქებს, რომ საჭიროა ადგილობრივი კომიტეტების შედგენა შემოწირულებათა და დახმარების ფართოდ მოსაწყობად. ქალაქებიდან მეორე დღესვე მოვიდა ცნობები, რომ ყველგან შესდგა კომიტეტები, რომლებიც შეუდგნენ შემოწირულებათა შეგროვებას. თანახმად შემოწირულებათა მთავარი ბიუროს დადგენილებისა, ქალაქთა კავშირმა ყველა ქალაქს დაუგზავნა დამტკიცებული ფორმის საკვიტანციო წიგნაკები ფულისა და ნივთების შესაგროვებლად. წიგნაკები, მოთხოვნილებისამებრ დაეგზავნა: ქუთაისის გამგეობას (26 ფ.+10 ნივთ.), სიღნაღის გამგეობას (16+5), ფოთის—(16+5), ხონის—(10+3), ონის—(5+2), ბორჯომის—(10+3), სოხუმის—(16+5), ღუშეთის—(10+3), ზესტაფონის—(10+3), ზუგდიდის—(10+3), კოჯორის—(5+2), ახალქალაქის—(5+2), ახალციხის (5+2), ლანჩხუთის—(6+2). გარდა ამისა თბილისში მიიღეს წიგნაკები სამტრედიისთვის (20 ც.), ოჩემჭირისათვის (15 ც.), თელავისთვის (20 ც.), გუდაუთისთვის 15.

ერობათა კავშირში. ამ ამბის გამო ერობათა კავშირის კომიტეტმა იქონია მსჯელობა და გადასწყვიტა გასცეს ჯერ-ჯერობით 3 მილ. მანეთის სხვა-და-სხვა საქონელი და სურსათი გორში მიწის ძვრისაგან დაზარალბულთათვის. დადგენილება დაუყოვნებლივ იქნა შესრულებული.

ქალაქებში. ქალ. თბილისის საბჭოს დადგენილებით თბილისში დაარსდა ქალაქის ადგილობრივი კომისია.

თბილისის ქალაქის მოურავმა მოწოდებით მიმართა მცხოვრებთ, რათა აღმოუჩინონ დახმარება დაზარალბულთ.

*) ეს ცნობა 20 თებერვალს დილით იქმნა მიღებულ; იმ დღესვე 3 საათზე მიწისძვრა განმეორდა და მთელი ქალაქი დაინგრა.

თითქმის რესპუბლიკის ყველა ქალაქებში დაარსდა ასეთი ადგილობრივი კომისიები.

ქუთაისის ქალაქის საბჭომ საზოგადოებრივ ორგანიზაციების და დიდხალი ხალხის თანადასწრებით სასწრაფო სხდომაზე დაადგინა უგულთადესი თანაგრძნობა გამოუცხადოს თავის უბედურ ძმებს, მიიღოს ყოველი ღონე ამ უბედურების შესამსუბუქებლად და ქართლის გულის მძიმე კრილობებისაგან გასამრთოებლად დაარსდა დამხმარე კომიტეტი, რომელიც იმავე დღესვე შეუდგა საქმეს.

ქუთაისის ქალაქის საბჭომ დაზარალებულთა სასარგებლოთ გადასდო ნახევარი მილიონი მან.

ხონის ქალაქის საბჭო და ხმოსანთა კრება ღრმა მწუხარებას გამოსთქვამს იმ დიდი უბედურების გამო, რომელიც თავს დაატყდა ჩვენს რესპუბლიკის მიწის ძვრის ვაჟო. საბჭო და ხალხი აღუთქვამს მთავრობას ყოველგვარ დახმარებას ქართლის დედა ქალაქის გორის და მისი მიდამოებში მდებარე სოფლების აღდგენაში. ამ ჟამად ქალაქის თვითმმართველობამ, ვაჟარ-ხელოსნებმა და მცხოვრებლებმა გაიღეს 220.000 მან. ამის გარდა აღუთქვეს სურსათით დახმარება. შესდგა ქალაქის დამხმარე კომიტეტი, რომელიც კვლავ იზარუნებს დაზარალებულთა დახმარებაზე.

ღანჩოს ქალაქის საბჭოს კომისიამ გადასწყვიტა გაუზზავნოს დაზარალებულთ სურსათი ერთი მილიონ მანეთისა.

სოხუმის ქალაქის საბჭომ იქონია რა მსჯელობა თავის არა ჩვეულებრივ 23 თებერვლის სხდომაზე გადასწყვიტა: ქალაქის ქონებიდან გადასდოს 1 მილიონი მანეთი. $\frac{1}{2}$ მილიონი საჩქაროთ ტელეგრაფით გადაეცეს მთავრობის თავმჯდომარეს.

მოეწყო აგრეთვე სოხუმში, ადგილობრივი კომისია და ქალაქის კომიტეტი დ. **გელოვანის** თავმჯდომარეობით შემოწირულების ორგანიზაციისათვის.

კომიტეტმა ითხოვა აცნობონ რაში უფრო გამოიხატება საჭიროება: ფულში სურსათში და სხვა რამეში.

ეროვნებში: თბილისის სამაზრო ერობამ მიჰმართა ყველა თემებს მაზრაში მოწოდებით და სათანადო ინსტრუქციით გორსა და მის მიდამოებში მიწის ძვრისაგან დაზარალებულთათვის დახმარების აღმოძრენა ორგანიზაციების მოსაწყობად.

დაახლოვებით შემუშავებულ იქმნა ასეთი სქემა: 1) თემის გამგეობასთან არსდება სათემო კომიტეტი, რომელშიაც შევლენ წარმომადგენლები თემის გამგეობიდან, კოაპერატივებიდან, ერობის მოსამსახურეთა კავშირიდან და ყველა პოლიტიკურ ორგანიზაციებიდან. 2) იმავე დროს თითოეულ სოფელში არსდება მცირე კომისია, რომელშიაც შევლენ ადგილობრივი მცხოვრებნი, თემის ხმოსნები და ინტელეგენციიდან. თუ ხმოსნები არ არიან, კომისიაში შესვლა ევალემათ სოფლის საპატიო პირთ. 3) სოფლის კომისიას ექნება კავშირი სათემო კომიტეტთან, ხოლო უქანასკნელს—სამაზრო ერო-

ბის გამგეობასთან. 4) დახმარება მიიღება ყოველნაირი სახის—ფულით, ხორბლეულობით, ტანთსაცმელით და სხვა.

თემებს ერობა დაუგზავნის შემოწირულებათა აღსანუსხავ დაეთრებს და კვიტანციებს.

თბილისის სამაზრო ერობამ გადასდო გორში მიწის ძვრისაგან დაზარალებულთა სასარგებლოთ 120.000 მანეთი.

თბილისის გარე უბნის სათემო ერობის გამგეობამ, მიწის ძვრის დაზარალებულთა სასარგებლოთ გადასდო ათი ათასი მანეთი, გარდა ამისა, გამგეობამ აირჩია კომისია, რომელიც საჩქაროდ მოაწყობს თავის რაიონის ფარგლებში შემოწირულებათა ამკრებ კომისიებს. იკრიბება ფული, ტანთსაცმელი, სურსათ-სანოვავე და სხვა. შემოწირულებას ღებულობს მთავარი კომისია თბილისის გარეუბნის სათემო ერობის ბინაზე.

ქუთაისის სამაზრო ერობამ გორის ფონდისთვის გადასდო 100.000 მანეთი.

სენაკის სამაზრო ერობასთან შესდგა მიწის ძვრისაგან დაზარალებულთა დამხმარე კომიტეტი, რომელმაც უკვე დაიწყო მოქმედება. ფართო მასაში დიდი თანაგრძნობაა. სამაზრო ერობამ გადასდო დაზარალებულთა პირველ საპროცენტისათვის 100.000 მ. მოსამსახურეებმა გადადევს პირველ საპროცენტისათვის სამი დღის ხელფასი.

ზესტაფონი. ზესტაფონში შესდგა მაზრის და ქალაქის დამხმარე კომიტეტები. ასეთივე კომიტეტები დგებიან ყველა თემებში. სახელდახლოთ პირველს დახმარებისათვის შეგროვილი 255.000 მანეთი გაეგზავნა გორში ბ. ონიაშვილის სახელზე.

ჩვენმა რედაქციამ მიიღო დეპეშა **ოზურგეთიდან.** „სნობის მიღებისათანავე წალანში დაარსდა მიწის ძვრისაგან დაზარალებულთა დამხმარე კომიტეტები—კომიტეტები შეუდგა შეწირულების შეგროვებას.—კომიტეტი.“ ასეთ დეპეშებს რედაქცია იღებს თითქმის ყოველდღე.

გურიის სამაზრო ერობის გამგეობა სასწრაფოთ შეუდგა გორის ფონდისთვის შემოწირულების შეგროვებას. გამოუშვა მოწოდება სათაურით—საქართველო განსაცდელშია, რომელშიაც მოჰყავს რა მთავრობის თავმჯდომარის თვითმმართველობისადმი მომართვას, მოუწოდებს თემებს მაზრაში ამოუდგნენ სამაზრო დახმარების საქმეში ერობას. ერობის გამგეობასთან დაარსდა გორის ფონდის სამაზრო კომიტეტი. თემებში შოეწყო კომიტეტები და შეუდგნენ მუშაობას. სამაზრო ერობამ ჯერ-ჯერობით გორის ფონდისთვის გადასდვა ასი ათასი მანეთი.

ქალაქთა კავშირის მოსამსახურეთა კოოპერატივის წევრების საერთო კრებამ გადასწყვიტა გორის ფონდში გადასდოს 20.000 მანეთი.

ქ. თბილისის მუნიციპალურ მუშა-მოსამსახურეების კავშირის აღმასრულებელმა კომიტეტმა გადასწყვიტა ამ ხანად აღმოუჩინოს ერთდროული დახმარება გორისა და მის რაიონებში მიწის ძვრისაგან დაზა-

რალეზულთ 10.000 მანეთით და ერთი დღის ქირის გადადებით. აგრეთვე აცნობებს ადგილობრივ სექციებს გაუგზავნონ ქალ. გორში თითო დღის რაციონი პური.

თბილისის ქალაქის გამგეობაში.

ქალაქის გამგეობამ განიხილა საკითხი ებრაელთა და მუსულმანების საკვირაო დასვენების შესახებ. ამ საკითხის განხილვაში მონაწილეობა მიიღეს შრომის სამინისტროს და პროფ. კავშირთა წარმომადგენლებმა. დაადგინეს: 1) ეთხოვოს შრომის სამინისტროს და პროფ. კავშირთა გამგეობას გამონახონ აღნიშნული საკითხის გადასაწყვეტათ შემთანხმებელი გზა, რომ გამგეობას საშვალეზა მიეცეს ებრაელთა და მუსულმანთა ეროვნულ საბჭოების შუამდგომლობის დაკმაყოფილებისა. 2) განმეორებით დადასტურებულ იქნას გამგეობის დადგენილება ყველა სავაჭროებში დღიურ რვა საათის ვაჭრობის შესახებ, მიუხედავათ იმისა, სარგებლობენ თუ არა სავაჭროები დაქირავებულ შრომით. 3) დადასტურებულ იქნას, რომ ორმაგი მორიგეობითი მუშაობა შემოღებულ იქნას იმ სავაჭროებში, რომლებიც უმთავრესათ თეზეულობით ვაჭრობენ.

— თანახმად სასურსათო განყოფილების სტატისტიკური ცნობებისა, აგვისტოს, სექტემბრის და ოქტომბრის თვეების განმავლობაში მას გამოუცხვია და დაურიგებია 57.550 ფუთი პური, 2.505 ფუთი მჭადი, 16.912 ფუთი დანარჩენი სურსათი, 4.500 ფუთი ფურაჟი—სულ 12.558.055 მან. აქედან ქალაქის დაწესებულებებს და წარმოებებს მიუღიათ 38,8% დანარჩენ სახელმწიფო, —საზოგადოებრივ და მათ მოსამსახურედ 34,5%⁰, ქალაქის მოსახლეობას 26,7%⁰.

— ხარჯები მილიციის შესანახად. ქალაქის გამგეობას 1919 წ. განმავლობაში მილიციის შესანახათ დაეხარჯა; პირად შემადგენლობაზე— 16.741.578 მან. 68 კაპ., სამეურნეო ხარჯები არის 659.435 მ., მილიციელთა შესამოსათ—2.276.007 მან. 04 კაპ. სისხლის სამართლის მილიციაზე 54.600 მ. სულ 19.631.620 მან. 72. კაპ. 1920 წ. ხარჯთ-აღრიცხვის პროექტით მილიციის შესანახათ ნავარავუდევია 51.389.345 მ. 78 კ. ამ თანხიდან საჭიროა: პირადი შემადგენლობის შესანახათ უკანასკნელი მომატებით 42 მილიონი 951.852 მან. 28 კაპ., სამეურნეო ხარჯების დასათარავათ 2.549.177 მან. 50 კაპ. მილიციის მოსამსახურეთა შემოსვა 5.821.176 მან. სისხლის სამართლის მილიციელთათვის 66.600 მ.

— ქალაქის გამგეობამ დაადგინა 1 იანვრიდან გაადიდოს ქალაქის სკოლების მასწავლებელთა, გარდა უმაღლეს პირველ დაწყებითი, ჯამაგირები 480 მანეთით და გაკვეთილის თასათ მიეცათ 20 მანეთით მეტი.

— თბილისის ქალაქის საბჭოს თებერვლის სხდომაზე განხილულ იქნა

საკითხი ქალაქის მუშა-მოსამსახურეთათვის მეათე მომატების შესახებ. საბჭომ იქონია ამაზე მსჯელობა და დაადგინა: იმ მოსამსახურეებს, რომელნიც ღებულობენ 3.000 მანეთამდე, მიეცეს 60% ანტი მომატება, ხოლო იმათ კი ვინც 3.000 მანეთზე მეტს ღებულობენ, მიეცეს 1.800 მანეთი იმ პირობით, რომ მათი ჯამაგირების ძირითადი განსხვავება დარჩეს. მომატება ყველას პირველ იანვრიდან უნდა მიეცეს.

— არტისტიული თეატრის შენობის ეძლეებით ჩამორთმევის შესახებ საბჭომ დაადგინა: შენობა პატრონს იძულებით ჩამოერთვას; თუ შეთანხმება მოხდა ერთ კვირაში—მიეცეს ქალაქის გამგეობას უფლება აღნიშნული თანხა 10-ჯერ გაადიდოს—შენობის გამოსასყიდლათ.

— ბოლო ხანებში საგრძნობლად გახშირდა ვაჭარ-მწარმოებელთა მიერ წარმოების შემცირება, ან და სრული ლიკვიდაცია. ამ გარემოებას მიაქცია ყურადღება შრომის სამინისტრომ და წინადადება მისცა ქალაქის საბჭოს ამოერჩია სალიკვიდაციო კომისია, რომელიც ყოველ კონკრეტულ შემთხვევებში გამოარკვევდა ლიკვიდაციის მიზეზებს. არც ერთ ვაჭარ-მწარმოებელს უფლება არა აქვს მოსამსახურეთა შტატი შეამციროს, ან და წარმოება მოსპოს, თუ სალიკვიდაციო კომისიის მიერ წინასწარ დასტურს არ მიიღებს. კომისიაში შედის ქალაქის საბჭოს, სავაჭრო პალატის, პროფესიონალურ კავშირების, ვაჭარ-მრეწველთა მოსამსახურეთა კავშირისა და კოოპერატივთა კავშირის (ფაქტიურად უკანასკნელნი სხდომებს არ ესწრებიან) წარმომადგენელი. ხსენებულმა კომისიამ მუშაობა დაიწყო 1919 წლის 1 ოქტომბერს: 1920 წლის 31 იანვრამდის კომისიას ჰქონდა 15 სხდომა. გაარჩია 47 საქმე. სამ შემთხვევაში ნება დართო მწარმოებელთ მუშა-მოსამსახურეთა შტატის შემცირება (სულ სამი კაცი და ორი ქალი), დანარჩენ შემთხვევებში შუამდგომლობა შტატის შემცირების შესახებ უარყოფილ იქნა, ე. ი. წინააღმდეგ განცხადებისა ადგილზე იქნა დატოვებული 210 მუშა (117 კაცი, და 93 ქალი). ჯამაგირების ყოველ გადიდების შემდეგ სატარიფო პალატის მიერ ასეთი განცხადებები მატულობენ. სალიკვიდაციოს და მის რარდენობის შესახებ მსჯელობა მომრიგებელ კამერის საქმეა და კომისია მის მსჯელობაში არ შედის. კომისიის შესანახად თვეში 2.000 მანეთი იხარჯება, რაც ქალაქის გამგეობას და სავაჭრო პალატას აქვს თანაბრათ დაკისრებული.

— თბილისის თვითმმართველობაში აღიძრა ქალაქის მცხოვრებთა საერთო აღწერის საკითხი. თუ რამ გამოიწვია ეს აღწერა ამის შესახებ პასუხს იძლევა ქალაქის თვითმმართველობის სტატისტიკურ ბიუროს გამგის მოხსენება:

„საქართველოს დედა-ქალაქ თბილისის, რომლის მცხოვრებნი რესპუბლიკის ყველა ქალაქების მცხოვრებთა 80% შეადგენს და რომლის პოლიტიკურ-ეკონომიური მნიშვნელობა უმთავრეს როლს თამაშობს რესპუბლიკაში,—პოლიტიკურ-ეკონომიურ ცხოვრების აღმშენებლობას და პასუხის-

მგებელ ხელმძღვანელთა წინაშე ცხოვრების მიმდინარეობა აყენებს ნთელ რიგ საკითხებს, რომელნიც მოითხოვენ დაუყოვნებლივ გარკვეულ და სავსე პასუხს. ეს საკითხები ასეთია:

რამდენი მცხოვრებია სულ ქალაქში? რამდენი მკვიდრი და რამდენი მოსული? როგორ ნაწილდებიან მცხოვრებნი ეროვნების, სქესის, წლოვანების, ხელობის, განათლების, ეკონომიურ მდგომარეობის და სხვა დემოგრაფიულ ნიშნების მიხედვით; რამდენია ქალაქში უმუშევარი, მათხოვარი, ფიზიკურ ნაკულლოვანებიანი და სხვა?.

როგორ როლს თამაშობს ესა თუ ის ეროვნება ან საზოგადოებრივი ჯგუფი კერძოდ ქალაქის პოლიტიკურ და ეკონომიურ ცხოვრებაში, და საერთოთ რას წარმოადგენს ქალაქის მრეწველობა?

დასასრულ—რა მდგომარებაშია ბინის საკითხი თბილისში? რა გავლენა მოახდინა იმპერიალისტურმა ომმა და რევოლუციამ სხვა-და-სხვა ეროვნების, კლასის და ჯგუფის მცხოვრებლებზე?

ყველა ამ კითხვებზე პასუხი უნდა გაცეს სტატისტიკამ. მაგრამ სტატისტიკას შეუძლიან მიაღწიოს მხოლოდ ამას მაშინ, როდესაც მისი ხელმძღვანელობით მოხდება ქალაქ თბილისის მცხოვრებთა ძირითადი აღწერა, ქალაქის ეხლანდელ მდგომარეობის შესაფერ პროგრამით.

1917 წლის აღწერის შედეგები ეხლანდელ დროისთვის გამოუღვევარი და დაძველებულია. ვინაიდან უკანასკნელ აღწერის შემდეგ გასულ 3 წელს მოხდა იმდენი ცვლილება, რამდენიც მშვიდობიან, ნორმალურ პირობებში 50 წელსაც არ მოხდებოდა.

1917 წლის აღწერით ეროვნების მიხედვით ქალაქის მოსახლეობა ასე ნაწილდება: ქართველები შეადგენენ მთელი მოსახლეობის 25,20%, რუსები—28,20%, სომხები—33,70% და სხვა ეროვნებანი—12,10%. ყველასათვის, ვინც კი ოდნავ მაინც იცნობს ქალაქის ნამდვილ მდგომარეობას, ცხადია, რომ ეს ციფრები სინამდვილეს არ შეეფერება. საქართველოს თვით-გამორკვევამ და სომეხ და რუს ლტოლვილთა წასვლამ შექვეცელია, ძირიანად შესცვალა ეს პროცენტები.

ყველ ზემო ნათქვამს გარდა უნდა აღინიშნოს შემდეგი. 1917 წლის აღწერაში არ შევიდა მთელი რიგი ასეთი კითხვებისა, რომელთაც საქართველოს დედა-ქალაქისათვის ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს, ასეთია, მაგალითად, კითხვები სამშობლო ენის, მცხოვრებთა პროლეტარიზაციის, მუდმივ პროფესიის და ქალაქის მცხოვრებლებზე ომისა და რევოლუციის გავლენის შესახებ და სხვა კითხვები, რომლებიც მაშინ არ იყო მნიშვნელოვანი, მაგრამ აუცილებლათ საჭიროა ეხლა, როდესაც ცხოვრება ძველი ტაფარეტულ ფორმებში კი არ ყალიბდება, არამედ ყველაფერი ხელახლად იქნება. ცხადია ქ. თბილისის მომავალ ძირითად აღწერაში ყველა ეს საკითხები შეტანილი იქნება და ეს აღწერა გარდაიქცევა რიცხოვრივი ცნობების მდიდარი წყაროთ, საიდანაც ქალაქის პოლიტიკურ-ეკონომიური

ცხოვრების აღმშენებლებს და ხელმძღვანელებს შეეძლებათ იმ ცნობების ამოკრება, რომელიც საჭიროა მთელი რესპუბლიკის მთავარ ეკონომიურ ცენტრის, საქართველოს დედა-ქალაქის ცხოვრების საზოგადოებრივ აღმშენებლობის და სახელმწიფოებრივ პრაქტიკულ მუშაობისთვის“.

თათბირი დედა-ქალაქის ფინანსიურ კრიზისის შესახებ.

თბილისის ქალაქის მოურავმა ამ დღეებში მოიწვია ქალაქის გამგეობის და საბჭოს საფინანსო-საბიუჯეტო კომისიის შეერთებული კრება, რომელზედაც მოწვეულნი იყვნენ ქალაქის საქმეების და ფინანსების მკოდნე პირნი. ამ კრებას დაესწრო ფინანსთა მინისტრი კ. კანდელაკი. კრება მოიწვია ქალაქის მოურავმა იმ მიზნით, რომ გაეცნო მკოდნე მოღვაწეებისათვის საქმის უმწეო მდგომარეობა და აზრთა გაცვლა-გამოცვლის შემდეგ მიეღწიათ ჯეროვან გადაწყვეტილებამდე.

ამ კრებაზედ გამოთქმული აზრები ქალაქის საქმეების დღევანდელ მდგომარეობის შესახებ და აგრეთვე სხვა-და-სხვა წინადადებანი მდგომარეობის გამოსასწორებლად მეტად საინტერესოა და ამიტომ ჩვენ მოგვყავს დაწვრილებითი ანგარიშები ამ სხდომისა.

თავმჯდომარეობდა ქალაქის მოურავი ბ. ჩხიკვიშვილი. დაესწრნენ გამგეობის წევრები: გ. კონიაშვილი, ი. ბესელიძე, კ. ფანიევი, გ. შოთაძე, გ. მაჭავარიანი, და აკ. პაპავა, საბიუჯეტო-საფინანსო კომისიის წევრები: დ. თოფურიძე, ნ. ელიავა, პ. გოთუა, ირ. გუნცაძე, გრ. გველესიანი, ერ. სირბილაძე, ალ. ახმეტელი, დ. სულიაშვილი, მკოდნე პირნი; ფინანსთა მინისტრი კ. კანდელაკი, ნ. ნიკოლაძე, ამ. ინწკირველი, გიგინეიშვილი და ვ. ხახანაშვილი.

ქალაქის მოურავის მოხსენება. ქალაქის მოურავი ბ. ჩხიკვიშვილი მოახსენებს ქალაქის გაჭირებულ ფინანსიურ მდგომარეობაზედ და აღნიშნავს რომ კატასტროფა აუცილებელი იქნება, თუ არ მივიღებთ განსაკუთრებულ ზომებს ამ მდგომარეობიდან გამოსასვლელათ. თუ არ მივიღებთ მხედველობაში მოსალოდნელ მომატებებს ჯამაგირებისას 1920 წლის განმაჯლობაში, ქალაქის გასავალი ამ წელს 250 მილიონამდე იქნება, შემოსავალი კი 70 მილიონს არ აღემატება. მაშასადამე ქალაქის შემოსავლით დაფთვარავთ გასავლის მხოლოდ მეოთხედს. ამის გამო ჩვენს წინაშე დგება კითხვა: რა საშუალებით და ზომებით შეგვეძლება ქალაქის ფინანსიური მდგომარეობის გაუმჯობესება, რა შემოსავლის წყაროებიდან შეგვეძლება დაფთვაროთ ყოველ დღიური ხარჯები?

ხსნა მუნიციპალურ ვაჭრობაშია. გ. გველესიანი აღნიშნავს ქალაქის გაჭირებულ ამ მდგომარეობას და აცხადებს, რომ ჩვეულებრივ გადასახადე-

ბით, როგორც უნდა გავადიდოთ ისინი, წლიურ ხარჯების დაფარვა არ შეიძლება.

ქალაქის ფინანსიური მდგომარეობა გაუმჯობესდება, თუ იგი ჩადგება შუამავლად მწარმოებელსა და მომხმარებელს შორის. ქალაქმა უნდა დაიწყოს ვაჭრობა პირველი მოთხოვნილების საგნებით, მცირე მოგებით; მაგალითად შაქარი თბილისში საშინელი ძვირია, მართალია მისი შემოტანა უცხო სახელმწიფოდან, დღევანდელს პირობებში ქალაქისათვის ძნელია, მაგრამ არსებული გაყიდვა, განაწილება ქალაქმა უნდა იკისროს მცირე მოგებით.

ასევე უნდა ვთქვა რძის პროდუქტების შესახებაც. თუ ქალაქს არ ძალუძს თავისი საკუთარი ფერმის მოწყობა. მან თავის ხელში უნდა აიღოს მისი განაწილების და გაყიდვის საქმე.

ამასთანავე ქალაქმა უნდა იფიქროს სესხზედაც და გადასახადთა გაუმჯობესებულ სისტემით, ბაზარზედ შუამავლათ გამოსვლით და სესხით შეიძლება მოგვარდეს და გამოკეთდეს ქალაქის ფინანსიური მდგომარეობა.

ჩვენ გვიხსნის გადიდებული გადასახადები და სესხი. ნ. ელიავა. წასული წლის ხარჯთ-აღრიცხვა, რაც უნდა სწორეთ იყოს ის შედგენილი, არ არის წსორი მაჩვენებელი მომავალი ხარჯებისა. ჩვენ დღეს განსაკუთრებულ პირობებში ვცხოვრობთ და ამიტომ მდგომარეობა იწვევს მოულოდნელ, განსაკუთრებულ ხარჯებს ქალაქისაგან და არავის არ შეუძლია სთქვას, რომ წარსული წლის ხარჯები დაახლოებით მაინც შეგვაძლებინებს მომავალი წლის ხარჯების გათვალისწინებას. განსაკუთრებული მდგომარეობა განსაკუთრებულ ზომებს ითხოვს, მაგრამ ის ზომები რომლებიც გვიჩვენა გველესიანმა განუხორციელებელია. რძის ფერმა ქალაქმა უნდა მოაწყოს არა მოგების მიზნით, ეს უნდა გააკეთოს ქალაქმა იმ შემთხვევაშიც, თუ იგი ამ საქმეზედ იზარალებს კიდევ. ქალაქს არ შეუძლია აგრეთვე შაქარი და სხვა პირველ მოთხოვნილების საგნები გახადოს მოგების და შემოსავლის წყაროთ. მაშასადამე დარჩა ორი გზა: გადასახადები და სესხი.

გადასახადები უნდა გავადიდოთ შესაძლებელ ზომამდე. თუ მივიღებთ მხედველობაში დღევანდელი ჩვენი ფულის კურსს, უნდა ვალიაროთ, რომ გადასახადები მეტად მცირეა და ამიტომ გადიდება თუ ასჯერ არა 25 ჯერ მაინც შესაძლო და საჭიროა. მაგ. შეფასების კვალობაზე გადასახადი, დაუყოვნებლივ უნდა გადიდდეს. უნდა მოხდეს შეფასება ქალაქის უძრავ ქონებისა ღირებულების მიხედვით და ამ საფუძველით დაიბეგროს ყველა მამული. მეორე გზა არის სესხი, მაგრამ ეს სესხი უნდა იყოს შინაური, კაპიტალისტებისა და ბანკებისაგან ან უცხო სახელმწიფოსაგან. მთავრობის სესხის იმედი არც უნდა გვქონდეს და არც სასურველია, რადგან თუ მთავრობა 100 მილიონამდის ასესხებს ქალაქს და სათანადოთ გაადიდებს ბონების ემისიას, ეს ასი მილიონით დასცემს ჩვენი ბონების კურსს. მაშასადამე გადიდებული გადასახადები და სესხი შინაური ან უცხო სახელმწი-

ფოში, აი ის გზა, რომელსაც შეუძლიან ქალაქის მდგომარეობის გაუმჯობესება.

საჭიროა კონცესიების გაცემა და სესხის აღება. ნ. ნიკოლაძე გარდა იმ საშუალებებისა, რომლებიც აქ აღნიშნეს, ქალაქის ფინანსიურ მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, არის კიდევ ამისათვის სხვა ზომები. თვითმმართველობამ უნდა გამოიყენოს ბუნება ჩვენი ქალაქისა.

დღეს ქალაქის უმთავრეს ხარჯს შეადგენს ელექტრონი; ტრამვაი, წყალსადენი და სხვა წარმოებანი უმთავრესათ ელექტრონის ენერჯით სარგებლობენ და ამ ენერჯიის შოვნა-შეძენა მეტად ძვირათ უჯდება ქალაქს, მაშინ როდესაც ქალაქს აქვს ისეთი სიმდიდრე, როგორც არის მდინარე მტკვარი და არაგვი. ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ ეს მდინარეები, როგორც მამოძრავებელი ძალა, და ის დიდი ხარჯები, რომელსაც ეწევა ქალაქი ენერჯიის შოვნაში, შევამციროთ მინიმუმამდე ერთის მხრით და მეორეს მხრით-კი ამ გზით შეძენილი ძალა გამოვიყენოთ ახალ წარმოებათა ასაღორძინებლათ.

თბილისი გაჭირებულ ფინანსიურ მდგომარეობას განიცდის დიდი ხანია, მაგრამ თბილისის მდგომარეობა და მისი მნიშვნელობა ვაჭრობა-მრეწველობაში იმდენათ სახიროა მისთვის, რომ მისი კარგი მომავალი ყველასათვის ცხადია. დღეს ქალაქი თავის კანში ველარ ეტევა, მცხოვრებთა რიცხვი საოცრათ გაზრდილია. ამიტომ ქალაქს უნდა მიეცეს მიწა მის ირგვლივ ათი ვერსის რადიუსისა, ამ თავისუფალ ადგილზედ ქალაქმა უნდა ააგოს ბინები და თუ ამას იგი თავის საშუალებებით ვერ შესძლებს უნდა მოაწყოს ეს კონცესიის საშუალებით. დიდი სიმდიდრე აქვს ქალაქს აგრეთვე აბანოების სახით. ამის შესახებ ბევრი დაწერილა და თქმულა ქალაქის თვითმმართველობაში. უნდა მიეცეს ყურადღება იმ გარემოებას, რომ თბილისის აბანოებით სარგებლობა შეიძლება მთელი წლის განმავლობაში, მაშინ როდესაც ახენში და სხვა ევროპის ქალაქებში აბანოებით სარგებლობა შეიძლება მხოლოდ წლის განსაზღვრულ დროს. ეხლა დადგა დრო აბანოების შესახებ შემუშავებულ პროექტის განხორციელებისა და ქალაქიც დაუყოვნებლივ უნდა შეუდგეს მას. ამას გარდა უნდა აღვნიშნოთ ერთი ფრიალ სამწუხარო მოვლენა. სახელდობრ ის, რომ ჩვენს რესპუბლიკაში ვაჭრობა უსწრებს, სჭარბობს მრეწველობას და ის სახელმწიფო, რომელიც არ აწვითარებს წარმოებას, გაკოტრების გზას ადგია და მომავალი კარგი არა აქვს. ამიტომ ქალაქმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექციოს მრეწველობის აღორძინებას და ეს გზა იხსნის როგორც ქალაქს, ისე სახელმწიფოს გაკოტრებისაგან.

არა ნაკლები მნიშვნელობა აქვს ფინანსებისათვის საქალაქო დებულების უვარგისობას, რომელიც ეკატერინე მეორეს დროიდან თითქმის არ შეცვლილა. ეს დებულება დაუყოვნებლივ უნდა შეიცვალოს და ქალაქის საბიუჯეტო უფლებები გაფართოვდეს.

სესხს კი ყოველივე შემთხვევაში, ვერ ავცდებით, რადგან როგორც უნდა ფართოდ დაიწყოს ქალაქმა აღმშენებლობითი-დადებითი მუშაობა, ეს მუშაობა შედეგს მოიტანს მხოლოდ ერთი ან ორი წლის შემდეგ. დღევანდელი საჭიროებისათვის კი ქალაქს მხოლოდ სესხი დააკმაყოფილებს.

აზრი ფინანსთა მინისტრისა. კ. კანდელაკი. ნაწილობრივ ზომებთან ერთად, საჭიროა გავითვალისწინოთ საერთო ზომებიც. ქილაქის ფინანსიური მდგომარეობა დამოკიდებულია სახელმწიფოს ფინანსიური მდგომარეობაზე და ქალაქის ფინანსიური მდგომარეობის გაუმჯობესების საკითხი უნდა გადიქრას სახელმწიფო მასშტაბით.

ქალაქს მარტო გადასახადებით არსებობა არ შეუძლია, ეს მთავრობას ესმის და დახმარების საჭიროებას გრძნობს. ჩვენ უნდა გავითვალისწინოთ მდგომარეობა და მომავალ შემოსავლის წყაროზედ ეხლავე ვიფიქროთ. ამისათვის საჭიროა, ქალაქი ეხლავე შეუდგეს ფართო აღმშენებლობითს მუშაობას, თბილისი ბედნიერ გამონაკლის შეადგენს, როგორც ევროპის ისე რუსეთის ქალაქებს შორის, რადგან ის ნაკლებ არის დავალიანებული. ვალი საშიში არ არის მაშინ, თუ იგი ნაყოფიერათ იხარჯება, და ამ ვალით შექმნილ წარმოებას შეეძლება, როგორც თავნი ვალის, ისე მისი სარგებლის გასტუმრება. ამიტომ აღებული ვალი უნდა მოხმარდეს იმ საქმეს, რისთვისაც იგი არის დანიშნული. ქალაქის წარმოებათ თავისი გასავალი ხარჯი თავისევე შემოსავლით უნდა დაჰფაროს. მაგრამ როგორ დაეფაროთ ხარჯები იმ დაწესებულებებისა, რომელთაც შემოსავალი არა აქვთ? გადასახადების გადიდება აუცილებელია; ქალაქების ბიუჯეტში ყოველთვის თვალსაჩინო ადგილი ეჭირა უძრავ ქონებათაგან შემოსავალს, დღეს კი ამ შემოსავალს ქალაქის ბიუჯეტში მეტად მცირე ადგილი უჭირავს. ამიტომ ამ შემოსავალს უნდა მიექცეს ჯეროვანი ყურადღება და დაუყოვნებლივ მოხდეს უძრავ ქონებათა ხელ-ახალი შეფასება და ეს შეფასება უნდა იყოს ღირებულების და არა შემოსავლის მიხედვით.

რაც შეეხება სესხს, ის უნდა იყოს შინაური ან უცხო სახელმწიფოსაგან. მთავრობას სესხის გაღება არ შეუძლიან და ფინანსთა მინისტრი ხშირათ იძულებულია ქალაქის და ერობის შუამდგომლობის წინააღმდეგ ილაპარაკოს, რადგან თითოეული ზედმეტათ გამოშვებული მანეთი სახელმწიფოს კატასტროფისკენ მიაქანებს, ჩვენ უნდა ვეცადოთ ამოვქაროთ დაგროვილი ფული მცხოვრებთა ჯიბიდან. ამისთვის საჭიროა შანაური სესხი. მთავრობა, თუ საჭირო იქნება, ამ შემთხვევაში დაეხმარება ქალაქს და მის სესხს უზრუნველყოფს მთავრობის გარანტიით. მთელი ყურადღება წარმოებათა გაძლიერებას უნდა მივაქციოთ.

მთელი ყურადღება წარმოებათა აღორძინებას უნდა მივაპყროთ. პ. გოთუა. გადასახადების გადიდება შეიძლება, მაგრამ ეს გადიდება ზომიერი და გონივრული უნდა იყოს, რადგან ყოველგვარი გადიდება გადასახადისა ცხოვრებას აძვირებს. მთელი ყურადღება თვითმმართველობისა მიქცეული

უნდა იყოს წარმოებათა გაძლიერებაზედ და მათი შემოსავლის გადიდებაზედ. ქალაქის წარმოებანი მოგებიანი უნდა იყვნენ და ჩვენც ამ გზას უნდა დავადგეთ. აქ სთქვეს შინაურ სესხის აღების შესახებ, მაგრამ შინაური სესხზე დიდი იმედი არ შეიძლება ვიქონიოთ. შინაურმა სესხმა შეიძლება მოგვცეს სულ დიდი 5 მილიონი მანეთი, ამ თანხას კი ქალაქის ფინანსიური მდგომარეობის გაუმჯობესება არ შეუძლია. უნდა ავიღოთ სესხი საზღვარგარეთ. თუ ჩვენ გვექნება ფართო გეგმა მუნიციპალურ წარმოებათა. უნდა შევიმოქმათ გეგმები, პროექტები ახალი წარმოებათა მოსაწყობად და არსებულის გასაუმჯობესებლად და სესხს საზღვარ-გარეთ ადვილათ ვიშოვნით.

საჭიროა მუნიციპალური ბანკის დაარსება და საქალაქო დებულეების შეცვლა. დ. თოფურიძე. ახალი ქარხნები, რომელთაც შეეძლება ქალაქს მოგება მისცენ და გაჭირებულ მდგომარეობიდან გამოიყვანონ, მალე არ მოეწყობა. შინაური სესხი დიდს არაფერს მოგვცემს, გარეშე სესხის აღება დროს ითხოვს, შეიძლება ხუთ-ექვს თვეშიც ძლივს მოეწყოს, მიმდინარე ხარჯების დასათვარავათ კი საშუალება არა გვაქვს. ამიტომ ქალაქის შემოსავლის წყაროთ რჩება გადასახადები, რომელთა გადიდებაზედ უნდა ვიზრუნოთ ეხლავე.

ამასთანავე საჭირო იქნება დარჩეს წელსაც ისეთი არაჩვეულებრივი გადასახადი, როგორც იყო წასულ წელში სანიტარული გადასახადი, რასაკვირველია სხვა სახელმწიფოდან სესხის აღება საჭიროა წარმოებათა ასაღორძინებლად, მაგრამ ამ სესხს მოვახმარებთ წარმოებათა მოწყობას, რომელნიც შემოსავალს მხოლოდ რამდენიმე ხნის შემდეგ მოგვცემენ. ამით ქალაქის დღევანდელი მდგომარეობა ეხლავე არ გაუმჯობესდება. ვალი ვალად დარჩება და საქმეს არა ეშველება. იქნება ამ შემთხვევაში გამოგვადგეს გველესიანის წინადადება და ქალაქი ბაზარზე გამოვიდეს მოვაჭრეთ დროებით მაინც. სანამ მდგომარეობა გაუმჯობესდება, აქ დიდს დახმარებას გაგვიწევს მუნიციპალური ბანკი. სახელმწიფოს დახმარების აღმოჩენა არ შეუძლიან და მისი იმედი არ უნდა ვიქონიოთ. საჭიროა საქალაქო დებულეების შეცვლა და ქალაქის საბიუჯეტო უფლების გაფართოვება. მუნიციპალური ბანკი და საქალაქო დებულეების შეცვლა. აი მახლობელი გზა მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ.

ბ. ჩხიკვიშვილი.—ცნობათ უნდა მოვახსენოთ რომ ნავთის ვაჭრობას ქალაქი უკვე აწარმოებს და უკვე გაიხსნა სხვა-და-სხვა უბანში თორმეტი დუქანი, სადაც გაიყიდება სურსათ-სანოვავე. ამ მხრივ ჩვენ ვფიქრობთ ფართე მუშაობის მოწყობას.

დღევანდელი ჩვენი თათბირის რეზიუმე ასეთი იქნება: ქრიონიკულ კრიზისის თავიდან ასაცილებლათ საჭირო იქნება წარმოებათა გაფართოება და აღორძინება. ყოველდღიურ მუშაობის წარმოებისთვის და ახალწარმოებათა შესაქმნელათ საჭირო იქნება სესხი. სესხის სახეს დღეს არ ვწუხვით. შემდეგისათვის გაგეგობა წარმოგიდგენთ უფრო დამუშავებულ

გეგმას და ნება მიბოძეთ ერთხელ ან ორჯელ კიდევ მოგიწვიოთ ამ გვარ თათბირზედ, საქმის უფრო დეტალურათ განსახილველათ.

განმარტებითი ბარათი ქალ. თბილისის 1919 წლის შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვის შესახებ.

1919 წლის შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვის შედგენა დასრულდა. ქალაქის საბჭომ იგი შეადგინა და დაამტკიცა არა წლის თავში, არამედ მაშინ, როცა მთელი საანგარიშო წელიწადი დასრულდა და მიმდინარე წლის ორი თვეც გავიდა. მიზეზი ასეთ დაგვიანებისა არის არა ნორმალური ხანა, რომელიც წარსულ წელში განვიცადეთ, რომლისათვისაც დღესაც ვერ დაგიღწევია თავი. 1919 წლის შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვის შედგენას და მის ნაწილობრივად განხილვას ქალ. გამგეობა საბიუჯეტო-საფინანსო კომისიასთან ერთად კარგა ხანია შეუდგა, მაგრამ ხარჯების ზღაპრულად ზრდამ გამგეობა იძულებული გახადა ვარაუდის ფარგლებს ვასცილებოდა და ფაქტიურ შემოსავალ-გასავლის საფუძველზე დამდგარიყო.

გასული წლის შემოსავალ-გასავალი დაახლოვებით 155 მილიონ მან. გამოიხატება, ფაქტიური შემოსავალ-გასავალი კი 105 მილ. მანეთამდე აღწევს. განსხვავება (50 მილ. მანეთი) შეადგენს ნავარაუდევ შემოსავალს და ხარჯებს, რომელიც 1919 წლის ანგარიშში უნდა შესულიყო.

უნდა შემოვიდეს სანატარული გადასახადის ანგარიშით 25 მილიონამდე, მთავრობისაგან—მილიციის შესანახად ამ მიზნისთვის მიღებული სესხის გამოკლებით 5 მილიონამდე, წყალსადენის მოსალოდნელი შემოსავალი, რომლის 1920 წლის განმავლობაში უნდა შემოვიდეს შეადგენს 4.5000.000 მან. და კიდევ სხვა წყაროები შემოსავლისა, რომელთა მიღება მოსალოდნელია).

ზემოაღნიშნულ მომავალი შემოსავლის თანხებით ქალაქის გამგეობამ უნდა დაფაროს ყველა ის ხარჯები, რომელიც 1919 წ. აღრიცხვით ნავარაუდევია. უმთავრესი ხარჯები, რომელთა გაღებაც ქალაქს დასჭირდება მიმდინარე წლის განმავლობაში, არის: ახალი წყალსადენის მოწყობა-გამოყვანა რაიც მოითხოვს 24½ მილიონამდე, ქალაქის სააღმშენებლო საჭიროებისათვის 15 მილიონამდე, 2 მილიონი მომარაგების სამინისტროში წარსადგენათ მოსამსახურეთათვის სურსათ-სანოვაგის მისაწოდებლათ, ავჭალის წყალსადენის ანგარიშით გადაუხდელი ვალებისათვის 4 მილ. კერძო პირთა ვალების გადასახდელათ 5 მილ.

1919 წლის განმავლობაში საერთო საზოგადო შემოსავალი (ტრამვაი, წყალსადენი, სასაკლაო, ელექტრონის სადგური, აფთიაქი და სხვ.) შეადგენს 17 მილ. მანეთს. ეს თანხა იმდენათ მცირეა რომ დღევანდელი ხარჯების მიხედვით ვერც კი დაფარავს ერთი თვის გასავალს. ა/წ. 1 იანვრიდან 60 პროც. მომატების შემდეგ მარტო პირად შემადგენლობის შენახვაზე იხარჯება 14 მილიონზე ცოტა ნაკლები, თუ კი მხედველობაში არ მივიღებთ სამეურნეო და სხვა ხარჯებს.

უნდა იყოს წარმოებათა გაძლიერებაზე და შათი შემოსავლის გადიდებაზე. ქალაქის წარმოებანი მოგებიანი უნდა იყვნენ და ჩვენც ამ გზას უნდა დავადგეთ. აქ სთქვეს შინაურ სესხის ალების შესახებ, მაგრამ შინაური სესხზე დიდი იმედი არ შეიძლება ვიქონიოთ. შინაურმა სესხმა შეიძლება მოგვეცეს სულ დიდი 5 მილიონი მანეთი, ამ თანხას კი ქალაქის ფინანსიური მდგომარეობის გაუმჯობესება არ შეუძლია. უნდა ავიღოთ სესხი საზღვარგარეთ. თუ ჩვენ გვექნება ფართო გეგმა მუნიციპალურ წარმოებათა. უნდა შევიმუშაოთ გეგმები, პროექტები ახალი წარმოებათა მოსაწყობად და არსებულის გასაუმჯობესებლად და სესხს საზღვარ-გარეთ ადვილათ ვიშოვნით.

საჭიროა მუნიციპალური ბანკის დაარსება და საქალაქო დებულების შეცვლა. დ. თოფურაძე. ახალი ქარხნები, რომელთაც შეეძლება ქალაქს მოგება მისცენ და გაჭირებულ მდგომარეობიდან გამოიყვანონ, მალე არ მოეწყობა. შინაური სესხი დიდს არაფერს მოგვეცემს, გარეშე სესხის აღება დროს ითხოვს, შეიძლება ხუთ-ექვს თვეშიც ძლივს მოეწყოს, მიმდინარე ხარჯების დასაფარავათ კი საშუალება არა გვაქვს. ამიტომ ქალაქის შემოსავლის წყაროთ რჩება გადასახადები, რომელთა გადიდებაზედ უნდა ვიზრუნოთ ეხლავე.

ამასთანავე საჭირო იქნება დარჩეს წელსაც ისეთი არაჩვეულებრივი გადასახადი, როგორც იყო წასულ წელში სანიტარული გადასახადი, რასაკვირველია სხვა სახელმწიფოდან სესხის აღება საჭიროა წარმოებათა ასალორძინებლად, მაგრამ ამ სესხს მოვახმარებთ წარმოებათა მოწყობას, რომელნიც შემოსავალს მხოლოდ რამდენიმე ხნის შემდეგ მოგვეცემენ. ამით ქალაქის დღევანდელი მდგომარეობა ეხლავე არ გაუმჯობესდება. ვალი ვალად დარჩება და საქმეს არა ეშველება. იქნება ამ შემთხვევაში გამოგვადგეს ველოსიანის წინადადება და ქალაქი ბაზარზე გამოვიდეს მოვაჭრეთ დროებით მაინც. სანამ მდგომარეობა გაუმჯობესდება, აქ დიდს დახმარებას გაგვიწევს მუნიციპალური ბანკი. სახელმწიფოს დახმარების აღმოჩენა არ შეუძლიან და მისი იმედი არ უნდა ვიქონიოთ. საჭიროა საქალაქო დებულების შეცვლა და ქალაქის საბიუჯეტო უფლების გაფართოება. მუნიციპალური ბანკი და საქალაქო დებულების შეცვლა. აი მახლობელი გზა მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ.

ბ. ჩხიკვიშვილი.—ცნობათ უნდა მოგახსენოთ რომ ნავთის ვაჭრობას ქალაქი უკვე აწარმოებს და უკვე გაიხსნა სხვა-და-სხვა უბანში თორმეტი დუქანი, სადაც გაიყიდება სურსათ-სანოვაგე. ამ მხრივ ჩვენ ვფიქრობთ ფართო მუშაობის მოწყობას.

დღევანდელი ჩვენი თათბირის რეზიუმე ასეთი იქნება: ქრონიკულ კრიზისის თავიდან ასაცილებლათ საჭირო იქნება წარმოებათა გაფართოება და აღორძინება. ყოველდღიურ მუშაობის წარმოებისთვის და ახალწარმოებათა შესაქმნელათ საჭირო იქნება სესხი. სესხის სახეს დღეს არ ვწყვეტთ. შემდეგისათვის გამგეობა წარმოვიდგენთ უფრო დამუშავებულ

გეგმას და ნება მიბოძეთ ერთხელ ან ორჯელ კიდევ მოგიწვიოთ ამ გვარ თათბირზედ, საქმის უფრო დეტალურათ განსახილველათ.

განმარტებითი ბარათი ქალ. თბილისის 1919 წლის შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვის შესახებ.

1919 წლის შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვის შედგენა დასრულდა. ქალაქის საბჭომ იგი შეადგინა და დაამტკიცა არა წლის თავში, არამედ მაშინ, როცა მთელი საანგარიშო წელიწადი დასრულდა და მიმდინარე წლის ორი თვეც გავიდა. მიზეზი ასეთ დაგვიანებისა არის არა ნორმალური ხანა, რომელიც წარსულ წელში განვიცადეთ, რომლისათვისაც დღესაც ვერ დაგიღწევია თავი. 1919 წლის შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვის შედგენას და მის ნაწილობრივად განხილვას ქალ. გამგეობა საბიუჯეტო-საფინანსო კომისიასთან ერთად კარგა ხანია შეუდგა, მაგრამ ხარჯების ზღაპრულად ზრდამ გამგეობა იძულებული გახადა ვარაუდის ფარგლებს გასცილებოდა და ფაქტიურ შემოსავალ-გასავლის საფუძველზე დამდგარიყო.

გასული წლის შემოსავალ-გასავალი დაახლოებით 155 მილიონ მან. გამოიხატება, ფაქტიური შემოსავალ-გასავალი კი 105 მილ. მანეთამდე აღწევს. განსხვავება (50 მილ. მანეთი) შეადგენს ნაგარაუდევ შემოსავალს და ხარჯებს, რომელიც 1919 წლის ანგარიშში უნდა შესულიყო.

უნდა შემოვიდეს სანატორული გადასახადის ანგარიშით 25 მილიონამდე, მთავრობისაგან—მილიციის შესანახად ამ მიზნისთვის მიღებული სესხის გამოკლებით 5 მილიონამდე, წყალსადენის მოსალოდნელი შემოსავალი, რომლის 1920 წლის განმავლობაში უნდა შემოვიდეს შეადგენს 4.5000.000 მან. და კიდევ სხვა წყაროები შემოსავლისა, რომელთა მიღება მოსალოდნელია).

ზემოაღნიშნულ მომავალი შემოსავლის თანხებით ქალაქის გამგეობამ უნდა დაფაროს ყველა ის ხარჯები, რომელიც 1919 წ. აღრიცხვით ნავარაუდევია. უმთავრესი ხარჯები, რომელთა გაღებაც ქალაქს დასჭირდება მიმდინარე წლის განმავლობაში, არის: ახალი წყალსადენის მოწყობა-გამოყვანა რაიც მოითხოვს 24½ მილიონამდე, ქალაქის საღმშენებლო საჭიროებისათვის 15 მილიონამდე, 2 მილიონი მომარაგების სამინისტროში წარსადგენათ მოსამსახურეთათვის სურსათ-სანოვავის მისაწოდებლათ, ავჭალის წყალსადენის ანგარიშით გადაუხდელი ვალებისათვის 4 მილ. კერძო პირთა ვალების გადასახდელათ 5 მილ.

1919 წლის განმავლობაში სერთო საზოგადო შემოსავალი (ტრამვაი, წყალსადენი, სასაკლაო, ელექტრონის სადგური, აფთიაქი და სხვ.) შეადგენს 17 მილ. მანეთს. ეს თანხა იმდენათ მცირეა რომ დღევანდელი ხარჯების მიხედვით ვერც კი დაფარავს ერთი თვის გასავალს. ა/წ. 1 იანვრიდან 60 პროც. მომატების შემდეგ მარტო პირად შემადგენლობის შენახვაზე იხარჯება 14 მილიონზე ცოტა ნაკლები, თუ კი მხედველობაში არ მივიღებთ სამეურნეო და სხვა ხარჯებს.

გასავლის შემოსავლით დაფარვა აიხსნება იმით, რომ შემოსავლის აღრიცხვაში შეტანილია სანიტარული გადასახადის საგრძნობი თანხა და საწარმოო დაწესებულებათა შემოსავალ-გასავლის შორის არსებული განსხვავება. ხსენებულ დაწესებულებებში ხარჯების დაფარვის შემდეგ გადარჩა, ფაქტიური შემოსავლის მიხედვით, 10 მილიონამდე და ამდენივე სესხი მიღებულია მთავრობისაგან; წინააღმდეგ შემთხვევაში შემოსავლის და გასავლის თანასწორობა შეუძლებელი იქნებოდა. შეუძლებელი იქნებოდა აგრეთვე ლაპარაკი იმ ბალანსის შესახებ, რომელიც საჭიროა შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვის შედგენისათვის, ვინაიდან ქალაქის სალაროში შემოდიოდა ფული სხვა-და-სხვა გადასახადებიდან ძველი ნორმებით, მაგალითად, ქალაქის მიწების იჯარა იძლეოდა 85.000 მან. საფუთო გადასახადი ფუთზე 50 კაპ. გადასახადი ველოსიპედებზე წლიურათ 5 მანეთი და ქალაქის სასწორზე აწონისათვის ქალაქი ლეზულობდა ფუთზე 5 კაპ. ხარჯებს კი ქალაქი ეწეოდა დღევანდელ ნორმებით.

1819 წლის პირველ ნახევრის განმავლობაში სახარჯო ბიუჯეტი თითქმის ერთ დონეზე იდგა. განსაკუთრებით პირად შემადგენლობის შენახვა თითქმის არ შეცვლილა ჯამაგირების მიხედვით. როგორც უკვე აღვნიშნეთ 1 იანვრიდან 1 ივლისამდე პირად შემადგენლობისათვის საჭირო იყო არა-უმეტეს 4 მილიონისა, მაგრამ ამ ჯამმა იმავე წლის მეორე ნახევარში სამი სხვა-და-სხვა მომატების შემდეგ წლის ბოლოს ერთი სამად იმატა. როგორც ზემოთქმულიდან სჩანს, სახარჯო ბიუჯეტის მაღალი ნორმები ძალაში შევიდა გასული წლის ბოლოს და არა წლის თავიდანვე. ამ გარემოებამ შეძლება მისცა ქალაქს გასული წლის ფინანსიური კრიზისი შედარებით ადვილათ გადაეტანა, რასაკვირველია იმ შემოსავლის საშუალებით, რომელიც ზემო იყო ნახსენები.

1920 წლის თავშივე აშკარად სჩანს, რომ დღევანდელი ხარჯების ნორმები იმდენათ გადიდებულია, რომ გასული წლის შემოსავლის წყაროები მასთან შედარებით მეტის მეტად მცირეა. მიმდინარე წლის პირველ თვეშივე ქალაქის სალაროს საგრძნობლად დაეტყო ა/წ. იანვრის ჯამაგირებზე 60 პროც. მომატება და მისი დარიგება დიდი გაჭირებით მოხერხდა. როგორც ვხედავთ ქალაქის დღევანდელი ფინანსიური მდგომარეობა ისეთია, რომ ამ თავიდანვე უნდა იქნეს მიღებული ყოველნაირი ზომები, როგორიცაა სესხი, ყველა შემოსავლის წყაროების ნორმების გადიდება და სხვა-და-სხვა არსებულ გადასახადებისა, რომ ქალაქის სალარო გაძლიერდეს.

— ცნობები ქალ. თბილისის ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ. ბალანსის თანახმად 1 იანვრ. 1917 წ.—1 იანვ. 1920 წლ.

ქალაქის უძრავი ქონება	12.876.609—07
შემოსავლიანი შენობები	3.709.049—76

უსარგებლო შენობები	1.828.972—21
მოძრავი ქონება	659.054—49
ჯამი	19.073.685—53
ტრამვაის უძრავ მოძრავი ქონება	4.574.720—23
სულ	23.648.405—76

უძრავი ქონება.

მიწები —3.026 ღეს. 127.97 კ. საფ.	11.109.491—46
შენობები—სახლები, სკოლები და საავტომობილო.	1.743.106—79
გადმოტანილია შემოსავლიან შენობათა ანგარიშებიდან	24.010—82 12.876.609

შემოსავლიანი შენობები.

ხიდები, ახალი სასაკლაო. წყალსადენი და ელექტრონის სადგური	3.618.182—93
მიწები 12 ღეს. 104 კ. სმე.	120.407—87
სულ	3.738.590—80
გადატანილია უძრავ ქონების ანგარ.	24.010—82
გამოურკვეველი თანხის ანგარიშით. 5.530—22	3.709.049—76
უსარგებლო შენობები	1.828.972—21

მოძრავი ქონება.

ღუქნები, ბორანი, შენობები, სასწორები და ქალაქის დაწესებულებათა ინვენტარი	659.054—49
ჯამი	19.073.685—53
ტრამვაის უძრავ-მოძრავი ქონება	4.574.720—23
სულ	23.648.405—76

ზემოთ მოყვანილი ცნობები ქალ. თბილისის ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ შეთანხმებულია იმ შეფასებასთან და ღირებულებასთან, რომელსაც წარმოადგენდა თვითმმართველობის სხვა-და-სხვა ქონება.—მიწები, სახლები, ინვენტარი და სხვა 1918 წლის დასაწყისში. როგორც ამ ცნობიდან სჩანს ქალაქის ქონება მეტად დაბლა შეფასებულია, როგორც მაგ. ქალაქის გამგეობის ინვენტარი, რომელიც თვითმმართველობის შენობაშია მოთავსებული საერთოდ შეფასებულია 12.277 მან. ახალი სასაკლაო 12 ღეს. 2.100 კვ. საფ. მიწით და შენობით სულ ნაანგარიშებია 1.076.167 მან. და 28 კაპ. ამის გამო საჭიროა ბალანსში შეტანილ იქნეს შესაფერი ცვლილებები, რადგან მასში აღნიშნული ცნობა ქალაქის ქონების 19.073.685 მან. 53 კაპ. ღირებულების შესახებ ამ უკანასკნელ 3-4 წლის განმავლობაში სრულებით არ შეიცვალა, რაც სინამდვილეს ძლიერ დაშორდა. ასეთი ცვლილების შეტანა ბალანსში აუცილებელია, რომ ქალაქის ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ ცნობები განახლდეს და რეალური შეიქნეს, მითუმეტეს რომ ამას საჭიროება მოითხოვს.

ს ა ნ ი ტ ა რ უ ლ გ ა ლ ა

1919 წ. 4 აგვისტოში საბჭოს დადგენილებით გასაწერათ ნაფარულდ- ვი სანიტარ. გადასახ.	აღნიშნულ დადგენილებით სა- ნიტარული გადასახადის სხვა- და-სხვა დანიშნულებების მიხედ- ვით განაწილება.	დანიშნული სანიტარუ- ლი გადასახადის თან- ხის რაოდენობა.	1919 წლის განმე- ლობაში 1920 წლის 1-ლ იან- ვრამდის.	
			ფაქტიურად შემოვიდა.	დაიხარჯა.
60.000.000			34.584.495-82	
	1. ახალი წყალსადენის გამოყვანა .	25.000.000		459.995-50
	2. ქალაქის განაპირა მიდამოების ქუჩების მოკირწყვლა, განათება და ცენტრში ქუჩების რემონტი.	8.000.000		—
	3. ქალაქის სიბინძურისაგან გაწ- მენდისა და მთავარი საკანალი- ზაციო არხების გაყვანის საჭი- როებისათვის	6.000.000		2.241.392-2
	4. საავათმყოფოების საჭიროები- სათვის წლის ბოლომდე და აგრეთვე ვალების გასასტუმ- რებლათ	10.000.000		13.951.974-7
	5. ქალაქის სალაროს გასაძლიე- რებლათ	11.000.000		—
				§ 7 სხვა-და სხვა ნომ- რით №: №№ 45—72. (2 და 3). § 11 №№ 116—130. (4).

ს ა ხ ა ლ ი ს ა ნ გ ა რ ი შ ი .

მეტი დაიხარჯა.	ნაკლები დაიხარჯა.	1920 წლის განმავლობაში სანიტარული გადასახადი.	
		უნდა შემოვიდეს.	უნდა დაიხარჯოს.
	24.540.004—50	25.415.504—18	24.540.004—50
	11.758.607—77		7.806.623—07
3.951.974—70		25.415.504—18	32.346.627—57
		6.931.123—39	
<p>უნდა დაიფაროს მეორე და მესამე ნომერზედ დანიშნული (11.758.607—77 კ.) და დაუხარჯავთ ანუ თავისუფალ კრედიტის გადმოტანის საშუალებით.</p> <p>რომელი თანხის გამოირიცხვის შემდეგ სანიტარული გადასახადიდან დანიშნულებისამებრ არ დახარჯულა ანუ მოხმარდა ქალაქის საერთო საზოგადო საკუთრებას.</p> <p>(11.758.607—77 კ.) (3.951.974—70 კ.)</p> <hr/> <p>7.806.633—07 კ.</p>		<p>ზემოთ მოყვანილი ცნობების თანახმად 1920 წლისათვის მოსალოდნელ შემოსავლის 25.415.504—18 კ. გარდა ქალაქის გამგეობას სანიტარული გადასახადის ანგარიშით თავისი ვალდებულებარა (რაც საერთოდ შეადგენს 32.346.627—57 კ.). შესასრულებლათ დასჭირდება თავისი საკუთარი შემოსავლის წყაროებიდან სულ 6.931.123—39 კ.</p>	

ქუთაისის ქალაქის გამგეობაში.

წყალსადენის საკითხი. ამას წინათ ქუთაისში ჩამოვიდა გერმანიაში მთავრობისაგან გაგზავნილი ინჟინერი ყაუზჩიშვილი, რომელსაც დავალებუ-ჰქონდა ქუთაისის ქალაქის თვითმმართველობისაგან წყალსადენისათვის სა-ჭირო მასალის შესაძენათ ცნობების შეკრება; ყაუზჩიშვილმა მოხსენება გაუ-კეთა ქალაქის საბჭოს და აცნობა, რომ გერმანელ ფირმის „ტრიტონის“ საშუალებით შეიძლება ქუთაისში მოეწყოს წყალსადენი. იქ მზათ არის ამისთვის საკმარისი მასალა და თვით ფირმაც შესაძლებლათ სთვლის ამ საქმის თავის-თავზე აღებას. ქალაქის საბჭომ თავის სხდომაზე გამოიტანა დადგენილება დაუყოვნებლივ შეუდგეს გამგეობა ამ საქმეზე ზრუნვას. ამ მიზ-ნისთვის თბილისში გაემგზავრა ქალ. თავის ამხანაგი ს. რობაქიძე, რომელ-მაც მოიწვია ქალაქთა კავშირის საშუალებით სპეციალისტთა თათბირი და გამართა სათანადო მოლაპარაკება მთავრობასთან ამ საქმის დასაჩქა-რებლათ.

— ქუთაისის ქალაქის საბჭოს ჯანმრთელობის კომისიამ თავის მო-რიგ სასწრაფო სხდომაზე დაადგინა: ქალაქში შავი სახადის გაძლიერების გამო დროებით ყველა ვასართობი დაიხუროს.

— ამავე ქალაქის საბჭომ დაადგინა: წარსულ წელთან შე-დარებით **სატრაქტირო გადასახადები** 1920 წლისათვის ქალაქში გახუთკე-ცებული იქნეს.

— ქუთაისის ქალაქის თვითმმართველობის **სასანიტარო-საეპიდემიო** განყოფილების ცნობით ამა წლის პირველ იანვრიდან პირველ თებერვლამდე ქალაქში შავი სახადით სულ ავთ გამხდარა სამოცდათხუთმეტი კაცი. ამ უკანასკნელ დღეებში თოვლის ჩამოწოლის შემდეგ (თებერვალში) ქალაქში შავმა სახადმა საშინელი სახე მიიღო.

— **გზების გასაყვანათ ადგილების იძულებით ჩამორთმევა.** ქუთა-ისის ქალაქის საბჭომ დაადგინა: რკინის გზის სადგურიდან ბალახვანის ქუჩამდე და დავით ხელთუფლიშვილის მამულში გოჭოურაზე გაყვანილი იქნეს ახალი გზები. ის ადგილები, რომლებიც საჭირო იქნება, როგორც ერთი ისე მეორე გზის გასაყვანათ იძულებით ჩამოერთვას მეპატრონეებს, კანონით განსაზღვრული ფასების ანაზღაურებით.

— **მამულების გადაფასების პროექტი.** ქუთაისის ქალაქის გამგეო-ბამ ქალაქის უძრავი მამულების გადასაფასებლათ პროექტი შეიმუშავა და წინასწარ დასამუშავებლათ საბჭოს ყველა ფრაქციებს დაუგზავნა.

— **ჯამაგირებიდან ხუთ პროცენტის დაზარალებულ გორელების ხასარგებლოთ გადადება.** ქუთაისის თვითმმართველობის ყველა დარგის მოსამსახურებმა 29 თებერვალს საზოგადო კრებაზე დაადგინეს: გადაიდვას ქალაქ გორის და მის ახლო მდებარე სოფლების მიწის ძვრისაგან დაზარა-ლებულთა ხასარგებლოთ 5⁰/₁₀-ი ახალ მომატებულ ჯამაგირებიდან.

— 1920 წლის ხარჯთ-აღრიცხვა. ქუთაისის ქალაქის საბჭომ პირველ მარტს დაადგინა: დევალოს გამგეობას 1920 წლის ხარჯთ-აღრიცხვის დასქარებით შესადგენათ მიიღოს ყოველგვარი ზომები.

თელავის ქალაქის გამგეობაში.

სატრაქტირო გადასახადი. თელავის ქალ. თავის მიერ მოწვეული იყო წარმომადგენლები იმ საეაქტოებისა, რომლებზედაც ვრცელდება სატრაქტირო გარდასახადი და მათთან აზრთა გაცვლა-გამოცვლის შემდეგ დაპყრო ამ დარგის მოვაჭრენი რვა კატეგორიით და მათზე გააწერა საბჭოსაგან მიღებული სატრაქტირო გარდასახადი 300.000 მანეთი.

— ქალაქში ინფულენციის გავრცელების გამო საბჭომ აკრძალა წარმომადგენების და გასართობების მოწყობა 27 იანვრიდან.

იზურგეთის ქალაქის გამგეობაში.

ქალაქის საბჭომ თავის მორიგ სხდომაზე იქონია მსჯელობა სატრაქტირო გადასახადის შესახებ და დაადგინა, მიმდინარე წელში დაწესდეს სატრაქტირო გადასახადი 50.000 მან.

დააწესა აგრეთვე სამიმოსვლო გადასახადი მეეტლებზე 30.000 მან. და ავტომობილებზე 5.000 მან.

უძრავ ქონებაზე შეწერილი ქალაქის სასარგებლოდ გადასახადი ქალაქის საბჭოს დადგენილებით გადიდებულ იქნა 20 %-ით.

ლანჩხუთის ქალაქის გამგეობაში.

სანიტარული გადასახადი, საბჭომ 7 თებერვლის სხდომაზე იქონია მსჯელობა სანიტარულ გადასახადის შესახებ და დაადგინა—მიეცეს წინადადება ვაჭარ-მრეწველთ, რათა აირჩიონ გადასახადის გამწერი კომისია.

უკანასკნელ ვადათ სანიტარულ გადასახადის შემოტანისა მიღებულ იქნა საბჭოს მიერ 20 თებერვალი.

— ქალაქში მძინვარე ეპიდემიის შესახებ საბჭოში მოხსენება გააკეთა ქალაქის თავის ამხანაგმა, რომელმაც აღნიშნა, რომ საჭიროა დახმარება აღმოუჩინოს მოქალაქეებს უფასო ექიმობით და ღარიბებს უფასო წამლითაც. ამის გამო საბჭომ იქონია მსჯელობა და დაადგინა: სანიტარულ გადასახადის შემოსულ თანხიდან გადადებულ იქნეს გამგეობის განკარგულებაში 30.000 მანეთი მოქალაქეთათვის უფასო საექიმო დახმარების მოსაწყობათ.

— ქალ. საბჭოში წარდგენილ იქნა პროექტი ლაშეს ღელის ეხლანდელი კალაპოტის შეკეთების შესახებ. საბჭომ მოიწონა ეს პროექტი და დაა-

ვალა ქალაქის გამგეობას ეხლავე შეუდგეს მუშაობას. თუ საჭირო გახდეს ახალი ხიდის გაკეთება, გამგეობამ უნდა აღძვრას შუამდგომლობა გზის სამმართველოს წინაშე, რათა მან იკისროს ხიდის გასაკეთებელი ხარჯები.

— ქალ. საბჭომ აკრძალა ქალაქის მხარეს მდებარე მთის ფერდებზე ტყეების გაჭრა და ხვნა-თესვა. შემოღებულ იქმნა გზების გასაკეთებლად და მდინარეების ნაპირების გასამაგრებელ მუშაობის საწარმოებლად ნატურალური ბეგარა.

ერობათა თვითმმართველობები.

ერობათა კავშირში.

16 თებერვალს შესდგა თათბირი ცენტრალურ სააფთიაქო საწყობის ერობათა კომიტეტის ხელში გადასვლის შესახებ. თათბირმა ვერ სცნო შესაძლებლად ხსენებული საწყობის ერობათა კომიტეტის ხელში გადასვლა, ხოლო იმ აზრს დაადგა, რომ ნაწილ-ნაწილად დაკმაყოფილებულ იქნას კომიტეტის მოთხოვნის მდელიკამენტებში. თათბირმა აუცილებლად დაინახა დაარსდეს მთავრობის სააფთიაქო საწყობი, ამ საწყობიდან უნდა გაიხსნას ორი ლაბარატორია, მთავრობის სააფთიაქო საწყობს უნდა გადაეცეს ყველა ქონება მომარაგების კომიტეტის და სამხედრო საწყობისა. დადგენილ იქნა ეთხოვოს მთავრობას რათა წინადადება მისცეს მომარაგების სამინისტროს ეხლავე შეუდგეს ხსენებული საწყობისთვის საზღვარ-გარეთ მედიკამენტის შესყიდვას.

საჭირო მედიკამენტების რაოდენობის გამორკვევა ენდობა შინაგან საქმეთა სამინისტროს საექიმო-სასანიტარო განყოფილებას, რომელშიც შევლენ წარმომადგენლები ერობის კომიტეტის, ქალაქთა კავშირის, სამხედრო უწყების და სხვ.

— სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტ-მედიკებმა თხოვნით მიმართეს ერობათა კომიტეტს უნივერსიტეტში უფროს კურსებზე რამოდენიმე სტაჟენდიის დაარსების შესახებ. კომიტეტმა დაადგინა ღრობი, კომიტეტის ხარჯთ-აღრიცხვის შემუშავებამდე, გადადოს სტუდენტთა თხოვნის დაკმაყოფილება.

— სახალხო უნივერსიტეტის გამგეობამ თხოვნით მიმართა ერობათა კავშირის კომიტეტს მატერიალური დახმარების შესახებ. ერობათა კომიტეტმა დაკმაყოფილა გამგეობის თხოვნა და ათი ათასი მანეთი გადასდო სახ. უნივერსიტეტის სასარგებლოთ.

— ერობათა კავშირის კომიტეტმა შუამდგომლობა აღძრა მიწათმოქმედების სამინისტროს წინაშე, რათა მას გადაეცეს აბასთუმნის ერთ-ერთი შენობა ერობათა მოღვაწეებისათვის სანატორიის ასაგებათ.

ერობათა კავშირის მთავარი კომიტეტი ამ დღეებში გამოსცემს თავის ორგანოს, თვიურ ჟურნალს „ერობის“ სახელწოდებით, რედაქტორობა დაევალა გრიგოლ ლორთქიფანიძეს. სარედაქციო კოლეგიაში შედიან: დავით სულიაშვილი (ლიხელი) და ბ-ნი დადვადე.

თემთა წარმომადგენლების თათბირი.

10 თებერვალს თბილისში ერობათა კავშირის ბინაზე გახსნილ იქნა საქართველოს თემთა წარმომადგენლების და ერობათა კავშირის მთავარი კომიტეტის შეერთებული თათბირი **პ. ჭიჭინაძის** თავმჯდომარეობით. ყველა მასწავლებელი დაესწრო თითო თემის წარმომადგენელი. პითველ რიგში გაირჩა მოხსენებები ადგილებებიდან. შემდეგ თათბირმა იქონია მსჯელობა სათემო დებულების ძირითადი პრინციპების შესახებ და მიიღო შემდეგი დადგენილებანი:

ძირითადი პრინციპები სათემო დებულებისა. 1) ადგილობრივი მმართველობა ორ საფეხურიანია: მაზრის და სათემო.

შენიშვნა: იქ, სადაც თემი რამოდენიმე სოფლებიდან შესდგება უნდა იქნეს გამოიმუშავებული უფლებრივი ნორმები, რომელიც უზრუნველყოფენ იქ წესიერ მართვა-გამგეობას.

2) თემის ტერიტორია უნდა შეფარდებულ იქნას ყოფილი სოფლის საზოგადოების ფარგლებთან. სოფლების გადაჯგუფება და თემების გაყოფა შესაძლებელია, თუ ამას საჭიროება მოითხოვს.

3) თემის მმართველობა ნაწილდება განმკარგულებელი და აღმასრულებელი ხელისუფლებით.

4) განმკარგულებელი ხელისუფლება ეკუთვნის თემის საბჭოს, აგებულს წარმომადგენლობითი პრინციპზე საყოველთაო და პირდაპირის საარჩევნო წესით.

5) თემის მმართველობის აღმასრულებელი ხელისუფლება ეკუთვნის გამგეობას. გამგეობა კოლევიალური დაწესებულებაა და მუდმივად მოქმედი. გამგეობაში ერთი არის თემის თავი, მეორე მისი მოადგილე, დანარჩენი გამგეობის წევრები.

6) მაზრის ერობა არის ადგილობრივ მმართველობის მეორე საფეხური, აგებული წარმომადგენლობის პრინციპზე პირდაპირი საყოველთაო საარჩევნო წესით.

7) თემის მოქმედებას კონტროლს, კანონიერობის მხრით, უწევს საოლქო სასამართლოს საადმინისტრაციო განყოფილება. თემის საბჭოს საყურადღებო დადგენილებანი (დიდ სესხებზე, კონცესიებზე, თემის ქონების დიდ იჯარებზე და სხ.), რომლებიც სათანადო დებულებაში იქნება აღნუსხული, საჭიროებენ მთავრობის დასტურს, რომელიც უნდა მოხმარდეს მაზრის ერობის წინასწარი დასკვნის შემდეგ.

8) სამაზრო ერობას აქვს თავის დამოუკიდებელი ბიუჯეტი, სამაზრო მმართველობის გადასახადების საგნებზე თემი აწესებს განსაზღვრულ პროცენტს თავის სასარგებლოთ. თემს უნდა ქონდეს დამოუკიდებელი საბიუჯეტო უფლებანი.

თბილისის სამაზრო ერობაშუ.

8. თებერვალს შესდგა თბილისის სამაზრო ერობის ხმოსანთა მეექვსე ყრილობა. სხდომები სამ დღეს გაგრძელდა. დღის წესრიგში ბევრი რთული და სერიოზული საკითხი იდგა: მაგ. ერობისთვის ბინის შეძენა, დილომ-ავჭალის მინდვრების მორწყვა და სხვა.

ერობისათვის ბინის შეძენის შესახებ კრებამ დაავალა გამგეობას იშუამდგომლოს მთავრობის და ქალაქის თვითმმართველობის წინაშე, თანხმად კანონის № 100, იმ სახლის ჩამორთმევის შესახებ, რომელშიაც მოთავსებულია ერობა. ბინის შესაძენად და შესაკეთებლად კრებამ გადასდო 2.000.000 მანეთი.

დილომ-ავჭალის მინდვრების მორწყვა განზრახულია არაგვიდან წამოყვანილი არხით. მოსარწყავი მინდვრების ნახევარი შეადგენს სახელმწიფო საკუთრებას და ამისათვის, იმედია, მთავრობა დიდ დახმარებას გაუწევს ამ საქმეში ერობას, როგორც ფინანსიურს, აგრეთვე მორალურს. ამ საქმით დაინტერესებულია აგრეთვე ქალაქის თვითმმართველობა. უკანასკნელი გამოკვლევით არაგვს შეუძლიან მისცეს 20.000 ცხენის ძალა, რომელიც საგსებით გადასჭრის ელექტრონის კრიზისის საკითხს ქალაქში. მიიღო რა მხედველობაში ამ საქმის როგორც კულტურული, აგრეთვე ეკონომიური მნიშვნელობა, კრებამ აირჩია დილომ-ავჭალის კომისია, რომელიც უნდა დაეხმაროს გამგეობას ამ საქმის საჩქაროთ მოწყობაში. ხოლო კომისიის მუშაობაში გამგეობა არ უნდა დაერიდოს არავითარ საკირო ხარჯებს.

— ერობამ იქონია რა მსჯელობა ბიბლიოთეკის შეძენის შესახებ გადასწყვიტა გადადოს 100.000 მანეთი ამ საქმისათვის.

— ამავე ერობამ დაადგინა სახელმწიფო უნივერსიტეტში დააარსოს ხუთი სტიპენდია. გამგეობას სურვილი აქვს ამ სტიპენდიის განაწილების დროს მონაწილეობა მიიღოს მისმა წარმომადგენელმა ლექტორთა საბჭოსთან ერთად. სტიპენდიის განაწილების დროს უპირატესობა უნდა მიეცეთ თბილისის მაზრის მცხოვრებთ. თითო სტიპენდიანტს დაენიშნება არა ნაკლებ 2.000 მანეთისა თვეში.

— ახალი განყოფილება. მიწათ-მოქმედების სამინისტროს სამიჯნაო განყოფილება შეუერთდა თბილისის სამაზრო ერობას, რომელიც ახლო მომავალში დაიწყებს მოქმედებას.

— მიწების დამუშავება. ცხოვრებაში გატარება მიწების აუცილებელ დამუშავების საკითხისა და საერთო ხელმძღვანელობა ამ საქმისა ერობის

გამგეობამ დააკისრა საადგილ-მამულო განყოფილებას, რომელიც უკვე შეუდგა სათანადო ზომების მიღებას.

— თბილისის სამაზრო ერობამ შუამდგომლობა აღძრა ერობათა კავშირის კომიტეტის წინაშე, რათა მის განკარგულებაში დარჩეს მაზრაში ღალის სახით შეკრული ხორბალი, რადგან თბილისის მაზრა წელს მოუსავლობით სიმშობის წინაშე სდგას. ამის გამო ერობათა კავშირის კომიტეტმა დაადგინა ეთხოვოს მიწათ-მოქმედების მინისტრს თბილისის მაზრაში შეგროვილი „ლალა“, რაიც სათესლეთ გამოდგება, დატოვებულ იქნეს თბილისის მაზრის ერობის განკარგულებაში.

ერობათა კავშირი მიუთითებს მიწათ-მოქმედების სამინისტროს დალა ჩამოერთვას ისეთ ერობებს, რომელთაც ნაკლები ხორბლის სექტიროება აქვთ ადგილობრივ.

ქუთაისის სამაზრო ერობაში

თანახმად მაზრის სათემო ერობის გამგეობათა და ხმოსანთა დღეგატების ყრილობაზე გამოტანილ დადგენილებებსა, სამაზრო ერობის გამგეობამ დაადგინა: 1) აღიძრას შუამდგომლობა მიწათ-მოქმედების სამინისტროს წინაშე, რათა სადგონდო მიწებიდან მოკრებილი ღალა სიმინდისა დარჩეს ადგილობრივ თემების განკარგულებაში იმ მიზნით, რომ აუცილებელ საქიროების დროს დაურვიდეს ის იმ ადგილობრივ მკვიდრთ, ვისაც სიმინდი სრულებით არ ექნება ყანების დასათესად. 2) ეთხოვოს მთავრობას, რომ ერობათა კავშირის დადგენილება სასურსათო საკითხის შესახებ სასწრაფოთ იქნას გატარებული ცხოვრებაში, ვინაიდან მაზრაში სასურსათო საკითხი მწვავეთ სდგას. 3) აღიძრას შუამდგომლობა შინაგან საქმეთა სამინისტროს წინაშე, რათა ეკლესიის სახელმწიფოსაგან გამოყოფა რაც შეიძლება დაჩქარდეს, ვინაიდან, როგორც ირკვევა, მღვდლები ადგილობრივ ბოროტათ იყენებენ თავიანთ უფლებებს და სასაღდათო პირებისაგან და ობლებისაგან მათთვის საჭირო მეტრიკის და სხვა მოწმობების მიცემის დროს მოითხოვენ დიდ სასყიდელს, რითაც ბრკოლდება, როგორც კერძო პირთა, ისე სახელმწიფოებრივი საქმეები.

— მიწათ-მოქმედების სამინისტრომ კიდევ ერთი წლის ვადით გადასცა სამაზრო ერობას საექსპლოატაციო მაზრაში არსებული ყველა სამკუდნალა წყლები.

თელავის სამაზრო ერობაში.

ერობა უკვე მოეწყო, მთელ მაზრაში 15 წვრილი ერთეულია. წვრილი ერთეულები მუშაობდნენ სხვა-და-სხვა გადასახადების ასაკრებათ, სხვათა შორის წვრილი ერთეულები მათ საზღვრებიდან გაზიდულ ყოველგვარ საქონელზე ახდევინებდნენ 1 მანეთს და სხვა.

სამაზრო ერობა წვრილ ერთეულებს აძლევს არსებობისთვის 30% გადასახადებიდან შემოსულ თანხიდან და 3.000 მანეთს თვიურად.

წვრილი ერთეულების მოვალეობაა სხვათა შორის კონტროლი გაუწიონ სკოლების, საავტომობილოების და სხვა საერობო დაწესებულებების მოქმედებას.

გასული წლის თელავის სამაზრო ერობის ხარჯთ-აღრიცხვა უდრიდა 10¹/₂ მილიონ მანეთს, რომლიდან 3¹/₂ მილ. მიიღო მთავრობიდან სესხის სახით სკოლებისა და ადმინისტრაციის შესანახად. აგრეთვე სუბსიდია მიიღო ერობამ მთავრობისაგან 110 ათასი მანეთის სახით.

გასული წლის ადგილობრივი შემოსავალი მეტად მცირე იყო, ერობამ ვერ დაფარა ხარჯები და დღეს ერობას დიდი ვალი აქვს.

ამ წლისთვის ერობას მიზნად აქვს შემოიღოს სხვა-და-სხვა გადასახადები. აღძრულია შუამდგომლობა აგრეთვე საფუთო გადასახადის დაწესება ნებართვისათვის.

ნავარაუდევია 2 მილიონის მიღება სანიტარულ გადასახადისაგან და 1.600.000 მანეთის—საადგილ-მამულო გადასახადისაგან. ერობა შუამდგომლობს აგრეთვე 40% შემოსავლის დატოვებას სპირტეულობის აქციზისაგან.

1920 წლისათვის ერობამ უკვე მიიღო 3.300.000 მან. მთავრობისაგან. ერობა ამზადებს შეშას და წიფლის ფიცრებს ბოჭკებისათვის. ერობას აქვს სტამბა ქალაქ თელავში, რომელიც ასრულებს ერობის საქმეების გარდა კერძო საქმეებსაც.

ერობა აწარმოებს ფართო სასურსათო მუშაობას, ის ამზადებს მომარაგების სამინისტროსათვის, ჯარისთვის და სახალხო გვარდიისათვის სანოვავებს.

მაზრაში ტელეფონის გაყვანა თითქმის დასრულებულია, ამ დღეებში თელავი შეერთებული იქნება თბილისთან. სწარმოებს გზების შეკეთება, მაგრამ მრავალ საჭირო მასალების უქონლობის გამო ფერხდება მუშაობა. ერობას უხდება მუშაობა აგრეთვე მდ. კისისხევის ნაპირების შესაკეთებლად, წყლების სამმართველომ უკვე გამოგზავნა თავის სპეციალისტი ამ საქმის შესახებ. ერობას აზრათ აქვს აგრეთვე გააკეთოს ხიდი ალაზანზე და შეუერთოს მათი მდიდარი ფშავის რაიონი ცენტრს. განზრახულია აგრეთვე ელექტრონის სადგურის აგება, რომელიც მთელ მაზრას მისცემს ენერჯიას.

გურიის ერობაში.

გურიის თემთა წარმომადგენლების ყრილობა. 17 თებერვალს გურიის თემთა წარმომადგენლების ყრილობა გაიხსნა სამაზრო ერობის ბინაზე. ყრილობას დაესწრო 70 კაცი. ყრილობას დაესწრო აგრეთვე შინაგან საქმეთა მინისტრი **ნ. რამიშვილი**.

ყრილობის თავმჯდომარეთ არჩეულ იქნა სამაზრო ერობის თავმჯდომარე **ს. ჭანტურიშვილი**. დღის წესრიგში იყო შემდეგი კითხვები: 1) მოხ-

სენებები ადგილებიდან; 2) თემის საბიუჯეტო უფლებები; 3) ერობის საფეხურები; 4) თემების ორგანიზაცია და 5) ნატურალური ბევარა.

პირველი საკითხის შესახებ ყრილობას ერთხმით გამოაქვს შემდეგი დადგენილება: „რადგანაც თემი არის რესპუბლიკის ძირითადი თვითმმართველი ერთეული და რადგანაც ამ ძირითადი ერთეულის რესპუბლიკის ნამდვილ სარძიველათ გადაქცევა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას მიეცემა მისი უფლება მოსილების განსახორციელებელი ფინანსური საშუალებანი, ხოლო ეს კი შესაძლებელია თვით დაბეგვრის საშუალებით, თემთა წარმომადგენლების ყრილობა ადგენს:

მიეცეს თემს თვით-დაბეგვრის უფლება იმ პირობით, რომ მისგან შედგენილ ხარჯთ-აღრიცხვას წინასწარ იხილავდეს და ამტკიცებდეს სამაზრო ერობა, როგორც კანონიერების ისე მიზანშეწონილების მხრივ“.

მეორე საკითხის, ერობის საფეხურების შესახებაც, კრებას მოახსენებს ბ. ს. ჭანტურიშვილი და უდგენს შემდეგ რეზოლუციას, რომელსაც ყრილობა ერთხმად ღებულობს:

„ჩვენს ერობას უნდა ქონდეს ორი საფეხური: თემი და სამაზრო ერობა. რამოდენიმე სოფლიდან შემდგარი თემის გამგეობა საჭიროების მიხედვით გაიჩენს სოფელში თავის რწმუნებულს თავის განკარგულებათა ცხოვრებაში გასატარებლათ“.

საკითხის, თემის ორგანიზაციის შესახებ, ყრილობა ბ-ნი ჭანტურიშვილისავე მოხსენებით ღებულობს შემდეგ დადგენილებას:

„თემი შესდგება ორი ორგანოსაგან: თემის საბჭო—განმკარგულებელი ფუნქციებით და მისი აღმასრულებელი ორგანო—თემის გამგეობა. საბჭოს და თემის გამგეობას ყავთ თავმჯდომარეები“.

ნატურალური ბევრის შესახებ მცირე კამათის შემდეგ რომელშიდაც მონაწილეობა მიიღო ბ-მა მინისტრმაც, ყრილობამ მიიღო შემდეგი რეზოლიუცია:

„რადგანაც ყოველად შეუძლებელია, რომ თემმა ფულზე აკეთოს გზები და ხიდები, აშროს ჭაობები, ამაგროს წყლის ნაპირები და სხვა, ამიტომ თემთა ყრილობა ერთად-ერთ მიზანშეწონილ ზომათ აღიარებს ამ დარგებში ნატურალური ბევრის შემოღებას სამაზრო ერობის ხმოსანთა ყრილობის დადგენილებით მაზრის ფარგლებში და თემის საბჭოს დადგენილებით თემის ფარგლებში.

გზის მიმართულების დამტკიცება შედის სამაზრო ერობის გამგეობის კომპეტენციაში.

სხვა-და-სხვა კულტურულ მიზნის შენობებისათვის ხის მასალები სასურველია უფასოთ დაეთმოს სახელმწიფო ტყიდან, რაც ხელს შეუწყობს მოკლე დროში ყველა თემებში აგებას სახალხო სახლისა, აბანოებისა და სხვა საჭირო საჭოვადო დაწესებულებებისა“.

საკითხმა თემის მილიციის შესახებ გამოიწვია დიდი კამათი; ზოგი-

ერთი წარმომადგენელი მოითხოვდნენ თემის მილიციის შტატის გადიდებას, რომ თემში იყოს იმდენი მილიციონერი, რამდენიც სოფელი შედის თემში. უკანასკნელათ ყრილობამ დაადგინა: „თემს უნდა ყავდეს არა ნაკლებ სამი მილიციონერისა ერთი მილიციის უფროსით“.

— ერობამ ქალ. ოზურგეთში მოაწყო საღურგლო სახელოსნო, რომელშიაც მუშაობა სწარმოებს დღეში 8 საათი, კვირა-უქმეების წინა დღით კი 7 ს. საღურგლოში მზადდება საქსოვი და სხვა მანქანები.

— ოზურგეთში არსებული 100 საწოლიანი სამხედრო ლაზარეთი გარდა კრედიტებისა, გადაეცა სამაზრო ერობას, რომელმაც უკვე მიიღო ის აღწერით. ეს ლაზარეთი შესდგება ორი თერაპეუტიული და ხირურგიული—განყოფილებისაგან, ის მეტათ მდიდარია თავისი ქონებით და ხირურგიული მოწყობილობა—ინსტრუმენტებით. ერობამ თავის თავზე მიიღო ვალდებულება საჭიროების დროს მოათავსოს ამ ლაზარეთში ჯარისკაცები საერთო წესით.

— ერობის გამგეობამ შუამდგომლობა აღძრა მთავრობის წინაშე, რომ აუნაზღაუროს ის ხარჯები, რომლებიც გასწია მან სახალხო სკოლებზე 1919 წ. განმავლობაში. ეს ხარჯები რამდენიმე ასი ათასი მანეთამდე აღწევს.

— ერობის გამგეობა ლებულობს საჭირო ზომებს გზების შესაკეთებლათ, მაგრამ მის ძალ-ღონეს აღემატება ამ გზების სასურველათ შეკეთება, რადგან ამისთვის მილიონებია საჭირო. ჩოხატაურ-ნატანების ნაწილში ამ გზის ასე დატოვება ყოვლად შეუძლებელია, ამიტომ მთავრობამ უნდა გაიღოს საჭირო თანხა მის შესაკეთებლად, თორემ ერობა ჯერ-ჯერობით ამას ვერ შესძლებს. ამ გზაზე ნატანებ-ოზურგეთს შუა მუშაობა მის შესაკეთებლად უკვე სწარმოებს.

— სამაზრო ერობის გამგეობა უკვე შეუდგა მდ. რიონის მარცხენა ნაპირის გამაგრებაზე მუშაობას; ამ მიზნით გამგეობამ შეადგინა კომისია. კომისიას ბინა აქვს ლანჩხუთში, მისი დადგენილებანი მოდის სისრულეში სამაზრო ერობისა და ქალაქის გამგეობათა სანქციითა და საშუალებით. გადაწყვეტილია შავი სამუშაოს ნატურალური წესით შესრულება, რაზედაც მახლობელ თემთა მცხოვრებლები თანხმობას აცხადებენ.

გამომცემელი: საქართველოს რესპუბლიკის ერობათა და ქალაქთა კავშირები.

რედაქტორები: { ა. ბრიტნევისა.
ლ. ნათაძე.

Коммунальный кредитъ.

Коммунальный банкъ.

Прежде чѣмъ перейти въ вопросу о задачахъ, капиталахъ и организациіи коммунальнаго кредита, приходится остановиться на томъ направленіи дѣла, которое у насъ получилось. Вопросъ объ организациіи коммунальнаго кредита былъ поставленъ на предварительное обсужденіе. Казалось, что детали вопроса не были достаточно обсуждены, когда было вынесено совершенно опредѣленное рѣшеніе. Конечно, созданіе коммунальныхъ Банковъ не представляется сложнымъ и не требуетъ особыхъ изысканій въ странахъ съ налаженнымъ кредитнымъ аппаратомъ, при болѣе или менѣе нормальныхъ условіяхъ политической и общественной жизни. Въ Грузіи какъ разъ этихъ условій не имѣется, не имѣется предпосылокъ, гарантирующихъ возможность правильной постановки вопроса и правильнаго подхода къ существу дѣла. Грузія строитъ свое политическое бытіе въ настоящее время, строительство государственной жизни протекаетъ при крайне напряженныхъ условіяхъ внутренней и вѣншей политики. Грузинская демократическая республика не имѣетъ пока своей денежной системы. Денежное обращеніе, не имѣющее своего реальнаго обезпеченія, не можетъ происходить вполнѣ нормально. Съ признаніемъ политической самостоятельности Грузіи, въ связи съ измѣнившимся международнымъ положеніемъ измѣняются условія для денежной системы и въ этомъ направленіи ведется надлежащая работа. Грузинскій денежный знакъ и денежная система не выработаны, а посему грузинскій денежный знакъ не можетъ котироваться на заграничныхъ биржахъ. При такихъ условіяхъ не можетъ быть расчетовъ съ заграницей. Расчетныя операціи съ заграницей производится отъ случая къ случаю, въ формѣ товарообмѣна или другими суррогатами.

Кредитнаго аппарата, здороваго и честнаго въ республикѣ не имѣется. Кредитныя учрежденія мѣстныхъ, имѣющія главныя управленія въ республикѣ, слишкомъ увлекаются спекуляціей, совершенно

не заинтересованы въ оздоровленіи денежнаго обращенія. Кредитныя учрежденія, центральныя управленія которыхъ остались въ Россіи, какъ учрежденія иностранныя, въ еще большей степени захвачены спекуляціей; юридическое лицо этихъ филиаловъ весьма сомнительно и съ точки зрѣнія нормальнаго денежнаго обращенія и кредита существованіе ихъ является весьма нежелательнымъ. Регулирующаго государственнаго кредитнаго аппарата пока нѣтъ; организація государственнаго кредитнаго банка, какъ центра, затонула, поэтому наличныя кредитныя учрежденія сильно уклоняются въ сторону отъ своихъ прямыхъ обязанностей. Мѣстныя кредитныя учрежденія больше способствуютъ крупной руху и во всякомъ случаѣ мало проявляютъ интереса и стараній по упорядоченію кредитнаго дѣла и вообще денежнаго обращенія. При такихъ крайне ненормальныхъ условіяхъ, когда нѣтъ возможности установить связь коммунальнаго банка съ остальными кредитными учрежденіями республики, а эта связь жизненно необходима для коммунальнаго банка, будущее коммунальнаго банка, вызываетъ нѣкоторыя опасенія.

Имѣется постановленіе объ организаціи особаго банка для городскихъ и особаго для земскихъ самоуправленій. Такое рѣшеніе состоялось и, очевидно, оно приводится въ исполненіе. Повидимому, инициаторы не учли указанныхъ выше, слишкомъ очевидныхъ ненормальныхъ условій денежнаго рынка и кредитнаго аппарата въ республикѣ. Но, быть можетъ, это не такъ еще важно. Важнѣе другое. Мы же самымъ категорическимъ образомъ возражали и возражаемъ противъ организаціи двухъ банковъ, имѣющихъ родственныя задачи, очень близкихъ другъ къ другу и по роду дѣятельности, и по обстановкѣ работы. Организація двухъ банковъ коммунальнаго типа никакими соображеніями оправдана не можетъ быть и не вызывается положеніемъ вещей. Земское самоуправленіе слишкомъ молодая организація, которая не имѣетъ ни достаточнаго опыта, ни достаточнаго кадра дѣятелей. Земскія Самоуправленія не имѣютъ своихъ бюджетовъ. Бюджетныя права земскихъ самоуправленій совершенно не выяснены отъ бюджетныхъ правъ городскихъ самоуправленій и, главное, не отмежеваны отъ бюджетныхъ правъ государства. Слѣдовательно, какую кредитоспособностью обладаютъ земскія самоуправленія, какую гарантію для кредиторовъ они могутъ выставить? Конечно, по существу, если разсуждая отвлеченно, они располагаютъ солидной гарантіей, но въ данный моментъ, конкретно, что они могутъ предъявить кредиторамъ? Противъ этого положенія, можно выдвинуть одно положеніе, казалось бы, весьма существенное. Мо-

гуть указать, что земскія самоуправленія, организова самостоятельно собственный банкъ, не будутъ обращаться къ денежному рынку, необходимые капиталы найдутъ у себя же и не окажется надобности въ изысканіи доказательства кредитоспособности. Возраженіе призрачное. Коммунальный кредитъ предусматриваетъ вообще очень широкій кругъ вопросовъ и работъ и еще больше въ нашихъ специфическихъ условіяхъ. Дорожное дѣло, школьное строительство, меліорация и многое другое стоятъ на очереди. Поле дѣятельности необозримое. Для выполненія обширѣйшихъ задачій, предстоящихъ земскимъ самоуправлениямъ, требуются огромныя денежные средства. Финансовое положеніе земскихъ самоуправленій слишкомъ хорошо извѣстно, для того чтобы обольщаться заранѣе радужными надеждами. Земства въ Грузіи не было. Земское дѣло никого не занимало. Война и ея послѣдствія окончательно разорили и разрушили мѣстную жизнь. Предстоитъ сложная напряженная работа и, если правильно понимать назначенія коммунальнаго кредита, то въ нашихъ условіяхъ потребуются огромныя средства, которыхъ нѣтъ. Неизвѣстно, какими способами будутъ добыты капиталы для коммунальнаго банка, но очевидно, что расчетъ на собственные средства совершенно не основательный. Не подлежитъ никакому сомнѣнію, что придется обращаться къ денежному рынку. Денежный рынокъ не только у насъ, но и въ другихъ странахъ находится въ особенныхъ условіяхъ. Свободные капиталы устремляются туда, гдѣ больше увѣренности въ правильности и быстротѣ обращенія. Помѣщенія денегъ въ товарахъ — наиболѣе успѣшное использование свободныхъ капиталовъ. Быстрота реализаціи товаровъ, вѣрность помѣщенія капиталовъ, напряженный спекулятивный интересъ, отвлекаютъ капиталъ въ эту сторону. Какую гарантію представлятъ капиталу земскія самоуправления, находящіеся въ періодѣ строительства? Указываютъ, что капиталы могутъ быть добыты облигаціями. Но вѣдь облигація есть обязательство для выдавшаго учрежденія, чѣмъ эти облигаціи могутъ быть гарантированы земскими самоуправлениями? Какимъ способомъ могутъ быть размѣщены облигаціи на большія суммы? При наличности нашего кредитнаго аппарата, пропитаннаго спекуляціей, заранѣе можно предугадать, что кредитныя учрежденія не потрудятся размѣщать ихъ, не вложатъ свои капиталы въ облигаціи, предпочтутъ спекулировать средствами. Масса либо не обладаетъ свободными денежными средствами, либо по косности, непривычкѣ къ кредитнымъ операціямъ не пойдетъ на это дѣло. Городскія Самоуправленія находятся въ болѣе спосныхъ условіяхъ. Но это отнесется къ город-

скимъ самоуправленіямъ старымъ, новымъ самоуправленіямъ, пореволюціонныя паходятся въ такомъ же затруднительномъ финансовомъ положеніи, какъ самоуправленія земскія. Сказанное о кредитоспособности и финансовой силѣ земскихъ самоуправленій приходится распространить и на городскія самоуправленія съ весьма незначительными оговорками.

При такихъ условіяхъ рѣшеніе о созданіи самостоятельнаго банка для земствъ и городовъ не можетъ быть мотивировано какими нибудь серьезными доводами. Ихъ нѣтъ и не можетъ быть. Всякое расширеніе силъ и средствъ, всякое сепаратное выступленіе въ маленькой республикѣ, да еще организаціи, близкихъ по духу, кромѣ огромнаго вреда, ничею хорошаго привести выступающимъ не можетъ. Намъ уже приходилось говорить о томъ, насколько не цѣлесообразно, и какъ расплываются силы сепаратно дѣйствующихъ организаціи и, наконецъ, такія несогласованныя дѣйствія, ослабляющія дѣйствующихъ, подчиняютъ ихъ болѣе сильной сторонѣ и еще больше роняютъ кредитоспособность каждаяго.

Намъ подлинно не извѣстно, какими доводами мотивировалось рѣшеніе объ организаціи самостоятельныхъ банковъ? Неизвѣстно, подвергся ли серьезному обсужденію вопросъ о коммунальномъ банкѣ? Какія задачи ставятъ коммунальному банку, какія задачи онъ призванъ разрѣшить? Въдѣ, понятіе коммунальный кредитъ очень широкое, и въ это понятіе вкладывается разное содержаніе. До выясненія этого основнаго вопроса, не представляется возможнымъ и недопустимо рѣшать вопроса объ открытіи банковъ. Это отступленіе отъ основной темы казалось намъ необходимымъ въ виду состоявагося, съ нашей точки зрѣнія, совершенно неправильнаго рѣшенія, опаснаго и ненужнаго. Выясненіе задачъ коммунальнаго кредита можетъ быть окажется болѣе убѣдительнымъ для противниковъ.

Проф. С. Авсіани.

Гдѣ же выходъ?

(По поводу особаго совѣщанія о финансовомъ положеніи г. Тифлиса*).

I.

По словамъ тифлискаго городского головы Б. П. Чхиквишвили, „въ самыхъ скромныхъ цифрахъ расходъ гор. Тифлиса на 1920 годъ исчисляется въ суммѣ 250 милліоновъ, а доходъ лишь въ суммѣ 70 милліоновъ“. Слѣдовательно, дефицитъ ожидается въ размѣрѣ 170 милліоновъ, или, иными словами, расходъ превышаетъ доходъ въ три съ половиной раза! Изыскать эти недостающіе 170 милліоновъ необходимо во чтобы то ни стало, иначе грозить неминуемая гибель не только реализаціи новыхъ муниципальных заданийъ въ различныхъ областяхъ городской жизни, но и самому нынѣшнему город. хозяйству. Въ связи съ этой надвигающейся финансовой катастрофой Тифлисская Городская Управа, какъ известно, въ первыхъ числахъ февраля созвала „особое совѣщаніе о финансовомъ положеніи гор. Тифлиса“, въ которомъ приняли участіе, какъ члены город. управы и бюджетно-финансовой коммисіи гор. думы, такъ и представители правительства и особо приглашенныя свѣдующія лица.

Какая же программа дѣятельности относительно веденія городского хозяйства была намѣчена въ совѣщаніи вообще и, въ частности, какіе конкретные мѣры и способы были предложены для урегулированія критическаго финансоваго положенія?

Особое совѣщаніе единогласно, правда, признало, что для выхода изъ создавшагося положенія необходимо принять исключительно чрезвычайныя мѣры, но, что касается указанія конкретныхъ источниковъ, изъ которыхъ можно было-бы дѣйствительно покрыть хотя бы только разросшіеся несоразмѣрно съ доходами текущіе расходы, то финансовое совѣщаніе, къ сожалѣнію не дало единой, планомѣрной программы и ограничилось указаніемъ о срочномъ осуществленіи хорошо извѣстныхъ муниципальнымъ работникамъ различныхъ проектовъ и плановъ хозяйственной политики и извлеченіи предпринимательской прибыли изъ тѣхъ или иныхъ отраслей городского хозяйства въ ущербъ, быть можетъ, потребителямъ и, главнымъ образомъ, конечно обидливѣйшей части населенія, но за то въ видимую (и только!) пользу город. кассы.

*) На пралахъ дискусіи.

Одни изъ членовъ совѣщанія призывали къ развитію муниципальной торговли (гл. Гвелесіани), другіе находили выходъ въ улучшеніи налогового обложенія и въ заключеніи займовъ—внѣшнихъ и внутреннихъ (Н. З. Эліава, К. П. Канделаки, Н. Я. Николадзе), третьи предлагали развитъ широко концессионную систему въ области эксплуатаціи природныхъ богатствъ и различныхъ городскихъ предпріятій (Н. Я. Николадзе); наконецъ, было предложеніе, весьма сильное по своему эффекту въ случаѣ его примѣненія,—вести новый исключительный налогъ (гл. Д. Топуридзе *). Словомъ, какъ указано выше, былъ предложенъ не одинъ, хотя бы схематическій, планъ спасенія столицы республики отъ финансоваго истощенія, а рядъ мѣръ, являющихся осколками самыхъ различныхъ и по своему назначенію и по своему существу плановъ веденія и оздоровленія город. хозяйства. И город. голова В. Г. Чхиквишвили, резюмируя перечисленные предложенія, долженъ былъ повторить общія мѣста, а именно, что въ программу ближайшей текущей дѣятельности города входитъ развитіе и возрожденіе производства, созданіе доходныхъ городскихъ предпріятій и заключеніе займовъ.

Но... все это мѣры, которыя дадутъ результаты черезъ болѣе или менѣе значительный промежутокъ времени, а городу вѣдь нужны такіе источники доходовъ, которые дали бы средства теперь же. Въ самомъ дѣлѣ, развѣ городская управа при точней городской кассѣ можетъ создать рядъ какихъ-либо доходныхъ предпріятій или содѣйствовать возрожденію производства? Въ данномъ случаѣ весь вопросъ въ томъ—какъ поддержать на современномъ уровнѣ нынѣшнее городское хозяйство, какъ спасти отъ возможностей финансоваго краха, какъ преодолѣть пренятствія, которыя городу наличными силами и средствами не подъ силу преодолѣть.

II.

Въ чемъ же выходъ изъ создавагося положенія? Но прежде чѣмъ перейти къ изложенію намѣченного мною плана оздоровленія финансоваго организма гор. Тифлиса, я остановлюсь нѣсколько подробнѣе на предложенныхъ въ особомъ совѣщаніи мѣрахъ, раздѣливъ ихъ на двѣ группы: первая группа—предложенія, такъ сказать, теоретическаго характера, вторая—практическія мѣропріятія.

* Пользуюсь отчетомъ, помещенномъ въ газ. „Борьба“ № 37 отъ 17 февраля т. г.

Начну съ предложенія гл. Гвелесіани, выдвинувшаго принципъ широкой муниципальной торговли продуктами первой необходимости и массового потребления.

„Финансовое положеніе города, говоритъ гл. Гвелесіани, измѣнится къ лучшему въ томъ случаѣ, если городъ возьметъ на себя посредническую роль между производителемъ и потребителемъ“, при чемъ городъ долженъ довольствоваться сравнительно маленькой прибылью *).

Этимъ путемъ городъ сможетъ, по мнѣнію гл. Гвелесіани, увеличить свои доходы и въ то же время помочь населенію. Спорить противъ предложенія гласн. Гвелесіани можно развѣ только по формѣ, но не по существу затронутаго имъ вопроса, такъ какъ одна изъ задачъ городского самоуправления заключается въ принятіи мѣръ не только къ распредѣленію, но и къ удешевленію предметовъ массового потребления, являющихся въ то же время въ большинствѣ случаевъ и продуктами первой необходимости. Было бы, конечно, весьма желательно, чтобы городъ взялъ въ свои руки, въ особенности въ переживаемое время, торговлю по удешевленнымъ цѣнамъ сахаромъ, мясомъ, саломъ, масломъ, молокомъ, хлѣбомъ, овощами и др. продуктами. Недаромъ муниципальная мысль уже давно усиленно работаетъ надъ разработкой затронутаго вопроса, давно также признано, что для борьбы со злостной спекуляціей прожорливыхъ торговцевъ и для пониженія стоимости городской жизни предлагаемая мѣра вѣрнѣйшее средство. Но, если гл. Гвелесіани потрудился бы хотя приблизительно высчитать во сколько обойдется оборудованіе мѣстъ продажи, содержаніе служащихъ и другіе накладные расходы, то онъ въ качествѣ рецепта именно финансоваго оздоровленія свою мѣру не предлагалъ бы. Проектируемая прибыль даже при условіи высокаго процента врядъ ли дала бы достаточную сумму на покрытіе текущихъ расходовъ по закупкѣ продуктовъ, содержацію лавокъ, персонала служащихъ и т. д., а чѣмъ покрыть расходы ряда бездоходныхъ город. учреждений и предпріятій? Говорить серьез-

*) Аналогичное положеніе, только съ замѣной термина „городъ“, выдвигаютъ и въ правительственныхъ кругахъ, и кооперативы, и земцы, и рядъ экономистовъ. Однако, мин. фин. К. П. Канделаки иного мнѣнія. Онъ говоритъ: „Государство и города не могутъ стать торговцами. Это, между прочимъ, недопустимо и по принципиальнымъ соображеніямъ“. Затрагиваемый вопросъ до сихъ поръ теоретически спорный и требуетъ особой разработки. Здѣсь укажу только, что большинство экономистовъ признаютъ настоящее переходное время за государствомъ право распредѣленія и торговли.

но, что этимъ путемъ городъ можетъ увеличить свои доходы, не приходится*). Итакъ, если и можно принять предложеніе гласн. Гвелесіани, то не въ цѣляхъ немедленнаго изысканія средствъ, не какъ мѣру скорой помощи, а какъ одинъ изъ обязательныхъ пунктовъ общаго плана веденія городского хозяйства съ его же дополненіемъ, что городъ долженъ взяться за созданіе городскихъ огородовъ, молочной фермы и т. д.**).

Второе предложеніе, имѣющее также не малое значеніе въ общей хозяйственной политикѣ городовъ,—предложеніе П. Я. Николадзе о широкомъ развитіи концессионной системы въ нѣкоторыхъ отрасляхъ городского хозяйства. Однако, „спасеніе въ концессіяхъ“ трудно искать городу съ пустымъ сундукомъ. Не, говоря о томъ, что въ нынѣшнихъ политико-экономическихъ условіяхъ городу ждать не дожидаться концессионера, концессія сама по себѣ является такой отраслью городского хозяйства, результаты которой скажутся черезъ нѣсколько лѣтъ и потому и на эту мѣру надо смотрѣть также какъ на запасную мѣру, какъ на созданіе фонда для будущаго, а не какъ на сильно дѣйствующее лекарство для настоящаго. Конечно, было бы грѣшно и непростительно, если тифлисское городское самоуправленіе не используетъ въ финансовыхъ цѣляхъ принадлежащихъ ему естественныхъ природныхъ богатствъ, если оно, въ частности, не используетъ въ достаточной степени сѣрные источники, не построитъ бальнеологической станціи, не электрофицируетъ Куру, не займется домостроеніемъ на концессионныхъ началахъ на принадлежащихъ земляхъ и т. д., и т. д. Но для осуществленія этой программы

*) Къ тому же не слѣдуетъ забывать одного весьма важнаго обстоятельства: если городъ будетъ открывать лавки, проектируемая гл. Гвелесіани, то необходимо открыть ихъ сразу во всѣхъ частяхъ города по расчету одна лавка на 10 тыс. человекъ (примерно), въ противномъ случаѣ—безконечная очередь, толпы, неправильность расширенія и въ конечномъ итогѣ, обращеніе покупателя къ спекулятивной торговлѣ. По крайней мѣрѣ опытъ Одессы и Кіева, затѣмъ большевиковъ въ тѣхъ же городахъ, а также и другихъ, взявшихъ на себя роль посредника между производителями и потребителями, показалъ, что недостаточное число распределительныхъ пунктовъ и ихъ оборудованіе, вѣрнѣе техника, еще болѣе содѣйствуетъ развитію спекулятивной торговли.

**) Впрочемъ и самъ гл. Гвелесіани сознаетъ, что предложенная имъ мѣра—муниципальная торговля—не дастъ сразу реальныхъ результатовъ и потому предлагаетъ озаботиться и о займѣ. Тутъ кстати отмѣчу, что и при дальнѣйшемъ изложеніи и ко всѣмъ предложеніямъ, высказаннымъ въ совѣщаніи, подхожу исключительно съ точки зрѣнія ихъ реальной возможности для текущаго дня.

нужны годы, а организмъ, заболѣвшій тяжелымъ недугомъ, требуетъ усиленнаго питанія теперь же!

Третье предложеніе, авторомъ котораго является также Н. Я. Николадзе, говоритъ о роли города не только въ дѣлѣ оздоровленія производства, но и его созданія. Н. Я. Николадзе бросаетъ упрекъ правительству въ томъ, что оно ведетъ только торговлю и не принимаетъ мѣръ для развитія отечественнаго производства. Но, насколько извѣстно, судя по заявленіямъ представителей правительства съ кафедры Учредительнаго Собранія, правительствомъ принимаются всѣ мѣры къ возрожденію, а гдѣ можно и къ созданію, производства. Бѣда лишь въ томъ, что и для государства вопросъ о финансахъ стоитъ также остро, какъ и для города. Ясно лишь одно, что безъ частнаго капитала, въ особенности *культурнаго*, а не спекулятивнаго, иностраннаго и отечественнаго капитала производство возродить врядъ ли удастся. И если государству съ его возможностями трудно наладить дѣло созданія производства, то, спрашивается, гдѣ взять эту возможность городскому самоуправленію?!

Перечисленныя выше предложенія я отношу по приплатому мною раздѣленію къ первой группѣ. Перехожу ко второй группѣ предложеній, которыя считаю болѣе отвѣчающими переживаемому гор. Тифлисомъ моменту безденежья. Къ этой группѣ нужно отнести собственно два предложенія—одно касается вопроса объ улучшеніи и измѣненіи налогового обложенія, другое—вопроса о займахъ.

„У насъ,—заявилъ въ совѣщаніи Н. З. Эліава,—для улучшенія положенія имѣются двѣ возможности—налоги и заемъ“. — „Невозможно быстро организовать фабрики и заводы, которые могли бы дать городу доходы“, — говоритъ гл. Топуридзе. — „Внутренній заемъ ничего особеннаго не дастъ, а заключеніе вѣншнаго займа потребуетъ много времени, между тѣмъ у города въ настоящее время нѣтъ возможности удовлетворить текущія нужды. Поэтому источниками доходовъ являются исключительно налоги и, мы должны теперь же принять мѣры къ ихъ увеличенію. По примѣру прошлаго года, городъ и въ этомъ году долженъ ввести особый налогъ“. И другіе члены особаго совѣщанія говорили, если не объ усиленіи налоговъ, то о необходимости заключенія займа.

Налоги и заемъ—вотъ тотъ источникъ, который можетъ дать необходимыя, хотя и не здоровыя, средства теперь же. По какому же пути предлагается городу пойти въ области усиленія налогового обложенія. Какъ видно изъ приведенной цитаты, гласный Топуридзе рекомендуетъ чрезвычайную мѣру—вести исключительный особый

налогъ. Но передъ нами результаты санитарнаго налога? Что онъ далъ?

Но ухудшилъ ли онъ положенія? Да, хозяйство города передъ грозной опасностью и, конечно, наши имущіе классы должны признать, что даже ихъ собственные интересы, правильно понятыя, повелительно заставляютъ согласиться на примѣненіе налогового пресса тамъ, гдѣ онъ всего умѣстнѣе—именно по отношенію къ нимъ. Современное сознаніе требуетъ, чтобы налогъ былъ прогрессивнымъ и лица съ высокими доходами отдавали бы большую долю своего дохода, чѣмъ лица съ меньшими доходами. Но гдѣ у насъ имущіе классы съ правильно понятыми общественными интересами? Спекулятивный капиталъ понять этого не пожелаетъ и немедленно переложитъ всякій новый налогъ на потребителя. И тутъ чевольно вспомнишь финансовое правило, что при усиленіи налоговъ, каковъ бы ни былъ моментъ взиманія налоговъ, они всей своей тяжестью ложатся на потребителя и притомъ самаго бѣднѣйшаго, такъ какъ налоги перелаживаются на народное питаніе. Въ результатѣ городъ станетъ передъ фактомъ необходимости поваго повышенія заработной платы и, слѣдовательно, передъ необходимостью повысить тарифъ за пользованіе его предпріятіями. Уже по одному этому новый налогъ не можетъ быть признанъ цѣлесообразнымъ. И, конечно, стократно правъ министръ финансовъ К. П. Канделаки, заявившій въ совѣщаніи, что надѣяться на налоги нельзя, ибо „все несчастіе заключается въ томъ, что плательщикъ, внося налоги, принимаетъ рубль если не рублемъ, то во всякомъ случаѣ за 50 коп., но когда мы расплачиваемся—рубль расцѣпывается ниже копейки“.

Вотъ почему можно и пужно высказаться противъ не только введенія исключительнаго, чрезвычайнаго налога, но и вообще противъ усиленія налогового обложенія. Но... положеніе до того критическое, что приходится прибѣгнуть къ нежелательному способу и, отвергая категорически исключительный налогъ, предлагаемый гл. Топуридзе, пойти по пути, намѣчаемомъ Н. З. Эліава,—пужно увеличить налоги до возможной нормы, припимая во вниманіе курсъ нашего рубля и стремиться къ скорѣйшему заключенію город. займа подъ правительственную гарантію *). Конечно, это недостаточно для полнаго оздоровленія городскихъ финансовъ. Помимо улучшенія и усиленія налогового обложенія, помимо созданія новыхъ отраслей

*) Вопросъ о томъ—какой видъ займа предпочтительнѣе—весьма сложный и желательно было бы, что бы редакция журнала „Городъ и Земство“ открыла бы по этому поводу дискуссію.

гор. хозяйства, развитія муниципальной торговли и стойкой конкуренціи съ спекулятивной торговлей въ цѣляхъ поддержанія курса рубля, нужны еще мѣры, мѣры дѣйствительныя, которыя бы съ одной стороны могли бы оздоровить финансы и государства, и города, съ другой—не позволили бы спекулятивному капиталу играть на вздорожаніе жизни.

Каковы же эти мѣры?

III.

Однимъ изъ большихъ препятствій является то обстоятельство, что не только города и земства нуждаются въ улучшеніи своихъ финансовъ, но и государство, которое напрягаетъ все свое творчество и принимаетъ всѣ доступныя въ современныхъ условіяхъ народнаго хозяйства мѣры для усиленія въ возможно большемъ размѣрѣ притока народныхъ средствъ въ государственную казну и потому прежде чѣмъ не будетъ совершена перестройка государственной финансовой системы, трудно ожидать скорѣйшей выработки самостоятельной мѣстно-податной системы, точнаго урегулированія бюджетныхъ правъ городовъ *), вѣрнѣе, скорѣйшаго разграниченія источниковъ взиманія между государствомъ и мѣстными общинами—городомъ и земствомъ. А между тѣмъ текуція потребности настойчиво требуютъ немедленнаго своего покрытія. Слѣдовательно, нужно хотя бы временно, найти такую форму изысканія доходовъ, которая съ одной стороны нисколько не помѣшала бы государству въ проведеніи тѣхъ или иныхъ реформъ въ налоговой области, а съ другой—дала бы достаточныя средства для город. кассы, безъ которыхъ немислимо дальнѣйшее существованіе городского хозяйства, пришедшаго въ крайнее разстройство именно вслѣдствіе хроническаго безденежья. Вѣдь средства, которыми располагаетъ городское цѣлое,—это одинъ изъ главныхъ нервовъ, это своего рода кровь городского организма. Финансы, говорить одинъ изъ изслѣдователей, лежатъ въ основѣ цѣлаго ряда усовершенствованій городской жизни, безъ нихъ невозможенъ почти никакой прогрессъ въ этомъ отношеніи. Чѣмъ больше этой крови, чѣмъ быстрѣе она передвигается по артеріямъ и венамъ общественнаго организма, тѣмъ быстрѣе и полнѣе могутъ развиваться многія проявленія жизни, ибо слишкомъ много сторонъ этой послѣдней связано посредственно или непосредственно съ на-

*) Общія основанія бюджетнаго права городовъ Республики Грузія, какъ извѣстно, выработаны (см. „Кавк. Городъ“ № 5—6, стр. 11—23, статья М. Н. Смирнова—„Бюджетныя права городовъ“) и требуетъ лишь дополненій.

личностью или отсутствиемъ финансовыхъ средствъ *). Такимъ образомъ пужно считать неизбежнымъ, что вопросы о всѣхъ возможныхъ источникахъ доходовъ, въ особенности о налогахъ являются для городовъ самыми жизненными вопросами, такъ какъ отъ того или иного рѣшенія вопросовъ налогового порядка зависитъ степень благосостоянія и благоустройства городовъ, зависитъ и процвѣтаніе торговли и промышленности и, слѣдовательно, удешевленіе или удорожаніе городской жизни.

Нынѣшнія условія еще болѣе усугубили критическое положеніе, въ особенности положеніе такого крупнаго города, какъ Тифлисъ, отъ промышленнаго и экономическаго расцвѣта котораго, по моему глубокому убѣжденію, зависитъ въ значительной степени и расцвѣтъ многихъ сторонъ производства во всей республикѣ. Гдѣ же ему искать средства? Обращаться за субсидіей къ государству, которое можетъ выдать субсидію исключительно за счетъ усиленія работы печатнаго станка или изыскать самостоятельные источники въ области налогового обложения и одновременно большое вниманіе направить на полученіе доходовъ частно-правового характера отъ принадлежащихъ городу недвижимыхъ имуществъ и городскихъ промышленныхъ и иныхъ предприятий?

Министръ финансовъ К. П. Канделаки въ особомъ совѣщаніи заявилъ, что городъ не можетъ существовать исключительно налогами. Почти на той же точкѣ зрѣнія стояло и законодательство Временнаго Правительства. Какъ извѣстно, отправнымъ пунктомъ закона 29 сентября 1917 года о городскихъ финансахъ является предположеніе, что городамъ принадлежать недвижимыя имущества и предприятия, изъ которыхъ они прежде всего и должны извлекать необходимыя для нихъ средства, а источники городскихъ доходовъ, какъ налоги, только тогда, согласно закона**) должны быть привлечены, когда имущества и предприятия не даютъ достаточныхъ средствъ для покрытія городскихъ расходовъ***). Но этой точки зрѣнія въ переживаемый моментъ придерживаться нельзя. Правда,

*) М. А. Курчипскій. Городскіе финансы. Эволюція налоговой системы въ городахъ Пруссіи въ концѣ XIX и началѣ XX вѣка (1870—1910). Стр. 950—958. Г. Д. Его же. Рѣчь на диспутѣ при защитѣ диссертаціи.

**) Примѣчаніе къ ст. 2 постановленія Врем. Правительства отъ 29 сент. 1917 г. о городскихъ доходахъ, расходахъ, смѣтахъ и отчетахъ.

***) А. П. Марковъ. Мѣстные финансы стр. 114—116 и профес. В. Н. Твердохлѣбовъ. Мѣстные финансы стр. 148—149.

при выработкѣ положенія о городскихъ и земскихъ финансахъ прежде всего должны быть защищены интересы государства, но нельзя вѣдь забывать того обстоятельства, что въ настоящій моментъ при бѣшенной скачкѣ цѣвъ рѣшительно на все и при замѣтномъ паденіи курса боновъ, городскія предпріятія и городскія имущества не въ состояніи дать нужные средства; наоборотъ, въ большинствѣ случаевъ они могутъ дать только дефицитъ. Конечно, городскія предпріятія, если они ведутся по принципу чисто фискальному, могутъ явиться въ нормальныхъ условіяхъ жизни крупнымъ источникомъ для получения средствъ, однимъ изъ способовъ взиманія съ населенія косвенныхъ налоговъ при пользованіи необходимѣйшими благами городской жизни—трамваемъ, водой, канализаціей и др. Но какова бы ни была высота тарифовъ, город. предпріятія не могутъ дать достаточной суммы, хотя бы потому, что эти предпріятія недостаточно развиты и въ настоящее время поглощаютъ не только большую часть получаемыхъ доходовъ, но въ нѣкоторыхъ случаяхъ требуютъ добавочныхъ ассигнованій изъ другихъ источниковъ. Слѣдовательно, остается одинъ путь—городамъ, и въ особенности г. Тифлису, придется прибѣгнуть къ усиленному обложенію недвижимыхъ имуществъ (вѣрнѣе, къ приведенію въ соотвѣтствіе съ имѣвшимся курсомъ боновъ стараго размѣра обложенія съ малымъ превышеніемъ ставокъ), къ надбавкамъ къ государственному подоходному налогу, къ обложенію въ иныхъ размѣрахъ промышленности, торговли и т. д. при условіи, конечно, самаго бережнаго отношенія съ источниками доходовъ, самаго тщательнаго выбора ихъ, изученія ихъ вліянія на экономическую жизнь, въ частности на вздорожаніе жизни.

Въ первую очередь должны быть выдвинуты вопросы—о земскихъ оцѣнкахъ, о промышленномъ обложеніи, налогъ на приростъ цѣнности, на переходъ собственности изъ рукъ въ руки и т. д. Всѣ эти вопросы для практическаго ихъ примѣненія въ большинствѣ не разработаны*). Болѣе или менѣе детальная схема оздоровленія городскихъ финансовъ рисуется въ слѣдующемъ видѣ**).

1. Помимо мѣстнаго подоходнаго обложенія***) и повышенія

*) При составленіи схемы я пользовался п тезисами къ докладу М. Н. Смирнова II съѣзду представителей городовъ Республики Грузія. См. „Кавказскій Городъ“ № 5—6 1919 г.

**) См. у проф. В. Н. Твердохлѣбова. „Мѣстн. фин.“ стр. 303—304.

***) Мѣстное подоходное обложеніе должно быть, конечно, въ корнѣ реформировано.

надбавокъ къ государственному подоходному налогу *) ввести отчисления въ эквализаціонный фондъ, т. е. въ фондъ для распределенія отчислений между городами. Это вызывается хотя бы слѣд. соображеніемъ. Какъ извѣстно, „городовъ съ подлиннымъ содержаніемъ городской жизни, съ его благами, культурными удобствами, развитой торгово-промышленной дѣятельностью, значительными имущественными объектами обложенія и т. д., у насъ, констатируетъ А. Бритнева, **) не такъ много. Нѣкоторые новорожденные и имѣющіе родиться города, не отдѣлившись еще отъ своего земскаго, поселковаго существа, не заключаая въ себѣ элемента города, его особыхъ благъ, облегчающихъ жизнь, влечать свое существованіе, сгибаясь подъ тяжестью городскихъ расходовъ, не умѣя устроить хозяйственную жизнь“. Эквализаціонный фондъ и бюджетъ имѣть своимъ назначеніемъ въ нужную минуту притти такимъ городамъ на помощь***).

II. Поиженіе государственнаго налога съ город. недвижимостей въ цѣляхъ усиленія гор. налоговъ. Размѣръ пониженія за отсутствіемъ точныхъ данныхъ мнѣ сейчасъ намѣтить трудно. Комиссія по мѣстнымъ финансамъ, выработывавшая нынѣ дѣйствующей законъ 29 сент. 1917 г., высказалась за пониженіе вдвое государственнаго налога съ гор. недвижимостей. Рѣшеніе комиссіи, однако, не претворилось въ законъ, въ которомъ государственный налогъ остался безъ измѣненій, а максимумъ городского оцѣночнаго сбора повышенъ до 20% доходности или 2% цѣнности.

III. Повысить максимумъ город. оцѣночнаго сбора. Вообще-же необходимо поставить на обсужденіе вопросы объ оцѣнкахъ, о раздѣльномъ обложеніи земли и построекъ и пр.

IV. Ввести квартирный налогъ съ цѣны, получаемой квартиронанимателями за сдачу отдѣльныхъ комнатъ. Налогъ этотъ имѣетъ огромное значеніе въ особенности сейчасъ, когда почти все квартиронаниматели спекулируютъ сдачей комнатъ.

*) Размѣръ процента надбавокъ и, вообще, способъ начисленія надбавокъ необходимо переосмотрѣть въ сторону расширенія правъ города. Въ настоящее время права эти крайне ограничены.

**) См. А. Бритнева. II съездъ представителей городовъ республикы Грузіи. „Кавк. Гор.“ № 5—6. 1919 г.

***) Вопросу объ эквализаціонномъ фондѣ и, вообще, системѣ осуд. субвенціи необходимо посвятить специальную статью. Для городовъ Грузіи вопросъ этотъ имѣетъ существенное значеніе. См. труды комиссіи по мѣст. финансамъ при Врем. Правит. 1917 г.

V. Провести квартирный законъ въ зависимости отъ размѣра налога на постройки и т. д.

VI. Ввести налогъ на прислугу, которому подлежатъ частныя лица, содержащія мужскую и женскую прислугу. Размѣръ налога вырабатывается город. думой.

VII. Ввести временный налогъ на переходъ недвижимости изъ рукъ въ руки. „Этотъ крайне неравномѣрный и въ обычное время вредный налогъ въ настоящій исключительный моментъ, когда обезцѣненіе денегъ вызываетъ усиленную спешку недвижимостей, могъ бы достигнуть хоть часть спекулятивныхъ прибылей (проф. В. Н. Твердохлѣбовъ).

VIII. Ввести налогъ на приростъ цѣнности недвижимыхъ имуществъ, подъ которымъ по Нескелю*) разумѣется такой налогъ на имущества, который облагаетъ приростъ цѣнности этихъ имуществъ при ихъ обмѣнѣ. Въ проектѣ комиссін по мѣстнымъ финансамъ правила взиманія налога на приростъ цѣнности были разработаны по германскимъ образцамъ. Согласно проекта комиссін**), налогу на приростъ цѣнности подлежатъ чистый приростъ, превышающій 10% начальной цѣны, если онъ составляетъ не менѣе 500 руб. Начальной цѣной имуществъ признается покупная цѣна, но если имущество было приобретено до 1890 года, то начальной цѣной признается рыночная ихъ цѣнность въ этомъ году, опредѣляемая на основаніи оцѣнокъ кредитныхъ, страховых и др. учреждений, но собственникъ можетъ потребовать исчисленія прироста отъ покупной цѣны, если она выше цѣнности 1890 года. Ставки налога возрастаютъ, какъ въ зависимости отъ размѣра прироста, такъ и въ зависимости отъ его уровня. Если приростъ составляетъ 10—20% начальной цѣны, ставка налога равна 10% прироста, далѣе она возрастаетъ на 2% по мѣрѣ увеличенія уровня прироста на 5%, достигая 20% по мѣрѣ прироста 40—50%, затѣмъ увеличивается на 20%, при увеличеніи прироста на 10%, достигая 30% при приростѣ въ 90—100%; если приростъ превышаетъ 100%, то первые 100% облагаются сборомъ въ 30%, а остальная часть прироста облагается сборомъ въ 50%. Если размѣръ чистаго прироста составляетъ 5—10

*) Dr. M. L. Neckel, Vehr buch der finanzwissenschaft, стр 442 т. 1.

**) См. матеріалы комиссін по мѣстнымъ финансамъ: Записка Н. Н. Аминова, быв. тов. мин. вн. дѣлъ, П. П. Гензеля и А. А. Соколова „О мѣрахъ къ улучшенію городскихъ финансовъ; проф. В. П. Твердохлѣбовъ, назван. соч. стр. 148—153, А. П. Марковъ, назв. соч. стр. 126—127. Въ виду интереса я привожу подробно ставки налога и критику.

т. р., то къ ставкамъ, здѣсь указаннымъ, прибавляется 2% прироста; если приростъ 10—50 т. р.—4%, при 50—100 т. р.—6%, при 100 т. р.—1 милл. руб.—8%, если приростъ превышать 1 милл. р.—10% его. Правила эти, однако, не претворились въ законъ, такъ какъ коммисія высказалась противъ возможности примѣненія налога при нынѣшнемъ катастрофическомъ паденіи цѣнности денегъ, полагая, что удвоеніе цѣнности недвижимостей не есть реальное обогащеніе. Проф. В. Н. Твердохлѣбовъ предложилъ учитывать при исчисленіи начальной и продажной цѣнности курсъ рубля въ моментъ купли и продажи, но коммисія съ этимъ предложеніемъ не согласилась и предпочла „приближенное“ рѣшеніе—повышеніе на 50% покупной цѣны, если недвижимость приобретена до 1915 г.; однако, столь грубое рѣшеніе было въ концѣ концовъ отвергнуто, и введеніе налога было, къ сожалѣнію, отложено: онъ не вошелъ въ законъ 29 сент. 97 г. и до сихъ поръ не взимается въ городахъ, между тѣмъ какъ скупка недвижимостей и спекуляція ими усиливается параллельно съ продолжающимся паденіемъ валюты. Въ Тифлисѣ, какъ извѣстно, скупка недвижимостей усилена.

IX. Распространить надбавки къ промышленному налогу на дополнительные промышленные сборы (процентный съ прибыли, раскладочный) съ предиріятій неотчетныхъ и подотчетныхъ и повысить ихъ ставки съ отѣльной обложенія отѣлочнымъ сборомъ фабричныхъ помѣщеній*).

Вотъ тѣ основанія, на которыхъ до закона о мѣстныхъ финансахъ необходимо выработать временное положеніе. Въ частности нужно стремиться къ тому, чтобы гор. Тифлисъ, въ виду его исключительнаго положенія въ Закавказьѣ, былъ поставленъ въ особыя условія, чтобы ему были предоставлены болѣе расширенныя права, чѣмъ другимъ городамъ республики.

*) Въ настоящее время, какъ извѣстно, промышленный налогъ по закону 29 сент. 1917 г. взимается въ старомъ видѣ—10%-ной надбавки, при разработкѣ проекта закона представители городовъ Петрограда и Москвы требовали признать участіе въ госуд. основномъ и дополнительномъ обложеніи отчетныхъ и неотчетныхъ промышленныхъ предиріятій курсомъ начисленія въ ихъ пользу 100% ставокъ госуд. промысл. налога.

Городскіе ломбарды.

IV. Государственные сборы и налоги.

Какъ извѣстно, цѣль учрежденія городскихъ ломбардовъ не коммерческая, а предоставленіе возможно дешеваго кредита малоимущему классу людей подъ закладъ движимости, чтобы избавить ихъ отъ лихоимства растовщиковъ. Исходя изъ этого принципа, городскія управленія не вправѣ извлекать какихъ либо прибылей отъ ломбардныхъ операций. Фактически такъ и поступало большинство изъ городскихъ самоуправленій въ Россіи и они иногда даже приплачивали ежегодно по операциямъ ломбарда изъ своихъ скудныхъ средствъ.

Однако, въ Россіи эти ломбарды, въ смыслѣ уплаты пошлины и налоговъ, были приравнены къ коммерческимъ предприятиямъ, извлекающимъ прибыли отъ своихъ операций и казна облагала ихъ государственными сборами и налогами. По Россійскимъ законамъ (нынѣ дѣйствующимъ въ Грузинской Республикѣ), ломбарды обязаны уплачивать:

1) Промысловый налогъ (Ст. ст. 366, 368 и 371 п. 10, Уст. о Прям. нал., т. V, изд. 1903 г.).

2) Налогъ съ капитала (Ст. 460 и 461 того же устава).

3) Процентный сборъ съ прибыли (Ст. 467 того же устава).

4) Налогъ за личныя промысловыя занятія служащихъ (Ст. 366, п. 3, того же устава).

5) Печатаніе извлеченій изъ отчетовъ въ Вѣстникѣ Финансовъ (Ст. 473 того же устава).

За счетъ закладчиковъ:

6) Гербовый сборъ на закладные билеты (Ст. 18, п. 4 в.; 48, н.п. 2 и 3 Уст. о Герб. сборѣ—Уст. опощл., т. V изд. 1903 г.).

7) Пробирная пошлина на продаваемые съ аукціона золотыя и серебряныя безпробныя заклады (Ст. 516, 520 и 525 Уст. Пробирнаго, по прод. 1906 г. Уст. о промышл., изд. 1893 г., т. XI, ч. 2, кн. 3-я). Уставъ о пошлинахъ, изд. 1903 г. т. V, ст. 391 и 393. Указъ Правит. Сената 15 мая 1908 г. № 5893).

8) Почтовый вѣсовой сборъ (ст. 917 Почт. постан., изд. 1909 г.).

9) Расходы на публикацію въ официальныхъ органахъ печати объ утерѣ ломбардныхъ билетовъ и объ аукціонахъ.

Для наглядности приводятся цифровыя данныя о полученныхъ казною въ теченіи 1913 г. доходахъ отъ операций *Ватумскаго* го-

родского ломбарда, обладавшаго основнымъ капиталомъ въ 64.945 р.

1) Промысл. свидѣтельство	130 руб.
2) Налогъ съ капитала	30 "
3) Процентн. сборъ съ прибыли	195 "
4) Налогъ за личн. промысл. занятія служащихъ	68 "
5) Печатаніе отчетовъ въ Вѣстн. Мин. Фин. Торг. и Промысл.	30 "
	453 руб.
6) Герб. сб. по закл. бил.	351 руб.
7) Пробринная пошлина	260 "
	611 руб.

Всего . . . 1.064 руб.

По отношенію къ чистой прибыли, полученной ломбардомъ въ 1913 г. въ суммѣ 3.593 руб., поименованные выше 1.064 руб. составили 29%, а по отношенію къ капиталу ломбарда—1,6%.

При этомъ необходимо пояснить, что указанные выше 3.593 руб. считались прибылью лишь для ломбарда, но не для городского управленія, такъ какъ за включенные въ основной капиталъ ломбарда (64.945 руб.) изъ облигаціоннаго займа—53.000 руб. ломбардъ городу ничего не платилъ. Но если бы даже ломбардъ и платилъ городу %%% на 53.000 руб., то все таки ломбардъ не освобождался отъ уплаты казнѣ процентнаго сбора со всей прибыли, такъ какъ, на основаніи ст. 470, п. 1, л. Устава о Прям. пал., т. V изд. 1903 года, *проценты, уплачиваемые за облигаціонные займы, включенные въ основной капиталъ предпріятія, не считаются какъ расходы и сумма прибылей, падающая на такіе капиталы, облагается процентнымъ въ пользу казны сборомъ.*

Приблизительно въ указанныхъ выше процентахъ выражались налоги и сборы, платимые казнѣ и всѣми другими ломбардами въ Россіи.

На западѣ всѣ операціи какъ городскихъ, такъ и правительственныхъ ломбардовъ освобождены отъ какихъ бы то ни было налоговъ и пошлинъ.

За примѣненіе этого порядка къ нашимъ городскимъ ломбардамъ говорятъ и слѣдующія соображенія.

На городскія самоуправленія, ст. 1-ой Городового положенія, изд. 1892 г., налагается обязанность пецись о мѣстныхъ пользахъ и нуждахъ; съ этой цѣлью они устраиваютъ водопроводы, канали-

заціи, скотобойни, освѣщеніе и т. д., дающія городамъ доходы. Однако, эти учрежденія освобождены отъ государственныхъ налоговъ (ст. 371, п. 5, Устава о прямыхъ налогахъ, т. V, изд. 1913 года). Учреждая же ломбарды, городскія управленія руководствуются именно ст. 1-ой Городового Положенія.

Если водопроводы, скотобойни и т. п. относятся къ общественному здравію и благоустройству, то ломбарды оказываютъ помощь малосостоятельному населенію и, во всякомъ случаѣ, города не привлекаютъ никакихъ прибылей отъ ломбардныхъ операцій. Наконецъ, разъ учрежденія мелкаго кредита освобождены отъ всякихъ сборовъ и налоговъ, нѣтъ никакихъ основаній не распространять это правило и на городскіе ломбарды, которые выполняютъ почти тѣ же функціи, какъ учрежденія мелкаго кредита, но въ другой области и подъ другимъ видомъ, съ той лишь разницей, что ломбарды имѣютъ дѣло больше съ нуждающимся классомъ людей, чѣмъ учрежденія мелкаго кредита.

V. Пробринная пошлина.

Въ особенности тяжкимъ бременемъ ложатся на закладчиковъ расходы по клейменію безиробныхъ золотыхъ и серебряныхъ закладовъ, назначаемыхъ въ аукціонную продажу за невзносъ процентовъ.

Пробринная пошлина выражается въ слѣдующемъ размѣрѣ (имѣется въ виду довоенный періодъ):

За мужскіе часы

Золотые	4 руб. — к.
Серебряные	— " 50 "

За дамскіе часы:

Золотые	2 руб. — к.
Серебряные	— " 50 "

Издѣлія.

Золотыя издѣлія за золотникъ	60 к.
Серебрян. " " "	3 "

(Уставъ о пошлинахъ, т. V изд. 1913, ст. 391 и 393. Уст. о промышл. изд. 1893 г., т. XI ч. 2, кн. 3-я, уст. Пробринный по прод. 1906,

ст. 516, 520 и 525. Указъ Правительст. Сената 15 мая 1908 года за № 5893. Ст. 917 Почтовыхъ Постановл., изд. 1909 г.*).

Количество закладываемыхъ безпробныхъ золотыхъ и серебряныхъ издѣлій весьма значительно въ ломбардахъ, по изъ нихъ попадаютъ въ продажу лишь вещи тѣхъ закладчиковъ, стѣспенное, зачастую временное, матеріальное положеніе коихъ не позволяетъ внести причитающіеся ломбарду проценты, въ огромной своей части выражающіеся въ копейкахъ.

Прежде всего примѣненіе къ ломбардамъ Пробирнаго устава по взиманію пошлинъ тягостно отражается на нуждающейся массѣ *при полученіи ссуды*. Напр., закладывались мужскіе золотые часы стоимостью 20 руб. Ломбардъ могъ бы выдавать $\frac{3}{4}$ т. е. 15 руб., но имѣя въ виду пробирную пошлину 4 руб.—въ случаѣ допущенія закладываемыхъ часовъ въ продажу, выдавали лишь $\frac{3}{4}$ съ остающейся отъ оцѣнки суммы, т. е. съ 16 р.; получается ссуда вмѣсто 15 р. лишь 12 р. Но если по какимъ либо причинамъ—за цѣмбніемъ средствъ, или по забывчивости, часы назначались въ продажу, то получалось слѣдующее: изъ вырученной отъ продажи залога суммы удерживались: $\frac{0}{100}$ и плата за страхование и храненіе (считая изъ 18% годовыхъ за 6 мѣсяцевъ на 12 р.)—1 р. 08 к., публик. расх. 15 к. и пробирн. пошл. 4 р. 30 к. Такимъ образомъ, казна получала 35,8%, а ссуда обходилась закладчику въ общемъ 55%. Указанные выше случаи бывали часто, т. е. попадаютъ часы побитые и съ испорченнымъ механизмомъ; часы сами по себѣ ничего не стоятъ и оцѣнивалось лишь золото на часахъ.

Такая же исторія происходила съ безпробными золотыми издѣліями: рыночная цѣна золотника выражалась въ среднемъ въ 3 р. 20 к.; выдавали въ ссуду—2 руб.; при продажѣ ломбардъ удерживал $\frac{0}{100}$ —18 к., а пробирную пошлину—60 коп., т. е. 48%. Затѣмъ серебро: рыночная стоимость серебра была 13 р. фунтъ, ссуда 9 р.; $\frac{0}{100}$ ломбарду за 6 мѣсяцевъ 81 к., а пробирная пошлина 2 р. 28 к., т. е. 43% и т. д.

Указанные расходы относятся за счетъ закладчиковъ, т. е. всѣ вообще расходы падаютъ на нихъ.

Такимъ образомъ, непосредственно ломбарды матеріально не страдаютъ отъ примѣненія къ нимъ правилъ Пробирнаго Устава по

*) До 1905 г. казна получала пробирныхъ пошлинъ приблизительно 1.500.000 руб. въ годъ. Съ 1905 года послѣдовало увеличеніе пошлинъ почти вдвое. Средній пробирный доходъ за трехлѣтіе 1905—1908 г.г. выразился въ 1.800.000 руб.

взиманію пошливъ, но зато когда съ закладчика ломбардъ удерживаетъ понесенные расходы по клейменію вещей, въ 3—4 раза превышающіе процентовъ за ссуду, закладчикъ проблинаеть минуту, когда ему пришлось обратиться къ помощи ломбарда.

Основнымъ положеніемъ Пробирнаго Устава, казалось бы должно служить, во 1-хъ, огражденіе покупателей отъ злоупотребленій мастеровъ и промышленниковъ и, во 2-хъ, огражденіе добросовѣстныхъ промышленниковъ отъ недобросовѣстныхъ, путемъ введенія клейменія драгоцѣнныхъ издѣлій, а благодаря этому и должно послѣдовать развитіе отрасли въ области золото-серебряннаго дѣла. Если даже согласиться съ существовавшимъ въ Россіи порядкомъ и въ основу закона положить извлеченіе возможно большого дохода отъ торговли и промышленности въ области золото-серебряннаго дѣла, каковой взглядъ нужно признать вообще неправильнымъ, то, во всякомъ случаѣ, цалоги и пошлины должны взиматься съ лицъ, извлекающихъ выгоду отъ этой торговли. Но изъ какихъ соображеній должны облагаться этой пошлиной клиенты ломбарда?—Признавать ихъ „производящими торговлю золотыми и серебрянными издѣліями“ законъ не можетъ; напротивъ, крайняя нужда гонить ихъ въ ломбардъ и если они допускаютъ продажу своихъ вещей, составляющихъ для многихъ закладчиковъ дорогую память, то это происходитъ отъ безвыходнаго матеріальнаго положенія. Наказывать же ихъ за это, да еще когда размѣръ пробирной пошлины достигаетъ почти 40% по отношенію полученной ссуды—врядъ ли можно считать справедливымъ и отвѣчающимъ государственнымъ интересамъ.

Но, наряду съ этимъ, донускать въ ломбардахъ аукціонную продажу безпробныхъ золотыхъ и серебряныхъ издѣлій, безъ испытанія ихъ Пробирнымъ Управленіемъ, *тоже ни съ коемъ случаемъ недопустимо*, во избѣжаніе всевозможныхъ злоупотребленій и въ интересахъ, какъ покупателей, такъ и ломбардовъ, которые должны быть увѣрены, въ томъ, что продаваемая вещь дѣйствительно такова, какою она значится въ торговой вѣдомости.

Поэтому, было бы правильнымъ и цѣлесообразнымъ, обязать ломбарды представлять въ Пробирная Управленія на испытаніе назначаемыя въ аукціонную продажу безпробныя или съ сомнительными пробамы золотыя и серебряныя издѣлія, — *освободивъ вовсе эти издѣлія отъ взиманія пробирной пошлины*, а также отъ *почтовыхъ расходовъ* по пересылкѣ ихъ въ Пробирная Управленія.

Но если Пробирная Управленія на этихъ издѣліяхъ будутъ ставить пробу (клеймо), то возможны злоупотребленія со стороны

мастеровъ, такъ какъ будутъ закладывать свои издѣлія и допускать къ назначенію въ продажу, а до момента продажи выкупать и, такимъ образомъ, они освобождаются отъ платежа Пробирной пошлины. Поэтому, Пробирная Управленія не должны ставить клеймо съ пробой, а лишь привѣшивать къ вещамъ ярлыкъ, съ указаніемъ пробы. Ломбарды же слѣдуетъ обязать при врученіи покупателю вещи, или выкупа закладчикомъ таковой до продажи, срывать ярлыкъ. Такимъ образомъ, съ одной стороны интересы покупателей и ломбарда будутъ соблюдены, а съ другой—устранится обходъ закона со стороны мастеровъ, выдѣлывающихъ золотыя и серебряныя издѣлія и желающихъ освободиться отъ уплаты пробирной пошлины.

Въ виду изложенныхъ данныхъ, нѣтъ рѣшительно никакихъ основаній облагать городскіе ломбарды *какими бы то ни было налогами, сборами и пошлинами*. Нужно надѣяться, что правительство Демократической Республики возьметъ примѣръ съ Запада и разрѣшитъ вопросъ въ благоспріятномъ для нуждающагося населенія и городскихъ Управленій смыслѣ. Нужна лишь инициатива, а инициативу должно взять на себя Городское Управленіе нашей столицы, тѣмъ болѣе, что пока на территоріи Грузіи существуетъ лишь одинъ городской ломбардъ въ Тифлисѣ. Наравнѣ съ городскими ломбардами должны быть освобождены отъ уплаты пробирной пошлины и гербоваго сбора (на закладныхъ билетахъ) и частные ломбарды, т. к. эти расходы падаютъ исключительно на кліентовъ ломбарда, какъ и указано выше. *Что же касается остальныхъ налоговъ и пошлинъ, то частные ломбарды отъ уплаты ихъ не должны быть освобождены, какъ преслѣдующіе коммерческую цѣль.*

П. Гамкрелидзе.

Города и выморочныя имущества.

Повидимому, мысль о проведеніи въ близкомъ будущемъ болѣе или менѣ радикальной аграрной реформы въ городахъ окончательно оставлена. Идея о муниципализаціи земельной собственности тоже какъ-то стала въ сторону. Повидимому, общее мнѣніе таково, что еще не настало время для подобной реформы, что слѣдуетъ итти иными путями, менѣ радикальными, болѣе соответствующими современнымъ условіямъ. Такъ, именно, посмотрѣло на вопросъ созданное при Министерствѣ Земледѣлія совѣщаніе представителей различныхъ

вѣдомствъ и общественныхъ организацій. Припятія совѣщаніемъ положенія слѣдующія:

1) Реформа должна быть распространена только на непаселенныя территории, гдѣ фактически ведется сельское хозяйство; 2) минимальной нормой въ городахъ должно быть 3 дес.; 3) конфискованныя земли оставить въ распоряженіи государства; 4) не распространять на городскія фондовыя земли законъ отъ 28-го января м. г. Возможна только отдача земель въ аренду; 5) въ конфискаціонную комиссію съ рѣшающимъ голосомъ долженъ войти представитель города, выбранный управой; 6) конфискаціонную норму (3—7 дес.) устанавливаетъ городское управленіе и утверждаетъ Министерство Земледѣлія („Борьба“, отъ 6 февраля н. г. № 28).

По всей вѣроятности, эти положенія будутъ раздѣлены и Учредительнымъ Собраніемъ, и мы нисколько не погрѣшимъ противъ истины, если скажемъ, что города, какъ таковыя, отъ всей этой затѣи ничего не выигрываютъ. Площадь ихъ земельной собственности не видоизмѣнится, увеличится же только общій государственный земельный фондъ. Но, разъ мы отказались отъ коренной реформы и становимся на путь полумѣръ, своевременно подумать о томъ, какъ намъ, не посягая на государственный фондъ и не обременяя городскіе бюджеты, увеличить необходимый для городовъ земельный фондъ. Процессъ безвозмезднаго пополненія, быть можетъ, немного медленнаго или даже запоздалаго, вполне возможенъ, и мыслиться нами въ расширеніи *принадлежащаго городамъ права на выморочныя имущества*.

Согласно ст. 1172—X т., ч. 1 (Зак. гр.), недвижимыя имущества въ предѣлахъ городовъ и отведенныхъ ему земель, остающіяся выморочными послѣ ихъ владѣльцевъ не потомственныхъ дворянъ, обращаются въ пользу города во всѣхъ случаяхъ, кромѣ особо изъятыхъ изъ общаго правила. Имущество же признается выморочнымъ, когда послѣ умершаго владѣльца не остается вовсе наследниковъ, или хотя и останутся, но никто изъ нихъ не явится въ теченіе десяти лѣтъ со времени послѣдняго пропечатанія въ вѣдомостяхъ вызова о явкѣ для полученія наследства, или же изъ явившихся въ сей срокъ никто не докажетъ своего права (*ibid.* ст. 1162).

Мы не располагаемъ статистическими свѣдѣніями о дѣйствительномъ числѣ имуществъ, перешедшихъ, какъ выморочныя, къ городамъ, но поскольку намъ вообще извѣстно, случаевъ такого перехода было весьма мало.

Объясняется это отчасти тѣмъ, что къ городу переходили толь-

ко выморочныя имущества не—дворянъ и что наряду съ городомъ претендентами на эти имущества являлись и другія учрежденія, которыя, при наличи известныхъ условий, устраняли городъ совершенно отъ наследованія. Нынѣ, хотя объ этомъ нигдѣ опредѣленно не высказано, нѣкоторыя изъ этихъ, ограничивающихъ права города, условий слѣдуетъ признать отпавшими.

Такъ, съ отмѣной сословій, несомнѣнно, отпало *ограниченіе по сословному признаку* и такъ какъ не установлено новаго ограниченія объ обращеніи выморочныхъ недвижимыхъ имуществъ, принадлежавшихъ бывшимъ потомственнымъ дворянамъ, въ государственную казну, то естественнымъ наследникомъ этихъ имуществъ долженъ являться городъ. Отпали также ограниченія, указанныя въ ст. ст. 1168, и 1169 X т. ч. 1 (Зак. Гр.), касавшіяся выморочныхъ имуществъ, оставшихся послѣ чиновъ и художниковъ вѣдомства императорской академіи художествъ и служившихъ въ женскихъ заведеніяхъ императрицы Маріи, а также воспитанниковъ и воспитанницъ этихъ учебныхъ заведеній.

Но не эти, конечно, ограниченія были причиной малаго, почти незамѣтнаго роста городской недвижимости за счетъ послѣдственныхъ имуществъ. Помимо нихъ, имѣлись и сейчасъ имѣются болѣе серьезныя, въ особенности заслуживающія нашего вниманія препятствія, заключающіяся въ нашихъ законахъ о наследованіи въ порядкѣ закона. Какъ извѣстно, право наследованія въ порядкѣ, закономъ опредѣленномъ, простирается на всѣхъ членовъ рода, одно кровное родство составляющихъ, до совершеннаго прекращенія онаго не только въ мужскомъ, но и въ женскомъ поколѣніи (ст. *ibid.* 1111 X т. ч. 1); родъ же или родство кровное есть связь всѣхъ членовъ мужскаго или женскаго пола, отъ *одного* общаго родоначальника происходящихъ, хотя бы они и не носили его имени или прозванія (*ibid.* ст. 1112).

При этомъ, при наследованіи въ боковыхъ линіяхъ, имѣнія родовыя переходятъ: отцовское—всегда въ родъ отца, материнское—въ родъ матери (*ibid.* ст. 1138); имѣніе же, самимъ бездѣтнымъ владѣльцемъ приобретенное, поступаетъ въ родъ отца, и считается выморочнымъ, когда изъ того рода не осталось болѣе ни одного лица, какъ въ нисходящей, такъ и въ побочныхъ линіяхъ, а равно не осталось ни единоутробныхъ братьевъ и сестеръ владѣльца, ни потомства отъ нихъ (*ibid.* ст. 1163).

При такомъ широкомъ правѣ членовъ рода на наследственные имущества ихъ выморочность не могла быть частнымъ явле-

нѣмъ, а если такіе случаи и бывали, то, въ виду малаго интереса къ такому порядку пріобрѣтенія, съ одной стороны, и недостаточности гарантій дѣйствительнаго поступленія этихъ имуществъ въ пользу города, съ другой, они нерѣдко оставались незамѣченными и выморочными имуществами завладѣвали посторонніе. Когда же о нихъ вспоминали, то оказывалось, что эти послѣдніе уже успѣли сдѣлаться собственниками по давности владѣнія.

Но что было терпимо раньше, то уже не можетъ быть терпимо теперь. Въ эпоху глубокихъ социальныхъ реформъ, въ дни крушенія троновъ и всемогущества имущественныхъ классовъ, интересъ частный не можетъ не уступить своего мѣста интересу всѣхъ—государства, общества. Одно изъ „естественныхъ“ правъ человѣка, возвыщенныхъ Декларацией 1789 г., право частной собственности должно быть ограничено поскольку это необходимо и возможно При существующихъ социальныхъ условіяхъ.

Пора его безпредѣльнаго господства уже миновала; оно терпѣло ограниченія въ прошедшемъ и можетъ и должно терпѣть ихъ и въ настоящемъ и въ будущемъ. Если когда-либо и имѣлись основанія, коими такъ или иначе въ *интересахъ имущихъ классовъ*, оправдывалось сохраненіе наследственнаго имущества въ родѣ до полного или „совершеннаго прекращенія онаго не только въ мужскомъ, но и въ женскомъ поколѣніи“, то теперь, въ моментъ господства большинства, господства демократіи, они потеряли свое значеніе. Все ихъ значеніе въ прошломъ, въ незыблемость припала частной собственности уже не вѣрятъ и имущественные классы, и въ переживаемое время все стремленіе ихъ уже направлено только къ тому, чтобы отсрочить торжество общественной собственности, чтобы использовать всѣ возможности, чтобы дожить, не пролетаризировавъ, до установленія новаго общественнаго строя.

Насталъ моментъ, когда значенію рода долженъ быть поставленъ конецъ; какъ анахронизмъ, онъ долженъ быть сданъ въ архивъ исторіи. Его мѣсто должны занять иные общественные организмы, въ частности, города; ихъ наследственные права должны быть расширены, за счетъ рода, за счетъ фикціи, продолжающей жить только въ устарѣвшихъ законахъ о наследованіи.

Грани рода давно стерлись; кровная связь—только мифъ, достояніе родословныхъ, предметъ разговоровъ доживающихъ свой вѣкъ стариковъ. Дѣйствительность перешагнула эти грани, расширила ихъ до границъ высшихъ формъ общественной жизни—до границъ общинъ, городовъ, государства. Поэтому не только въ жизни,

въ нашихъ утвержденіяхъ и мысляхъ, но и въ скрижалихъ закона, въ его статьяхъ и параграфахъ эти организмы должны вступить въ права рода, должны устраничь отъ наслѣдованія въ недвижимыхъ имуществахъ, въ ихъ предѣлахъ находящихся, отдаленныхъ родственниковъ, основывающихъ свое право на правѣ крови, на происхожденіи отъ единого родоначальника. Къ наслѣдованію этихъ имуществъ должны быть допущены родственники по прямой линіи: до 2-ой степени по нисходящей, а по восходящей только родители, жена, братья и сестры наслѣдодателя, причемъ права каждого изъ нихъ и самый порядокъ вступленія ихъ въ наслѣдство должны остаться безъ всякаго измѣненія. Такъ, если осталась только жена, то за выдѣломъ ей ея законной доли, все остальное наслѣдственное имущество должно отойти къ тому общественному организму, въ предѣлахъ коего оно расположено (къ земству или городу).

Помимо того, развѣ устраниются родственники болѣе отдаленныхъ степеней и выморочность теряетъ свое прежнее значеніе (прекращеніе рода или неивка наслѣдниковъ въ теченіе 10 лѣтъ), уже нѣтъ необходимости въ установленіи какого либо опредѣленнаго срока, по истеченіи коего только наслѣдственные имущества могутъ быть обращены въ пользу этихъ общественныхъ организмовъ, а въ интересующемъ насъ случаѣ въ пользу города.

Согласно 1241 ст. X т., ч. I (Св. Гр. Зак.) если отсутствующіе наслѣдники не явятся въ теченіе полугода со дня пропечатанія публикаціи въ сенатскихъ объявленіяхъ (ст. 1239, ч. I), то на лицо находящиеся наслѣдники вступаютъ по истеченіи сего срока во владѣніе оставшимся наслѣдствомъ, но этимъ отсутствующіе наслѣдники не теряютъ своего права на открытіе спора, установленнымъ порядкомъ и въ опредѣленные сроки и т. д. Это положеніе вполнѣ примѣнимо и городамъ и имъ подобнымъ публичнымъ корпораціямъ.

Они—наслѣдники, и, какъ таковыя, они въ правѣ, когда на лицо нѣтъ другихъ наслѣдниковъ, заявить свои права на наслѣдственное имущество.

Если же явятся отсутствующіе наслѣдники, то они въ установленный срокъ могутъ открыть споръ и потребовать передачи имъ наслѣдственнаго имѣнія. При этомъ должны подлежать примѣненію правила, изложенныя въ ст. ст. 1300—1302 X т., ч. I, опредѣляющія отвѣтственность наслѣдниковъ по закону предъ наслѣдниками по завѣщанію.

Полагаемъ, что предлагаемая нами полумѣры значительно расширятъ площадь городской земельной собственности и расчислятъ

путь для болѣе радикальной реформы. Они—своевременны и безболѣзненны. Неимущіе классы ничего отъ этого не потеряютъ, а только выиграютъ, такъ какъ увеличатся доходы нашихъ демократическихъ самоуправленій и разовьется муниципальное строительство. Что же касается до имущихъ классовъ, то они врядъ ли будутъ особенно недовольны. Аграрная реформа въ уѣздахъ приучила ихъ къ болѣе болѣзненнымъ отказамъ отъ своихъ правъ, чѣмъ, проектируемое нами, ограниченіе права наследованія контингента наследниковъ. Они охотно пойдутъ на это, такъ какъ отказъ вѣдь касается того, чего они еще не имѣютъ, чего они еще не приобрѣли.

Евгеній Маддисонъ.

Разсмотрѣніе контролемъ смѣтъ гор. учреждений.

Нѣтъ необходимости особенно распространяться о значеніи предварительнаго разсмотрѣнія контролемъ смѣтъ городскихъ учреждений, до ихъ выполненія. Съ одной стороны такое разсмотрѣніе составляетъ существенную часть контроля предварительнаго, единственно дѣйствительнаго контроля. Последний получаетъ возможность рѣшительнымъ образомъ воздѣйствовать и вліять на самый планъ веденія даннаго хозяйства, вмѣсто того, чтобы ограничиваться борьбой съ отдѣльными его дефектами.

Съ другой—это одинъ изъ важнѣйшихъ моментовъ осуществленія муниципальнымъ контролемъ его общаго административно-хозяйственнаго надзора. Обсужденіе вопроса о дѣлообразномъ и экономномъ веденіи даннаго отдѣльнаго хозяйства контроль выполняетъ съ болѣе высокой, болѣе муниципальной точки зрѣнія интересовъ всего городского хозяйства въ дѣломъ. Этотъ моментъ весьма удобенъ не только для сужденія о томъ, какъ должно вестись хозяйство въ будущемъ, въ соответствіи съ разсматриваемой смѣтой, но и какъ оно уже ведется, т. е. для критики существующихъ распорядковъ учрежденія.

Поэтому дача заключеній по смѣтамъ для контроля является весьма ответственной обязанностью, требующей значительной высоты уровня его работы. Для этого необходимы и детальное знаніе жизни учрежденія, дающее авторитетъ отдѣльнымъ указаніямъ контроля, и достаточный опытъ, какъ результатъ знанія жизни ряда другихъ городскихъ учреждений, и, наконецъ, отчетливое и ясное

представленіе о ближайшихъ задачахъ и болѣе отдаленныхъ цѣляхъ всего городского хозяйства. Безъ наличія этихъ качествъ работа контролера превращается въ трафаретъ и дѣлается пустой формальностью, отъ которой лучше отказаться вовсе.

Дачей заключенія исчерпывается задача контроля. Составитель смѣты долженъ представить контролеру весь необходимый для его сужденія матеріалъ, всѣ объясненія, данныя, свѣдѣнія и т. д. Собирать подобный матеріалъ не дѣло контролера: онъ *долженъ только критически разсмотрѣть и провѣрить* надлежаще подобранные факты и предположенія завѣдующаго. Дѣло составителя обосновать и подкрѣпить смѣтные данныя, но не дѣло контролера отыскивать факты, могущіе либо обосновать, либо пошатнуть проектъ смѣты. Короче говоря, сужденіе возможно лишь по поводу наличнаго матеріала, а если его нѣтъ,—то либо сужденіе контролера дѣлается голословнымъ, либо послѣднему приходится мѣняться ролями съ авторомъ смѣты, и продѣлывать работу составленія ея сьнова.

Отсюда вытекаетъ, что проекты смѣтъ завѣдующими должны представляться *подробно разработанными*, со всѣми справками о постановленіяхъ думы и управы, разъясненіями, смѣтными данными предыдущаго года, а главное, съ объяснительной запиской, заключающей не только обоснованіе отдѣльныхъ пунктовъ, но и всей смѣты въ цѣломъ, всего плана предположенной хозяйственной дѣятельности. Со смѣтой, представляющей табличку съ рядомъ цифръ и перечнемъ должностей и расходовъ, контролю дѣлать нечего. Голословной табличкѣ завѣдующаго можно съ полнымъ основаніемъ противопоставить другую, голословную же табличку контролера; обосновать же табличку—значитъ продѣлать работу съ начала, освободивъ отъ нея завѣдующаго. И то, и другое—не дѣло контроля.

Если смѣта ничто иное какъ *планъ* хозяйственной дѣятельности, то онъ долженъ быть надлежаще обоснованъ, и не только въ смыслѣ формальнаго соответствія требованію закона, постановленіямъ органовъ самоуправления и т. д., но и въ отношеніи *существа дѣла*, такъ, безъ соображеній общаго характера, представленныхъ завѣдующимъ, смѣта только куча сырого матеріала.

Это требованіе не только закона (Гор. Полож. 1892 г., съ измѣненіями и дополненіями Врем. Прав-ва 1917 г., ст. ст. 128 и 130*), но и простой логики положенія, причемъ болѣе узкое и фор-

*) ст. 128. Каждое смѣтное назначеніе должно быть подкрѣплено точными ссылками на законъ или на постановленіе городской думы, а также объяснительными данными и расчетами.

мальное требованіе закона слѣдуетъ (въ отношеніи смѣтъ отдѣльныхъ учреждений) углубить въ интересахъ чисто муниципальной работы. Въ объясненіяхъ составителя должна быть не только разъяснена необходимость измѣненія пунктовъ предыдущей (дѣйствующей) смѣты, но и доказана необходимость именно предлагаемаго измѣненія, а не кокого-либо другого, а самыя объясненія не должны состоять только изъ обоснованія отдѣльныхъ измѣненій, какъ это принято въ отношеніи общегородскихъ смѣтъ доходовъ и расходовъ.

Обстоятельства переходнаго времени привели во многихъ случаяхъ къ недостаточно строгому соблюденію Гор. Положенія, втискивающего все городское хозяйство въ рамку смѣтныхъ назначеній: смѣты составляются позже чѣмъ слѣдуетъ, составляются недостаточно тщательно, иногда вовсе не составляются. Стремительное же измѣненіе всѣхъ цѣвъ и цѣнностей, уже при самомъ составленіи смѣты создающее увѣренность въ томъ, что на дѣлѣ все будетъ происходить иначе, приводящее къ устарѣлости смѣты уже въ моментъ ея утвержденія надлежащими органами создаетъ довольно легкое отношеніе къ составленію смѣты, какъ къ чисто вѣшняго характера формальности, нецѣльной, или не особенно нужной для веденія хозяйства.

Но съ такимъ отношеніемъ отвѣтственныхъ руководителей контроль долженъ бороться самымъ рѣшительнымъ образомъ. Даже при измѣнчивости цѣвъ, условій и т. д. *смѣта каждаго учрежденія имѣетъ нѣчто постоянное, неизмѣнное*, осуществленіе чего—представляется обязательнымъ при всѣхъ обстоятельствахъ. Для нормальной же работы контроля отсутствіе или несвоевременное составленіе смѣты и обязанность считаться съ сильно устарѣлыми смѣтами предыдущаго года являются факторомъ, принижаящимъ его работу, лишая надлежащаго масштаба (точки зрѣнія всего городского хозяйства въ цѣломъ), ибо сами по себѣ настоятельные расходы даднаго учрежденія съ указанной точки зрѣнія могутъ оказываться не столь слѣбными и т. д.

Итакъ, по существу работа контролера по разсмотрѣнію смѣты сводится 1) къ провѣркѣ представленныхъ завѣдующимъ данныхъ и т. п. матеріала и 2) къ критикѣ общихъ соображеній составителя

ст. 130. Годовая смѣта должна сопровождаться объясненіями, внесенныхъ въ нее пмѣненій по сравненію со смѣтой дѣйствующей. Въ объясненіяхъ къ дополнительной смѣтѣ должны быть указываемы обстоятельства, вызвавшія необходимость ея составленія;

смѣты и предложеннаго имъ плана хозяйственной дѣятельности учрежденія въ цѣломъ.

Заключеніе контролера должно начинаться прежде всего съ критики общихъ соображеній, а затѣмъ только переходить къ разбору отдѣльныхъ пунктовъ проекта смѣты. Вѣдь возможенъ и такой результатъ, что управѣ надо будетъ высказаться по поводу 2-хъ параллельныхъ плановъ—завѣдующаго и контролера, а это предрѣшить и отношеніе къ отдѣльнымъ пунктамъ смѣты.

При самомъ же разсмотрѣніи смѣты контролеру надлежитъ обратить вниманіе на слѣдующія обстоятельства:

1. *На тенденцію къ преувеличенію смѣтныхъ расходовъ.* Завѣдующіе часто склонны смотрѣть на смѣтные ассигнованія какъ на „свои“ суммы, остатками которыхъ они могутъ распоряжаться по своему усмотрѣнію (если имѣются остатки, получить согласіе члена управы въ каждомъ отдѣльномъ случаѣ—пустышная формальность) на рядъ нуждъ, которыя въ моментъ смѣты не были признаны подлежащими удовлетворенію. Необходимо противодействовать соблазну заранѣе обезпечить себѣ возможность внѣсмѣтнаго распоряженія какими-либо суммами или раздутіемъ суммы расходовъ, или внесеніемъ лишней статьи расхода. Контролеры должны самымъ рѣшительнымъ образомъ сокращать смѣты, оставляя въ нихъ только дѣйствительно необходимые статьи расхода и притомъ въ самомъ необходимомъ размѣрѣ, а послѣ утвержденія смѣты—слѣдить за тѣмъ, чтобы всѣ смѣтныя предназначенія были выполнены въ точности. Всегда имѣется возможность необходимую и неизбѣжную трату внести, если понадобится, въ дополнительную смѣту, и это даетъ основаніе къ тщательному разсмотрѣнію основныхъ смѣтъ и устраненію изъ нихъ всего лишняго, не безусловно необходимаго. Я оставляю въ сторонѣ то простое соображеніе, что подобное поведеніе отдѣльныхъ завѣдующихъ не можетъ не отражаться на бюджетѣ другихъ учреждений бльшимъ ихъ стѣсненіемъ, во вредъ прямымъ интересамъ дѣла.

2. Въ отношеніи *личнаго состава* слѣдуетъ добиваться самого подробнаго обозначенія отдѣльныхъ должностей, функцій ихъ и окладовъ и подробной мотивировки всякаго проектируемаго измѣненія. Это необходимо въ силу существующей тенденціи въ смѣтномъ порядкѣ незамѣтно проводить измѣненіе окладовъ, внѣ всякой связи съ уровнемъ окладовъ однородныхъ должностей по другимъ городскимъ учрежденіямъ, или съ общимъ измѣненіемъ окладовъ всѣхъ служащихъ. То же самое и въ отношеніи увеличенія числа должностей.

3. Въ виду рѣзкаго колебанія цѣнъ, надлежитъ обращать вниманіе на *количество единицъ*, напримѣръ, лампочекъ, печей и т. д., характерныхъ для даннаго учрежденія; какъ бы не мѣнялись цѣны, эти основныя единицы (фундаментъ смѣты) остаются неизмѣнными и контролю необходимо внимательно слѣдить за тѣмъ, чтобы безъ достаточныхъ оснований эти данныя не измѣнялись, одно и то же число печей, электрическихъ лампочекъ и т. д. при всѣхъ обстоятельствахъ потребуетъ опредѣленнаго количества саж. дровъ, киловатовъ эл. энергіи и т. д., и по этимъ устойчивымъ даннымъ наблюдение за ходомъ жизни учрежденія весьма легко, въ то время какъ чрезмѣрное увеличеніе расхода по опредѣленной статьѣ смѣты еще ничего не говоритъ.

4. Для того же точнаго знанія о дѣятельности учрежденій очень важна *статистика произведенныхъ ими операций и стоимость ихъ*. Напримѣръ, въ такомъ-то году карета скорой помощи сдѣлала опредѣленное число выѣздовъ, каждый выѣздъ обошелся столько-то, содержаніе 1 лошади въ годъ столько-то; въ слѣдующемъ году сдѣлано уже другое число выѣздовъ, причемъ выѣздъ уже стоилъ столько-то, содержаніе одной лошади столько-то; или, скажемъ, дезинфекціонная камера: въ такомъ-то году произведено дезинфекцій столько-то, стоимость одной дезинфекціи столько-то, камеру обслуживало такое-то количество служащихъ; въ слѣдующемъ году измѣнилось число дезинфекцій (на столько-то), стоимость 1 дезинфекціи тоже (на столько-то больше или меньше), число служащихъ и т. д. Такъ какъ для выполненія одной дезинфекціи, положимъ, требуется опредѣленное количество опредѣленныхъ матеріаловъ, то за данный годъ должно было быть израсходовано такое-то количество ихъ; израсходовано въ дѣйствительности иное, — больше или меньше. Почему? Или, напримѣръ, сравнить стоимость содержанія лошади въ дезинфекціонной камерѣ, каретѣ скорой помощи и др. гор. учрежденіяхъ. Такими приемами получается возможность разобраться въ существѣ выполненной работы и въ веденіи хозяйства, незамаскированныхъ скачкою цѣнъ на матеріалы

5. Возникаетъ вопросъ о *цѣнахъ*, по какимъ слѣдуетъ исчислять предположенныя къ пріобрѣтенію матеріалы, продукты и т. д. Такъ какъ составленіе смѣты приурочено къ осени, ко 2-й половинѣ года (за 4—5 мѣс. до конца года*), то возможны 2 выхода: по цѣ-

*) Гор. Полож., ст. 132: годовая смѣта вносится городской управою въ городскую думу не позднее 1 октября предшествующаго смѣтному году и должна быть разсмотрѣна и утверждена думой не позднее 1 декабря того же года.

намъ первой половины текущаго года, или же конца года (т. е. съ увеличеніемъ предыдущихъ цѣнъ на извѣстный %). При непрерывно растущей дороговизнѣ, конечно, правильнѣе исчислять смѣту слѣдующаго года по болѣе позднимъ и потому болѣе высокимъ цѣнамъ; но при существующихъ тенденціяхъ къ непрерывному повышенію цѣнъ однихъ матеріаловъ и продуктовъ, болѣе медленному—другихъ и пониженію—третьихъ*), болѣе правильно за основаніе исчисленій брать цѣны момента составленія смѣты.

6. При исчисленіи *доходной смѣты* параллельно съ расходной, необходимо добиваться мотивировки всякаго увеличенія тарифной платы и обоснованія всѣхъ тѣхъ соображеній, которыя кладутся въ основу этихъ увеличеній. Въ виду тенденціи доходами одного предприятия покрывать не только его расходы, но и расходы другихъ предприятий, контролеру слѣдуетъ выяснитъ, нѣтъ ли налицо негласной траты самого капитала предприятия, т. е. временныхъ выгодъ, даваемыхъ отказомъ отъ производства необходимаго ремонта, машинъ, оборудованія и т. д., необходимаго количества персонала и т. д.

7. Необходимо принимать во вниманіе *количество неиспользованныхъ матеріаловъ и припасовъ*, купленныхъ въ предыдущемъ году, но израсходованныхъ отчасти. Всѣ такіе запасы (дрова, матеріалы и т. д.) должны соответственно уменьшать составляемую смѣту на соответствующее число единицъ и потому надо слѣдить, чтобы такимъ путемъ не получалось въ результатѣ смѣтныхъ излишковъ въ концѣ года. Для этой цѣли весьма пригодны такъ называемыя „оборотныя вѣдомости“ по приходу и расходу, которыя должны периодически составляться во всѣхъ складахъ, или же описи наличности имущества, припасовъ и т. д. на опредѣленное число. Иначе говоря, помимо учета расходовъ денежныхъ суммъ въ учрежденіяхъ, необходимо установить учетъ имущества и пользоваться при составленіи смѣты этими данными.

8. Наряду съ преувеличеніемъ расходовъ наблюдается другое любопытное явленіе—*намеренное преуменьшеніе ихъ*; это бываетъ цотъ въ какихъ случаяхъ. Зная, что управа весьма неохотно производитъ крупныя траты, завѣдующій представляетъ преуменьшенную смѣту на ремонтъ сарая, на сооруженіе прачешной и т. д. Смѣта, какъ недорогая, утверждается, а затѣмъ, когда часть работы выполнена, выясняется, что ассигнованныхъ суммъ недостаточно и необ-

*) Въ Тифлисѣ, напримѣръ, за послѣдній годъ пали цѣны на керосинъ, бензинъ, не поднялась цѣна на сѣно и т. д.

ходимо дополнительное доассигнование, чтобы довести работу до конца. Задача контроля ясна: не слѣдуетъ соглашаться на утверждение сметы, которая по всѣмъ видимостямъ и недостаточна и съ неизбежностью должна привести къ новымъ расходамъ. Контроль долженъ содѣйствовать тому, чтобы городу необходимыя издержки обходились дешевле а это не всегда совпадаетъ съ выдачей меньшей суммы. Когда необходимо доассигновать, то психологически понятно настроеніе, поскорѣй закончить то, что закончить надо непременно, а это рождаетъ большую снисходительность и большую щедрость, тѣмъ если бы вся сумма была ассигнована сразу и весь планъ дѣятельности былъ бы разсмотрѣнъ въ цѣломъ.

Особо стоятъ сметы технического характера, все равно на капитальный-ли ремонтъ, или на новыя работы.

Обычно эти сметы составляются за нѣсколько мѣсяцевъ до фактическаго начала работъ, составляются притомъ въ общихъ чертахъ, по предполагаемымъ работамъ и на основаніи приблизительныхъ исчисленій, въ основу коихъ владутся либо среднія нормы по расходамъ предшествующихъ лѣтъ (обычно 3-хъ), либо данныя, полученные путемъ увеличения на опредѣленный % существующихъ цѣнъ. Въ результатѣ дѣйствительный объемъ производимыхъ работъ часто не совпадаетъ съ предположеннымъ по сметѣ, и потому сметныя ассигнованія остаются либо неиспользованными въ полной мѣрѣ, либо оказываются недостаточными. Поэтому при обсужденіи такихъ специальныхъ сметъ, включаемыхъ въ общую годовую приходо-расходную, контроль долженъ подходить къ вопросу *съ больше общей точки зрѣнія*: большей или меньшей необходимости этихъ работъ для веденія хозяйства, невозможности долше обойтись безъ ихъ выполненія и т. д., сужденіе же о хозяйственной и цѣлесообразной организаціи работъ должно быть отложено до самаго момента начала ихъ, когда опредѣленно выясняются способы производства работъ—подрядный или хозяйственный, характеръ и количество работъ, необходимость въ опредѣленной суммѣ денежныхъ средствъ для непрерывнаго веденія дѣла,—словомъ, подробный планъ или, вѣрнѣе, детально и точнѣ разработанная рабочая смета всей работы или частей ея. Въ этотъ моментъ контроль снова долженъ дать свое заключеніе, но уже болѣе опредѣленное и болѣе частнаго характера.

Положимъ, что въ смету строительнаго отдѣла вносится сумма на замощеніе 3000 кв. саж. и на перемощеніе 10,000 кв. саж. При обсужденіи сметы *отдѣла* контроль высказывается принципиально о

желательности или нежелательности работъ, о правильности ихъ расцѣнки, объ обременительности для отдѣла предложеннаго объема ихъ или цѣтъ, о правильности политики отдѣла въ этой отрасли, о преимуществахъ увеличенія площади мощенія, а не перемощенія и т. д. Къ моменту же начала работъ, по представленной производителямъ ихъ подробной смѣтѣ, техническому контролю надлежитъ высказаться по ряду конкретныхъ вопросовъ, только теперь и появившихся, связанныхъ съ фактическимъ осуществленіемъ утвержденной смѣты: кондиціи на торги, цѣлесообразность того или иного плана работы, того или иного способа замощенія, надзора за произведенной работой и т. д. Въ связи съ разрѣшеніемъ этихъ вопросовъ рѣшается и вопросъ о денежных суммахъ, которыя должны найдутся на рукахъ у производителя работъ.

Вообще же въ отношеніи порядка составленія смѣты городскія работы можно подраздѣлить на 2 категоріи: а) работы постояннаго характера, связаны съ функціонированіемъ существующихъ предприятий, учреждений и сооружений. Сюда относятся: всѣ работы, выполняемые штатомъ служащихъ и рабочихъ (работы въ мастерскихъ, конторахъ, машинныхъ заведеніяхъ, работа сторожей, дворниковъ и т. п.), работы текущаго ремонта сооружений, работы текущаго характера по канализаціи, очисткѣ и поливкѣ улицъ и площадей, очистки наносовъ, ремонтъ сѣтей, мостовыхъ, мостовъ и т. п., б) работы капитальнаго ремонта, работы по расширенію или переустройству существующихъ и по сооруженію новыхъ предприятий и сооружений.

При составленіи годовой смѣты штатъ постоянныхъ и сезонныхъ рабочихъ и служащихъ, а также всѣ необходимые расходы на матеріалы, инструменты, инвентарь по текущему ремонту опредѣляются въ общемъ порядкѣ, на основаніи смѣтныхъ данныхъ послѣднихъ трехъ лѣтъ и на основаніи практики аналогичныхъ учреждений.

По работамъ 2-й категоріи въ годовую смѣту вносится сумма или на основаніи детально составленной смѣты, если работы уже выяснены, или на основаніи общепринятыхъ нормъ, если къ моменту составленія годовой смѣты характеръ работъ не выясненъ.

Въ смѣтѣ должны быть перечислены количество работъ, цѣна единицы работъ (на основаніи практическихъ данныхъ, количество и цѣна матеріаловъ, дополнительные расходы). Въ объяснительной запискѣ должны быть указаны планъ и способъ веденія работъ хозяйственный, подрядный, съ торговъ, путемъ вызова и т. д.

Я. Петраковский.

Основные задачи земской агрономической работы.

VIII. Снабженіе населенія сельско-хозяйственнымъ инвентаремъ и матеріалами.

У каждаго сельскаго хозяина, путемъ показательныхъ мѣропріятій убѣдившагося въ полезности и выгоды примѣненія того или иного орудія, а при посредствѣ прокатнаго пункта получившаго даже возможность испытать это орудіе на своемъ собственномъ полѣ, должно явиться вполне естественное желаніе приобрести его въ собственность. Кроме того, помимо машинъ и орудій, сельское хозяйство нуждается въ различныхъ матеріалахъ—удобреніяхъ, лечебныхъ средствахъ, сѣменахъ огородныхъ и другихъ растений и т. п. причемъ потребность во всемъ этомъ создается агитационной дѣятельностью земскихъ агрономовъ и, слѣдовательно, земство же и должно заботиться о возможно своевременномъ и рациональномъ удовлетвореніи этой потребности, что выполняется земствами при помощи сельско-хозяйственныхъ складовъ.

Задачи земскихъ сельскохозяйственныхъ складовъ, по существу, двойственны. Съ одной стороны, они представляютъ изъ себя учрежденія агрикультурныя, преслѣдующія цѣль—дать населенію возможность приобретать по умѣренной цѣнѣ сельско-хозяйственный инвентарь и матеріалы, наиболее пригодные для данныхъ мѣстныхъ условий и потому, конечно, усиленно пропагандируемые агрономическимъ персоналомъ. Мало того, сами склады являются однимъ изъ наилучшихъ методовъ агрономической пропаганды, такъ какъ они являются мѣстомъ ознакомленія крестьянскаго населенія съ улучшеннымъ сельско-хозяйственнымъ инвентаремъ, лечебными матеріалами, сѣменами, удобрениями и т. п., причемъ земледѣлецъ, обращающійся въ складъ, получаетъ здѣсь же отъ завѣдующаго складомъ (лица, непременно, съ агрономической подготовкой) подробныя указанія и наставленія по примѣненію даннаго орудія или матеріала. Агрономъ получаетъ, такимъ образомъ, въ складѣ чрезвычайно удобную почву для самаго тѣснаго сближенія съ населеніемъ, происходящаго притомъ, на чисто-дѣловой почвѣ, въ противоположность, напримѣръ, лекціямъ или чтеніямъ, на которыя значительная часть хозяевъ смотритъ какъ на нѣкоторое развлеченіе, въ особенности, если они сопровождаются демонстраціей свѣтовыхъ картинъ. Въ цѣляхъ наиболее продуктивной работы складовъ, они приурочиваются, обыкновенно, къ болѣе

или менѣе крупнымъ торговымъ центрамъ, развивая особенно интенсивную дѣятельность, напримѣръ, въ базарные дни.

Культурное значеніе сельско-хозяйственныхъ складовъ, конечно, обусловливается тѣмъ, что складъ предлагаетъ хозяевамъ именно тѣ орудія и матеріалы, которые пропагандируются агрономическимъ персоналомъ. Само собою разумѣется, при этомъ, что выпускаемые со складовъ матеріалы и инвентарь должны быть вполне безукоризненнаго, гарантированнаго качества, во избѣжаніе дискредитированія въ глазахъ населенія, какъ самаго склада, такъ и всей системы агрономическихъ мѣропріятій. Съ этой цѣлью товары должны пріобрѣтаться только отъ завѣдомо добросовѣстныхъ фирмъ и подвергаться строгому контролю. Въ качествѣ примѣра укажемъ на сельско-хозяйственный склад Московскаго губернскаго земства. Складъ, ведущій, между прочимъ, крупную торговлю сѣменами кормовыхъ травъ, въ 1912 году забраковалъ изъ предложенныхъ ему сѣмянъ клевера и тимофеевки около 20.000 пудовъ—почти третью часть всего закупленнаго количества. Только при подобномъ строгомъ отношеніи къ качествамъ товара и возможна культурная дѣятельность сельско-хозяйственнаго склада, въ который хозяева привыкають идти съ полнымъ довѣріемъ, зная, что здѣсь они получаютъ безусловно доброкачественные матеріалы и лучшія орудія, чѣмъ у частныхъ торговцевъ. Практика земской Россіи показываетъ, что, дѣйствительно, организованные на подобныхъ началахъ сельско-хозяйственные склады быстро становятся наиболѣе близкими къ населенію агрономическими учреждениями и играютъ громадную культурную роль.

Однако, не только большое культурное значеніе сельскохозяйственныхъ складовъ служитъ причиной того, что склады пользуются исключительной симпатіей со стороны русскихъ земствъ: не менѣе важно и то, что они относятся къ весьма немногочисленнымъ земскимъ мѣропріятіямъ, не требующимъ постоянныхъ затратъ, а окупающимъ свою работу не рѣдко даже съ значительной прибылью. Коммерческая сторона дѣятельности складовъ является, слѣдовательно, весьма обычной въ земской практикѣ возраженія противъ цѣлесообразности затратъ на чисто-агрикультурныя мѣропріятія; возраженія, исходящая, правда, отъ наиболѣе близорукихъ и невѣжественныхъ элементовъ, но нерѣдко играющая рѣшающую роль при экономической стѣсненности земства. Въ этомъ отношеніи сельскохозяйственные склады, какъ учрежденія, дающія извѣстный доходъ, могутъ спасти положеніе, позволяя именно на этомъ доходѣ строить планъ

другихъ агрикультурныхъ мѣропріятій. Къ сожалѣнію, нерѣдко возможны увлеченія земствъ стремленіемъ къ полученію доходовъ отъ сельскохозяйственныхъ складовъ, которые превращаются тогда уже въ учрежденія исключительно торговыя, утрачивая характерную физиономію культурнаго агрономическаго мѣропріятія. „Главное условіе уснѣшной дѣятельности земскаго сельскохозяйственнаго склада представляетъ строгое сохраненіе за нимъ характера агрикультурнаго учрежденія“—пишетъ одинъ изъ земскихъ агрономовъ Калужской губерніи въ своемъ докладѣ; земскій агрономъ, проектирующій складъ, долженъ твердо придерживаться этой мысли, допуская развитіе коммерческой, доходной стороны дѣла только въ такихъ размѣрахъ, какіе необходимы по мѣстнымъ экономическимъ условіямъ. Это не значитъ, конечно, что земскіе склады должны быть чѣмъ-то родѣ благотворительныхъ учреждений, но важно, чтобы они не стали на одну доску съ частными торговцами, какъ въ отношеніи качества товара, такъ и въ отношеніи условій его продажи. О качествѣ выпускаемаго складами товара мы уже говорили, что же касается условій, на которыхъ должна производиться продажа, то россійскими земствами весьма широко практиковались различныя льготы, какъ разсрочка платежа или продажа въ кредитъ—до урожая и т. п. Какъ ни полезны подобныя льготы, отвлекающія крестьянъ отъ услугъ частныхъ складовъ, но для развитія дѣятельности самихъ земскихъ складовъ онѣ, какъ показываетъ опытъ россійскихъ земствъ, нерѣдко оказываются чрезвычайно вредными, благодаря неаккуратности плательщиковъ и создающейся въ результатѣ, большой задолженности населенія. Многія земства именно на этой почвѣ разочаровались въ работѣ сельскохозяйственныхъ складовъ и за послѣднее время усиленно выдвигалась мысль, что земства совершенно не должны брать на себя подобнаго рода торговыхъ операций, передавъ ихъ всецѣло кооперативнымъ организаціямъ и ограничивъ свою агрономическую программу только чисто агрикультурными мѣропріятіями. Однако, отдѣльныя неудачи земствъ въ данной области представляютъ явленіе болѣе или менѣе случайное, большинство же россійскихъ земствъ придавало складамъ большое значеніе и этого рода мѣропріятія уже давно достигли громаднаго развитія. Такъ уже въ 1910 году земскихъ сельскохозяйственныхъ складовъ насчитывалось около 800, причемъ обороты ихъ превышали 15 милліоновъ рублей въ годъ; одинъ сельскохозяйственный складъ Московскаго Губернскаго земства въ 1912 году имѣлъ оборотъ около милліона рублей (920.000), причемъ, главнымъ образомъ, онъ продавалъ сѣмена кор-

мовыхъ травъ—до 40 тысячъ пудовъ клевера и свыше 15 тысячъ пудовъ тимофеевки.

При томъ экономическомъ положеніи, которое имѣется на лицо теперь въ Грузіи, дѣятельность земскихъ сельскохозяйственныхъ складовъ, неминуюемо, должна получить еще большее развитіе. Въ самомъ дѣлѣ, съ одной стороны населеніе крайне нуждается въ сельскохозяйственномъ инвентарѣ, принешедшемъ въ негодность за послѣдніе годы, когда онъ не обновлялся; съ другой—у населенія имѣются значительныя мертвыя денежные капиталы, почему нѣтъ даже надобности въ продажѣ товаровъ складами на льготныхъ условіяхъ. Вся торговля безъ ущерба для дѣла можетъ производиться за наличный расчетъ, что создаетъ крайне благоприятную почву для развитія складскихъ торговыхъ операций. Земства Грузіи, находящіеся, въ столь стѣсненныхъ матеріальныхъ условіяхъ, могли-бы найти въ подобныхъ операціяхъ немаловажный источникъ дохода. Конечно какъ уже выше подчеркивалось, крайне важно, при этомъ, не увлечься только торговой стороной дѣла и не превратить сельскохозяйственные склады—учрежденія, прежде всего агрикультурныя—въ спекулятивныя предпріятія; это не мѣшаетъ подчеркнуть здѣсь еще разъ, такъ какъ пагубная склонность многихъ молодыхъ земствъ къ торговымъ операціямъ явно-спекулятивнаго характера, къ сожалѣнію, общеизвѣстна.

Весьма крупнымъ препятствіемъ на пути къ широкому развитію дѣятельности сельскохозяйственныхъ складовъ въ Грузіи является затруднительность закупокъ необходимыхъ товаровъ, но въ этомъ отношеніи на помощь земствамъ должно придти Министерство Земледѣлія; исключительно важную роль въ производствѣ закупокъ долженъ играть также центральный земскій органъ. Въ лицѣ послѣдняго земства Грузіи имѣютъ въ готовомъ видѣ ту организацію, какія нѣкоторыми россійскими земствами создавались временно специально для совмѣстныхъ закупокъ сельскохозяйственнаго инвентаря и матеріаловъ.

Мы видимъ, такимъ образомъ, что земскимъ сельскохозяйственнымъ складамъ въ Грузіи открываются блестящія перспективы, общающія имъ видное мѣсто въ ряду другихъ агрономическихъ мѣропріятій земствъ.

Въ нѣкоторой связи съ работой сельскохозяйственныхъ складовъ, снабжающихъ населеніе новымъ земледѣльческимъ инвентаремъ, стоитъ организація мѣропріятій по ремонту имѣющагося инвентаря. Этотъ вопросъ сталъ съ особенной, исключительной остротой

за годы войны, когда не было возможности пришедшія въ негодность отдѣльныя части машинъ замѣнять запасными за отсутствіемъ послѣднихъ на рынкѣ. Въ результатѣ, громадное количество обращающихся въ населеніи сельскохозяйственныхъ машинъ и орудій пришло въ негодность и лежитъ безъ употребленія. Если, при этомъ, для восстановленія пригодности многихъ изъ нихъ достаточно замѣны износившихся частей запасными, причемъ такая замѣна часто можетъ быть сдѣлана самимъ хозяиномъ, благодаря несложности этой операціи, то исправленіе многихъ болѣе сложныхъ дефектовъ, явившихся тоже результатомъ изнашивания машинъ, оказывается требующимъ и специальныхъ техническихъ знаній и соответствующаго оборудования. Имѣя это въ виду, земствамъ Грузіи необходимо подумать объ организаціи *ремонта сельскохозяйственнаго инвентаря*. Для этой цѣли могутъ быть созданы специальные ремонтныя мастерскія, причемъ онѣ должны быть двухъ типовъ: *постоянныя*, находящіяся въ опредѣленныхъ пунктахъ (напримѣръ, при сельскохозяйственномъ складѣ или при прокатномъ пунктѣ), приспособленныя для производства всякаго, въ томъ числѣ и наиболее сложнаго ремонта, и *передвижныя*, находящіяся каждая въ завѣдываніи одного монтера, имѣющаго наборъ необходимыхъ принадлежностей для болѣе мелкаго и простаго ремонта и перемѣщающаго изъ деревни въ деревню по заранее составленному маршруту, о которомъ населеніе уведомляется заблаговременно. Организацией ремонтныхъ мастерскихъ земства окажутъ населенію такую услугу, въ которой ощущается острая нужда и которая, поэтому, выиграетъ видную роль въ привлеченіи къ земству самнати населенія.

В. Уваровъ.

Проведеніе аграрной реформы.

(По поводу съѣздовъ представителей аграрныхъ отдѣловъ земствъ и землемѣровъ Республики).

Среди многихъ неотложныхъ вопросовъ современности, требующихъ къ себѣ особенно пристальнаго вниманія, особенно интенсивныхъ затратъ моральной и матеріальной энергіи со стороны общества и государства—стоитъ вопросъ о скорѣйшемъ проведеніи въ жизнь аграрной реформы. Закончившіеся съѣзды представителей аграрныхъ отдѣловъ земствъ и землемѣровъ Республики вскрыли нѣкоторые недочеты въ дѣла и намѣтили рядъ мѣръ для болѣе

успѣшнаго и рациональнаго использованія силъ и средствъ къ скорѣйшему завершенію этого громадной важности дѣла.

Если вѣковая мечта малоземельнаго и безземельнаго крестьянства и не вполне осуществляется земельнымъ закономъ, но все же она становится болѣе реальной. Но усилія Правительства оказались уязвимыми въ самой послѣдней, и казалось бы простѣйшей стадіи завершения народнаго дѣла—въ самой техникѣ проведенія закона въ жизнь.

Не говоря о тѣхъ моментахъ нашей общественно-политической жизни, которые характерны при всякомъ переходѣ отъ старыхъ, вѣками скрѣпленныхъ, устоевъ къ новымъ,—съѣзды наиболѣе компетентныхъ въ проведеніи аграрной реформы дѣятелей подчеркнули недостатки въ самой структурѣ землеотводныхъ и землеустроительныхъ органовъ и, не говоря объ отсутствіи годами приобретаемаго опыта въ управленіи, внесли свои коррективы въ постановку дѣла. Надо думать, что текущій полевой періодъ докажетъ правильность разрѣшенія нѣкоторыхъ вопросовъ, поставленныхъ передъ этими съѣздами.

Во всякомъ случаѣ въ исторіи развитія аграрныхъ отношеній въ странѣ минувшій съѣздъ земскихъ дѣятелей сыгралъ свою роль.

Намъ хотѣлось бы остановиться на одномъ моментѣ, который даетъ новое направленіе, новый характеръ работамъ по проведенію аграрной реформы—это докладъ В. С. Гогеладзе о способахъ и приемахъ ускоренія работъ.

Докладъ этотъ съ нѣкоторыми поправками съѣздомъ земскихъ дѣятелей принять. По этому докладу къ подворной разверсткѣ фондовыхъ земель привлечены выборы отъ мѣстнаго сельскаго населенія. Задача реорганизованныхъ земельныхъ Комиссій (районныхъ) разверстать фондовую землю между отдѣльными селеніями и указать каждому селенію, кто изъ домохозяевъ и на какое количество земли имѣетъ право. Производство же самаго раздѣла въ натурѣ поручается выборнымъ отъ населенія.

Составленіе точныхъ плановъ на каждый выдѣленный участокъ и выдача крѣпостныхъ документовъ откладывается на будущее время, въ цѣляхъ скорѣйшей фактической передачи земель нуждающимся. Въ этомъ подворномъ раздѣлѣ роль землемѣра сводится къ роли инструктора-техника; въ то же время въ районной Комиссіи, разверстывающей землю между селеніями, онъ является не только техникомъ, но и полноправнымъ членомъ Комиссіи.

На съѣздѣ землемѣровъ, предшествовавшемъ съѣзду земцевъ, долго и страстно дебатировался вопросъ о мѣрахъ къ ускоренію

проведенія аграрной реформы. Боролись два течения, одно изъ нихъ (докладъ Г. Мансвѣтова) рекомендовалъ для ускоренія работъ всѣмъ техническимъ силамъ заняться въ первую очередь разверсткой земель между отдѣльными селеніями, предоставивъ каждому селенію произвести разверстку между домохозяевами собственными средствами населенія. Другое—(резолуція внесенная авторомъ настоящихъ строкъ) настаивало на одновременной разверсткѣ и между селеніями и между отдѣльными домохозяевами, но такъ, чтобы техническіе приемы и способы работъ были упрощены до возможности, и, чтобы всѣ части работъ, касающіяся составленія плановъ, документовъ и пр. были отложены на будущее время. Первое теченіе въ условіяхъ необычной снѣжности работъ хотѣло оградить интересы техники; второе—въ интересахъ момента, ради ускоренія работъ, соглашалось поступиться интересами техники.

Докладъ В. С. Гогеладзе о мѣрахъ ускоренія проведенія аграрной реформы, прочитанный съѣзду земцевъ, сумѣлъ примирить два, казавшіеся непримиримыми, взгляда на дѣло.

Въ этомъ хорошо продуманномъ докладѣ есть и знаніе дѣла, и правильное пониманіе остроты переживаемого историческаго момента, который повелительно диктуетъ необходимость въ кратчайшій срокъ удовлетворить справедливыя требованія крестьянства.

Но вмѣстѣ съ тѣмъ, мы должны знать и тѣ недочеты, которыя несетъ съ собою такой ускоренный темпъ въ проведеніи аграрной реформы, чтобы своевременно, по возможности, оградить дѣло отъ эксцесовъ.

Особенно кропотливая и отвѣтственная часть работъ заключается въ разверстаніи земель между отдѣльными домохозяевами, т. е. какъ разъ та часть дѣла, которая по проекту передается выборнымъ отъ мѣстнаго сельскаго населенія.

Эти выборные вмѣстѣ съ секретаремъ, который будетъ командированъ земствомъ, составятъ распредѣлительную Комиссію; Комиссія эта и займется разбивкой земель въ натурѣ для каждого домохозяина, согласно соответствующаго списка. Такимъ образомъ, фактически надо рассчитывать на одного грамотнаго, знакомаго съ ариѳметикой и геометрией члена Распредѣлительной Комиссіи—это на секретаря.

Для челоуѣка, стоящаго болѣе или менѣе близко къ межевому дѣлу ясно, что специалистъ-землемѣръ, искушенный въ сотняхъ вслѣскихъ раздѣловъ и передѣловъ, имѣя передъ собою планъ участка, можетъ предложить заинтересованнымъ лицамъ десятки разныхъ

проектовъ раздѣла; обладая профессиональною находчивостью, онъ легче уловить доминирующіе хозяйственные интересы своихъ клиентовъ и при самыхъ неблагоприятныхъ условіяхъ сумѣетъ составить такой проектъ раздѣла, который не только примиритъ переплетающіеся интересы крестьянъ, но при извѣстномъ терпѣніи и настойчивости сумѣетъ координировать распределеніе земель въ общихъ интересахъ; для этого онъ иногда предложитъ перемѣнить мѣсто или направленіе дороги, иногда направленіе канавы, направленіе полосъ, склонитъ отдѣльныхъ домохозяевъ на обмѣнъ участками и т. д., и т. д.

Для насъ, специалистовъ межевого дѣла, удачное размежеваніе дачи, успѣшное поземельное устройство крестьянъ—есть подлинный экзаменъ землебру не только въ его техническихъ и юридическихъ познаніяхъ, но и своего рода, профессиональнаго чутья, умѣнія разобратся въ претензіяхъ крестьянъ, часто даже не умѣющихъ формулировать свои требованія. Въ процессѣ казеннаго межеванія и землеустройства землебръ долженъ умѣть удовлетворить дѣйствительную жизненную нужду крестьянства, не умѣщаящуюся въ казенныхъ инструкціяхъ.

И вотъ, вмѣсто тонкой, гибкой работы опытнаго мастера, органы по проведенію реформы принуждены довольствоваться работою не свѣдующихъ лицъ, которые, несомнѣнно, не исчерпаютъ всѣхъ возможныхъ путей и пріемовъ къ удовлетворенію многогранныхъ крестьянскихъ запросовъ, не сумѣютъ выработать и провести проектъ наиболее выгодной и желательной разверстки. Я уже не говорю о томъ, что они не будутъ пользоваться усовершенствованными, научными способами измѣреній, которые гарантируютъ нужную точность въ работѣ и предохраняютъ отъ возможныхъ ошибокъ.

Такимъ образомъ, надо быть готовымъ къ тому, что на дѣйствіе этихъ Распределительныхъ Комиссій посыпятся жалобы, будутъ недоразумѣнія, недовольства, а возможно, мѣстами и отказъ отъ услугъ этихъ Комиссій. Кромѣ того, надо быть готовымъ къ тому, что въ будущемъ придется вносить многія серьезные коррективы въ эти работы, а производить новый передѣлъ уже произведеннаго раздѣла труднѣе, чѣмъ сдѣлать это сразу.

Если нельзя совершенно избѣгнуть этихъ дефектовъ при современныхъ условіяхъ, то смягчить ихъ остроту и можно и должно. Въ этомъ весь смыслъ и вся забота современныхъ установленій по проведенію реформъ. Вѣда въ томъ, что въ Республикѣ въ данный моментъ нѣтъ и четверти опытныхъ техническихъ работниковъ для того, чтобы развернуть дѣло во всю его ширину, а опытные

землемѣры вырабатываются годами. Но, во всякомъ случаѣ, необходимы экстраординарныя мѣры для привлеченія свободныхъ землемѣровъ къ работѣ. Тѣ секретари, которые будутъ работать въ сельскихъ Распредѣлительныхъ Комиссіяхъ, должны быть избираемы крайне осторожно и осмотрительно. Знакомство ихъ съ элементарными приемами обмѣра земли совершенно необходимо; надо изыскать способы для ознакомленія ихъ съ техникой предстоящаго имъ дѣла. Надо усилить до максимума ревизію полевыхъ работъ со стороны специальныхъ органовъ, надо создать при Межевомъ Отдѣлѣ кадръ резервныхъ специалистовъ, чтобы въ нужныхъ случаяхъ безъ замедленія командировать ихъ на мѣста, гдѣ это окажется нужнымъ. Кроме того, надо быть готовымъ къ тому, что кромѣ существующихъ установленій по проведенію реформы, жизнь потребуетъ особаго установленія въ формѣ специального межевого суда, который въ процессѣ реформы, а больше всего по завершеніи ея, будетъ разрѣшать всѣ многочисленные споры и столкновенія интересовъ, вызванныя спѣшностью работы.

Все это, такъ или иначе, затронуто и ослѣщено работами съѣзда земскихъ дѣятелей.

При ломкѣ устоевъ земельныхъ отношеній, складывавшихся вѣками, и при созданіи новыхъ устоевъ въ продолженіи 2—3 лѣтъ, естественно допустить недсчеты, много не предусмотрѣть и не закончить отдѣлки. Процессъ революціоннаго творчества создаетъ общую структуру, общіе контуры желательныхъ и нужныхъ формъ общественно-политическаго бытія. На долю десятковъ лѣтъ послѣ революціоннаго періода выпадаетъ спокойная, планомѣрная работа въ отдѣлкѣ подробностей и мелочей, недодѣланныхъ въ стихійномъ порывѣ революціонной работы и исправленіе допущенныхъ ошибокъ и промаховъ.

Вотъ почему тѣневныя стороны въ спѣшныхъ работахъ по аграрной реформѣ насъ не пугаютъ. Наоборотъ, внушаетъ серьезныя опасенія оттяжка по какимъ бы то ни было причинамъ фактической передачи земель изъ рукъ государства непосредственно въ руки трудящихся.

Именно: „изъ рукъ государства“, а не изъ другихъ рукъ. На съѣздѣ высказывались мнѣнія, что земство, какъ органъ мѣстный, какъ установленіе, стоящее ближе къ народу, и безъ опеки центра могъ бы съ успѣхомъ справиться съ задачей, если бы ему предоставлена была полная инициатива и автономія для всесторонняго овладѣнія дѣломъ. Такой взглядъ имѣеть сторонниковъ въ средѣ

земскихъ дѣятелей, по сѣздъ въ цѣломъ по этому пути не пошелъ. Сѣздъ опредѣленно установилъ, что въ аграрной политикѣ, въ аграрномъ строительствѣ, болѣе чѣмъ въ какой бы то ни было другой области, необходимо единство законодательства, управления и суда. Если мы хотимъ сохранить за государствомъ его органическую цѣлость и спайку, мы должны прежде всего объединять, скрѣплять, и цементировать скрѣпы въ самомъ фундаментѣ экономическаго бытія земледѣльческаго народа—въ его земельныхъ и сельско-хозяйственныхъ отношеніяхъ.

Въ отдѣльныхъ случаяхъ, когда центральная власть бываетъ не вполне компетентна въ мѣстныхъ вопросахъ, когда существующія законоположенія и инструкціи центра не совпадаютъ съ насущными потребностями мѣстнаго населенія, эти случаи должны быть внимательно изучены и вопросъ долженъ быть разрѣшенъ въ сторону признанія руководящей роли за центромъ, въ частности за Межевымъ Отдѣломъ Министерства Земледѣлія. До тѣхъ поръ, пока жизнь не выдвинетъ потребность въ реорганизаціи этого органа можетъ быть въ сторону большаго сближенія съ земскою общественностью, до тѣхъ поръ необходимо не только сохранить за нимъ всю его юридическую и техническую компетенцію, но и дать возможность интенсивнѣе развернуть свою дѣятельность, ближе подойти къ существу дѣла на мѣстахъ. Сѣздъ земцевъ и здѣсь пошелъ прямо на встрѣчу запросамъ жизни, требующимъ усиленія инструкторской и ревизорской части дѣла.

Такимъ образомъ, мы подошли къ существу двухъ крайнихъ ступеней установленій по проведенію реформы: высшей—Отдѣла Аграрныхъ реформъ и Межевого Отдѣла при Министерствѣ Земледѣлія и низшей—Сельскихъ Распредѣлительныхъ Комиссій. Между ними стоятъ—Аграрные Отдѣлы Земствъ и Районныя Земельныя Комиссіи, которые связываютъ работу этихъ крайнихъ установленій и являются своего рода центральнымъ двигателемъ механизма, который даетъ направленіе работамъ въ низшей ступени и создаетъ почву и матеріалы для законодательнаго, административнаго и судебнаго вмѣшательства центра.

Районная Комиссія—это рычагъ, при посредствѣ котораго производится работа всего механизма и который въ конечномъ итогѣ вынесетъ на своихъ плечахъ всю главную тяжесть и отвѣтственность за работы въ государственномъ масштабѣ. На анализѣ этихъ установленій необходимо остановиться подробно въ спеціальной статьѣ.

Заканчивая эти строки, не можемъ не отмѣтить, что въ глубинѣ народной толщи зрѣеть здоровая мысль, создается новая сила, крѣпкая опытомъ и знаніемъ дѣла.

Ив. Шмаковъ.

Х Р О Н И К А.

Главный Комитетъ Союза Городовъ Республики Грузіи.

Совѣщаніе о Кутаисскомъ водопроводѣ.

Въ половинѣ февраля подъ предсѣдательствомъ Предсѣд. Гл. Б. Н. З. Эліава состоялось совѣщаніе о Кутаисскомъ водопроводѣ, въ которомъ принимали участіе: Членъ Учредительнаго Собранія Д. А. Топуридзе, Членъ Главнаго Комитета Союза Городовъ сенаторъ Д. И. Каландаришвили, Тифлиссій Городской Голова В. Г. Чхиквишвили, тов. Кутаисскаго городского головы С. И. Робакидзе, гласные Кутаисской городской думы Киладзе и Тускія, прокуроръ кутаисскаго окружнаго суда Джорбенадзе, М. Лагидзе, инженеры: М. Г. Каухчишвили, А. В. Булгаковъ, Г. З. Курдіани и И. А. Москалевскій.

Инж. Каухчишвили, ѣздившій за границу для поисковъ необходимыхъ для водопровода матеріаловъ, а также для выясненія вопроса нельзя ли финансировать это предпріятіе заграничными капиталами, сдѣлалъ сообщеніе, что въ Германіи, несмотря на голодъ на черный матеріаль, онъ все же встрѣтилъ, какъ матеріаль, такъ и рядъ фирмъ (и среди нихъ фирму „Тритонъ“ въ Берлинѣ), готовыхъ осуществить предпріятіе на половинныхъ началахъ; въ 1918 году были даже разработаны и проекты договоровъ.

Но, въ связи съ измѣненіями международнаго положенія Германіи, германскіе капиталисты измѣнили свой взглядъ на размѣщеніе своихъ капиталовъ. Въ 1919 году тѣ же фирмы предпочитали отпускъ матеріаловъ за наличный расчетъ, хотя „Тритонъ“ все же не отказывается отъ участія, но свою долю опредѣляетъ въ 30%.

Одинъ изъ Норвежскихъ ипотечныхъ банковъ предлагаетъ принять на себя устройство и эксплуатацію водопровода на концессионныхъ началахъ.

Инж. Курдіани ознакомилъ совѣщаніе со своими проектами водопровода. Воду онъ полагаетъ провести изъ источниковъ Циви-Цхали,

за 27 верстъ отъ Кутаиса. Прекрасная, почти стерильная (4° по Цельсию) вода пойдетъ самотокомъ и дастъ въ сутки при высотѣ напора свыше 300 с. до 600 тысячъ ведеръ, т. е. по 6 вед. на человѣка, включая поливку. Грунтъ для кладки трубъ благоприятный. Въ первое время избытокъ воды благодѣтельствуетъ жаждущее населеніе по пути водопровода. Учитывая нормальный приростъ населенія, водопроводъ рассчитанъ на 25 л., на болѣе долгій періодъ строить сейчасъ не выгодно. Въ случаѣ же чрезвычайнаго прироста населенія возможно провести параллельныя трубы. Городская сѣтъ охватываетъ 29 верстъ, имѣя 15 крановъ, при чемъ самый дальній 15 саж. отъ водосборнаго бассейна. Предпріятіе поглотитъ до 100 милл. руб. Себѣстоимость ведра воды при 10% на амортизацию и покрытіе % на капиталы, и отчисленія до 200 тыс. на административныя расходы, достигаетъ 40,2 к.

Чл. Гл. К. Д. И. Каландаришвили, изложивъ исторію Кутаискаго водопровода и указавъ, что при существующемъ водоснабженіи бочками городъ долгие оставаться не можетъ, нашелъ вполне приемлемымъ принципъ смѣшанной концессіи. Средства городъ могъ бы добыть, если бы Правительство пошло навстрѣчу этой идеѣ и предоставило Кутаис. Самоупр. часть валютныхъ товаровъ. Какъ только придутъ трубы и населеніе повѣритъ въ осуществленіе столь необходимаго имъ начинанія, деньги достать будетъ легко.

На вопросъ Пр. Гл. К. С. Г. Н. З. Эліава, когда могутъ придти трубы и закончено сооруженіе, инж. М. Г. Каухчишвили предположилъ, что трубы могутъ быть доставлены за время отъ 4 до 10 мѣсяцевъ, а постройка продолжится 18—20 мѣсяцевъ.

Чл. Учред. Собр. Д. А. Топуридзе полагалъ, что вопросъ объ инвентарѣ долженъ быть разрѣшенъ закрѣпленіемъ матеріаловъ за собой, ибо цѣны на нихъ все будутъ расти. Средства же можно будетъ добыть организаціей грузинскаго о-ва, которое должно выступить на заграничномъ рынкѣ съ капиталомъ въ заграничной валютѣ для покупки матеріаловъ. Къ нему прильютъ тогда и мѣстные средства. На Правительство надѣяться нельзя. Вопросъ же о заграничномъ займѣ является связаннымъ съ общимъ вопросомъ о кредитѣ.

Пред. Глав. Ком. Союза Городовъ Н. З. Эліава, соглашаясь, что инвентарь необходимо закрѣпить за собою, замѣтилъ, что для того, чтобы это сдѣлать необходимы прежде всего деньги. Матеріалъ только на заграничномъ рынкѣ. Необходимо подумать о тѣхъ принципахъ, на которыхъ можетъ быть осуществлено предпріятіе. Какъ здѣсь уже указывалось, участіе германскаго капитала, при дан-

ныхъ политическихъ условіяхъ, не мыслится даже въ суммѣ стоимости матеріаловъ, въ Германіи же приобретаемыхъ. Поэтому, чтобы приобрести инвентарь, необходимо выступить съ деньгами. Это ставитъ предъ нами вопросъ объ организаціи общества, при томъ не чисто грузинскаго. Мѣстный рынокъ денегъ не дастъ: не пойдутъ ни крупныя капиталисты, ни мелкіе держатели. Надежды на правительство то же мало, въ виду затруднительнаго положенія финансовъ Республики. Слѣдовательно, остается только заграничный рынокъ. Конечно разрѣшеніе на вывозъ валютныхъ товаровъ получить можно. Но будетъ ли это разрѣшеніемъ вопроса? Что же касается заграничнаго рынка, то онъ также имѣетъ свои особенности. Такъ, вполне естественно полагать, что капиталъ будетъ предоставленъ съ тѣмъ условіемъ, чтобы инвентарь былъ приобретенъ тамъ же въ той же странѣ. Международное положеніе Германіи указываетъ намъ, что наши взоры должны быть направлены на англійскій рынокъ. Единственный способъ добыть деньги это—заемъ. Но если онъ намъ не удастся, то можно будетъ согласиться на предложеніе норвежскаго концессионера. У городского Самоуправленія всегда будетъ возможность выкупить водопроводъ. Резюмируя пренія, Предсѣдатель Главнаго Комитета Союза Городовъ Н. З. Эліава отмѣтилъ, что, по видимому, всё сходится въ томъ, что предварительное обращеніе къ инымъ источникамъ необходимо, вопросъ о водопроводѣ, проектъ коего намъ представленъ инж. З. Г. Курдіани и нами одобренъ, поставить предъ Министерствомъ Финансовъ, которое можетъ или ассигновать на это дѣло болѣе или менѣе солидную сумму или же предоставить возможность вывезти за границу тѣхъ или иныхъ валютныхъ товаровъ.

Постановлено: поручить Предсѣдателю Главнаго Комитета, Николаю Зурабовичу Эліава, Члену Главнаго Комитета Д. И. Каландаршвили и Товарищу Кутаисскаго Городскаго Головы С. И. Робакидзе представить объ этомъ Министру Финансовъ и Предсѣдателю Правительства.

Участіе въ работахъ Правительственной Комиссіи по оказанію помощи пострадавшимъ отъ земл. въ Гори.

Постановленіемъ особаго Правительственнаго к-та по оказанію помощи пострадавшимъ отъ землетрясенія въ Гори и его окрестностяхъ вся техническая работа въ пострадавшемъ районѣ, поручена Техническому Отдѣлу Согора.

Ознакомившись съ положеніемъ дѣла въ г. Гори и окружаю-щихъ деревняхъ, пострадавшихъ отъ землетрясенія, Главный Коми-тетъ Союза Городовъ Республики Грузіи полагаетъ необходимымъ:

1) Въ первую очередь провести въ пострадавшихъ мѣстахъ рабо-ту по разборкѣ обрушившихся зданій и вообще по приведенію города и деревень въ безопасный для работъ въ нихъ видъ, при чемъ попутно выяснитъ, какіе дома могутъ быть отремонтированы и пригодны для дальнѣйшаго жилья. Для этого потребно имѣть въ гор. Гори 5 инже-неровъ и 12 техниковъ, а для деревень—3 инженера и 5 техниковъ.

2) Попутно немедленно-же образовать геологическую комиссію, въ составѣ горныхъ инженеровъ Конгошевскаго, Кишшидзе, Шильни-кова и Рабиновича, для обследованія района землетрясенія въ цѣ-ляхъ, какъ научныхъ, такъ и практическихъ, имѣющихъ задачей опре-дѣленіе цѣлесообразности возстановленія города на прежнемъ мѣстѣ, принимая во вниманіе геологическія и гидрогеологическія условія.

3) Поручить работающей при Технич. Отдѣлѣ Союза Городовъ Комиссіи по выработкѣ типа экономическихъ жилищъ въ первую очередь въ ближайшіе дни, дать нормальный типъ деревенской по-стройки для района, подверженнаго землетрясеніямъ, а затѣмъ—та-кой же городской постройки.

4) Возстановленіе деревень и города вести исключительно по этимъ типамъ, а также принимая во вниманіе соотвѣтствіе ихъ мѣстоположенія съ санитарно-гигіеническими условіями и при не-премѣнномъ одновременномъ регулированіи плана.

5) Организовать снабженіе, въ первую очередь, деревень рѣ-заннымъ по типовымъ размѣрамъ лѣсомъ для главныхъ частей по-строекъ (второстепенный матеріалъ имѣется на мѣстахъ) и прочими необходимыми матеріалами.

6) Проведеніе въ жизнь этихъ мѣропріятій поручить Техниче-скому Отдѣлу Союза Городовъ.

Какъ у насъ указывалось, въ Потіи выѣхалъ отъ Союза Горо-довъ вмѣстѣ съ Комиссіей по обследованію потійскаго марганцеваго элеватора стар. инженеръ А. В. Булгаковъ. Приводимъ извлеченіе изъ его докладной записки.

О Потійскихъ марганцевыхъ элеваторахъ.

*Изъ записки завѣдывающаго техническимъ отд. и предприятиями
Союза Городовъ Республ. Грузіи инж. А. В. Булгакова.*

24 и 25 истекшаго октября я осматривалъ, совмѣстно съ ко-миссіей Департамента Путей Сообщенія, механическія перегружате-

ли марганца, построенные въ Потійскомъ порту Черноморскимъ Строительнымъ О-вомъ еще въ 1908 году по заказу города Поти, но до сихъ поръ не использованные и даже не выкупленные городомъ у контрагента.

Изъ прилагаемой копии акта видно, что вся Комиссія пришла къ единодушному выводу о необходимости немедленно приступить къ эксплуатаціи перегрузателей, причемъ въ актѣ подробно изложены тѣ техническія и коммерческія соображенія, которыя легли въ основу такого заключенія. Соображенія эти настолько очевидны и убѣдительно, что невольно возникаетъ вопросъ: почему послѣ вполнѣ успѣшнаго испытанія и постановленія комиссіей 1908 и 1910 г. г. о приѣмѣ элеваторовъ, послѣ того, какъ сдѣланная затѣмъ попытка ничтожнаго большинства комиссіи 1913 года опорочить сооруженіе совершенно аннулирована постановленіемъ комитета по портовымъ дѣламъ, признавшаго всеъ указанное комиссіей обстоятельство не имѣющими значенія (копии всеѣхъ этихъ актовъ прилагаются), почему послѣ всего этого элеваторы все-же остаются въ бездѣйствіи до настоящаго времени, а долгъ на нихъ возрастаетъ до огромныхъ размѣровъ, вмѣсто того, чтобы за истекшій періодъ окупить стоимость сооруженія, дать крупный доходъ городу и создать благоприятныя условія для экспорта такого важнаго валютнаго товара, какъ марганецъ.

Въ задачи настоящей записки не входитъ изслѣдованіе вопроса съ точки зрѣнія отысканія виновниковъ—столь непростительной, чтобы не сказать болѣе, задержки работы сооруженія, имѣющаго крупное промышленное значеніе. Но вѣроятныя причины поднятой въ свое время въ извѣстныхъ кругахъ ожесточенной кампаніи противъ элеваторовъ заслуживаютъ того, чтобы на нихъ остановиться, ибо онѣ, повидному, тѣсно связаны съ нѣкоторыми особенностями элеваторной погрузки, приобретающими особенное значеніе, когда элеваторы находятся во владѣніи не частныхъ лицъ, а общественной организаціи, какъ городское самоуправленіе. Дѣло въ томъ, что въ дѣлѣ экспорта марганца есть одна сторона, около которой всегда велась страстная борьба: это—вопросъ объ обезличеніи марганцевой руды. До сихъ поръ обезличеніе не проведено въ жизнь, и руда частныхъ владѣльцевъ складывается въ порту (а иногда, за недостаткомъ мѣста, и внѣ его) на арендованныхъ ими складахъ, расцѣпывающихся въ зависимости отъ разстоянія до причальной линіи и удобства погрузки съ нихъ руды въ пароходы. При такихъ условіяхъ крупныя экспортеры всегда имѣютъ возможность обезпечить за собой цѣлѣй рядъ

преимущество, ставящих ихъ въ болѣе выгодное положеніе по сравненію съ мелкими, и потому, и еще по цѣлому ряду причинъ, они являются наиболѣе рѣшительными противниками обезличенія руды.

При погрузкѣ марганца элеваторомъ, въ значительной мѣрѣ сглаживается разница между погрузкой съ дальнихъ и ближнихъ складовъ; и когда элеваторъ находится въ рукахъ нейтральной организаціи, то условія вывоза руды для всѣхъ экспортеровъ болѣе или менѣе уравниваются. Другое дѣло, если элеваторы будутъ собственностью какой-нибудь одной фирмы, или группы фирмъ: тогда она становится хозяиномъ экспорта, и всѣ остальные попадаютъ къ ней въ полную зависимость. Подробное ознакомленіе съ исторіей вопроса о потійскихъ элеваторахъ оставляетъ совершенно опредѣленное впечатлѣніе, что когда, наряду съ поднятой противъ нихъ компаніей, крупныя экспортныя фирмы добивались предоставленія имъ права сооруженія собственныхъ элеваторовъ въ порту, то эти два факта имѣли между собой связь. Цѣлый рядъ обстоятельствъ, вольно или невольно, способствовали возможности затягивать вопросъ о пу-скѣ въ ходъ элеваторовъ.

Между тѣмъ, частныя предіриятія снова обратили свое вниманіе на потійскіе элеваторы, и городу сдѣлано два предложенія объ арендѣ ихъ: одно —отъ Общества Марганцепромышленниковъ, другое—отъ Грузинскаго Транспортнаго Общества. При наличіи въ средѣ части городскихъ дѣятелей недовѣрія къ элеваторамъ, порожденнаго печальной эпопеей ихъ сооруженія, не исключена возможность, что городъ предпочтетъ избавиться отъ хлопотъ и отвѣтственности и сдать ихъ въ аренду. Это, безусловно, крайне нежелательно и необходимо приложить всѣ усилія, чтобы городъ взялъ эксплуатацію элеваторовъ въ свои руки. Только тогда дѣло погрузки марганца на суда можетъ быть урегулировано такимъ образомъ, что для экспорта его создадутся, съ этой стороны, наиболѣе выгодныя при данныхъ обстоятельствахъ условія, причемъ получится возможность подойти къ вопросу съ точки зрѣнія удовлетворенія интересовъ не отдѣльныхъ промышленниковъ, а всей марганцевой промышленности въ цѣломъ. И тогда, неизбѣжно, встанетъ опять вопросъ объ обезличеніи марганцевой руды, какъ необходимомъ условіи улучшенія и упрощенія погрузки.

Дѣло въ томъ, что при элеваторной погрузкѣ работа тѣмъ продуктивнѣе, чѣмъ меньше приходится элеватору переходить и пароходу перетягиваться съ мѣста на мѣсто. Между тѣмъ, при погрузкѣ

марганца, принадлежащаго мелкимъ владѣльцамъ, изъ небольшихъ штабелей, разбросанныхъ по всей территоріи складовъ, такія перемѣны мѣста погрузки требуются весьма часто. Когда, какъ это бывало въ послѣднее время, грузится только одинъ пароходъ, и вся причальная линія вдоль складовъ свободна, такія перемѣны мѣста вызываютъ только нѣкоторую потерю времени; но при одновременной погрузкѣ двумя элеваторами двухъ пароходовъ это можетъ вызвать иногда чрезвычайно большія затрудненія. И въ интересахъ устраненія этихъ затрудненій, а также для упрощенія и облегченія всѣхъ вообще операций по экспорту марганцевой руды, необходимо эту руду обезличить, оставивъ дѣленіе ея только по сортамъ, какъ уже обезличены нефть, зерно и нѣкоторые другіе жидкіе и сыпучіе грузы. Надлежащимъ образомъ разработанная съ технической стороны, мѣра эта должна дать крупныя положительныя результаты, и чѣмъ скорѣе она будетъ проведена въ жизнь, тѣмъ лучше.

Необходимость скорѣйшаго перехода съ ручной на механическую погрузку марганца въ Потійскомъ порту, удержанія элеваторовъ въ рукахъ города и обезличенія марганцевой руды—вотъ тѣ выводы къ которымъ приводитъ изученіе вопроса о Потійскихъ элеваторахъ въ современномъ его состояніи, причемъ вопросъ этотъ, по своему значенію, не укладывается въ рамки интересовъ города Поти и его порта, а приобретаетъ крупное государственное значеніе.

Городскіе финансы.

Въ центрѣ вниманія городскихъ самоуправленій стоитъ въ данный моментъ вопросъ объ урегулированіи городскихъ финансовъ.

Въ самыхъ скромныхъ цифрахъ расходъ города Тифлиса на 1920 годъ исчисляется въ суммѣ 250 милліоновъ, а доходъ лишь въ суммѣ 70 милліоновъ рублей.

Озабоченная этимъ положеніемъ, городская управа созвала совмѣстное засѣданіе управы и бюджетно-финансовой комиссіи думы, при участіи представителей правительства и особо приглашенныхъ свѣдующихъ лицъ, для обсужденія во всей широтѣ вопроса объ упорядоченіи городскихъ финансовъ.

На этомъ засѣданіи выявились интересныя точки зрѣнія относительно веденія городского хозяйства. Совѣщаніе единодушно раздѣляло мнѣніе, что обыкновенными налогами, какъ бы ихъ не увеличивать невозможно, покрыть годовой расходъ, и что для улучшенія финансоваго подрженія города наиболѣе надежнымъ средствомъ надо

считать развитие и возрождение производства, создание доходных городских предприятий и заключение займа. Въ соответствии съ высказанными въ сообщеніи положениями Тифлисское Городское Самоуправление намѣтило планъ ближайшихъ городскихъ работъ.

Большое вниманіе удѣляется вопросу о проведеніи новаго водопровода: составленіе проекта и смѣты уже закончены и въ текущемъ году можно будетъ приступить къ самимъ работамъ. Проектъ водопровода предусматриваетъ использование водяной силы Арагвы — устройство гидро-электрической станціи мощностью въ 20 тысячъ лошадиныхъ силъ. Этотъ новый источникъ энергіи долженъ окончательно разрѣшить давно уже переживаемый городомъ кризисъ электричества.

Далѣе проектируется устройство въ Тифлисѣ бальнеологической станціи—предпріятіе, способное привлечь вниманіе серьезныхъ предпринимателей. По вопросу о станціи управой собранъ значительный подготовительный матеріалъ. Проектъ разработанъ такъ, что можно приступить къ его осуществленію въ ближайшемъ будущемъ.

Если устройство станціи победитъ въ порядкѣ концессионномъ оцѣ, то имѣющимея свѣдѣніямъ, получить большой заемъ на организацію другихъ муниципальных предпріятій.

На дняхъ городская управа входитъ въ думу съ докладомъ и проектомъ смѣты на устройство городскихъ огородовъ въ окрестностяхъ Тифлиса, въ Карабахъ и при Мухраневомъ казенномъ имѣніи. Для подготовкы этого предпріятія управой уже приглашены инструктора специалисты.

Недавно закончена пріемка отъ черноморскаго товарищества бывшей Тамакиевской мельницы. Потребуется крупный ремонтъ для приведенія ея въ полную годность, но городъ не остановится передъ самыми крупными затратами; съ весны эта, лучшая въ Грузіи, мельница начнетъ функционировать.

Значительно подвинуто впередъ дѣло постройки на Мадатовскомъ островѣ крытаго рѣска, большого лѣсопильнаго завода и лѣсныхъ складовъ. Въ настоящемъ году намѣчено устройство мыловаренныхъ заводовъ, утилизація остатковъ на бойнѣ, заготовка сѣна хозяйственнымъ способомъ и пр.

На дняхъ осуществится давнишнее желаніе городского самоуправления имѣть свои товарные склады въ Дидубѣ съ подъѣздомъ трамвайнымъ путемъ. Использование электрической тяги для транспортированія товаровъ значительно сократитъ расходы города по перевозкѣ.

Помимо этихъ крупныхъ мѣропріятій, намѣченъ рядъ улучшеній и ремонтныхъ работъ въ уже дѣйствующихъ городскихъ предпріятіяхъ въ тѣхъ же цѣляхъ—поднятія ихъ доходности.

Окончательно, наиримѣръ, рѣшено провести въ ближайшемъ году трамвайную линію къ бойнѣ, Кахетинской стціи и къ Невтлугу. Это расширеніе сѣти дастъ возможность перевозить всѣ грузы съ бойни трамвайной тягой и, съ другой стороны, значительно увеличить оборотъ трамвайной кассы. Съ проведеніемъ пути къ бойнѣ можно будетъ также использовать прекрасные холодильники бойни для сдачи ихъ въ аренду торговцамъ. Городъ управа испрашиваетъ у думы 20 тыс. руб. на производство ремонта въ больничномъ городкѣ, необходимаго для объединенія амбулаторіи всѣхъ отдѣленій и созданія общей регистраціи больныхъ. Какъ уже сообщалось въ газетахъ, при бойнѣ начато производство мыла и клеевареніе. Проектируется организація разведенія породистыхъ свиней и производство колбасы. Для осуществленія означенныхъ предположеній, городское управленіе *предполагаетъ заключить заемъ*. Для удовлетворенія же текущихъ нуждъ, городъ управа принимаетъ чрезвычайныя мѣры къ повышенію дохода города; вырабатывается рядъ законопроектовъ для внесенія въ Учредительное Собраніе. Будетъ приступлено къ взиманію неиспользованныхъ налоговъ; предполагается повышеніе налоговыхъ ставокъ, которыя признаны устарѣвшими. Такъ, напр. въ текущемъ году *пересмотрѣны ставки оцѣночнаго сбора* съ имѣній. Какъ мы уже указывали, въ бюджетѣ городовъ оцѣночный сборъ всегда занималъ исключительное мѣсто. Но конечно для урегулированія городскихъ финансовъ, эти мѣропріятія—недостаточны

Одновременно въ этомъ должна быть пересмотрѣна существующая налоговая структура, неразграничивающая источниковъ дохода между городскими самоуправленіями и государствомъ, тѣмъ болѣе, что въ оцѣночномъ сборѣ съ городомъ конкурируетъ земство и казна. Въ частности, Тифл. город. самоуправленіе предполагаетъ войти въ думу съ докладомъ объ *увеличеніи ставокъ городского поцѣночнаго сбора* Увеличена плата въ *городскихъ баняхъ*. Возбуждается ходатайство передъ правительствомъ о разрѣшеніи взимать *20% сборъ съ торгово-промышленныхъ предпріятій*, банковъ, конторъ и т. п.

Земельная политика городовъ. Сухумская Городская Дума, рассмотрѣвъ докладъ о Матросской слободѣ постановила: лицамъ, поселившимся въ періодъ 1879—1898 г. г., сдать по одной десятинѣ на семью бесплатно въ долгосрочную аренду съ правомъ возобновле-

нія ея; лицамъ поселившимся въ періодъ 1898—1910 г. г., сдать по одной десятинѣ въ долгосрочную аренду за положенную плату съ правомъ возобновленія; лицамъ, поселившимся въ періодъ 1910—1919 г. г., сдать землю на общихъ основаніяхъ.—Такимъ образомъ, Дума отнеслась отрицательно къ проекту земельной комиссіи, предусматривавшей раздачу муниципальных земель въ собственность отдѣльнымъ лицамъ и стала на точку зрѣнія правильной земельной политики. Свой земельный фондъ города должны беречь лучше ока, ибо только при наличности земельного фонда возможно развитіе городовъ и городскихъ предпріятій, возможны города—сады будущаго, ополсанные кольцомъ собственныхъ городскихъ огородовъ и плантацій, что при нашемъ благодатномъ климатѣ можетъ оздоровить городскіе финансы, не говоря уже о значеніи правильнаго расселенія жителей и здоровыхъ поколѣній гражданъ.

Мѣропріятія городовъ.

Принудительное отчужденіе. Въ засѣданіи *Тифлисской Городской Думы* отъ 9 февраля 1920 года былъ возбужденъ вопросъ о принудительномъ отчужденіи зданія „Артистическаго О-ва“. Городской голова въ своемъ докладѣ мотивы отчужденія сформулировалъ слѣдующимъ образомъ: Согласно §§ 7 и 8 Городового Положенія одной изъ главныхъ обязанностей Городского Самоуправленія составляетъ забота о поднятіи нравственности городского населенія, его образованіи въ школахъ и вѣ ея, о развитіи и процвѣтаніи театра. Эти обязанности городской управа выполняетъ различными способами, но одна область искусства—драма, которая по своему значенію больше всего служитъ вышеуказаннымъ цѣлямъ—находится вѣ сферы вліянія города. Въ частныхъ рукахъ театръ служитъ больше корыстнымъ цѣлямъ, въ рукахъ же города театръ не будетъ гнаться за доходами, а будетъ главное вниманіе обращать на культурныя задачи. По этимъ соображеніямъ городская управа рѣшила пріобрѣсти въ собственность театръ для драмы и остановила свой выборъ на театрѣ „Артистическаго О-ва“. Зданіе „Артистическаго О-ва“ принадлежитъ Дав. Богд. Аванъ-Юзбашеву хану Сагнахскому, занимаетъ площадь мѣрою въ 1139,63 кв. саж. Кромѣ театральнаго зала въ зданіи помѣщаются магазины, клубъ „Артист-О-ва“, при зданіи же имѣется электрическая станція съ 3 машинами. Въ 1912 г. зданіе владѣльцемъ его оцѣнено въ 397.254 руб. и съ того времени со стороны владѣльца въ управу не поступило за-

явленія о переоцѣнкѣ дома. Въ силу закона 11 юля за отчуждаемое зданіе должна быть уплачена указанная сумма. Однако, городская управа рѣшила вести переговоры съ владѣльцемъ зданія относительно размѣра платы за дома. Г-нъ Д. Б. ханъ-Сагнахскій отказался продать домъ и предложилъ взять театръ въ аренду, при чемъ предложилъ городу самому установить размѣръ арендной платы. Въ виду несомасія владѣльца зданія на продажу дома, дума постановила: отчудить зданіе „Артистич. О-ва“ принудительнымъ порядкомъ, но разрѣшить управѣ вести переговоры съ владѣльцемъ зданія, съ цѣлью притти къ соглашенію относительно платы, которую дума считаетъ возможнымъ увеличить въ 10 разъ.

Тифлисское Уѣздное Земство рѣшило на основаніи закона отъ 11 юля 1919 г. отчудить для своихъ нуждъ домъ Манташева по Головинскому просп., въ которомъ сейчасъ находится уѣздная земская управа. Земство обратилось къ городскому самоуправленію съ просьбою поддержать его начинанія. Городская управа входитъ въ думу съ докладомъ по этому вопросу.

Центральный Союзъ кооперативовъ Грузіи также возбудилъ передъ Министерствомъ Народнаго Просвѣщенія ходатайство о передачѣ Союзу бывшаго зданія городской женской гимназіи въ Гори для устройства склада.

Случаи принудительнаго отчужденія имѣли также мѣсто въ г. г. *Сигналь* и *Сенакашъ*. Само собой разумѣется, что самоуправленіе должно крайне осторожно пользоваться этимъ исключительнымъ закономъ и прибѣгать къ отчужденію только тогда, когда не имѣется другихъ способовъ къ удовлетворенію какой нибудь насущнѣйшей государственной или общественной потребности.

Освѣщеніе г. Тифлиса. Освѣщеніе улицъ, производившееся частными электрическими станціями, постепенно переходитъ къ городской станціи. Въ настоящее время частными предпріятіями освѣщаются только Сололаки. Въ текущемъ году городская управа приступитъ къ освѣщенію собственными средствами и этой части города. Такимъ образомъ, съ изытіемъ изъ вѣдѣнія частныхъ обществъ столь важной отрасли городского хвзяйства, какъ электрическое освѣщеніе улицъ, городъ будетъ въ состояніи полнѣе удовлетворить насущныя нужды въ этой области.

Такса на электрическую энергію. Обсудивъ заявленіе владѣльцевъ электрическихъ станцій о необходимости повышенія таксы на

электрическую энергию въ связи съ вѣдорожаніемъ условій производства, городская техническая коммисія признала возможнымъ удвоить плату на электрическую энергию съ нѣкоторымъ уменьшеніемъ ея для частныхъ лицъ и повышеніемъ для торговопромышленныхъ учреждений и организаций. Для первыхъ предложено установить таксу около 13 руб. за килоуаттъ-часъ, а для вторыхъ—около 20 руб.

Добровольная пожарная команда. Тифл. город. управа принципиально рѣшила открыть отдѣленіе пожарной команды на 15 человекъ и 8 лошадей въ зданіи бывшей вольной команды (Николаевская 8) для выѣздовъ на лѣвый берегъ Куры. Одновременно управа предполагаетъ создать органъ для наблюденія за состояніемъ въ пожарномъ отношеніи городскихъ и правительственныхъ, а также частныхъ зданій. Въ этотъ контрольный органъ войдутъ представители страховыхъ обществъ.

Разгрузка г. Тифлиса. Министерство Внутреннихъ Дѣлъ запрсило городского голову, не сочтетъ ли городское самоуправленіе возможнымъ приостановить разгрузку Тифлиса. Городская управа вошла съ соответствующимъ докладомъ въ Думу, которая въ засѣданіи своемъ отъ 23 февраля сего года единогласно приняла предложеніе управы объ аннулированіи декрета о разгрузкѣ. Мотивомъ упраздненія постановленія о разгрузкѣ г. Тифлиса является, то что это мѣропріятіе „не достигло намѣченной цѣли“. Городское Самоуправленіе Сухума, расчитывая на осязательные результаты отъ этого мѣропріятія, для проведенія въ жизнь разгрузки города избрало 4 особыя исполнительныя коммисіи.

Землетрясеніе въ Гори. Въ ночь 19 по 20 февраля надъ Гори и Горійскимъ уѣздомъ стряслось ужасное несчастье. Гори и рядъ окрестныхъ селеній до основанія разрушены стихіей—землетрясеніемъ. Въ самомъ Гори человѣческихъ жертвъ, къ счастью гораздо меньше, принимая во вниманіе страшныя разрушенія жилыхъ помѣщеній. Большой процентъ погибшихъ въ деревняхъ можно объяснить непрочностью деревенскихъ построекъ:

Для оказанія помощи пострадавшимъ избранъ особый комитетъ. Первымъ долгомъ комитетъ озаботился о раскопкѣ разрушенныхъ зданій для извлеченія труповъ и получившихъ увѣчья и оказанія помощи послѣднимъ, съ каковою цѣлью въ Гори были отправлены необходимый техническій персоналъ и отрядъ саперовъ. Трупы пре-

даны землѣ въ Гори на общемъ кладбищѣ, а получившіе увѣщанія доставлены въ Тифлисъ и размѣщены по больницамъ.

Одновременно комитетъ принялъ мѣры къ обезпеченію оставшихся въ живыхъ помѣщеніемъ и пищей. Съ этой цѣлью въ Гори отправлено много санитарныхъ вагоновъ, чалатни доски для оборудованія бараконъ, теплыя юрты и печи для ихъ отопленія, нѣскольکو тысячъ комплектовъ теплой одежды, бѣлья и обуви, передвижныя кухни, много чая, сахару (500 пудовъ), консервы, выпеченнаго хлѣба (по 600 пудовъ ежедневно), нѣсколько вагоновъ дровъ и пр.

Особенное вниманіе обращено на планомерную эвакуацию пострадавшихъ, на ихъ устройство на новыхъ мѣстахъ и на обезпеченіе ихъ продовольствіемъ. Сдѣлано телеграфное распоряженіе о приготовленіи для пострадавшихъ жилищъ всюду, гдѣ только это возможно, а именно: въ Михайловѣ, Сурамѣ, Боржомѣ, Кутансѣ, Самтредіи и др. Изъ полученныхъ телеграфныхъ отвѣтовъ видно, что всюду уже готовы принять пострадавшихъ.

Подъ жилища для нихъ въ Тифлисѣ реквизированы комнаты въ гостиницахъ. Изъ нихъ 23 комнаты въ гостиницѣ „Свѣтъ“ предназначены для пострадавшихъ желѣзнодорожниковъ.

Для болѣе успѣшнаго дѣла въ Горахъ создано отдѣленіе комитета, съ участіемъ представителей земскаго и город. самоуправленія, народной гвардіи и профес. союзовъ. По постановленію комитета, должно быть произведено подробное описаніе происшедшаго и снимки пострадавшихъ мѣстъ. Приняты также мѣры къ опредѣленію размѣра убытковъ, причиненныхъ населенію землетрясеніемъ, съ какою цѣлью въ пострадавшіе районы командирована особая коммиссія въ составѣ представителей вѣдомствъ: юстиціи, финансовъ, государ. контроля и мѣстныхъ самоуправленій.

На нужды пострадавшихъ полились обильныя пожертвованія, на несчастье широко отозвались правительство, союзы городовъ и земствъ, иностранныя миссіи, различныя организаціи, и отдѣльныя лица. Учредительное Собраніе отпустило на оказаніе первой помощи пострадавшимъ—20 милліоновъ рублей; помимо сего постановило оказать помощь продовольствіемъ медикаментами одеждою и другими предметами.

Аграрная реформа въ чертѣ городовъ.

Въ февралѣ мѣсяцѣ въ г. Тифлисѣ имѣло мѣсто совѣщаніе о проведеніи аграрной реформы въ чертѣ городовъ. Въ засѣданіи

присутствовали Министръ Земледѣлія, представители города, земства и др. заинтересованныхъ учреждений. По открытіи засѣданія Министръ Земледѣлія отмѣтилъ, что послѣ революціи появилось много новыхъ городовъ, границы которыхъ пока точно не опредѣлились. Помѣщики, владѣющіе землями выше нормы въ чертѣ такихъ городовъ, такъ какъ законъ отъ 7 марта не распространяется на городскія земли, остались не тронутыми. Какъ примѣръ такого явленія Н. Г. Хомерики приводитъ гор. Севаки. Въ чертѣ этого города многіе помѣщики владѣютъ нахотными землями выше нормы и комиссія не имѣетъ возможности конфисковать ихъ.

Для совѣщанія является наиболѣе интереснымъ вопросъ о тѣхъ городскихъ земляхъ, на которыхъ ведется сельскохозяйственная работа и которыя по существу мало отличаются отъ земель въ деревнѣ. Хотя нѣкоторые города поставили вопросъ объ аграрной реформѣ болѣе широко и выразили желаніе, чтобы реформа распространилась на всѣ городскія земли, однако Министръ Земледѣлія считаетъ необходимымъ распространить реформу лишь на нѣкоторую часть городскихъ земель.

Далѣе Министръ Земледѣлія отмѣтилъ то обстоятельство, что въ чертѣ города имѣютъ недвижимое имущество значительное количество иностр. подданныхъ. Ни для кого не будетъ пользы въ томъ, если безвозмездной конфискаціей земель уменьшится сфера примѣненія въ странѣ иностраннаго капитала. Поэтому вопросъ долженъ быть раздѣленъ на 2 части: проведеніе реформы въ населенныхъ и ненаселенныхъ частяхъ города. На населенныя части городовъ будетъ распространенъ законъ 7 марта. Относительно населенныхъ частей городовъ будутъ собраны свѣдѣнія и уже послѣ этого необходимо будетъ рассмотретьъ вопросъ о проведеніи въ нихъ реформы. Такимъ образомъ въ настоящее время реформа можетъ распространиться лишь на ту часть территоріи городовъ, гдѣ ведется сельское хозяйство. На отобранныя фондовыя земли не долженъ распространяться законъ распредѣленія 28 января. Фондовыя земли переходятъ къ государству, которое будетъ сдавать ихъ въ аренду на долгій срокъ.

Послѣ рѣчи министра происходилъ непродолжительный обмѣнъ мнѣній между участниками совѣщанія. Резюмируя пренія, председатель ставитъ на голосованіе слѣдующіе вопросы:

1) За частичную или полную муниципализацію высказывается совѣщаніе?

2) Какова должна быть норма земель, оставляемыхъ владѣльцамъ въ городской чертѣ?

3) Кому должны быть переданы и какимъ порядкомъ конфискованныя земли?

4) Долженъ ли быть распространенъ на города законъ о фондовыхъ земляхъ отъ 28 января?

Собрание большинствомъ голосовъ постановляетъ:

1) Реформа должна быть распространена только на ненаселенныя территории, гдѣ фактически ведется сельское хозяйство.

2) Минимальной нормой въ городахъ должно быть 3 десят.

3) Конфискованныя земли оставить въ распоряженіи государства.

4) Не распространять на городскія фондовыя земли законъ отъ 28 января.

5) Въ конфискаціонную комиссію съ рѣшающимъ голосомъ долженъ войти представитель города выбранный управой.

6) Конфискаціонную норму (3—7 дес.) устанавливаетъ городское управленіе и утверждаетъ Министерство Земледѣлія.

Охрана труда и социальная помощь.

Отдѣлъ труда и социальной помощи Тифл. Гор. Управы поставилъ на очередь три основныхъ вопроса—устан. биржи труда, нормировка рабочихъ часовъ въ торговыхъ заведеніяхъ и коллективный договоръ съ городскими рабочими.

1. *Устан. биржи труда*, разработанный отдѣломъ, оказался вполнѣ пріемлемымъ, какъ для думской комиссіи труда и управы, такъ и для совѣта профессиональныхъ союзовъ. Послѣдній 23 января всталъ на точку зрѣнія отдѣла и принялъ резолюцію, предложенную завѣд. отдѣломъ объ основахъ организаціи биржи труда. Принятые положенія таковы: исключительная цѣль биржи труда—посредничество между спросомъ и предложеніемъ на трудъ. Всякое отвлеченіе биржи труда отъ ея прямыхъ задачъ напр. въ сторону устройства библиотекъ, читаленъ, столовыхъ, гостиницъ и пр. является совершенно недопустимымъ въ данное время. Хозяиномъ биржъ труда является на мѣстахъ городское управленіе, а въ общегосударственномъ масштабѣ Министерство Труда. Вопросъ объ утвержденіи устава биржи труда въ новой редакціи—дѣло недалекаго будущаго.

2. *О рабочихъ часахъ въ торговыхъ заведеніяхъ*. Послѣ совѣщанія и рѣшенія представителей заинтересованныхъ сторонъ при

участія отдѣла — вопросъ былъ поднятъ въ Управѣ, а затѣмъ и въ Думѣ. Но послѣ преній въ Думѣ — вопросъ былъ вновь возвращенъ въ отдѣлъ и туль вновь обсужденъ съ представителями національныхъ совѣтовъ, торговцевъ, рабочихъ и Мин. Труда. Намѣтились 3 спорныхъ вопроса — а) допустить ли открытіе лавокъ по воскресеньямъ мусульманамъ и евреямъ, празднующимъ пятницу и субботу, Мин. Труда и рабочіе, высказались противъ подобнаго разрѣшенія, Управа — за него, б) разрѣшить ли мелкимъ торговцамъ, неимѣющимъ наемныхъ служащихъ, торговать болѣе 8 часовъ. Рабочіе и Управа высказались противъ этого, торговцы — за это право п в) разрѣшить ли двухсмѣнную торговлю (съ 8 утра до 10 ч. веч.). Управа допускаетъ ее лишь для торгующихъ исключительно рыбой, какъ очень скоропортящимся продуктомъ. Вопросы эти остаются спорными и ждутъ разсмотрѣнія вторично Управой, а затѣмъ и Думой.

3. *О коллективномъ договорѣ съ город. рабочими.* Этотъ договоръ, выработанный проф. союзомъ трамвайныхъ служащихъ былъ разсмотрѣнъ Управой и переданъ со своими измѣненіями на заключеніе въ Мин. Труда. Одно изъ центральныхъ пунктовъ въ измѣненіяхъ Управы — изытаніе изъ сферы коллективнаго договора всѣхъ городскихъ конторскихъ служащихъ и распространеніе договора лишь на городскихъ рабочихъ.

Призрѣніе дѣтей. Почти во всѣхъ странахъ Европы за исключеніемъ Англій наблюдается ростъ дѣтской преступности. Это явленіе не можетъ не быть угрожающимъ и мѣстныя самоуправленія должны энергично бороться съ дѣтской преступностью. Лучшимъ средствомъ борьбы съ дѣтской преступностью является борьба съ дѣтской безпризорностью. Англія — страна съ могущественными и свободными мѣстными самоуправленіями — не скупится на расходы на воспитаніе безпризорныхъ дѣтей и въ этомъ причина пониженія въ ней дѣтской преступности. Тифлисская Городская Управа предполагаетъ организовать борьбу съ дѣтскимъ нищенствованіемъ. Дѣти съ улицы будутъ подбираться и будутъ распределяться по имѣющимся частнымъ приютамъ. Городъ возьметъ содержаніе этихъ дѣтей на себя. Городская Управа входитъ въ Думу съ ходатайствомъ о предоставленіи ей правъ распорядиться для этой цѣли городскими средствами въ предѣлахъ 50 тыс. руб. въ мѣсяцъ. При предоставленіи управѣ этихъ правъ, она сможетъ приютить до 80 дѣтей. Управа входитъ также съ докладомъ о выдачѣ приюту Воронцовой-Дашковой ежемѣсячнаго пособія въ размѣрѣ 5 тыс. руб.

ЗЕМСКАЯ ЖИЗНЬ.

Комитетъ Союза Земствъ.

Совѣщаніе представителей Тэми. 10 февраля открылось совѣщаніе Комитета Союза Земствъ съ представителями тэми. Доклады съ мѣсть единодушно указывали на неопредѣленность положенія тэми въ правовомъ отношеніи. Это отсутствіе точнаго опредѣленія правъ и обязанностей различныхъ органовъ мѣстнаго управленія является причиной тѣхъ треній, которыя мѣшаютъ согласованной совмѣстной работѣ. Тяжело и финансовое положеніе тэми. При своемъ созданіи тэми получили ничтожныя субсидіи, тогда какъ на нихъ былъ возложенъ цѣлый рядъ функций, требующихъ расходовъ. Никакихъ бюджетныхъ правъ тэми не имѣютъ и для исполненія своей кассы вынуждены съ разрѣшенія Уѣзднаго Земства вводить дополнительные сборы и налоги. Такъ, въ Тифлискомъ уѣздѣ тэми вынуждены были ввести единственный налогъ, который оказался для нихъ доступнымъ: налогъ на питейныя заведенія. Но при крупныхъ расходахъ, которые пришлось нести тэми, эти суммы имъ не могли оказать существенной помощи. Необходимость заставила тэми прибѣгнуть къ цѣлю изысканія доходовъ къ продовольственнымъ операціямъ. Но препятствіемъ явилось отсутствіе правильной организации помощи со стороны Уѣзднаго Земства. Продукты продовольствія, доставляемые уѣзднымъ земствомъ были большей частью недоброкачественны или очень дороги, такъ что многіе продукты и по сіе время не реализованы и находятся на складахъ тэми. Хроническое безденежье заставляло изыскивать средства самыми разнообразными способами вплоть до устройства спектаклей при участіи членовъ управы тэми. Суммы, вырученныя такимъ путемъ, шли на выдачу дополнительнаго жалованія милиціи. („Борьба“).

На совѣщаніи указывали на ненормальность отношеній, установившихся между тэми и районнымъ начальникомъ милиціи, которая принимаетъ порой весьма нежелательныя формы, роняющія престижъ выборнаго органа—тэми. Не выяснены также отношенія съ мировыми судьями. Что касается отношенія тэми къ судебнымъ властямъ, то здѣсь остро стоитъ вопросъ объ опекаѣ надъ малолѣтними сиротами. По мнѣнію тэми, выборы опекуновъ должны быть возложены на сельскій сходъ.

Тэми требуютъ назначенія опеки надъ расточителями, но противъ вмѣшательства въ эти дѣла тэми выступаютъ мировые судьи.

На совѣщаніи также былъ поднятъ вопросъ о духовенствѣ и его отношеніи къ тѣми. Священники берутъ большія деньги за совершеніе требъ, выдачу удостовѣреній и т. п. Тѣми вынуждены вмѣшиваться въ дѣла духовенства и подчасъ возбуждаютъ противъ нихъ даже судебныя преслѣдованія.

По окончаніи „совѣщанія“ были приняты слѣдующія основныя принципы положенія о тѣми.

1) Мѣстное управленіе состоитъ изъ двухъ степеней уѣзднаго земства и тѣми.

Тамъ, гдѣ въ предѣлы одного тѣми входятъ нѣсколько селеній, должны быть выработаны правовыя нормы, которыя обезпечать на мѣстѣ нормальное управленіе.

2) Территорія тѣми должна заключаться въ предѣлахъ бывшихъ сельскихъ обществъ.

Если потребуется, возможны перегруппировка и передѣлы тѣми.

3) Управленіе тѣми состоитъ изъ распорядительной и исполнительной властей.

4) Распорядительная власть принадлежитъ совѣту тѣми, избранному на основѣ прямого, всеобщаго, избирательнаго права.

5) Исполнительная власть управленія тѣми принадлежитъ управѣ. Управа—постоянно-дѣйствующее коллегіальное учрежденіе.

Управа состоитъ изъ головы тѣми, его замѣстителя и членовъ управы.

6) Уѣздное Земство—вторая ступень мѣстнаго самоуправленія, создается на основѣ прямого, всеобщаго, избирательнаго права.

7) Дѣйствія тѣми со стороны ихъ законности контролируетъ административный отдѣлъ окружнаго суда.

Особо важныя постановленія совѣта тѣми (о большихъ займахъ, концессіяхъ, объ арендѣ имущества тѣми и др.), отмѣченныя въ соотвѣтствующемъ положеніи, требуютъ подтвержденія правительства, которое должно состояться послѣ предварительнаго заключенія уѣзднаго земства.

9) Тѣми имѣетъ независимыя бюджетныя права.

Организація земскаго управленія.

Ахалцихскому Земству, существующему около 1½ мѣсяца приходится работать среди совершенно неподготовленнаго къ самоуправленію населенія, незнакомаго даже съ кооперацией: въ уѣздѣ существовалъ всего только одинъ кооперативъ (въ Ахалцихѣ). При такихъ

условіяхъ Ахалцхское Земство, больше чѣмъ какое либо другое, нуждается въ помощи извнѣ и во всякаго рода льготахъ. Между тѣмъ, Ахалцхское Земство оказалось въ болѣе стѣсненномъ положеніи, чѣмъ другія, ранѣе образовавшіяся земства.

Ахалцхскому Земству не досталось ничего изъ имущества разнаго рода организацій, распределеннаго между другими земствами. Изъ фонда, установленнаго Учред. Собраніемъ для помощи земствамъ, Ахалцхское Земство получило всего 120 тыс. рублей.

Военныя дѣйствія, имѣвшія мѣсто, какъ разъ во время посѣва вызвали сильныя опустошенія и привели Ахалцхскій уѣздъ, никогда не знавшій нужды въ хлѣбѣ, къ продовольственному кризису. Управа хлопочетъ о предоставленіи ей нѣсколькихъ вагоновъ кукурузы для распределенія среди населенія. Земство приступило къ приему различныхъ уѣздныхъ учрежденій. Принимаются школы, находящіяся въ плачевномъ состояніи. Всѣ школы были разрушены. За послѣднее время Правительство приступило къ возстановленію ихъ. Земство ставитъ себѣ задачей возстановить всѣ существовавшія раньше школы, не задаваясь пока открытіемъ новыхъ.

Земство предполагаетъ также взять въ свои руки доставку почты, которая производится сейчасъ частнымъ лицомъ и очень неаккуратно.

Больницы Ахалцхскаго уѣзда всѣ, кромѣ одной—Ацхурской, разрушены, Управа озабочена собираніемъ расхищеннаго больничнаго имущества.

По постановленію Правительства приемъ администраціи Земствомъ пока что отсроченъ и администрація временно оставлена въ вѣдѣніи Министерства Внутреннихъ Дѣлъ. Мѣра эта вызвана тѣмъ, что администрація уѣзда не стоитъ на должной высотѣ. Администраціей были допущены нѣкоторыя злоупотребленія. Предсѣдатель Правительства назначилъ въ свое время сенатскую ревизію, и результаты этой ревизіи уже доложены Правительству. Администрація должна быть заново реорганизована. Не желая сразу обременять молодое земство такой большой работой, Правительство постановило пока что не передавать ему администраціи.

Земство получило отъ Министерства Земледѣлія 200 тыс. руб. на покупку посѣвного матеріала.

Телавское Земство. Земство въ Телавскомъ уѣздѣ уже вполне организовалось.

Какъ центральныя уѣздныя земскія учрежденія, такъ и районныя земства функционируютъ вполне правильно. Мелкія земскія еди-

ницы созданы по районному принципу. Всѣхъ ихъ въ уѣздѣ 15. Каждая имѣетъ территорію радиусомъ не болѣе 5 верстъ.

Районныя земства ввели у себя цѣлый рядъ сборовъ: такъ они взимаютъ по 1 руб. съ каждаго пуда вывозимыхъ изъ ихъ предѣловъ товаровъ, взимаютъ также канцелярскія пошлины и т. п.

Уѣздное Земство предоставляетъ въ распоряженіе районныхъ земствъ 30% своихъ налоговыхъ поступлений и кромѣ того выдаетъ по 3 тыс. въ мѣсяцъ на содержаніе управъ.

Районныя земства несутъ функціи контроля надъ работой въ школахъ, больницахъ и др. земскихъ учрежденіяхъ и сообщаютъ уѣздному земству о замѣченныхъ дефектахъ. Всѣ постановленія районныхъ земствъ пересылаются въ уѣздную земскую управу и въ теченіе 2 недѣль могутъ быть опротестованы ею. При уѣздномъ земствѣ имѣется 2 инструктора, на обязанности которыхъ лежитъ руководство работой мелкихъ земскихъ единицъ.

Районныя земства выставляютъ своихъ кандидатовъ на постъ старшаго милиціонера, вѣдающаго административными дѣлами района. Должность сельскаго комиссара въ Телавскомъ уѣздѣ упразднена. Упразднена также районная администрація, содержаніе которой стоило большихъ денегъ („Борьба“).

Выборы въ Зугдидское уѣздное земство. Всего по уѣзду принимало на выборахъ участіе двадцать одна тысяча сто одиннадцать гражданъ, изъ нихъ за с.-д. подано 10,740 голосовъ, с.-р.—5,804 г., нац.-дем.—2,889 г. и соц.-фед.—1,627 г., с.-д. провели въ гласные 16 чел., соц.-рев.—9 чел., нац.-дем.—3 чел. и соц.-фед. 2 чел.

Участковые мировые судьи. Тифлисская земская управа поставила просить предсѣдателя сѣзда мировыхъ судей пересылать въ земство копіи мѣсячныхъ отчетовъ о дѣятельности сельскихъ участковыхъ судей. Высказано пожеланіе, чтобы въ отчетахъ, главнымъ образомъ, отмѣчались свѣдѣнія по нижеслѣдующимъ тремъ пунктамъ: 1) О количествѣ дѣлъ, окончившихся миромъ между тяжущимися сторонами при посредствѣ судей, дабы, такимъ образомъ, имѣть представленіе о степени осуществляемости самой идеи мирнаго разрѣшенія конфликтовъ. 2) О количествѣ составленныхъ протоколовъ—заявленій непосредственно въ камерѣ мировыхъ судей (насколько населеніе избавляется отъ дѣйствій подпольныхъ адвокатовъ) и 3) свѣдѣнія о томъ, насколько скоро совершается судъ.

Означенное обращеніе вызвано тѣмъ, что земство не имѣетъ свѣдѣній о дѣятельности мировыхъ судей, въ которыхъ оно нуждается бы для руководства при будущихъ выборахъ судей.

Устройство администраціи.

Борчалинское земство черезъ союзъ земствъ обращается въ Учредительное Собраніе съ ходатайствомъ о томъ, чтобы оклады милиціи были повышены и чтобы содержаніе выдавалось цѣликомъ изъ средствъ Министерства Внутр. Дѣлъ. По проекту правительства м-во выдаетъ 75% содержанія, а остальные 25% платитъ земство. По тому же проекту правительства штаты сельскихъ комиссаровъ и писарей упраздняются и функціи ихъ возлагаются на мелкія земскія единицы. Борчалинская земская управа ходатайствуетъ объ оставленіи должности сельскихъ комиссаровъ и ихъ писмоводителей впредь до организаціи мелкихъ земскихъ единицъ въ уѣздъ.

Медико-санитарное дѣло.

Медико-сан. дѣло горячо интересуется земства, но трудно его налаживать за недостаткомъ медикаментовъ и средствъ. Въ Борчалинѣ до возникновенія земства въ этой области не дѣлалось рѣшительно ничего. Земство открыло 5 врачебныхъ пунктовъ—въ Екатериненфельдѣ, Качаганѣ, Бавкичетѣ, Ашага-Серадѣ и Бармаисизѣ. Пункты эти обслуживаются врачомъ, фельдшеромъ и акушеркой-фельдшерницей. Пока что на медицинскихъ пунктахъ оказывается только амбулаторная помощь. Предполагается открыть 5-6 постоянныхъ кооекъ. Вся задержка въ полномъ отсутствіи помѣщенія для больницъ. Помимо врачебныхъ пунктовъ открыто еще пять фельдшерскихъ пунктовъ въ Арухло, Гиуръ-Архѣ, Гомаретахъ, Аврамло и Садахло. Пункты эти находятся подъ наблюденіемъ врача и обслуживаются фельдшеромъ и акушеркой-фельдшерницей. Въ виду отсутствія фельдшерницъ-акушерокъ, земству пришлось удовлетвориться приглашеніемъ сестеръ милосердія. Земству удалось пригласить опытныхъ работниковъ. Населеніе охотно обращается къ врачу. Медицинская помощь оказывается населенію бесплатно. Лекарства же выдаются за плату. Земскихъ аптекъ въ уѣздѣ нѣтъ. Открывая койки при пунктахъ, земство предполагаетъ предоставлять право пользованія койками бесплатно. Но содержаніе больные должны доставлять себѣ сами. Ощущается острая нужда въ медикаментахъ. Комитетъ снабженія отпускаетъ земству медикаменты въ очень маломъ количествѣ. Особенно острая нужда ощущается въ хининѣ. Свѣдѣнія, получаемыя изъ другихъ мѣстъ, указываютъ на крайнюю нужду въ медикаментахъ. *Лечхумскому земству* правительство черезъ Министерство

Внут. Дѣль отпустило изъ 10-милл. фонда 67.304 руб. на приобретёніе медикаментовъ. *Тифлис. уездное Земство* на этотъ предметъ ассигновало изъ своихъ средствъ 100.000 руб.—Правительство само имѣеть кое-какія *запасы медикаментовъ* и передача хотя бы за плату окажетъ крупную поддержку земствамъ. Нечего и говорить, что для распредѣленія медикаментовъ нужна извѣстная система и планомѣрность.

Въ этихъ видахъ *Комитетъ Союза Земствъ* обратился къ *министру внутреннихъ дѣлъ* съ *ходатайствомъ* о передачѣ земствамъ центральныхъ складовъ комитета снабженія со всѣми имѣющимися на нихъ медикаментами, на тѣхъ же условіяхъ, на какихъ переданы склады центр. продов. совѣта. Стоимость товаровъ Союзъ Земствъ просить опредѣлить согласно имѣющейся у комитета снабженія расцѣнкѣ. Союзъ Земствъ просить также передать ему запасы хинина, имѣющіеся у бывшаго переселенческаго отдѣла. Хининъ необходимъ земствамъ въ виду сильнаго распространенія малярии. Союзъ Земствъ просить, чтобы, до разрѣшенія вопроса о передачѣ медикаментовъ земствамъ, таковые не продавались безъ согласія на то Союза Земствъ, а также, чтобы Союзу Земствъ было разрѣшено перевезти въ склады Комитета Снабженія свои собственные медикаменты. *Ходатайство* о передачѣ медикаментовъ мотивировано отсутствіемъ таковыхъ у земствъ и страшно высокой цѣной на рынкѣ, цѣной, совершенно неприемлемой для земствъ. Комитетъ снабженія выдавалъ земствамъ медикаменты съ большой задержкой, что вызывало недовольство земствъ.

Борчалинское Земство отмѣчаетъ, что нѣтъ достаточнаго количества ветеринарнаго персонала. Нѣтъ медикаментовъ. За отсутствіемъ сыворотки нельзя производить прививокъ. Между тѣмъ, началась эпизоотія чумы, было нѣсколько случаевъ сапа. Мусульманское населеніе относится очень недовѣрчиво къ прививкамъ. Для успѣшности борьбы съ эпизоотіей при этихъ условіяхъ очень важно выдавать вознагражденіе за животныхъ, павшихъ послѣ прививки или убитыхъ для прекращенія эпизоотіи. Однако на проведеніе этой мѣры не хватаетъ средствъ. То же неблагополучіе, какъ у насъ отмѣчалось въ прошломъ номерѣ, наблюдается въ *Гуріи*. Въ уездѣ, среди рогатаго скота, кромѣ чумы, наблюдаются другого рода заболѣванія, какъ напр.: рожа, воспаленіе легкихъ, холера; лошади болѣютъ сапомъ и среди нихъ были случаи сибирской язвы. За отсутствіемъ сыворотки, ветеринарный персоналъ ведетъ съ болѣзнями борьбу путемъ

карантина. Надо отмѣтить, что многіе крестьяне не заявляютъ о случаяхъ заболѣванія скота и потому заразы эти постепенно распространяются и принимаютъ эпидемическій характеръ.

К у р о р т ы.

Проектъ объ эксплуатаціи курортовъ. Завѣдывающій секціей курортовъ Министерства Земледѣлія Г. Ф. Чурсинъ разработалъ проектъ условій сдачи курортныхъ мѣстностей и минеральныхъ источниковъ Грузіи въ аренду. Министерство полагаетъ, что крупные курорты, имѣющіе общегосударственное значеніе, какъ требующіе громадныхъ расходовъ для своего оборудованія и постановки на надлежащую высоту, должны сдаваться на концессионныхъ условіяхъ, а лечебныя мѣста мѣстнаго значенія должны быть переданы уѣзднымъ земствамъ. Проектъ будетъ рассмотрѣнъ въ одномъ изъ ближайшихъ засѣданій секціи о монополіяхъ и концессіяхъ правительственной финансовой комиссіи.

Гурійская Земская Управа постановила изслѣдовать существующія въ уѣздѣ лечебныя мѣста и источники. Съ этой цѣлью она поручила члену земской управы Кавтарадзе совмѣстно съ завѣдующимъ медицинскимъ отдѣломъ осмотрѣть названныя мѣста и представить земской управѣ подробный докладъ о положеніи осмотрѣнныхъ мѣстъ.

Съѣздъ ветеринарныхъ врачей Республѣки Грузіи.

Созванный по инициативѣ Земскаго центра съѣздъ ветеринарныхъ врачей Республѣки Грузіи—съ 25 февраля по 7 марта 1920 г.—былъ хорошо представленъ, какъ прибывшими на съѣздъ ветеринарными врачами, такъ и многочисленными докладами. Всего на съѣздѣ было пятьдесятъ четыре вет. врача (не представлены были: 1) Сенакскій уѣзд., 2) Ахалкалакскій, 3) Телавскій и 4) Абхазія)—въ качествѣ гостей явились отъ Арменіи два врача и отъ Азербейджана одинъ. Всѣхъ докладовъ, прочитанныхъ на съѣздѣ (по грузински и по русски)—по различнымъ отраслямъ ветеринаріи—было больше тридцати.

Дебаты по всѣмъ докладамъ происходили при внимательномъ участіи всѣхъ участниковъ съѣзда и пренія временами принимали

страстный характеръ. Съѣздъ рѣшилъ: I) Вся ветеринарная дѣятельность Республики сосредотачивается въ рукахъ Ветеринарнаго Отдѣленія М. В. Д., при которомъ организуется „законосовѣщательный органъ“ изъ 1) начальника отдѣла М. В. Д., 2) консультанта (ветеринарнаго врача) Земцентра, 3) консультанта Согора и 4) начальника военно-ветеринарнаго отдѣла. II) При Государственномъ Университетѣ открыть ветеринарный факультетъ на равныхъ условіяхъ съ факультетами медицинскимъ и естественнымъ. III) Ветеринарный факультетъ, какъ и противочумную станцію, должны немедленно субсидировать правительство, земства и города. IV) Фельдшеризмъ, какъ временное зло, сохранить до пополненія кадра ветеринарныхъ врачей въ достаточномъ количествѣ. V) Употребить все усилія на улучшеніе и увеличеніе животноводства. VI) Для усовершенствованія въ ветеринаріи командировать за границу врачей наличнаго состава за счетъ земствъ. VII) Для освѣженія знаній по ветеринаріи устроить повторительные курсы. VIII) Въ существующихъ сельскохозяйственныхъ школахъ открыть преподаваніе по ветеринаріи. IX) Образовать центральный профессиональный союзъ, въ который должны влиться союзы ветеринарной профессіи Кутаиса и Тифлиса. X) Боевое дѣло и ветеринарно-санитарное въ городахъ необходимо поднять, улучшить и вручить ветеринарнымъ врачамъ (а не лицамъ другой спеціальности и профессіи). XI) Профессиональный центръ долженъ организовать: 1) изданіе печатнаго органа по ветеринаріи и 2) созвать второй съѣздъ ветеринарныхъ врачей Грузіи (не раньше юня 1921 года). XII) Труды съѣзда отпечатать и все постановленія съѣзда провести въ жизнь долженъ консультантъ Земцентра (избранъ ветеринарный врачъ Каладаришвили).

Съѣздъ посетилъ противочумную станцію въ Табахмела, (оборудованіе коей дѣлится больше миллиарда) и осмотрѣлъ Городскую Микроскопическую Станцію, молочную ферму Тулая и К^о и Тифлисскую городскую бойню,

Ветеринарный врачъ *А. Г. Якубовичъ*.

Техническое дѣло.

Съѣздъ земскихъ техникувъ. 15 февраля при Комитетѣ Союза Земствъ открылся съѣздъ земскихъ техникувъ и членовъ управъ, завѣдующихъ техническимъ отдѣломъ. На съѣздѣ присутствуютъ представители: Тифлисскаго, Рачискаго, Горійскаго, Ахалцихскаго

Зугдидскаго, Борчалинскаго, Кутаисскаго и Душетскаго земствъ. Представители всѣхъ этихъ земствъ, кромѣ Тифлисскаго и Сигнахскаго, сдѣлали доклады, какъ о состояніи земской техники на мѣстахъ, такъ и о задачахъ земской техники. Инж. Пираловъ о задачахъ земской техники, инж. Эссенъ по водному дѣлу, инж. Рычгорскій-Савичъ объ улучшеніи сель и городовъ, инж. Какабадзе о кустарной промышленности, инж. Кишидзе объ участіи земства въ горной промышленности, инж. Андрониковъ по дорожному дѣлу, инж. Москалевскій о земскихъ предпріятіяхъ, инж. Алибаба о фабрично-заводскомъ надзорѣ, инж. Какабадзе о профес.-технич. образованіи и М. Н. Смирновъ о финансовыхъ источникахъ для земской технической дѣятельности.

Обсудивъ вопросъ о средствахъ сообщенія, сѣздъ призналъ необходимымъ ходатайствовать о передачѣ телефонной сѣти въ руки земства, такъ какъ, не имѣя въ своемъ полномъ распоряженіи телефона, земства лишены возможности нести возложенныя на нихъ обязанности по управленію.

Телефонъ. Одновременно, независимо отъ сего постановленія сѣзда, земство возбудило передъ правительствомъ ходатайство о передачѣ въ распоряженіе земства уѣздной телефонной сѣти. Ходатайство мотивируется тѣмъ, что телефонъ обслуживаетъ главнымъ образомъ земство, и что послѣднее положило много силъ на проведеніе телефонной сѣти. Еще Россійскія земства, отмѣчали что во время эпидеміи телефонъ оказываетъ большую службу. Телефонъ даетъ администраціи огромныя сбереженія времени и труда, освобождая его отъ излишней переписки. Мотивомъ устройства земской телефонной сѣти въ Россіи было не только стремленіе имѣть быструю и непосредственную связь между официальными лицами и учрежденіями, но также и облегченіе способовъ сношенія между этими послѣдними и земскими плательщиками. Съ этой точки зрѣнія было бы желательно допущеніе присоединенія къ земской сѣти и частныхъ лицъ за опредѣленную плату и устройство телефонныхъ станцій для бесплатнаго пользованія остальнаго населенія. Земства, учитывая выгоды телефоннаго сообщенія, лхорадочно принялись за организацію телефона. Въ *Телавскомъ уѣздѣ* почти закончилась проводка телефона, предпринятая по инициативѣ мѣстнаго земства.

Гудаутское Земское Собраніе высказалось за устройство телефона по линіи Афонъ—Гудауты—Гагры и присоединеніе къ этой магистральной линіи центральныхъ пунктовъ всѣхъ шести волостныхъ

земствъ, а также за открытіе почтово-телеграфныхъ отдѣленій на Баклановѣ и Черной рѣчкѣ.

Дорожное дѣло. Однимъ изъ показателей цивилизаціи страны является качество его дорогъ. Безъ дорогъ нельзя поддерживать товарнаго обмѣна, а современные города и населенныя мѣста не могли бы существовать безъ земледѣльческихъ продуктовъ, сель и деревень необходимыхъ для ихъ физическаго существованія. Особенное значеніе приобретаютъ земскія дороги въ настоящее ненормальное время, и земства должны имѣть неослабное наблюденіе за состояніемъ путей. Естественно, что дороговизна рабочихъ рукъ и матеріаловъ потребовала бы на исправленіе дорогъ крупныхъ денежных суммъ, поэтому земства поставлены въ необходимость привлекать мѣстное населеніе къ натуральной дорожной повинности. Такъ *Гурійская земская управа* отложила 25,000 р. на исправленіе Нотанебско-Озургетской дороги. А на представителей тѣмъ Дуабзійской, Гуріантской и Хварбетской возложило: земствамъ принять мѣры къ вывозу арбами щебня и настилки имъ вышеуказанной дороги. Въ *Телавскомъ земствѣ*, ремонтъ дорогъ производился, въ виду отсутствія средствъ, лишь въ небольшихъ размѣрахъ. Большинство дорогъ *Ахалцихскаго уѣзда* имѣютъ государственное значеніе и остаются въ вѣдѣніи государства. Въ распоряженіе земствъ поступаютъ только подъѣздные пути. Передъ земствомъ сталъ вопросъ о ремонтѣ подъѣздныхъ путей и о постройкѣ мостовъ.

Обслѣдованіе Горійскаго района.

(Отъ нашего корреспондента).

Статистическому Комитету Грузіи было поручено обслѣдовать весь районъ Горійскаго уѣзда, пострадавшій отъ землетрясенія, сила котораго здѣсь была такъ велика, что по мощности затмила всѣ подобныя явленія, бывшія когда-либо на Кавказѣ, и которое можетъ конкурировать съ Мессинскимъ землетрясеніемъ. Первое обслѣдованіе начато было съ наиболѣе пострадавшихъ селеній съ Хидистави и Охера. Въ Гори мы застали работу по оказаніи помощи въ разгарѣ, — пѣзда съ лѣснымъ матеріаломъ, хлѣбомъ, консервами, одеждой, 2 санитарныхъ пѣзда съ медицинскимъ персоналомъ. Въ вагонахъ устроилась чуткая молодежь, отозвавшаяся на народное го-

ре: дружинники—гимназисты, охраняющіе добро на станціи и въ городѣ; техники ученики, обследующіе дома въ уѣздѣ и городѣ съ технической стороны. Въ вагонахъ же устроилась технико-геологическая коммиссія во главѣ съ итальянскимъ профессоромъ—геологомъ, выясняющая характеръ и причину землетрясенія. Кухня—столовая ежедневно кормила 2—3 сотни человекъ. Почти ежедневно въ Гори наѣзжали экскурсанты посмотреть на ужасное зрѣлище.

Въ Хидистави насъ ждалъ сходъ. На сходѣ разбили селенія на районы и приступили къ переписи по такому плану: имя, отчество и фамилія, число членовъ семьи и пострадавшіе отъ землетрясенія, число скота оставшагося и погибшаго, поврежденныя зданія, что погибло въ развалинахъ—утварь, посуда, продовольствіе и т. д.

Въ селѣ знали, что къ нимъ ѣдутъ представители правительства и меня спросилъ крестьянинъ есть ли съ нами министры? „А нашего царя Жорданія нѣтъ“? полюбозытствовалъ дальше мой собесѣдникъ. Обходя селеніе, мы всюду находили слѣды ужаснаго землетрясенія. Всѣ зданія оказались разбитыми и поваленными, не осталось дома, гдѣ бы можно было переночевать. Населеніе ютится въ саманникахъ и шалашахъ. Въ одной общей палаткѣ набилось 60 семействъ. Въ селеніи много убитыхъ, раненыхъ и заболѣвшихъ. Имъ оказана возможная помощь: при насъ раздавали хлѣбъ, сахаръ, сельди, козухи. Населеніе все это принимало съ благодарностью и бодро встрѣтило великое испытаніе и вѣрить, что имъ помогутъ возстановить розоренныя пепелища. Мы ни отъ кого не слыхали о злоупотребленіяхъ въ полученіи помощи. Единственный случай былъ, что получившій козухъ продалъ его за 200 рублей. Селеніе уже знало объ этомъ и само приняло мѣры къ устраненію подобныхъ случаевъ. Мы раздавали населенію листки, въ которомъ говорилось, что пострадавшимъ ассигновано 20,000,000, сиротамъ и бездомнымъ готовы пріюты, по всей Грузіи собираются пожертвованія и т. д. Читеніе этихъ листовъ выслушивалось внимательно. Каждый старался получить этотъ листокъ, чтобы еще разъ прочитать дома и передать другимъ.

По имѣющимъ у насъ предварительнымъ свѣдѣніямъ, наиболѣе пострадавшими селеніями считались Охера, Уплисцихе, Тинихиди, всего селеній, болѣе или менѣе, пострадавшихъ 47. Охера непосредственно примыкала къ Хидистави, потому вся группа статистиковъ направилась туда. Разрушеніе здѣсь такое же, какъ и въ Хидиставѣ.

Человѣческихъ жертвъ много. Народная молва насчитывала человѣческихъ жертвъ въ Хидистави и Охера болѣе 200, но подворная перепись дала (правда еще по предварительному подсчету) около 4 десятковъ. Причемъ встрѣчались дома, гдѣ поголовно всѣ были передушены. Въ Охерахъ, въ одномъ мѣстѣ нашли уцѣлѣвшій каменный домъ, въ то время, когда кругомъ такой же кладки дома представляли хаосъ: въ гудахъ развалинъ были перемѣшаны известка, балки черепицы, и домашній скарбъ. Въ первый же день мы зарегистрировали 400 съ лишнимъ разрушенныхъ домовъ.

Послѣ дневной работы мы направились въ Гори, гдѣ мы расположились въ вагонѣ. Устроили совѣщаніе. Намъ передали просьбу историковъ-археологовъ, осмотрѣть историческія древности—Атенскій, Метехскій, Руисскій, Эртаумидскій и Рионскій соборы и сообщить о поврежденіяхъ отъ землетрясенія. Намъ дали еще анкеты геологовъ для заполнения. Эти анкеты такъ мудро были составлены, что на нихъ могли отвѣтить развѣ только ученые мужи, но не грузинскіе крестьяне. Вотъ образцы вопросовъ: не наблюдались магнитныя бѣры, паденія барометра, измѣненіе уровня воды въ озерахъ и колодцахъ, сила землетрясенія въ баллахъ и т. д. въ этомъ родѣ. Дальше мы направились въ селенія, гдѣ стихія проявила себя сильнѣе,—въ Скра, Хведурети, Собиси, Руиси и др. селенія. Въ большинствѣ селеній Скра, какъ и въ Хидистави, всѣ дома погибли. Въ этомъ направленіи сила разрушенія ослабѣваетъ. Такъ въ Хведурети, Карели $\frac{1}{10}$ уцѣлѣвшихъ домовъ превосходитъ 60. Эта страшная катастрофа подняла въ народѣ религиозное чувство и уваженіе къ мѣстнымъ церквамъ. Такъ, про Руисскую церковь народъ рассказываетъ, что она во время землетрясенія закрывала селеніе своими крыльями и дома тамъ не такъ пострадали. Идя въ Каралети на перепись, я засталъ группу крестьянъ, рассматривающихъ красноватую глину. Я тоже полюбопытствовалъ, въ чемъ дѣло. Мнѣ рассказали, что при землетрясеніи тутъ забила кровь ключемъ. Въ этомъ мѣстѣ красный глиноземъ, подпочвенная вода, пройдя черезъ глиноземъ, окрасилась въ красный цвѣтъ, а крестьяне это приняли за божье предзнаменованіе. Въ сел. Шашвети я засталъ крестьянъ, въ холодную погоду откапывающихъ подъ развалинами церкви церковную утварь и книги. Въ сел. Квемо Плави, Свенети и др. мѣстахъ поставили праздновать и не работать по пятницамъ, въ день разрушенія деревень. Въ селеніи Метехи населеніе показывало скотъ меньше, чѣмъ на самомъ дѣлѣ. Оказывается, большое количество обѣщало въ жертву разнымъ почитаемымъ церквамъ, и учетъ ихъ

считается грѣшнымъ дѣломъ. Другъ друга крестьяне поддерживаютъ и ободряютъ. Пострадавшимъ помогаютъ не только односельцы, но и изъ другихъ деревень. Такъ, по дорогѣ мы встрѣчали подводы, *нагруженные войдой*. Это менѣе пострадавшія селенія отправляли помощь потерпѣвшимъ сосѣдямъ. Раздавъ продовольствіе, въ пустую подводу сажали пуждающихся въ пріютѣ и везли къ себѣ въ деревню. Счастье, что хлѣба и ѣды въ деревняхъ достаточно. Миѣ пришлось слышать жалобы на отсутствіе продовольствія, хотя и пришлось регистрировать, что болѣе сотни пудовъ хлѣба пропало въ развалинахъ, но хозяева говорили, что у нихъ хлѣба достаточно осталось. Если при прежнихъ объѣздахъ селеній за статистическими матеріалами не охотно давали свѣдѣнія, теперь за 5—6 верстъ сами приходили изъ деревень заявить о своихъ убыткахъ отъ землетрясенія; нашу работу крестьяне связывали съ полученіемъ помощи. Въ одномъ мѣстѣ съ меня селеніе взяло удостовѣреніе, что въ ихъ деревнѣ было землетрясеніе и всѣ дома разрушены. Больше всего просили лѣсной матеріалъ и одежды. Во всѣхъ деревняхъ мы встрѣчали отпущенныя земствомъ палатки и доски, но въ ограниченномъ количествѣ. Такъ въ Свенети я засталъ 2 десятка овчинокъ, столько же частей палатокъ и 30 досокъ, это на 140 дворовъ, до тѣхъ разоренныхъ, съ населеніемъ болѣе 1000 человекъ. Весьма обрадовались въ селеніи Ховле раздачѣ пожертвованной одежды, которую (какъ говорили въ сел.) прислали американцы.

Изъ историческихъ церквей я лично въ эту поѣздку видѣлъ Метехскій соборъ, Эрцацминдскій и Атенскій. Эрцацминдскій и Метехскій соборы одинаковой архитектуры, крестообразной формы, куполомъ и вѣнчимъ видомъ сильно напоминающіе Мцхетскій соборъ, но величинѣ не многимъ уступающіе ему. У Метехскаго собора куполь кверху немного суживается, походитъ на коническій. Въ стѣнахъ у собора по парѣ высокихъ оконъ съ затѣйливыми арнаментами кругомъ, съ крестомъ между ними. Церковь эта лопнула съ юго-западной стороны въ углу съ крыши почти до фундамента. Трещина не широкая. Если поскорѣе зацементировать трещину, церковь долго бы стояла. Эрцацминдская церковь совсѣмъ не повреждена. Красавецъ Атенскій соборъ, видѣвшій много невзгодъ и удѣлвшій до нашихъ дней, и теперь отъ землетрясенія ничуть не пострадалъ. Въ наружныхъ стѣнахъ камни съ изображеніями людей и надписями всѣ на мѣстахъ, исключая десятка камней съ южной стороны, давно обвалившихся съ карниза подъ крышей, т. е. известка на нихъ совсѣмъ

потемнѣла. Внутри обвалились камни съ колоннъ въ сѣверномъ и южномъ придѣлахъ. Камнями разбита бамбуковая лѣстница, сложенная почему то въ церкви вмѣстѣ съ бамбуковыми кольями. Дале еще 5—6 камней упало съ каменнаго иконостаса, держащагося на 4 колоннахъ изъ зеленого мрамора. Остальныя стѣны, своды и потолокъ всѣ цѣлы и не видно, чтобы вода протекала. Въ Атенскомъ ущельи отъ землетрясенія нѣсколько старыхъ башенъ разрушено и оборвались громадные камни, которыми разбиты дома. Ходили слухи, что въ Атенскомъ ущельи забили горячіе источники и показалась сѣрная вода. Дѣйствительно, дебетъ многихъ родниковъ послѣ землетрясенія прибавился. Въ полуверстѣ отъ Атенскаго собора показалось 2 источника теплой воды: одинъ въ 20°, другой 40° и въ Ховле забилъ довольно большой источникъ изъ сѣрной воды.

Съ 20 февраля по 12 марта землетрясеніе все продолжалось, сила землетрясенія бывала подъ—часъ такъ сильна, что на нашихъ глазахъ обрушивались дома. Это создаетъ въ населеніи страхъ и невѣроятные расказы, что такъ будетъ трясти землю цѣлый годъ и мѣсто, охваченное землетрясеніемъ должно провалиться. Народъ спрашивалъ, когда прекратится землетрясеніе и не опасно ли оставаться на этихъ мѣстахъ. Геологи Горійское землетрясеніе предполагаютъ мѣстнымъ дислокаціоннымъ. Будто Гори—Джвари далъ сдвигъ и это вызвало катастрофу. Одновременно съ Горійскимъ Мексиканское землетрясеніе заставляетъ ученыхъ искать иное объясненіе страшной катастрофы. Осмотръ мѣстъ, охваченныхъ землетрясеніемъ, произвелъ на меня такое впечатлѣніе—очагомъ паисильныхъ толчковъ служилъ холмъ съ крѣпостью посерединѣ Гори. Крѣпость и дома вокругъ нея представляютъ сплошной хаосъ и груды развалишь. На ровномъ мѣстѣ ближе къ Курѣ дома тоже развалились, но здѣсь встрѣчаются и уцѣлѣвшіе дома. Отъ Гори толчки разрушенія пошли по радіусамъ, сохранивъ разрушительную силу на десятокъ и болѣе верстъ въ въ равнинѣ и ослабѣвъ вдвойнѣ и тройнѣ въ горахъ. Разрушеніе охватило по теченію Куры селенія на разстояніи почти 55 верстъ и въ ширину около 30 верстъ. Волна разрушенія охватила площадь болѣе 1½ тысячи кв. верстъ. Разрушено и пострадало 76 селеній съ 7269 жилыми домами, разрушено 5333 дома только въ селеніяхъ. Убито 105 чел., ранено 97 чел. и заболѣло 287 чел.

Списокъ селеній пострадавшихъ отъ землетрясенія.

№№ по пор.	Названіе селеній.	Число дво- ровъ.		Изъ нихъ пострадало.	№№ по пор.	Названіе селеній.	Число дво- ровъ.		Изъ нихъ пострадало.
		2	1				2	1	
1	Хидистави	227	210	28		Свенети	140	137	
2	Охери		106	29		Шъшвети	30	30	
3	Скра	121	121	30		Гори	10	10	
4	Гвлевн	43	40	31		Джебрия	16	16	
5	Квемо Хведурети	93	34	32		Цедиси	14	14	
6	Земо Хведурети	160	48	33		Бявниси	58	58	
7	Квена Плави	26	19	34		Гвареби	70	68	
8	Карели	361	122	35		Зеда Ксвориси	25	25	
9	Комкеби	24	24	36		Тинисхиди	62	62	
10	Беллеми	40	40	37		Бербуки	35	35	
11	Урбииси	158	158	38		Валаитъ Убапи	31	31	
12	Бенниси	54	38	39		Монастери	9	9	
13	Рудси	550	524	40		Земо Хайдаки	225	203	
14	Горисъ Джвари Дидл	30	30	41		Досси	320	289	
15	Горисъ Джвари Патара	14	14	42		Ахалкалаки	700	73	
16	Отарисени	13	13	43		Квахрели	300	179	
17	Тедо Цминда	11	11	44		Капрашiatъ кари	13	11	
18	Каралети	340	255	45		Пашіани	20	7	
19	Диди Гареджварн	60	60	46		Карагаджи	270	234	
20	Патара Гареджварн	115	115	47		Метехи	325	301	
21	Меджврисехеви	534	105	48		Ховле	460	454	
22	Бернцети	167	91	49		Барнабиантъ Кари	63	53	
23	Ахалсонели	84	72	50		Уилсцихе	145	113	
24	Хелтубани	167	149	51		Грагали	63	53	
25	Тортива	85	85	52		Сасвретн	120	110	
26	Квемо Реха	27	27	53		Цхели Цхаро	14	2	
27	Земо Реха	15	15	54		Гардатени	50	50	

Кромѣ того, нами были собраны свѣдѣнія о пострадавшихъ селеніяхъ изъ ближайшихъ деревень, такихъ оказалось 20 деревень. Въ нихъ число поврежденныхъ домовъ колеблется отъ 5 до 20. Вотъ эти селенія: 1. Ахалсонели, 2. Аркети, 3. Ниаби, 4. Чочети, 5. Эртацминда, 6. Гоми, 7. Ахалцихе, 8. Надарбазеви, 9. Нацрети, 10. Патара Хурвалети, 11. Ахриси, 12. Зегдулети, 13. Земо Собиси, 14. Квемо Собиси, 15. Зерти, 16. Кирбали, 17. Дре, 18. Икневи, 19. Китероули.

Въ Гори для переписи населенія къ группѣ статистиковъ еще прибавилось изъ комитета человекъ 30. Мы весь городъ переписали въ 1 день. Дома всѣ разрушены, нѣкоторые уцѣлѣвшіе требуютъ капитальнаго ремонта, такихъ очень мало. Встрѣчаются дома въ 1 и 2 этажа, у которыхъ одна стѣна снята, домъ цѣль, мебель и обстановка въ порядкѣ, на мѣстахъ. Городъ словно вымеръ, уѣзжаютъ,

кто только можетъ, всѣ школы закрыты. Остались администрація да кое-кто изъ жителей, которые ютятся на площадяхъ въ палаткахъ, деревянныхъ баракахъ и въ уцѣлѣвшихъ подвалахъ. Нѣсколь-ко лавокъ торгуютъ, ремесленники прямо на улицахъ производятъ работу. Нѣкоторые изъ погибшихъ два раза очутились подъ развалинами. Мнѣ рассказали про одного задавленного старика. На него обрушилась комната, сильно помятого вытащили и помѣстили въ деревянной комнатѣ, на нее обрушилась каменная стѣна и сокрушила комнату и задавила старика. Въ городѣ разрушены почти всѣ дома, погибло 18 человекъ, ранено 75, заболѣло 192. Осталось въ городѣ около 1000 человекъ.

Статистикъ Штатберовъ.

Изъ отчета о дѣятельности технической партіи

Главнаго Комитета по оказанію помощи пострадавшимъ отъ землетрясенія—по гор. Гери.

(Отъ нашего корреспондента)

Технической персоналъ состоялъ изъ девяти инженеровъ и 3-хъ техниковъ, подъ руководствомъ коихъ работала пожарная команда изъ 5 человекъ, брандмейстеръ и 120 учениковъ культуръ-техническаго училища.

Въ задачи технической помощи входило:

I) Сносъ нависшихъ частей зданій, угрожавшихъ своимъ паденіемъ общественной безопасности.

II) Раскопки и извлеченіе жѣртвъ землетрясенія и имущества, оказавшагося подъ развалинами домовъ, государственныхъ, общественныхъ учреждений, а также и частныхъ лицъ.

III) Регистрація всѣхъ домовъ съ указаніемъ характера кладки стѣнъ и степени поврежденія.

IV) Обсѣдованіе домовъ, мельницъ, электрическихъ станцій въ цѣляхъ быстрѣйшаго возстановленія ихъ дѣятельности.

V) Постройка временныхъ барачковъ для населенія и государственныхъ и общественныхъ учреждений.

Работа по обезопасенію нависшихъ частей зданій являлась самой сложной и трудной и не терпѣла отлагательства, а потому, и

въ виду многочисленности угрожавшихъ паденіемъ частей, въ первую очередь было приступлено къ сносу частей зданій на наиболѣ людныхъ улицахъ, какъ-то по Эртовской, Руставельской, Соборной, Католической и др., гдѣ обезопасено до 120 домовъ. Крѣпостной районъ съ своими узкими улицами и проходами, благодаря ветхости построекъ, подвергшійся наибольшему разрушенію, представлялъ особенную опасность для персонала, производившаго сносъ частей зданій, ибо нерѣдки были случаи, что при паденіи обломковъ—отъ сотрясенія падали стѣны соседнихъ строеній. Въ этомъ районѣ снесены почти все вторые этажи и много и первыхъ этажей (до 160 шт.).

Работы по извлеченію жертвъ и имущества производились по словесному заявленію, и тутъ при раскопкѣ разваливъ не рѣдки были случаи повторнаго обвала, но къ счастью все работы были выполнены безъ несчастныхъ случаевъ. Труповъ съ 26-го февраля было извлечено 3, (одна дѣвочка и двѣ женщины), а всего, съ прежде извлеченными, 6 труповъ и до 30 слабопострадавшихъ. Извлечение имущества нашими силами производилось только въ трудныхъ случаяхъ, когда была опасность для жизни. При раскопкахъ неоцѣнимые услуги оказали пожарные и ученики культуръ-техническаго училища, самоотверженно выполняя все порученія.

Дѣло не обошлось безъ курьезныхъ случаевъ; такъ, по просьбѣ одной старушки, заявившей, что подъ развалинами у нея осталось все ея имущество, была раскопана цѣлая гора и въ подвалѣ оказался только одинъ котелокъ; на нашъ справедливый упрекъ, она отвѣтила „*რა ქვეს, შველო, ჩემი ნივთებიცაჲ ეს ქვემო სუკო*“; въ другомъ случаѣ старикъ настоятельно просилъ откопать корзину, гдѣ у него „осталось все его имущество“; корзину достали, но она оказалась пустой—сапоги, которые онъ предполагалъ въ корзинѣ, оказались сданными въ починку его старухой женой—и пр.

Регистрація домовъ имѣла цѣлью установленіе количества уцѣлѣвшихъ домовъ съ указаніемъ характера построекъ; при этомъ дома дѣлились на 3 категоріи: 1) уцѣлѣвшіе, 2) требующіе незначительнаго ремонта, (до 25% отъ стоимости), 3) требующіе большаго ремонта (до 60% отъ стоимости) и 4) подлежащіе сносу. Домовъ каменныхъ 1-ой категоріи уцѣлѣвшихъ вовсе не оказалось; домовъ II-й категоріи оказалось (треб. малаго ремонта) 3%—съ 246 комн. комнатъ требующихъ большаго ремонта 3360 шт. или 41%; комнатъ подлежащихъ сносу 56% или—4591 шт., всехъ домовъ оказалось 1726 шт. о 8198 комн.

Ниже приводится сводная таблица изъ объемистаго тома—регистраціи домовъ:

	Число до-мовъ	Число ком-натъ	Ремонтъ комнатъ		Къ спосу	Примѣчаніе
			Большой	Малый		
въ ‰‰‰	1726	8198	3360	246	4591	Стоимость малаго ремонта (1-й кат.) исключена за 1 комн. 30.000 р. второй кат. за 1 комнату 60.000 р. и возстановленіе одной комнаты при налич. имѣющ. матеріала въ въ 100.000 р.
Стоимость ремонта въ руб.			41‰	3‰	56‰	
			201.600.000	7.380.000	459.100.000	

Стоимость ремонта въ общемъ 668.080.000 р.

Считая 20‰ на отчистку и сортир матер. 133.616.000 „

Весь убытокъ выразитъ въ суммѣ 801.696.000 „

Населеніе, оставшееся безъ крова—при исключительныхъ холодахъ и вѣтрѣ, испытывало тяжкія мученія; на быструю постройку бараконъ технической персоналъ обратилъ поэтому особое вниманіе, но построено было далеко недостаточное для всего населенія количество бараконъ, въ виду требующагося колоссальнаго количества лѣса и невозможности полученія готоваго матеріала съ Вормскаго имѣнія, (приимая во вниманіе, что въ лѣсѣ нуждались и всѣ жители уѣзда). Пока построено 8 большихъ бараконъ въ разныхъ частяхъ города площадью до 180 кв. саж. и 4 барака для государственныхъ учрежденій. Въ работѣ имѣются еще 8 бараконъ постройка коихъ тормозится изъ за неполученія лѣса.

Инж. *И. Курдіани.*

За рубежомъ.

Соединенные штаты. Въ Америкѣ существуютъ запретительные законы по продажѣ спиртныхъ напитковъ. Право установленія запрещенія продажи было предоставлено штатамъ. Въ нѣкоторыхъ штатахъ, гдѣ были введены запретительные законы, эти послѣдніе парализовались всевозможными обходами, на примѣръ въ Портландѣ, главномъ городѣ штато Мэнъ, гдѣ спиртные напитки могутъ продаваться только для медицинскихъ и промышленныхъ цѣлей, продажа совершается открыто. Здѣсь соблюдается лишь правило о невывѣшиваніи

вывѣсокъ, и такія мѣста называются „кафе“. Нынѣ въ Америкѣ изданъ законъ о полномъ запрещеніи продажи спиртныхъ напитковъ. Печать энергично обсуждаетъ этотъ вопросъ. Газеты доказываютъ, что запрещеніе торговли спиртными напитками значительно уменьшитъ государственные и муниципальные доходы отъ акциза, разрѣшеній на право торговли и т. д. Для одного города Нью-Йорка эти доходы составляли болѣе 10 милл. долларовъ. Городъ Нью-Йоркъ старается возмѣстить этотъ убытокъ повышеніемъ оцѣночнаго сбора и квартирнаго налога, а также налога на магазины.

Городъ Чикаго предполагаетъ увеличить обложеніе театровъ, для возмѣщенія 12 милл. долларовъ, получавшихся отъ спиртныхъ напитковъ.

Примѣру Нью-Йорка и Чикаго слѣдуютъ и др. города, какъ Сентъ-Луи, Провиденсъ, Клевъ-Ледъ, Санъ-Франциско.

(„Таймс“).

Издатели: Союзы Гор. и Земствъ Респ. Грузін.

Редакторы: } А. Бритнева.
 } Л. Натадзе.

ХРОНИКА.

Главный Комитетъ Союза Городовъ Республики Грузіи. Стр. 45—51.

Совѣщаніе о кутаисскомъ водопроводѣ. Оказаніе помощи пострадавшимъ отъ землетрясенія въ Гори. О потійскихъ марганцевыхъ элеваторахъ.

Городскіе финансы. Стр. 51—54.

Вопросъ объ урегулированіи городскихъ финансовъ. Планъ ближайшихъ работъ Тифл. Гор. Сам. Заемъ. Повышеніе оцѣночного сбора. Увеличеніе ставокъ городского попудного сбора. Увеличеніе платы въ городскихъ баняхъ. Сборъ съ торгово-промышленныхъ предиріятій. Земельная политика городовъ.

Мѣропріятія городовъ. Стр. 54—57.

Принудительное отчужденіе. Освѣщеніе улицъ. Добровольная пожарная команда. Разгрузка г. Тифлиса и Сухума. Землетрясеніе въ Гори.

Аграрная реформа въ чертъ города. Стр. 57—59.

Охрана труда и социальная помощь. Стр. 59—60.

Уставъ биржи труда. О рабочихъ часахъ въ торговыхъ предиріятіяхъ. О коллективномъ договорѣ съ городскими рабочими. Призрѣніе дѣтей.

Земская жизнь.

Главный Комитетъ Союза Земствъ Стр. 61—62.

Совѣщаніе представителей тѣми.

Организація Земскаго Управленія. Стр. 62—64.

Ахалцихское земство. Телавское земство. Выборы въ Зугдидское уѣздное земство. Участковые мировые судьи.

Устройство Администраціи. Стр. 65.

Борчалинское земство.

Медиико-санитарное дѣло. Стр. 65—67.

Борчалю. Лечхумское земство. Тифлисское уѣздное земство. Запасы правительства. Ходатайство Союза Земствъ о передачѣ ему центральныхъ складовъ Ком. Снабж. со всѣми медикаментами. Эпизоотія въ Борч. уѣздѣ.

Курорты. Стр. 67.

Проектъ объ эксплуатаціи курортовъ. Гурійская Земская Управа. Съѣздъ ветеринарныхъ врачей Респ. Грузіи. Стр. 67.

Техническое дѣло. Стр. 68—70.

Отъ нашихъ корреспондентовъ.

Обсѣдованіе Горійскаго района. Стр. 70—76.

Изъ отчета о дѣятельности технической партіи Гл. Ком. по оказанію помощи пострадавшимъ отъ землетрясенія. Стр. 76—78.

За рубежомъ.

С.-А. Соединенные штаты. Стр. 78—79.

Воззваніе

Главнаго Комитета по оказанію помощи пострадавшимъ отъ землетрясенія.

Нашу республику постигло ужасное и непредвиденное несчастье:

Землетрясеніемъ разрушены Горы, Хидистави, Скра и много другихъ деревень въ Атенскомъ ущельи. Много кормильцевъ семействъ похоронено подъ развалинами; другіе же остаются въ суровую зимнюю пору голодными и холодными подъ открытымъ небомъ.

И ихъ ожидаетъ гибель, если не притти на помощь.

Представимъ себѣ разрушенные городъ и деревни, развалины домовъ, убитыхъ и искалѣченныхъ оставшихся безъ крова, охваченныхъ ужасомъ людей, безутѣшный плачь женщинъ и дѣтей,—и тогда сердце подскажетъ каждому, что ему слѣдуетъ дѣлать:

Мы должны выполнить свой человѣческій долгъ передъ несчастными согражданами, мы должны облегчить страданія и боль, утѣшить ихъ въ ужасномъ горѣ.

Мы должны осушить ихъ слезы и на дѣлѣ доказать, что во всякомъ несчастіи мы съ ними. Представьте себя на ихъ мѣстѣ, своихъ дѣтей, сестеръ, братьевъ,

отца, мать; вѣдь, для нихъ вы бы ничего не пожалѣли.

Эти несчастные—кровь отъ нашей крови и плоть отъ нашей плоти, наши близкіе.

Граждане, мы должны притти на помощь, дать имъ почувствовать, что они не совсѣмъ безпомощны, не брошены на произволь судьбы. Возьмемъ на себя заботу о нихъ, поддержимъ ихъ.

Если поддержка эта не будетъ единодушной, скорой и щедрой, въ эту суровую зиму оставшіеся въ живыхъ люди вымрутъ отъ холода и голода. Это, вѣдь, ляжетъ позоромъ на насъ.

Въ дни бѣдствій мы должны особенно бдительно относиться къ нашимъ обязанностямъ и съ достоинствомъ носить имя гражданъ Республики.

По предложенію предсѣдателя нашего правительства, уже организованъ комитетъ помощи пострадавшимъ, который принимаетъ всякія пожертвованія. Въ каждомъ городѣ, въ каждой деревнѣ нашей родины должны быть организованы подобные же комитеты. Національное бѣдствіе должно поднять на ноги всю Грузію.

Поэты, писатели, всѣ служители искусства, общественныя и культурныя учрежденія, театры, клубы, синематографы—всѣ должны исполнить свой святой долгъ оказаніемъ скорой помощи жертвамъ землетрясенія.

Докажемъ, что наша Республика такъ же едина въ горѣ, какъ и въ радости.

Вся страна должна видѣть, что горе каждаго гражданина есть наше общее горе.

Главный комитетъ по оказанію помощи жертвамъ землетрясенія.

ОТКРЫЛАСЬ

Первая въ Грузіи и на Кавказѣ

ФАБРИКА ГНУТОЙ МЕБЕЛИ

Союза городовъ Республики Грузіи.

Изготавлиются въпская мебель, кровати, автомобильныя дуги и проч.

Съ заказами и съ справками обращаться по адресу: Антошевская—1 (уголь Черкезовской и Антошевской).

При КОЖЕВЕННОМЪ ЗАВОДѢ

Союза Городовъ Республики Грузіи

открыта фабрика обуви.

Изготавливается всякаго рода обувь. Принимаются заказы на шевровые, лаковые, замшевыѣ и др.

СОЮЗУ ГОРОДОВЪ

РЕСПУБЛИКИ ГРУЗИИ

Министерствомъ Финансовъ, Торговли и Промышленности разрѣшено ПРИНИМАТЬ на свои склады ГРУЗЫ, слѣдующіе изъ за границы, съ сохраненіемъ для нихъ

ПРАВА ТРАНЗИТА,

безъ оплаты вывозныхъ пошлинъ и безъ предварительнаго полученія разрѣшенія на вывозъ товаровъ за границу.

Могутъ быть приняты на храненіе въ складахъ Союза Городовъ, съ сохраненіемъ транзитности ихъ, только тѣ товары, кои слѣдуютъ въ Тифлисъ по адресу: Тифлисъ, транзитомъ для такого то. Правила пользованія транзитными складами Союза Городовъ можно получить въ Коммерческомъ Отдѣлѣ Союза Городовъ

(Гоголевская ул., 51, тел. №№ 11—54 и 3—84).

2 81 3
1920

КАТИТТВО

Кавказское Техническое и торговое Т^{во}
Инж. А. А. Коргановъ и К^о

Проектъ Руставелъ № 27 (обловинскій).

- 1) **ПРОИЗВОДИТЪ УСТАНОВКИ** электрическихъ станцій, мастерскихъ, гидравлическихъ сооружений и т. п.
- 2) **ИМѢЕТЪ НА СВОИХЪ СКЛАДАХЪ** электрическія принадлежности, двигатели, динамо-машины, провода, насосы, станки, и прочее.
- 3) Являясь представителемъ заграничныхъ фирмъ, **БЕРЕТЪ НА СЕБЯ ПОСТАВКУ** всевозможныхъ товаровъ.
- 4) **СОСТАВЛЯЕТЪ** проекты и смѣты.
- 5) **БЕРЕТЪ ОБОРУДОВАНИЕ** всевозможныхъ городскихъ и земскихъ сооружений.

ПРАВЛЕНІЕ Т-ВА.

ОПТОВО-РОЗНИЧНЫЙ МАГАЗИНЪ РУССОВЪТА

Плехановскій проспектъ, № 119.

Продажа продуктовъ первой необходимости, мануфактуры, обуви, утвари и т. п.

Руссовѣтъ имѣетъ закупочный аппаратъ въ деревняхъ и селеніяхъ Грузіи, Арменіи, Азербейджана и Нейтральной Зоны, вслѣдствіе чего всѣ продукты поступаютъ изъ первыхъ рукъ и по пониженнымъ ЦѢНАМЪ.

Магазинъ Руссовѣта принимаетъ также на комиссію всевозможные продукты и товары.

СБЫТЬ ОБЕЗПЕЧЕНЪ.

Учрежденіямъ и общественнымъ организациямъ продукты отпускаются по коллективнымъ спискамъ.